

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
"Oktatás és Társadalom" Neveléstudományi Doktori Iskola

ÚSZÁSOKTATÁS TÉRBEN ÉS IDŐBEN

Az úszásoktatás megjelenése és kiteljesedése a magyar köznevelésben

Doktori (PhD) értekezés

Kovács Zsófia

Doktori Iskola vezetője:

Prof. Dr. Ambrusné Kéri Katalin egyetemi tanár, MTA doktora, PTE BTK
Neveléstudományi Intézet, Nevelés- és Művelődéstörténeti Tanszék

Témavezető:

Dr. Prisztóka Gyöngyvér egyetemi docens, tanszékvezető, PTE TTK Sporttudományi és
Testnevelési Intézet, Sportelméleti és Sportszervezési Tanszék Pécs

Pécs, 2020

„Minél messzebbre nézel hátra, annál távolabbra látsz előre.”

Winston Churchill

TARTALOM

1. BEVEZETÉS	5
2. A DISSZERTÁCIÓ CÉLJA ÉS MÓDSZERTANI ALAPJAI	11
2.1 Kutatási kérdések.....	11
2.2 Hipotézisek.....	12
2.3 Anyag és módszer.....	12
2.3.1 Történeti összehasonlító elemzés.....	13
2.3.2 Kérdőíves vizsgálat.....	15
3. A KUTATÁS ELMÉLETI ALAPJAI	18
3.1 Az úszás fogalmi meghatározásának változásai.....	19
3.2 Az úszómozgások kialakulásának rövid története, nemzetközi kitekintés.....	27
3.3 Az úszásoktatás fejlődéstörténete.....	31
3.4 Hazánk fürdőkultúrája.....	36
3.5 Úszásoktatás a köznevelésben.....	39
3.6 Az infrastrukturális változások hatása az úszásoktatásra.....	44
3.7 Az úszásoktatás módszertanának rövid fejlődéstörténete.....	45
4. A HAZAI ISKOLAI ÚSZÁSOKTATÁS TANTERVTÖRTÉNETI VIZSGÁLATA	49
4.1 Az iskolai úszásoktatás helyzete 1777-től napjainkig.....	50
4.1.1 <i>A Ratio Educationistól a kiegyezésig (1777-1867)</i>	50
4.1.2 <i>A testgyakorlás tanrendbe állítása (1867- 1913)</i>	52
4.1.3 <i>Az I. világháború és az azt követő időszak (1914-1938)</i>	55
4.1.4 <i>A II. világháború és az azt követő időszak (1939-1989)</i>	59
4.1.5 <i>A rendszerváltást követő időszak tantervi dokumentumai (1990-2020)</i>	69
4.2 Eredmény.....	84
4.3 Konklúzió az úszásoktatás köznevelésben való megjelenéséről.....	88
5. ISKOLAI ÚSZÁSOKTATÁST ELŐSEGÍTŐ PROGRAMOK	90
5.1 Tanuszoda építési program.....	93
5.2 Iskolai úszásoktatás központi programjai.....	97
5.2.1 <i>Minden gyermek tanuljon meg úszni program</i>	97
5.2.2 <i>Úszónemzet Program</i>	98
5.3 Konklúzió az iskolai úszásoktatást elősegítő programokról.....	102
6. KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT	105
6.1 A kérdőív összeállításának szempontja, bemutatása.....	105
6.2 A minta bemutatása.....	107
6.3 Eredmény.....	110

6.3.1	<i>Statisztikai analízis</i>	110
6.3.2	<i>Összefüggés vizsgálatok eredményei, tanári attitűdvizsgálat</i>	125
6.4	Konklúzió a kérdőíves vizsgálatra vonatkozóan.....	129
7.	MEGBESZÉLÉS	135
7.1	A kérdések tárgyalása	135
7.2	A hipotézisek tárgyalása	137
7.3	Összegzés, ajánlások.....	139
	ÖSSZEFOGLALÁS	143
	REZÜMÉ	147
	SUMMARY	149
	IRODALOMJEGYZÉK	151
	ÁBRAJEGYZÉK	172
	TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	174
	KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	175
	MELLÉKLETEK	176

1. BEVEZETÉS

A világban, így hazánkban is életmódbeli változások tapasztalhatók. Életmódunk alkalmazkodik a kor változásai során az adott természeti és társadalmi környezethez. Így volt ez az ipari forradalom korában (urbanizációs folyamatok), és a tudományos-technikai forradalom idejében is (távközlés, motorizáció) (Szatmári, 2009). A modern technika fejlődése, az információs kor jelenléte, a globális jelenséggé vált „sedens” típusú viselkedés, vagyis az ülő életmód (homo sedens) (162/1973 (M.K.18.), 1974) – hazánk felnőtt népességének csaknem fele ül, vagy áll munkája során – háttérbe szorította a rendszeres fizikai aktivitásban résztvevők számát (Soós és mtsai, 2009). Az egészség fenntartásához egyensúlyban kell tartania az egyénnek, mind fizikai, pszichikai, mind szociális állapotát, hogy szervezete működése környezetével is egyensúlyban legyen (Biróné, 2004; Pucsok, 1990). A napjainkat jellemző mozgáshiány párosítva a feszült és hajszolt életmóddal, megterhelt idegrendszerrel, rendszertelen életvitellel, helytelen táplálkozással felborítja szervezetünk egyensúlyát, elősegítve ezzel különböző betegségek megjelenését (Frenkl, 1974). Becslések szerint a fizikai inaktivitás évente körülbelül 600 ezer halálesetért felelős az Európai Unióban, és további 5,3 millió egészséges életév elvesztéséhez vezet évente az idő előtt bekövetkező rokkantság és egészségromlás (Edwards és Tsouros, 2006). A Központi Statisztikai Hivatal (továbbiakban KSH) felmérései (2014) alapján a magyar lakosság mindössze 1/8-ára jellemző (a férfiak 15%, a nők 10%) az Egészségügyi Világszervezet (továbbiakban WHO) ajánlása szerinti, heti legalább 150 perc fizikai aktivitás. Lakosságunk teljes felnőtt populációjában érzékelhető a súlyprobléma - a testsúlyadatok szerint a férfiak 61%-a, míg a nők 48%-a tartozik az átlagos testtömegindex (BMI) alapján a túlsúlyos kategóriába. Hazánk krónikus betegségének dobogóján a magas vérnyomás, derék- vagy hátgerincprobléma és az ízületi porckopás helyezkedik el (Tokaji, 2018). A krónikus betegségek klinikai megnyilvánulásai általában csak a felnőttkor közepe táján fordulnak elő, azonban a kutatások alapján világossá válik, hogy a legtöbb krónikus betegség gyermekkorból, serdülőkorból származik (Edwards és Tsouros, 2006).

Nemzetközi szinten és hazánkban is a testmozgás előmozdítása minden korosztályban közegészségügyi prioritást élvez, így egyre nagyobb hangsúlyt helyeznek a fiatalok testmozgásának megértésére és előmozdítására, amely részben az elhízás prevalenciájának jól dokumentált növekedéséből fakad (Odgen és mtsai, 2002). A mai fiatalok, csak úgy, mint a felnőttek kevésbé aktívak, túlsúlyosak és egészségtelenebbek, mint valaha, ezért komoly változtatásra van szükség, hogy megvédjük a gyermekek egészségét jövőjük érdekében

(Cooper, 2019). Az iskolai testnevelésre egyfajta megoldásként tekintenek a prevenció központok is (pl.: Centers for Disease Control and Prevention, 1997, 2002; The Prevention Institute, 2001; American Academy of Pediatrics, 2003). Részletesebb és izgalmasabb példaként lehet tekinteni a Texas állambeli Cooper Intézet (1982) által kifejlesztett FITNESSGRAM, ACTIVITYGRAM programokra, amelyek célja az egész életen át tartó fizikai aktivitás promotálása, szokások kialakítása a fiatalok körében, a sportmozgás fejlődésével párhuzamosan a készségek javításával a testnevelés óra keretén belül. Elismerték, hogy a diákoknak mindennapi fizikai aktivitásra van szükségük, egészségük és kognitív fejlődésük támogatásához. Céljuk eléréséhez kialakították azt az iskolai környezetet, amely támogatja a rendszeresen végzett napi fizikai aktivitást, testmozgást, és bevezették a FITNESSGRAM programot, amely változatos mozgásformákkal segíti a megvalósulást. Ilyen például a kardiovaszkuláris (CV) állóképesség növelés, nyújtás, vagy az izomerősítés. Mivel nincs két egyforma személyiség, így nincs két egyforma ember, akik ugyanazon testmozgásokat szeretnék, így ezeket a gyakorlatokat személyre szabottan végzik. A munkacsoport 35 éves kutatása eredményeinek értékelése, validálása és fejlesztése révén ma már ez a program a legmegbízhatóbb és legszélesebb körben alkalmazott mozgásértékelési és oktatási eszköz a világon. A kezdetekben közel 4 millió texasi diák vett részt a kutatásban, amely kimutatta, hogy az iskolás gyerekek több mint egyharmada súlyos egészségügyi problémákkal küzd. Ennek hatására előkészítettek egy törvényjavaslatot (2001), amely kimondta, hogy minimum 30 perces testmozgást szükséges beiktatni a diákok számára iskolai időn belül. Ez 2008 őszétől felmenő rendszerben került bevezetésre óvodától és ötödik osztálytól kezdve először Texasban, majd később több államban. Napjainkra becslések szerint már 20 000 iskola több mint 10 millió diákja használja a FITNESSGRAM-ot több amerikai államban országszerte, jelezve a program beválását, sikerességét. Elvük, hogy az egészségesebb, sikerebb tanulók egészségesebb és produktívabb dolgozói legyenek a holnapnak (Marilu és Gregory, 2010).

A legfrissebb európai uniós országokban élők sport- és fizikai aktivitásait vizsgáló kutatás (Eurobarometer, 2017) kimutatta, hogy hazánk lakosságának 7%-a rendszeresen, 33%-a gyakran, míg 14%-a ritkán végez testmozgást. Ebből 11% vallotta azt, hogy örömszerzés céljából sportol. Ez utóbbi eredmény a többi Európai Unió országok eredményeihez viszonyítva még alacsony (30%). Lacza (2019) kiemelte a WHO ajánlását, ami 18 éves kor felett legalább 2,5 órás alacsony, vagy 75 perces magas intenzitású edzést, rendszeres testmozgást javasol heti szinten az egészség megőrzése céljából. A Sportreport Intersport

2018-as felmérése során megállapították, hogy hazánkban a negyedik legnépszerűbb sport az úszás a sportosan aktív magyarok körében. A megkérdezettek 29,5% alkalomszerűen gyakorolja ezt a testmozgást (Kovács, 2018).

Az Új Nemzedék 2016-ban publikált adatai alapján (n=8000) elmondható, hogy a 15–29 évesek szabadidő eltöltésében meghatározó szerepet kapnak a „képernyős” (tévé, számítógép, laptop, tablet, telefon) tevékenységek. A rendszeres testmozgással kapcsolatos kérdésre a megkérdezett fiatalok 36%-a válaszolta azt, hogy a kötelező testnevelésórán felül is sportol. 2016-ban a 15-29 éves magyarországi fiatalok 5%-a sportol versenyszerűen, míg 2000-ben ez az arány 17% volt (Székely és Szabó, 2016).

A Magyar Gerincgyógyászati Társaság (TÁMOP-3.1.13-12-2013-0001) prevenció programja is megerősíti, hogy hazánk 18 év alatti korosztályát is egyre inkább a mozgásszegény életmód jellemzi, amely rendkívül elterjedtté tette a tartáshibákat, gerincbetegségeket. A helyes testtartás kialakítása és megtartása akkor lehetséges, ha már fiatal korban - például a mindennapos testnevelés keretén belül - megfelelő gyakorlatokat végeznek a fiatalok. Ebből adódóan a társaság szemléletformáló céllal, több ezer testnevelő tanárt készített fel 30 órás továbbképzéseken, hogy a mindennapos testnevelés eredményes, egészségfejlesztési kritériumoknak megfelelő megvalósítása történjen. Beletartozik többek között az életmód-sportok elsajátítása, tanítása is, amelyek egy életen át űzhetők, mivel a szükséges feltételek a mindennapok során általában elérhetők mindenki számára. Ilyen életmód-sportnak számít az úszás - az uszodai létesítmény helyzettől függően - a futás és a kerékpározás (Somhegyi, 2016).

Az elmúlt évtizedben hazánkban kormányzati szinten is felismerték a sportmozgás, rendszeres testmozgás jelentőségét. A 2012/2013-as tanévtől a köznevelésben felmenő rendszerben került bevezetésre a mindennapos testnevelés.

Az iskolán kívül folyó sportolási formák szintén előtérbe kerültek, hiszen a 2010-ben bevezetett társasági adóból támogatott sportágakat (továbbiakban TAO-sportágakat¹) követően újabb 16² sportágat vontak be a programban Kiemelt Sportágfejlesztés

¹ TAO: Társasági adóból adható támogatások. A cégek bizonyos szervezeteket vagy célok megvalósítását támogathatják, ezáltal kevesebb társasági adót fizetve az államnak. Az így nyújtott támogatás nem csak a szervezeteknek, hanem a cégeknek is nyereséges. TAO sportágak: kosárlabda, labdarúgás, kézilabda, vízilabda, jégkorong, röplabda.

² A Magyar Olimpiai Bizottság által kiemelt sportágak 2014-2020-ig megvalósuló sportágfejlesztési programmal (16): úszás, birkózás, kajak-kenu, atlétika, öttusa, vívás, torna, ökölvívás, judo, korcsolya, tenisz, kerékpársportok, evezés, sportlövészet, asztalitenisz.

(továbbiakban KSF) gyűjtőnéven 2013-ban. Ezen keresztül biztosítanak támogatást a sportszakmai programokhoz, a versenysport, az utánpótlás-nevelés, az egyesületek és műhelyek számára. Mindemellett kiemelt edzői programra és az utánpótlás növelésére, versenysport- és létesítményfejlesztésre egyaránt kapnak anyagi támogatást. Ebbe beletartozik az úszás is, mint az olimpiai sportágak közül a második legkedveltebb, legeredményesebb sportág, mozgásforma Magyarországon (Hencsei és mtsai, 2005; Madarász, 2016).

A köznevelés feladatai közé tartozik az egészségtudatos magatartás kialakítása, amelynek egyik legfontosabb eszköze az iskolai testnevelés. A mozgásaktivitással telített életízlést legfőképp a társadalmi környezet alakítja, egyfajta „presztízstényezők”, mint például a testkultúrát közvetítő mikro- és makro környezet, valamint az oktatáspolitikai (Kun, 1978). A testi nevelés olyan nevelési terület, amely felöleli mindazon tevékenységek és intézkedések széles körét, amelyek életminőségünk kialakításáért felelősek. Egész életen át tartó tevékenység, amit Comenius óta tudunk, hogy a születés pillanatától a halálig tart (Csordás-Makszin és mtsai, 2015; Kutassi, 1981). A testnevelést olyan kötelező fizikai tevékenységekkel közelítjük meg, amelyeket minden tanuló számára a tanterv - az oktatás tartalmának kiválasztását és elrendezését szabályozó dokumentum (Ballér, 2003) - szerves részeként tanítunk, és amelyeket a végső szintben minőségi kritériumokként (zárt rendszerek) vagy útmutatásként (nyílt rendszerek) írunk le a testnevelő tanárok és az iskolák számára (Penney és Harris, 1997). A testnevelés fő feladata, hogy fejlessze azt a képességet, ami által a cselekvések motorikus tevékenységei tudatos kivitelezéssel történnek meg, vagyis a gyermek sajátítsa el a tudatos mozgáscselekvést (Tóvári és Prisztóka, 2015). Gombocz és Hamar megfogalmazása szerint „a testnevelés a mozgásműveltség és a motoros képességek fejlesztése mellett többek között szerepet vállal a testi és lelki egészség egyensúlyának megteremtésében, az egészséges életmódra nevelésben, a káros szenvedélyek elleni harcban, a helyes higiénés és szexuális szokások kialakításában, valamint a rekreáció és a rehabilitáció területén is” (Gombocz és Hamar, 2014:102).

A testnevelő tanárok egyik legfontosabb feladata, hogy tanóráik alatt a gyermekekben kialakítsák a sport iránti szeretetet, a tanulókat élethosszig tartó egészségtudatos aktív életvezetésre szocializálják (110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet), és a fizikai jólétet előmozdítsák (Pühse és Gerber, 2005). A sporttevékenységek által fejleszhető a fiatalok önfegyelme, önbizalma, küzdeni tudása, kitartása, segíti őket a valós önértékelésben, a testtudat kialakításában és elfogadásában egyaránt, gyakorlata növeli a test

védekezőképességét, és serkenti a mentális tevékenységeket is (Insel és mtsai, 1994; Kokkinos, 2012; Kovács, 2015). Ezeket az értékeket a szociális környezetükből nyerik a gyermekek, amiben a család az elsődleges szociális közeg. A második szintér a kortárs csoportok, amiben az oktatási szféra, vagyis a professzionális nevelés helyszínei az óvodák és iskolák is megtalálhatók (Gombocz, 2010). Ebből adódóan a családi nevelésre építve szükséges az egészségnevelést az iskolán belül megalapozni, megszerettetni a mozgást ahhoz, hogy kiegyensúlyozott, sporttevékenységet igénylő, egészséges felnőtt válhasson a diákokból (Bognár, 2010; Frenkl, 1974; Meleg, 2006). A különböző sportágakban való jártasság megalapozhatja a tanulók motoros képzettségét, és motivációs bázist képezhet a tanulók jövőbeli aktivitásának mértékére, a rekreációs és a teljesítmény centrikus sportolásra egyaránt (Tóvári, 2011). Az Európai Unió 2007-es állásfoglalása a sport szerepéről az oktatásban (2007/2086 (INI) o.n.) dokumentumból a testnevelésről alkotott részbeni állásfoglalást idézzük:

„...az iskolai testnevelés az egyetlen olyan tantárgy, amelynek célja az egészséges életmódra történő felkészítés, és amelynek középpontjában a gyermekek teljes körű, testi és szellemi fejlesztése áll, valamint olyan fontos társadalmi értékeket közvetít, mint a tisztesség, az önfegyelem, a szolidaritás, a csapatszellem, a tolerancia és a fair play...”

Az Európai Unió (továbbiakban EU) stratégiai célja 2020-ig³, hogy az iskolarendszer az optimális biológiai fejlődéshez elengedhetetlen, megfelelő szintű és minőségű testmozgás, rendszeres fizikai aktivitás lehetőségét minél fiatalabb életkorban biztosítani tudja a gyermekek számára. Ennek érdekében beavatkoznak, fejlesztik a minőségi (inkluzív) testnevelés oktatást és képzést (Szabó, 2017).

A demokratikus társadalmakban az oktatás és sportrendszerek azzal a politikai céllal fejlődtek az utóbbi években, hogy a gazdagság és tudás egyenlőbb elosztásban terjedjen. Ehhez különböző stratégiák kerültek kidolgozásra az egyenlőség elérése érdekében, olyan mottókkal, mint például a „Sport mindenkié”, „Sportolj másképp” vagy az inkluzivitás előtérbe helyezésével a „Minden gyermek kérdése” (Nagy-Britannia) (Flintoff és Fitzgerald, 2012). Egyre több országban kapott hangsúlyt az iskolás gyermekek testmozgásának előmozdítása minél szélesebb körű mozgásformák közvetítésével.

³„Az Európa 2020 stratégiának nemcsak a GDP-t kell figyelembe venni, hanem új indikátorok is szükségesek, amelyek az életminőséget és a növekedés fenntarthatóságát mérik.” Európa 2020 – a Bizottság új gazdasági stratégiája (o.n.).

Magyarországon a testnevelés oktatása jelentős változáson megy keresztül, elég csak belegondolni a mindenki által ismert mindennapos testnevelésbe, amely bővítette a fiatal korosztály testi és szellemi állapotának fejlesztési lehetőségeit. A program által naponta közel 1,2 millió diák mozog a testnevelés óra nyújtotta kereteken belül. A bővített óraszámok az alternatív mozgásformák és megoldások alkalmazásának is kedveznek, amelyekre a tanárok pedagógus továbbképzéseken készülhetnek fel (Alternatív környezetben üzhető sportok; Sportágak alternatív lehetőségei; Kreatív mozgásformák; Szivacskezilabda; Új módszer, új tudás a mindennapos testnevelésben; Gyalogos vándortábor-vezető; Vízi vándortábor-vezető pedagógus továbbképzés). Az iskolás gyerekek különböző iskolai programok keretein túl további információkhoz jutnak arra vonatkozóan, hogy feltérképezzék, milyen sportágak üzésére van lehetőségük közvetlen lakókörnyezetükben. Ilyen programok: A Sport legyen a Tiéd!⁴, A Nagy Sportágválasztó⁵ c. program, Szabadidős - Egészség Sportnapok és a HISZEK Banned Sport Program⁶.

A Nemzeti Köznevelési Infrastruktúra Program segítségével a létesítménybővítések, építések, tornaterem felújítások folyamatban vannak, ezen belül kiemelt cél a tanuszodák számának növelése.

Az úszás az egyik legrégebbi mozgásforma, története egészen az őskorig vezethető vissza. Az úszást, mint sportmozgást egész életünkben üzhetjük, kisgyermekkorától egészen időskorig ajánlják sokak számára az egészségmegőrző és fejlesztő, valamint életmentő funkciója miatt. Mindemellett csak magabiztos úszástudással rendelkezők számára nyílnak meg biztonsággal a vízhez kötődő szabadidős- és rekreációs tevékenységek, mint például a kajakozás, szörfözés, supozás, boardozás, búvárkodás, sznorkelezés (Giehl és Hahn, 2010).

⁴„Kormányzati támogatással, az MDSZ koordinálásában létrejött A Sport Legyen a Tied! program (továbbiakban: Program), amely a 2015-ös esztendőben valósult meg először. Fő célkitűzése, hogy elősegítse a sport beépülését a gyermekek mindennapjaiba és ezáltal szélesítse a sportágak utánpótlás bázisát. A célok elérése érdekében egy három, különálló pillérré épülő program került kialakításra.” (MDSZ weboldal, 2020)

⁵A Nagy Sportágválasztó célja, hogy a gyerekeket közel hozza a sporthoz, megismertesse velük a sportolás jótékony hatásait, megmutassa a sportban rejlő karrierlehetőségeket azáltal, hogy ismert sportolókat mutat be, akikkel beszélgetni lehet, velük együtt edzeni, példaképnek lehet őket választani. (Nagy Sportágválasztó weboldal, 2020).

⁶„A program céljaként az egészséges életmódra nevelést, a versenysportban és az ahhoz kapcsolódó utánpótlás-nevelésben és tehetséggondozásban rejlő lehetőségeket a társadalmi felzárkóztatás terén, valamint a szabadidősportot végző társadalmi rétegek szélesítésének jelentőségét az ország népegészségügyi mutatóinak fejlődése érdekében jelölte meg” (SOSZ, 2020).

2. A DISSZERTÁCIÓ CÉLJA ÉS MÓDSZERTANI ALAPJAI

A dolgozat célja, hogy megvizsgáljuk az úszómozgások, mint oktatási folyamat hazai köznevelésben betöltött helyét és szerepét a kezdetektől, felvázoljuk jelenlegi körülményeit és megvalósulását a mindennapi gyakorlatban. Az úszásoktatás történetét és elméleti hátterét a legjelentősebb hazai és nemzetközi szakirodalmak felhasználásával alapozzuk meg, majd bemutatjuk az úszómozgás megjelenését, felhasználási területeit, az úszásoktatás módszertani és a környezeti feltételrendszerének alakulását. Mindezt párhuzamba állítjuk az iskolai úszásoktatást meghatározó tervezetekben, utasításokban, tantervekben szereplő tartalmakkal.

További célunk feltárni és összevetni az elemi és polgári iskolák utasításait, tanterveit, az 1928-1940 között átalakított nyolcosztályos népiskolák, valamint az általános iskolai tantervekben, tervezetekben megjelent „iskolai” úszásoktatás tartalmi változásait, kiemelt figyelmet fordítva a vízbiztonság és úszáskompetenciák megvalósulására.

A kutatási eredmények alapján célunk olyan hasznosítható ajánlások, javaslatok megfogalmazása, amelyek növelhetik az iskolai úszásoktatás, valamint az azt erősítő programok (pl. „Minden gyermek tanuljon meg úszni!”, „Úszónemzet Program”) hatékonyságát.

2.1 Kutatási kérdések

K1: Hogyan változott a köznevelésben az úszásoktatás kérdésköre, milyen szerepet kapott a testnevelési tantervekben megjelenésétől napjainkig az iskolai testnevelésben?

K2: Milyen vízbiztonság és úszáskompetenciák jelentek meg a különböző testnevelési tantervekben, utasításokban, a korszakok kiegészítő dokumentumaiban?

K3: A testnevelést tanító pedagógusok hogyan, milyen módon vesznek részt az uszodákban megvalósuló oktatásban, vannak-e személyes befolyásoló tényezők, és ha igen, melyek azok?

K4: Milyen módon valósul meg az iskolai úszásoktatás a mindennapi gyakorlatban, hogyan jelenik meg iskolai környezetben a „Minden gyermek tanuljon meg úszni” program?

2.2 Hipotézisek

A célkitűzések és kutatási kérdések kapcsán olyan hipotéziseket állítottunk fel, amelyek a vizsgálat eredményeit kontextusba helyezve hozzájárulhatnak a megfogalmazott célok eléréséhez, a kérdések megválaszolásához.

H1: Az eltérő korszakokban az infrastrukturális hiányosságok, valamint a politikai szabályozások ellenére is utat tört magának az úszásoktatás.

H1/a: Az uszodák meglététől, minőségétől függetlenül - a korszakok változásai során - az úszásoktatás nem képezte szerves részét a testnevelési tanterveknek.

H2: A Magyar Úszó Szövetség által meghirdetett úszóprogram térnyerése következtében a testnevelést tanítók részben vagy teljesen kiszorulnak az iskolai úszásoktatásból, és ez kihatással van motivációjukra, lelkesedésükre.

H2/a: Azok a testnevelést tanító pedagógusok, akiknek valamilyen kötődésük van az úszáshoz, magabiztosabban, lelkesebben vesznek részt az oktatásban.

H2/b: Ha több testnevelést tanító venne részt az úszásoktatásban, akkor a „Minden gyermek tanuljon meg úszni” program fő célkitűzése is – minél több gyermek vízbiztos úszástudással rendelkezzen – nagyobb mértékben megvalósulna.

H3: A testnevelési tanterveken belül (a tartalmak összevetésében) az úszásoktatás követelményeit nem minden esetben a vízbiztonságra alapozva határozták meg.

2.3 Anyag és módszer

Annak érdekében, hogy a kutatási kérdésekre, hipotézisek igazolására választ kapjunk, két vizsgálatot végeztünk. Az első, a hazai iskolai úszásoktatás *tantervtörténeti vizsgálata* volt, amely a *szakirodalommal kiegészülve* megalapozta a második, kérdőíves vizsgálatunk elméleti hátterét. A tantervek, utasítások, tervezetek történeti-összehasonlító elemzése során az úszás és annak köznevelésben történő megjelenését vizsgáltuk, míg a kérdőíves módszerrel felderítő céllal mutatjuk be az iskolai úszásoktatás jelenlegi helyzetét hazánkban (Falus és mtsai, 2011). Olyan egyéni kérdőívet (5. melléklet) állítottunk össze, szerkesztettük meg, amely válaszai hozzájárulnak kutatási kérdéseink, hipotéziseink megválaszolásához.

2.3.1 Történeti összehasonlító elemzés

1777-től 2020-ig vizsgáltuk a köznevelésben szereplő úszásoktatás követelményeinek változásait. Az elérhető és általunk kiválasztott utasításokat, tanterveket és kiegészítő dokumentumokat (ajánlott szöveg, kézikönyv) történeti-összehasonlító elemzés (kvalitatív) módszerével vizsgáltuk. A komparatív megközelítés alternatívát kínálhat a hagyományos, leíró jellegű történeti áttekintéssel szemben. Az összehasonlító perspektíva alkalmazása elősegíti a tantervek közötti interakciók, esetleges transzferek feltárását.

Az összehasonlítás *tárgya* egyrészt az azonos korszakban készült tantervek, másrészt az időben és térben egymástól távol eső tantervek. Kozma (2006) véleménye szerint az összehasonlítások tárgya annyiféle, ahány összehasonlítás megszületik. A neveléstudomány két fő területet különböztet meg – az egyik a pedagógia, a másik az oktatáspolitikai.

A történeti összehasonlításnak általában négy lehetséges típusát különbözteti meg a módszertani szakirodalom (leíró, analitikus, heurisztikus, paradigmaticus). A *leíró típus* az új vagy még nem kellően elemzett esetek, történeti jelenségek tanulmányozása a különbségek és hasonlóságok megállapítása érdekében történik (Varga, 2014). A történeti-összehasonlító leíró típusú elemzésünk során a típusok részben keverednek, ami hasonló elemzéseknél előfordul és amit, Tomka is alátámaszt: „a kutatás gyakorlatában ezek a típusok nem mindig érvényesülnek tisztán: egyrészt az összehasonlítások esetenként csak megközelítenek egy típust jellemzőikben, másrészt a típusok nem kizárólagosak, vagyis rajtuk kívül más funkciók is elképzelhetők. Ezen kívül a típusok nem mindig válnak el élesen egymástól, azaz egy összehasonlítás több funkcióval is bírhat.” (Tomka, 2005: 248)

A tantervek, tervezetek és utasítások összegyűjtésének alapjául olyan szakirodalmakat használtunk fel, amelyek részben összefoglalták, felsorolták azokat megjelenésük szerint. Ezek alapján állítottuk össze azt a listát, amelyben felsoroltuk az általunk vizsgált dokumentumokat, ezzel is átláthatóbbá téve vizsgálatunkat.

Az első alapidokumentum, ami kiindulási pontot adott számunkra, Horánszky Nándor 1974-ben kiadott „Közoktatási tantervek 1868-1971” című munkája volt. Kiszámolható, hogy összesen 103 évet ölelt fel ez a dokumentum-gyűjtemény, amiben az általános tantervek és utasítások mellett külön szakos tantervek, tanítóképzői, óvodai és középiskolai dokumentumcímek is feldolgozásra kerültek. Ezt egészíti ki Dubecz József és Nagy Sándor 1984-ben publikált „A testnevelés tantárgyban bevezetett nevelési és oktatási tervek

beválásáról, a gyakorlati munka tapasztalatairól” címmel írt tanulmánya, továbbá Ballér (1996) és Hamar (2016) publikációi segítettek gyűjtőmunkánkat. A vizsgált források száma 45 darab.

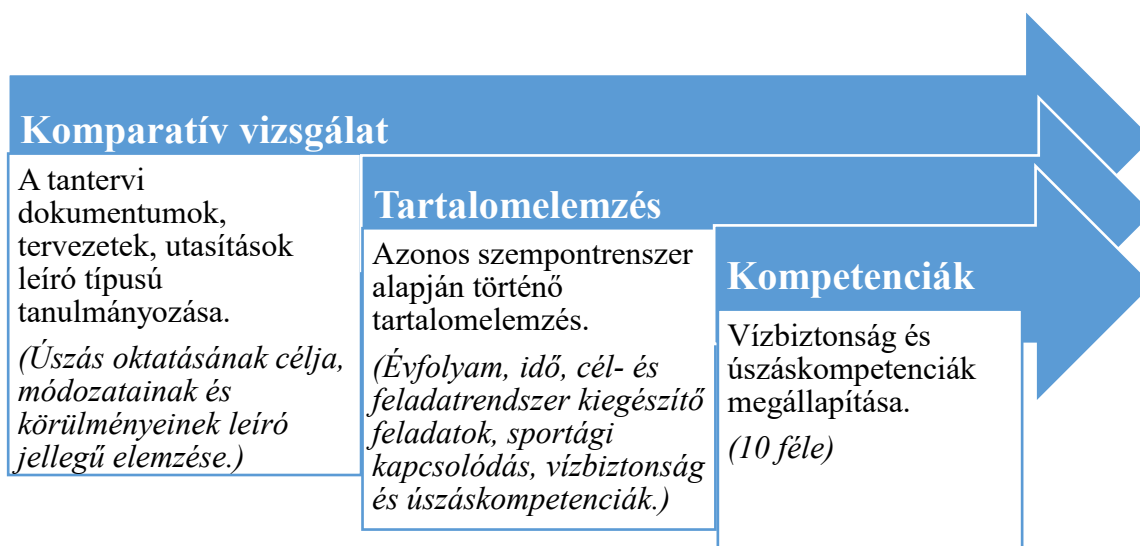
Mivel a tanterveket, tervezeteket nem lehet egy az egyben összehasonlítani, ezért a leíró jellegű történeti összehasonlítást a *tartalomelemzés módszerével* egészítettük ki (Gergely, 2004; Mayer, 2017). A tartalomelemzés során megkerestük azokat a lényegi vonásokat, amelyek mentén az összehasonlítás elvégezhető. Vagyis a tantervekben, utasításokban, kiegészítő dokumentumokban a testgyakorlás/testnevelés fejezeteken belül az *úszás oktatásának célját, módozatait és körülményeit* leírását vizsgáltuk. A létrehozott szempontrendszer (2. táblázat) a következő: *évfolyam, idő, cél- és feladatrendszer (megtett távolság, kötelező úszásnemek), kiegészítő feladatok, sportági kapcsolódás, vízbiztonság és úszáskompetenciák*.

Ez utóbbira, a vízbiztonság és úszáskompetenciák kimutatására külön hangsúlyt fektettünk, figyelembe véve korunk paradigmáját. Igaz a kompetencia, mint fogalom csak az 1990-es évektől kezdődően jelent meg az oktatás követelményeiben (tantervek, kimeneti követelmények), amikor a tárgyi tudás fejlesztése mellett azok felhasználhatóságának és alkalmazásának fejlesztése került a figyelem középpontjába. Ez viszont nem zárja ki azt, hogy a tanulás folyamatában ne lettek volna jelen akár az előző évszázadban is. Ennek megfelelően a megjelent tervezetekben és tantervekben leírtak alapján beazonosíthatók az úszás és vízbiztonságot jelentő kompetenciák, lehetővé téve az összehasonlítást, kimutatva, hogy melyikben milyen dominanciával jelentek meg.

Egyetértünk Hamar (2001) tantervelméleti munkájában megfogalmazottakkal, amely szerint a tantervi koncepciók nem követtek egy határozott fejlődési vonalat, sőt kimutathatók egyenlőtlen változások és visszaesések a tartalmi fejlesztés különböző szintjein. Mivel a tantervelméleti dokumentumok mindig az adott kor politikai, társadalmi szemléletét tükrözik – Leibinger szóhasználatát alkalmazva, interakciós kapcsolatban áll a társadalom által képviselt kultúrkörnyezettel (Leibinger, 2007) –, ezért a vizsgálat során figyelembe vettük hazánk politikai, történelmi és társadalmi változásait, hogy mindezek milyen hatást gyakoroltak a köznevelésre, a vizsgált dokumentumokra, tantervekre. Mindezt, ahol szükségesnek láttuk, szakmai magyarázatokkal egészítettük ki.

Vizsgálatunkban a megjelent elemi, polgári iskolák utasításaiban, tanterveiben és az átalakított nyolcosztályos népiskolák- (1928-1940 között), végül az általános iskolai

tantervekben, tervezetekben feltárjuk az úszásoktatás követelményeit, mely osztályokban, évfolyamokon és hogyan valósult meg a sportág mozgásanyagának tanítása a tantervi változások tükrében. Hogyan tört utat magának és fejlődött az iskolai úszásoktatás Magyarországon?

1. ábra: A hazai iskolai úszásoktatás tantervtörténeti vizsgálatának folyamatábrája. Forrás: saját szerkesztés (2020).

2.3.2 Kérdőíves vizsgálat

Kérdőíves vizsgálatunkban többek között arra is kerestük a választ, milyen végzettséggel, szakképzettséggel és kik végzik, hogyan valósul meg az iskolai úszásoktatás a mindennapi gyakorlatban.

A vizsgálatunk pedagógiai, társadalomtudományi témájú (empirikus), amely célterületek többségében egyszeri és megismételhetetlen jelenségekből tevődik össze (Falus és Ollé, 2008).

A mintát azok a tanítók és testnevelő tanárok képezik, akik általános iskolai évfolyamokon (1-8.) testnevelést tanítanak. A 2018-as (legfrissebb) KSH adattáblázat szerint hazánkban összesen 76 461 fő pedagógus tevékenykedik 3575 általános iskolai intézményben. Az Oktatási Hivatal (Iktatószám: KIR/1254-2/2020) által megkapott adatok szerint az általunk érintett, a köznevelésben aktív populáció a köznevelési statisztika 2019. október 1-jei adatai alapján 9107 fő testnevelést és sportot tanító pedagógus volt. Ezen belül az általános iskolában dolgozó testnevelést és sportot tanító pedagógusok száma 5682 fő.

A kérdőív szerkesztését követően a *mintavételi eljárás* következett. A homogén alapsokaságból, a feltáró kutatásoknál is alkalmazható *nem véletlen mintavételi eljárást* választottuk, mivel mintavételi keret ebben az esetben nincs. Technikaként a kiterjesztett *hólabda módszert* alkalmaztuk. A célközösségen belül kértük őket a kérdőív továbbítására, az ismeretségi körükön belül megtalálható testnevelést oktató pedagógusok számára (Sajtos és Mitev, 2007).

Kérdőívünk közzététele során több szervezetnél is próbálkoztunk, hogy engedélyezzék a kérdőív online történő továbbítását, de voltak, akik visszautasítottak vagy elzárkóztak. A testnevelő tanárok online elérését illetően a Magyar Testnevelő Tanárok Országos Egyesülete Baranya megyei társaságtól kaptunk visszajelzést a kérdőív célközösség számára történő kiküldéséről. Ezen kívül a közösségi média erejét felhasználva a Facebook közösségi oldalon a Testnevelő Tanárok Köre, a Pedagógus-Ötletelő, a Kreatív Pedagógusok Klubja nevű zárt csoportokban tettük közzé a felkérést többszöri alkalommal. A válaszadók számának jelentős emelkedését mégis az egyesével kiküldött e-mailekkel értük el, amit az ország legtöbb általános iskola igazgatójának küldtük ki, kérve a testnevelést oktató pedagógusai aktivitását a kitöltésben.

A 2020. évi (COVID19) pandémia helyzetből adódóan a kérdőív elérhetőségét kizárólag online úton terveztük, így a közösségi médiában talált csoportszámokat tekintve, a várt mintaszámot minimum 300 darabban határoztuk meg, amit a beérkezett 418 kitöltés felülmúlt. A keresztmetszeti vizsgálathoz az online kérdőívet 2020 tavaszán tettük elérhetővé, amelynél figyelembe vettük az oktatók leterheltségét a pandémia miatt szükséges gyors online oktatásra történő átállás következtében.

Az anonim, önkitöltős kérdőív nyilvános elérhetőségét megelőzően *ellenőrzés* céljából *próbakérdezéssel* 10 aktív testnevelő tanárral töltöttük ki és írásban véleményeztettük a dokumentumot (Babbie, 2001). Az így kapott visszacsatolás a legbiztosabb módszer a hibák megelőzésére, ami nagyban hozzájárult a kérdőív véglegesítéséhez. Az online platformon a Pécsi Tudományegyetem számára is hozzáférhető EvaSys, Survey Automation Suite kérdőívszerkesztő szoftverrel terveztük munkánkat, amely program a beérkező válaszokat egyből kódolta volna. A próbakitöltés alapján felmerült módszertani probléma miatt végül a Microsoft Office Forms.Office.com oldalon elérhető kérdőív szerkesztő programot használtuk. Ebben a formátumban újra elvégeztük a próbafelmérést az eredeti 10 fővel, majd a javítást és pontosítást követően lett nyilvánosan elérhető az online felületeken és

csoportokban, közösségi platformokon. Ez utóbbi formátum tisztább és rendszerezettebb kérdőívet eredményezett számunkra és a kitöltők számára egyaránt.

Összesen 418 kitöltött kérdőívet kaptunk. A beérkező *adatokat tisztítottuk*, így a feldolgozható minta száma $n=412$ lett, ami a vizsgált populáció 7,25 %-át jelenti. A kapott skálákat, *adatokat kódoltuk*. Az adatok elemzéséhez két programot használtunk. A leíró statisztikai elemzésekhez, kimutatásokhoz a Microsoft® Office Excel programot alkalmaztunk. A Statistical Package for Social Science (SPSS) program segítségével a hipotézis vizsgálati módszerek közül a statisztikában gyakran használt Pearson-khi-négyzet próbát végeztünk el.

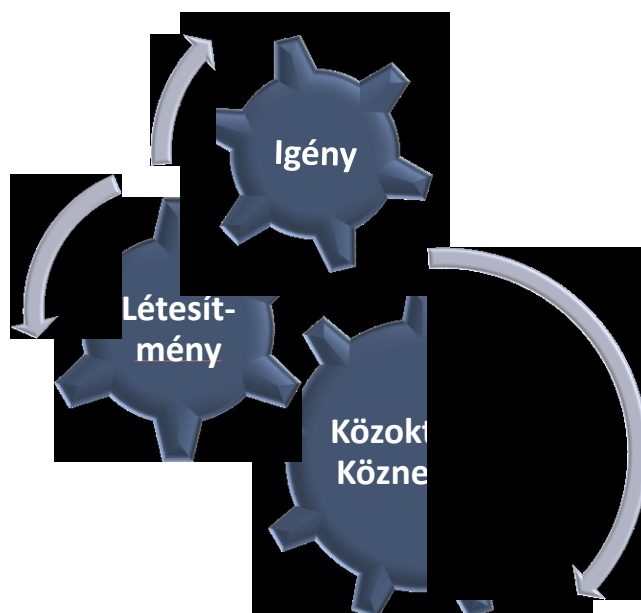
A kutatás korlátai közé soroljuk a kérdőív terjesztését, az aktívan dolgozó testnevelést tanító pedagógusok elérhetőségét. Abból adódóan, hogy online csatornán keresztül értük el a populációt, a fiatalabb korosztálytól vártunk nagyobb arányú kitöltési hajlandóságot, számolva azzal, hogy a minta feléjük fog torzulni. A várakozással szemben az arány a másik irányba billent, az idősebb korosztályhoz tartozó pedagógusok⁷ töltötték ki többen az online felületen a kérdőívet. Ebből következtethető az is, ami Magyarország egészére jellemző, és amit több tanulmány is alátámaszt: a pedagógus mintában az idősebb korosztály domináns (Imre és Nagy, 2003).

⁷ A disszertációban párhuzamba állítottuk a generációs jellemzőket, a köznevelés történelmi változásait, a tanárképzésben bekövetkező változásokat (pl. módszertani megújulás) és a Prenskey által használt digitális bevándorló tanárok kifejezést. Ezek alapján határoztuk meg kutatásunkban a 41 év és fölötti korú pedagógusokat („idősebb pedagógusok, kollégák”), vagyis a digitális bevándorló csoportba tartozó tanárokat, akik 1960 és 1979 közt születtek (X-generációhoz tartoznak) (Prenskey, 2001).

3. A KUTATÁS ELMÉLETI ALAPJAI

A kutatáshoz szükséges elméleti alapokat a szakirodalmak felhasználásával három párhuzamos szálon mutatjuk be. Az első szálon történeti elemzést folytatunk (*igény*), amely segítségével betekintést kapunk hazánk egyik sikersportágának múltjáról, az úszás sportág köznevelésben való megjelenéséről és fejlődéséről egészen napjainkig. Munkánk célja bemutatni a történeti változások (úszómozgások megjelenése és oktatása) párhuzamba állításával az úszásra alkalmas helyek létrejöttét (nyílt és zárt *létesítmények*) a köznevelésben való megjelenéssel, az utasításokban, tervezetekben, tantervekben való *iskolai úszásoktatással*, valamint hogyan változtak a követelmények és milyen új programok kerültek bevezetésre annak érdekében, hogy minél több gyermek elsajátíthassa az úszómozgást, a vízbiztonságot (2. ábra).

Forrásaink a sportágtörténeti szakirodalmakon túl az 1869-től megjelent elemi- és polgári iskolák utasításai, tantervei, tantervi tervezetek, a nemzeti alap- és kerettantervek és tanári kézikönyvek gyűjteményei (151 év). Kutatásunk szálai kölcsönösen kiegészítik egymást, így elengedhetetlen ezek bemutatása a hipotézisek alátámasztása, a kérdések megválaszolása érdekében.

2. ábra: Az iskolai úszásoktatás kialakulásának alapkonceptiója. Forrás: saját szerkesztés (2019).

3.1 Az úszás fogalmi meghatározásának változásai

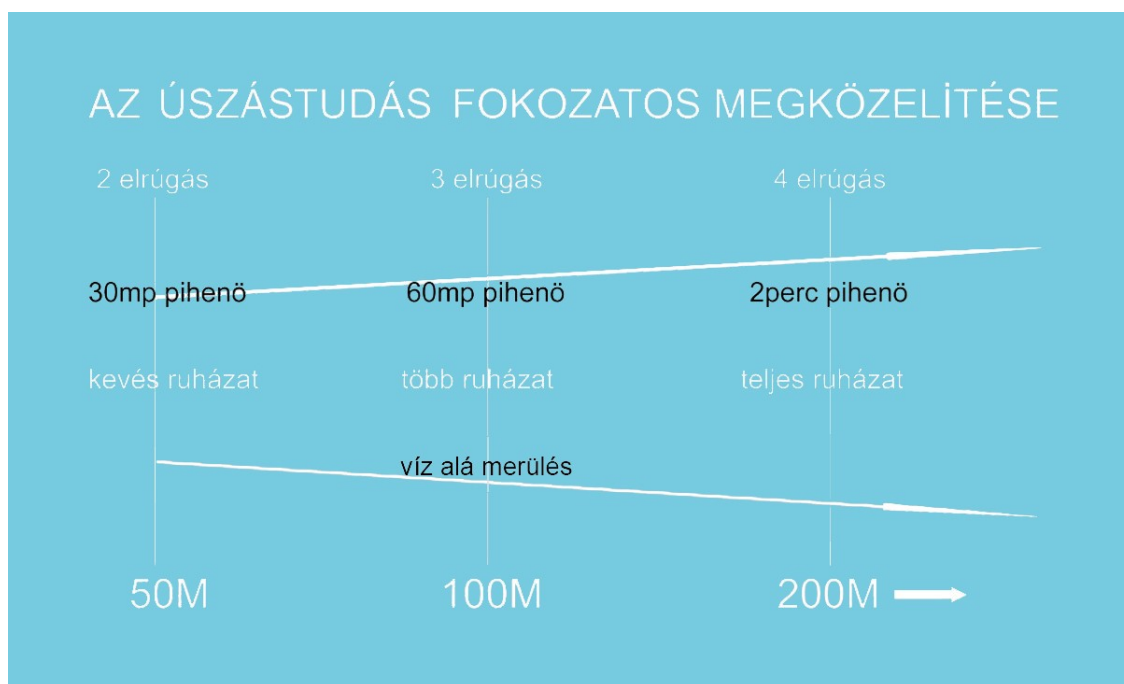
Az úszás a vízben végzett tudatos mozdulatok sorozatából épül fel, amely során az úszó helyváltoztatást végez (Szatmári, 2009). A biztos úszástudás ismerve Tóth (2008) szerint: „A tanuló mély vízbe ugrás után (talpas vagy fejes) biztos tájékozódással feljön a víz felszínére, tíz-tizenöt másodpercig taposással ott marad, majd valamely úszásnemben legalább huszonöt métert úszik megállás nélkül, megbízható technikával. A megbízható technika a kar- és lábmozdulatok, valamint a levegővétel ritmikus összehangolását jelenti” (Tóth, 2008:217). A Magyar Élet- és Vízi mentő Szakszövetség vezetőjének (Batházi, 2019) tájékoztatása szerint úszástudással az a személy rendelkezik, aki egy úszásnemben minimum 200 métert le tud úszni folyamatában, megállás nélkül. Ez a távolság már jobban közelíti a nemzetközi megállapításokhoz, nem utolsósorban meghatározza a hazánkban kiadott kishajós vizsgák, vizes felmérések általános minimum követelményszintjeit is (200 - 400 méter). Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy önmagában az úszás képessége nem feltétlen elegendő ahhoz, hogy egy veszélyhelyzetet megfelelően kezeljen valaki, elkerülve a vízbefulladás (Tóvári és Prisztóka, 2015). Hazánk legfrissebben kiadott szakmódszertani könyvében - Tóth Ákos (2019) „Úszónemzet Program” - külön fejezetet találunk a vízből mentés, elsősegélynyújtás témakörében, amely úgy fogalmaz, úszástudás nélkül nincs vízben történő segítségadás. Az úszástudás meghatározása, árnyalása folyamatos változáson megy keresztül, melynek oka a minél nagyobb számban történő vízi balesetek megelőzése. Az úszásoktatás egyik vezető - ha nem a legfontosabb - célja a vízbiztonság kialakítása, ugyanakkor a versenysport számára történő utánpótlásnevelés pedig egy plusz lehetőség.

A nemzetközi szakirodalmakat áttekintve Whiting szerint úszó az, aki képes megbirkózni egy váratlan és akaratlan elmerüléssel (Stallmann és mtsai, 2008). Giehl és Hahn (2010) megfogalmazása alapján, az számít jó úszónak, aki 200 méternél többet, több úszásnemben is tud a vízben előre haladni, veszélyes helyzetben pedig képes segíteni embertársán, például a vízből mentés technikájával.

Stallman és munkatársai (2008, 2017) átfogó vizsgálatokat folytattak, amelyek alapján pontosabban tudták meghatározni a vízbiztonság és az úszástudás fogalmát. Vizsgálták a vízbefulladás okait, kikérdeztek túlélőket, emellett 18 különböző ország 25 úszásoktatási programját elemezték, amelyek segítségével árnyalták a definíciókat. A tanulmányban megfogalmaztak úszási képességeket, amelyek segítségével meghatározták az úszástudás fogalmát, és amit közös nemzetközi elfogadásnak vetnek alá, annak érdekében, hogy az úszástudás ténylegesen alkalmas legyen a megfulladás megelőzésére. A fogalmak

meghatározása során baleseti jelentéseket elemeztek helyi hírekben, mélyinterjúkat készítettek a túlélőkkel, melyben közös csomópontokat kerestek (helyszín, időjárás, érzés, reakció), és szimulációs gyakorlatokat is végeztek diákokkal. A szakirodalom megfogalmazásában a vízi jártasság fogalmát felváltotta a vízi kompetencia fogalma, mely nem csak a vízben történő A-ból B-pontban előre és hátra történő mozgást takarja, hanem a vízben zajló mozgás valamennyi aspektusát magában foglalja. Ilyen az előre-hátra, oldalirányú, víz alatti és vízfelszíni mozgások (Stallman és mtsai, 2017).

Stallman megállapítása jogos, nem lehet egy adott távra csökkenteni az úszástudás definícióját. A vizsgálat eredményeként arra a megállapításra jutottak, hogy bevezetik az *úszástudás zónája* fogalmát (3. ábra), amolyan progresszív megközelítéseként az úszástudás meghatározása céljából. Az első szint a minimális - 25 méter egy úszásnemben történő teljesítése -, ami hazánkban általános iskola első két évfolyamában az elfogadott követelményt, az oktatási céltávolságot jelenti. A 200 méter fokozatos elérése mint cél, közelíti meg az úszástudás fogalmát. A 200 métert meghaladó neheztített körülményekben - pl. teljes ruházattal, nyílt vízben - történő úszást végrehajtó egyént, biztonságos szintű vízikompetenciákkal rendelkező úszónak nevezik. A távolság és a mélység növelésével a korábbi készségek fejlődése mellett új készségek jelennek meg, amely során a mozgások egyre kifinomultabbakká válnak (Stallman és mtsai, 2008).

3. ábra: Az úszástudás fokozatos megközelítése Stallman (2008) alapján. Forrás: saját szerkesztés (2020).

Ez az irány látható a francia iskolai úszásoktatásnál is, hiszen 9-10 éves diákoknak minimum 100 métert kell tudniuk úszni gyors úszásnemben, sőt 10 évesen úgy kell teljesíteniük egy 50 méteres távot, hogy különböző szituációkba kényszerítik őket. Számukra az alábbi módon néz ki egy sikeres vizsga:

25 méteres medencében 50 métert kell teljesíteniük (vagyis lesz benne egy forduló a falnál) az alábbiak szerint: vízbe ugrást követően 14 méter előrehaladás után 15. méternél lévő akadály alatt kell átúszni. Tovább úsznak a felszínen, egy kijelölt helyen megállnak, egy helyben taposnak, majd tovább úsznak. 25 méternél a hátukra fordulnak a fal közelében mindenféle segítség nélkül, majd visszafordulnak, és hátúszás stílusban folytatják tovább a feladatot 15 méteren át. Ezt követően újra megállnak, és lebegnek vagy taposnak 15 másodpercen keresztül. Folytatják a hátúszást, és a korábban már teljesített akadály előtt újra hasra fordulnak, átúsznak alatta. Folytatják az előre haladást a víz felszínén és a falnál benyúlnak, vagyis megérintik a falat. Tisztában kell lenniük az uszodai, strandi szabályokkal, merre található az úszómester, vízimentő egy lehetséges baleset esetén. Tudniuk kell betartani a fürdőhely szabályait, a higiéniai követelményeknek megfelelni, és fel kell tudniuk mérni, hogy megfelelő-e az adott vízmélységhez, körülményekhez (uszodákban és nyílt vizekben egyaránt) a saját úszástudásuk (Univ.de Rouen, 2015)⁸. Mindezek mellett 2006 óta országos prevenciós kampányt tartanak, amikor a szülőket is emlékeztetik, hogy a vízparton eltöltött idő alatt - legyen az tó, tenger vagy épített medence – fokozottan szükséges figyelni a gyermekekre (Sethi és mtsai, 2008).

Ausztráliában 1998 óta kompetencia alapú oktatás zajlik az iskolai úszásoktatás keretein belül. 2017-es dokumentum alapján problémának tekintették az ausztrálok a vízbiztonság megtanulásához szükséges készségek, kompetenciák kialakítását, szemben az úszás megtanulásával. Továbbá említik a pénzügyi költségeket, az uszodai létesítmények távolságát és a szülői elvárásokat. Ennek érdekében különböző programokat alkalmaznak, mint például az iskolai úszó- és vízbiztonsági programok. Itt tudatosan differenciálnak a szóhasználatban. Az úszásoktatások mellett rövidített vízbiztonsági programokat szerveznek, akár időszakosan akár folytatólagosan, ahol a gyerekek megtanulnak ruhástól úszni, mentőmellénnyel (1. táblázat: 8-as kompetencia), és különböző mentési technikákat sajátítanak el (Royal Life Saving, 2017). Az iskolai úszásoktatás az általános iskola végén

⁸Ministère de l'Enseignement Supérieur, de la Recherche et de l'Innovation ed. Le Bulletin officiel de l'éducation nationale (France, 2015).

zárul. A diákoknak az alábbi feladatokat kell teljesíteni: mélyvízbeugrás, forgások minden irányban, fordulatok kiemelt fejjel, 25 m (min.) – 50 m folyamatos úszás meghatározott úszástechnikával, túlélési feladatok (pólóban lebegés, taposás két percig; három perces úszás váltakozó három úszásnemben; lebegő segédeszközzel – heveder, mellény, mentőöv – történő úszás egy percig), víz alatti tárgykeresés, felhozatal, mentőöv dobása 5 méterre lévő partnernek és utasítással történő kisegítése a partra. Kiegészíthető a lista 5 méteres úszással, pillangó kartempóval (Royal Life Saving, 2017).

Figyelembe véve a legeredményesebb oktatási rendszerrel rendelkező országot (Finnország), a Finn Úszó- és Életmentő Szövetség egyik szakemberének segítségével tekinthettük át módszerüket. Oktatási rendszerükben első hat osztályban van jelen kötelezően az úszásoktatás különböző órakeret bővítési lehetőségekkel. Oktatásuk célja, hogy hatodik osztályig a gyermek 50 métert két különböző stílusban legyen képes leúszni úgy, hogy ebben az 50 méterben legyen egy 5 méteres szakasz, amit viszont vízfelszín alatt tesz meg. Végső cél, hogy lehetőség szerint 6. osztályig, de legkésőbb 9. osztály végére az 1996-ban meghatározott és elfogadott északi definíciónak (Nordic definition) megfelelő szinten tudjon teljesíteni. A meghatározás szerint az rendelkezik úszási képességgel, aki a víz felszíne alól (merült állapotból) indulva a felszínen 200 métert képes folyamatosan leúszni, melyből 50 métert háton úszva tesz meg (Suomen Uimaopetus-ja Hengenpelastusliitto, 2011). Áttekintve a 2004-es és a 2014-ben megjelent tanterveik közötti változásokat, a legnagyobb különbség a kompetencia alapú megközelítés, amely szerint jelentős hangsúlyt kapott a 2004-esben még nem szereplő, *elemi úszókészség* mellett a *vízből mentési technikák* (ön- és társmentés) és más *vizes sportágak* megismerése (Nordic Seminar on School Swimming, 2016).

WHO munkacsoportjai folyamatosan foglalkoznak a témakörrel, és különböző országok oktatási rendszereit vizsgálják ebből a szemszögből is. Egyik tanulmányukban külön hangsúlyozzák a belgák, észtek, svédek, csehek iskolai úszásoktatását, ahol vízbiztonsági oktatást kapnak a diákok a meglévő úszásoktatáson belül, ami beletartozik az iskolai curriculumba. Látható, hogy az úszástudás és a vízbiztonság fogalma nem könnyen behatárolható. Különböző megközelítések, országok közti különbségek, vizsgálatok és kutatások alapján a megfelelő fogalomhasználat, a készségek, képességek megfogalmazása és a megelőzés érdekében a 2011-es „World Congress on Drowning” konferenciát (Vietnam, Danang) követően munkacsoportot állítottak fel kutatókkal és az International Life Saving Federation (ILSF – Nemzetközi Élet-és Vízimentő Szövetség) tagjaival. Különböző elemző

programok segítségével 1970-től 2015-ig terjedő időszak angol nyelvű tanulmányait elemezték tartalmilag, a szakszavak (kulcsszavak) keresésével, ami alapján talán sikerül világviszonylatban konszenzusra jutni a vízi kompetenciák terén, vagy legalábbis hozzávetőlegesen. A kutatás még zajlik, de így is hatalmas előre lépésnek számít a vízbiztos úszástudáshoz szükségesnek vélt kompetenciák részletes és tanulmányokkal alátámasztott, javaslatokkal ellátott meghatározása. Az alábbi, 1. táblázatban látható az a 15 kompetencia, amit a szakemberek megfogalmaztak (WHO, 2014).

1. táblázat: Javasolt vízbiztonság és úszáskompetenciák Stallman és munkatársai alapján. Forrás: saját szerkesztés (2020).

Vízbiztonság- és úszáskompetenciák (15)			
1	Biztonságos vízbelépési, vízbeérkezési kompetencia vízbe jutás (környezet); felszínen lebegés	8	Lebegés kompetencia, eszközzel PFD mentőmellénnyel
2	Légzésszabályozás kompetencia integrált és hatékony légzés.	9	Ruhás úzás kompetencia nem szándékos vízbeesés
3	Helyhez kötött felszíni kompetencia felhajtóerő-szabályozása légzéssel (lebegés); felszínen maradás minimális energiabefektetéssel	10	Nyílt vizes kompetencia hideg gyengítő hatása, mentális képzés, medencés szimulációs gyakorlatok bevezetése
4	Vízorientációs kompetencia forgások előre-hátra (gördülés); fordulások jobbra-balra	11	A helyi veszélyek ismerete kompetencia természet ismerete (öblök, kikötők, hullámozás)
5	Úszási kompetencia előre, hátra és/vagy oldalra úzás	12	Kockázati kompetencia kockázati tudatosság, helyzet értékelés, elkerülés
6	Víz alatti kompetencia felszíni úzás (manőverezés); búvárúzás (víz alatti úzás – mell láb, delfin rúgás, mászóúzás, előretett kar (mélység növelése)	13	Személyes kompetenciák tudata, értékelése személyes kompetenciáink ismerete
7	Biztonságos kimászás, érkezés kompetencia ruházattal, párkányon, nem feszített víztükrű medencében mélyből magasba teljes test kiemelése	14	Mentési kompetencia helyzetfelismerés; fuldokló biztonságos kíségetése
		15	Vízbiztonsági kompetencia attitűd (pozitív hozzáállás); értékelés (Cselekszik-e vagy sem?)

Elmondható, hogy az úszástudás, az úzás képessége, nem csak az úzásnemek helyes kivitelezését foglalja magában, hanem komplex képesség, ami a készségek fejlesztésével fejlődik, és amelynek elsődleges célja a vízbe fulladás megelőzése. A fent összegzett tanulmány írói erőteljesen javasolják az oktatási anyagok átvizsgálását és átalakítását az elért eredményeik tükrében.

Mindezen információk ismeretében, mi is pontosan az úzásoktatás és mi a célja?

Az úzásoktatás első és legfontosabb lépcsőfoka, a *vízhez szoktatás*. A vízhez szoktatás jelentőségére, az 1950-es években hívták fel a figyelmet. Ma már szinte minden úzással foglalkozó szakirodalom kiemeli az első lépcsőfok fontosságát (Kiricsi, 2002; Rajki, 1978; Tóth, 2008). Ennek a szintnek a kihagyása veszélyt rejt magában, amelyre a következő fejezetben térünk ki. A vízhez való szoktatás célja, hogy a tanuló megismerkedjen a számára új, idegen közeggel, tudjon tájékozódni benne, otthonosan mozogni (Tóth, 1995). Jelentése az évezredes idegéletteni funkciók és reakciók megszeliidítése. Míg a testnevelés órát úgy jellemzik, mint balesetveszélyes közeg, akkor mondhatni az úzásoktatás még inkább veszélyesebb az általánostól eltérő, sajátos tulajdonságokkal rendelkező közegből eredően. Mielőtt a fiatalok megtapasztalják az új környezetet, mindenképpen el kell hangoznia, fel kell hívni a figyelmet arra, hogy minden helyzetben hallgassanak az oktatókra, és csak a megengedett, általuk diktált feladatokat hajtsák végre a medencében saját és társaik biztonsága érdekében. Ezt követően a víz megismerésekor bemutatásra kerül a felhajtóerő érvényesülése, majd alapvető gyakorlatok elvégeztetésével kezd az úzásoktató vagy úzóedző. Ilyenek például a fröcskölések, a víz alá merülés feladatai, levegő kifújása, a szem kinyitása víz alatt, a víz felszínére való felfekvés hason-háton egyaránt, lebegés, siklás, vízbe ugrások és a vízben történő rávezető játékok (Tóvári és Prisztóka, 2015). Az oktatás során fejlesztjük a gyermekek vízkészségét⁹ és kompetenciáit¹⁰. Az úzásoktatás során elsajátítják a fiatalok az úzásnemeket, az oktató módszertani¹¹ felfogásának függvényében. Az

⁹ Vízkészség: egy képesség, amit általában képzés során sajátítanak el a kívánt eredmény érdekében (ILSF, 2018).

¹⁰ „...olyan általános képességet, amely a tudáson, a tapasztalaton, az értékeken és a diszpozíciókon alapszik, és amelyet egy adott személy tanulás során fejleszt ki magában.” (Idézi Coolahan-t, Mihály 2003:o.n.)

¹¹ „a módszer a tanár és a tanuló olyan eljárását jelöli, amelyek különböző tanítási célok, eltérő ismeretanyagok elsajátításakor, más-más didaktikai feladat elérése érdekében lényegében hasonló módon valósulnak meg.” (Falus és mtsai,1989:16)

Sportoktatáson belül „módszeren azokat az edző és a sportoló által alkalmazott eljárásokat értjük, amelyek a sportoló nevelése és önnevelése, oktatása és önképzése során alkalmazásra kerülnek és elősegítik a sportoló személyiségének céltudatos alakítását, fejlesztik általános és sportszakmai tudását.” (Biróné Nagy, 2004:196)

úszásoktatás kimenetele pedig az, hogy különböző úszásnemekben meghatározott távot (min. 25 métert) képes legyen megtenni az egyén.

Az úszásoktatás jelentőségét a vizsgált szakirodalmak alapján pontokba szedtük:

- Az úszás alapsportág, amelyre hatalmas a társadalmi igény. A legfontosabb mozgásformák közé tartozik, amit kora gyermekkorban (3-4 éves) ideális megismertetni, elsajátítani.
- A köznevelésben, a testnevelés tantervekben jellemzően első tanévtől kezdve szerepel, amennyiben a megvalósítás feltételei adottak, és szerepel az iskolák helyi tantervében. Javasolt két egymást követő tanévben oktatni a folyamatosság végett.
- Nemzetközi sikerességéből kiindulva kiemelkedő utánpótlás-neveléssel rendelkezik, melyet folyamatosan fejlesztenek különböző programok segítségével (pl. „Jövő Bajnokai” (JB), „Minden gyermek tanuljon meg úszni!” (továbbiakban MGY) Az eredményesség mögött a képzési rendszer és a magyar úszóedzők szellemi tőkéje, megújulásra képes edzés módszerei állnak (Tóth, 2002).

Wilbur Longfellow - az amerikai úszás és vízi életmentés úttörője - megoldásként tekintett arra, hogy az úszástanulás feladata a szórakoztatás közbeni óvatos tanítás (American Red Cross, 1951). Benjamin Franklin számára az úszás tanulás fordulópontja az a felismerés volt, hogy a „víz tart engem!”. Ezt a fajta felismerést akadályozza meg évtizedek óta a különböző vízi játékokat gyártók által készített „segédeszközök” alkalmazása akár oktatás vagy nyaralás során. Ilyen a karúszó, az úszógumi és ezek változatai. Egyik véglet sem ideális, mivel elveszük a gyermektől a felismerés lehetőségét, nem utolsósorban számtalan vízbefulladásos balesetet okozott már az úszógumi gyermekkel együtt történő felfordulásából adódóan.

Az úszás elsajátítása, oktatása nem csupán a helyes technikáról kell, hogy szóljon, hanem hogy változó körülmények között is magabiztosan fent maradjon a személy a víz felszínén, legyen az nyílt vagy beltéri vízfelület, szeles vagy napos időben. Ezzel a megállapítással már a vízbiztonság fogalma felé haladunk. Megvannak a keretek, módszertani elvek a játékos vízhez szoktatástól a sikeres technika elsajátításáig, amely ha kiegészül változó körülmények között történő gyakorlással, akkor lehetne tökéletesnek nevezni az oktatás folyamatát.

Röviden az úszásoktatás céljai az alábbiak:

- megszokottól eltérő, sajátos tulajdonságokkal rendelkező közeg megismerése
- *vízbiztonság kialakítása*

- vízbe fulladás megelőzése
- sportolási lehetőségek növelése
- szabadidő helyes eltöltése; élményszerzés, relaxáció
- rekreáció, rehabilitáció
- kiválasztás a versenysportra

Áttekintve a fogalmakat, a témával kapcsolatos szakirodalmakat látható, hogy az úszásoktatás céljai között szerepel a vízbiztonság megszerzése. Az úszástudás készsége és a vízbiztonság megléte kiegészítve egymást nyújtja a lehető legnagyobb biztonságot a fürdőzők, úszók számára a természetes és mesterséges vizek változó körülményei között. Az utóbbi időben, nem csak hazánkban, de külföldön is háttérbe szorult a vízikompetenciák, a vízbiztonság tudatos fejlesztése és elsajátítása, szemben az úszáskompetenciákkal, úszásoktatással. Mindezt alátámasztják a legfrissebb tanulmányok és a törekvés a fogalmak árnyalására, tisztázására.

3.2 Az úszómozgások kialakulásának rövid története, nemzetközi kitekintés

Az úszás kialakulásának történetében nem mélyedünk el, csupán a kutatáshoz szükséges fontos információkat emeljük ki, amelyek a további fejezetek szempontjából lényegesek lesznek. Emellett nem szabad összekeverni az úszást a fürdés fogalmával. Ahhoz viszont, hogy az úszás és később az úszásoktatás fejlődését áttekintsük, elengedhetetlen maga a fürdés, mint fogalom megismerése, jelentősége és története.

A történeti kutatások alapján a sporttörténészek jelentős része egyidősnek tartja az úszást az emberiséggel. Mivel a víz nélkülözhetetlen eleme az életnek, őseink letelepedése célorientáltan édesvizek (tó, patak, folyó) közelében történt meg. Mindezt tették azért, hogy könnyebben szerezzenek élelmet, biztosítsák a vízszükségletüket, és nem utolsósorban biztonságosabb környezetet alakítsanak ki maguk körül. A víz (folyó, tó) közelsége védekezési lehetőséget biztosított az ellenséges hordák, vagy a nagyobb ragadozó élőlények támadása ellen. A vízparton élő állatok élelemszerzésének megfigyelésekor őseink követték példájukat, és igyekeztek a tőlük ellesett módon elsajátítani a halászat rejtelmét. Az apálydagály jelenségnek köszönhetően rájöttek, hogy a víz felszíne alatt, a meder fenekén több ehető élőlény is van, így levegő visszatartással próbálták lemerülni értük (Bakó, 1986; Biró, 2007; Rajki, 1978). A halászat és a bűvárúszás története ezen a ponton kezdődhetett el. Az

őskori barlangrajzok, ókorból fennmaradt írások, görög irodalom, egyiptomi hieroglifák (i.e. 3000), domborművek, freskók, rajzok mind azt bizonyítják, hogy több úszásnemet is ismertek (Vervaecke, 2014). Bizonyítékként kiemelhető a magyar származású Almásy László Ede (1895-1951) utazó, felfedező által 1933-ban feltárt barlang - Gilf Kebir térségében -, ahol több száz rajz látható, amelyeken „kutyaúszással” és malomkörzéssel, a mai gyorsúszó kartempóhoz hasonló mozdulatokat végeztek az emberek a vízben, amikor táplálékot kerestek a vízben, vagy átkelni szerettek volna folyókon, tavakon. A barlangot az „úszók barlangjának” nevezik. A kezdetleges gyorsúszáson felül ismerték a pároskarú hátúszást, oldalazó úszást, és a mellúszáshoz hasonlító mozdulatokat is (Bakó, 1986; Biró, 2007; Stieber, 1944).

Erősítve a vizes környezet jelentőségét megfigyelhető, hogy az első nagy civilizációk szintén folyók mellé települtek (folyammenti kultúrák létrejötte). Ilyen civilizációk voltak például: Egyiptom, Mezopotámia, Kína. Folyóik többek között a Tigris, Eufrátesz, Nílus, Gangesz. Néhány jelentős múltbéli információ a fürdés és úszás elsajátításával kapcsolatban (Bakó, 1986):

- Egyiptomban a Nílusban való fürdés vallásos okokból kötelező volt, így a fiúk és lányok is hamar elsajátították az úszómozgás alapjait. A legelső ismert úszásábrázolás is innen származik, amely a gyorsúszó mozgáshoz hasonlít;
- Kínában i.e. III. században kötelező úszókiképzést tartottak a császári flotta intézményeiben;
- Indus-völgyi civilizációban (Manu, i.e. I. század) feljegyzett törvény írta elő az úszás és víziküzdelmek elsajátításának kötelezettségét a harcosok számára;
- a British Múzeumban megtekinthető az „Úszva menekülő asszír harcosok” kép i.e. 1200-ból, amelyen jól látható, hogy két katona felfújható bőr tömlővel (kelek¹²) próbál úszni,
- a föníciaiak területén Szíriában négyezer éves fürdőket tártak fel akkora medencékkel, amelyek úszásra is alkalmasak voltak;
- Spártában Lykurgos törvényhozó elrendelte az Euratosban való kötelező fürdést, illetve Kr. e. 594-ben a gyermekek írás- és úszástanítása kötelező volt.

Az ókori Görögországban a tanulás mellett nagy hangsúlyt fektettek a test nevelésére (gümnasztika), így különböző katonai- és sport komplexumokat (pl. Campus Martius), intézményeket hoztak létre. Ezek az intézmények közel helyezkedtek el a vízpartokhoz, ahol

¹² A kelek ősi mezopotámiai vízi jármű, felfújt kecskebőr tömlőkre fektetett favázból állt (Streck, 2004:19).

a szabadban fürödtek, úsztak a fiatalok. A katonai képzés lényeges részét képezte az úszómozgás elsajátítása (Thuillier, 2004). Egyes kutatók azokat az úszásnemeket is behatárolták, amelyeket az ókori görögök űztek a vízben. Ilyen a mellúszás, a krallozás és a bűvárúszás (Manilius és Housman, 1932). Az, hogy mennyire fontosnak tartották az úszástudás meglétét az ókori görögök, több neves filozófus nézete is erősíti. „Azon műveletlen emberek, akik sem úszni, sem írni-olvasni nem tudnak, nem kaphatnak közhivatali állást!” Platón (Kr.e. 427 - Kr.e. 347) görög filozófus, iskolaalapító (idézte Bakó, 1992:6). Szolón (~Kr.e. 638 - Kr.e. 558) ókori athéni politikus, bölcs, a nagy athéni törvényhozó i. e. 594-ben olyan rendeletet adott ki, amely minden gyermek számára kötelezővé tette az írás és az úszás tudományának elsajátítását (Bakó, 1986).

Elméleteik tiszták és ma is helytállóak, vagyis azokból a fiatalokból lesznek jó katonák, akik a sportban megedződnek, mindemellett megbízhatók lesznek és ellenállóbbak. A kalokagathia elve szerint szép testben jó lélek, szép lélek lakozik, vagyis a szép és jó kéz a kézben jár (Pukánszky és Németh, 1996). Látható, hogy a pozitív transzfer példája alapján éltek, és több területen is fejlesztették a jövő generációját. Fontos, hogy nem csak magát az úszómozgást hangsúlyozták a görögök, hanem más vízben űzhető mozgásokra is nagy hangsúlyt fektettek. A legveszélyesebb foglalkozáshoz, a gyöngyhalászathoz tökéletes úszástudással kellett rendelkezni. Víz alá merüléssel, vagyis levegő visszatartással történő felszín alá merüléssel, bűvárkodással tudták megszerezni a gyöngybaglyokat, szivacsokat és osztrigákat, amit később értékesítettek. A kenyérkereset mellett az idősebbek, a testi problémákkal küzdőkre is gondoltak. Rájöttek, hogy a vízben történő mozgásos tevékenységek mennyivel javítják a különböző betegségekben szenvedők életminőségét. A melegvízi terápiákat alkalmazták ízületi bántalmak kezelésére, gyógyítására, de „bénákat” is átmozgattak, náthára és fejfájásra pedig az úszást javasolták.

A korszakból érdemes kiemelni a Római Birodalom fürdőit, hiszen ezen a téren messze megelőzték kortársaikat. A fürdőkben volt meleg és hideg vizes medence, gőzfürdő, szauna, masszórhelyiség egyaránt. A medencék méretei is egyre inkább nőttek, így úszásra alkalmasak voltak. A birodalom legnagyobb fürdője a diocletianusi (i.e. 305-ben épült) fürdő volt, amely háromezer ember befogadására volt képes, és medencéje 100 x 50 méteres volt. A létesítményben eleinte főleg katonai úszásoktatás folyt, ahol bűvárúszásra, és teljes fegyverzetben lovasúszásra oktatták őket (Bakó, 1986; Földes, 1954). Összehasonlításként, ma egy európai versenymedence mérete 25 x 50 méter, egy amerikai medence mérete 50 yard, ami 46 méternek felel meg. I. e. 337-ből ránk maradt római leltárból megtudhattuk,

hogy a közel másfél millió lakosú Rómának 11 hatalmas fürdője és 856 kisebb fürdője volt, ami az arányokat tekintve nagy lehetőséget biztosított a lakosság számára a fürdőzés és úszómozgás elsajátítására, az egészség megőrzésére. Maga az úszástudás a gazdagabb polgárokat jellemezte, akik legtöbbször rabszolgákkal taníttatták meg csemetéjüknek az úszás művészetét, azonban ha nem volt a családnak rabszolgája, akkor a családfő vette kezébe az irányítást, és az ő feladatává vált a gyermek úszástanítása. I.e. VIII. századtól kötelezővé tették az úszás elsajátítását nem csak a fiatalok, de a katonaság számára is. Cézár elrendelte, hogy seregének minden katonája tudjon úszni, ezt pedig teszttel mérték fel, amit teljes fegyverzetben is teljesíteni kellett (Freas, 1999).

A középkor lovagi rétegeinek testkultúrájában a nevelés hét fizikai készségét („septem probitates”) határozták meg. A lovagi feladatok közt szerepelt a lovaglás, *úszás*, vadászat, íjazás, vívás, táblás játékok, labdázás és a versmondás művészete. A mozgásfeladatokat már fiatal korban szükséges volt elsajátítaniuk azoknak, akik a későbbiekben lovaggá akartak válni. Igaz az úszómozgás nem nevezhető teljességgel szabadúszásnak, hiszen tanulás során lóval, vagy ellensúlyozó tömlőket használva gyakoroltak, amihez nagyobb teljesítmény szükségeltetett. Tehát a lovagok jellemzően páncélban, fegyverekkel és lóval mentek, meneteltek a vízben (Kun, 1998). Sajnos a polgárok között nem terjedt úgy a fürdőzés hagyománya, mint az ókorban, így ezt a korszakot visszaesésnek tekintjük. A keresztény nézetek elterjedése, a megváltozott erkölcsök miatt a testkultúra fejlődése bizonyos régiókban lelassult, megállt. Az egyház nem csupán a test edzését, élvezetét (így tehát az úszás gyakorlását), de még a fürdést is tiltotta (Biró, 2007).

„Az ilyen fürdő nem tisztítja, hanem bemocskolja a testet.” idézte Cypraniust (püspök, 200-258) Bakó (1986:55).

A sötét középkort azonban felváltotta a gyönyörű reneszánsz korszaka (1300-1600), és a polgárság előretörésével újra nagy hangsúlyt kaptak a fürdők. A reneszánsz kor növelte a fürdőlétesítmények és a szakirodalmak, tudományos szintű kutatások számát is. A hideg- és melegvizes fürdők kialakításra kerültek, a kor haladtával pedig a nők is helyet kaptak a fürdőlétesítményekben. Olaszországban, Velencében már regatta-, úszó- és bűvárversenyeket is rendeztek a XVI. században, amihez alapfeltétel volt a megfelelő úszástudás. Egyre több orvosi lapban jelennek meg tanulmányok a fürdőzés pozitív hatásairól az emberi testre, például Hyeronimus Mercurialis (1530-1606) olasz orvos 1569-ben megjelent „De arte gymnastica libri sex” c. munkájában egy egész fejezetet szentel erre

„De natationis effectibus” címmel. Munkájában a gyógyúszás rejtelseiben merül el, és idéz neves római, görög orvosokat, akik különböző testi problémákra ajánlották az úszást (pl. nátha, álmatlanság, fejfájás ellen). Mercurialis munkásságát az egyik első sportgyógyászati szakirodalomként tartják számon (Sanchez-Garcia és Garcia-Vilarino, 2019).

Az orvosok mellett a művészek is felfigyeltek a vizes környezetre, megjelent Leonardo da Vinci (1452-1519) ábrázolásaiban, és a magyar származású német Albrecht Dürer (1471-1528) rézmetszetén is láthatunk egy mellúszó hölgyet. Sajnos ez a korszak sem tartott sokáig, mivel egyre több fertőzés ütötte fel a fejét a városokban, amit összefüggésbe hoztak a fürdőkkel, így újra hanyatlásnak indult az éppen csak felvirágzott fürdőkultúra, melynek egyik következménye a vízbe fulladások számának emelkedése lett.

Összegezve a fejezetet, érezhető a két fogalom közti különbség. Az úszás a nevelési- és harcászati irány mellett alakult ki, fejlődött, míg a fürdés higiénias, egészségügyi, rekreációs szempontból volt fontos (Biró, 2011a).

3.3 Az úszásoktatás fejlődéstörténete

1531-ben jelent meg az úszással kapcsolatos első dokumentum, ami Sir Thomas Elyot Knight (1490-1546) nevéhez fűződik. A „The Booke named The Governour” c. művében kifejti, hogy az úszástudás mennyire fontos az emberek számára, gyerekeknek, de kiváltképpen a katonáknak (lovasúszás is) szükséges elsajátítani a mozgást (Knight, 1531).

1538 fontos évszám, mivel megjelent a világ első, kimondottan csak az úszásról szóló szakkönyve. Címe, „Colymbetes sive de arte natandi” („Az úszás művészete”). Írója, Nicolaus Wynmann (1510-1550) egyetemi tanár (Ingolstadt). Szakmai leírása párbeszéd formájú. Egy történetet mesél el, amelyen keresztül bemutatja az oktatás során az úszásnemek sorrendjét – először a mellúszást javasolja megtanítani a gyerekeknek, majd a hátúszást –, emellett hangsúlyozza a technikák szárazföldi elsajátítását is, a vízből mentés feladatait, a vízbeugrásokat, a merülés és taposás feladatait (Meursing, 2014; Wynmannus, 1538).

1696-ban már francia nyelven is kiadásra kerül egy szakkönyv Melchisédech Thevenot (1620-1692), francia író, tudós, feltaláló, utazó jóvoltából. Címe, „The Art of Swimming” („Úszás művészete képekkel ábrázolva és utasítások a hasznos fürdőzéshez”). A könyv akkora sikert aratott, hogy további négy nyelvre fordították le, és első kiadását követően 100

évvel később is újra kiadták. A szerző elsősorban a mellúszást részletezi művében, de a hason és háton történő váltott karú úszást is bemutatja (Biró, 2011b).

A XVIII. században közkedvelt népi szokás volt az úszás. A köznép munkaszüneti napokon látogatta a fürdőket, melyre Buonaccorsi di Pistoia „Úszásművészet” c. könyve is utal:

„... két kart a víz felett nyújtva viszik előre, majd a víz alatt húzzák hátra. Ezzel egy időben a szétterpesztett lábak térdben meghajolnak, és oldalt rúgja őket ki az úszó. A lábütemet vagy mindkét lábbal egyszerre vagy felváltva végzik.” idézi Buonaccorsi-t Földes és mtsai, (1982:83).

Jean Jack Rousseau (1712-1778) a francia felvilágosodás egyik legnagyobb alakjának idézete is sokat elmond: „Minden folyóban kell tudni úszni és pedig olyan tökéletesen, hogy a Hellész pontos átúszása se okozzon nehézséget...” idézi Rousseaut Stieber (1944:637).

A felvilágosodást követően a filantropizmus és sportos vonalú arnoldizmus újabb lökést adott az úszás eszméjének. Bernhard Basedow (1723-1790)¹³ orvos megalapította filantróp nevelési intézményét 1774-ben, amelyhez úszómedence is épült. Az úszásoktatás mellett életmentést is tanultak a fiatalok. A torna atyja, Friedrich Ludwig Jahn (1778-1852) és matematika tanár Gerhardt Ulrich Anton Vieth (1763-1836) kimondja, az úszás a testnevelés egyik legfontosabb feladata. Ezért is vették kezükbe az oktatást, és valósították meg az iskolai úszásoktatást az 1800-as évek elején. Franciaországban 1879-től került bevezetésre az oktatási rendszerbe az úszás, a polgárok, a katonák kiképzése, és a jó egészség megszerzése céljából (Pelayo, 2010; Vervaecke, 2014).

A XIX. századból Johann Cristoph Guts-Muths (1779-1839) a „Gymnastik für die Jugend” („Gimnasztika a fiataloknak”) című művében kinyilvánította, hogy az állami nevelés feladata az úszás oktatása. A későbbiekben Bernard Basedow (1723-1790) filantróp nevelési intézetvezető úszásoktatási módszereit átvéve, megírja az oktatás folyamatát is „Az úszás kis tankönyve az öntanuláshoz” (1789) címmel. Ez a mű magába foglalja a tökéletes gyakorlati útbaigazítást az úszás minden neméhez a Bernardi-féle új olasz iskola, és a régebbi német alapja szerint. További munkásságában megjelenik a vízből mentés is, mivel kötelességük a fiataloknak embertársaik életét megmenteni (Mihalovicsné, 2006). Ezt a szakkönyvet és módszert a későbbiekben többen is használják, hozzájárulva ezzel az úszásoktatás elterjedéséhez. Guts-Muths 1790-től már tanította intézeti kereteken belül az

¹³ Oronzio di Bernardi igazolta Archimedesz törvényét, majd ezzel a gyakorlati tapasztalattal foglalkozott tovább az úszásoktatás elméletével.

úszást 10-12 éves iskolások számára nyílt vízben, édesvízi tóban egy Salzmann-féle¹⁴ nevelőintézet keretein belül (Stieber, 1944).

Európán belül az általános szakirodalom alapján az úszósport kialakulásának helyszíne Anglia volt, ahol elsőként épült meg fedett uszoda a kontinensen, 1828-ban. 1869-ben megalakult az első úszással foglalkozó szervezet az Association of Metropolitan Swimming Clubs, rövidítve AMSC, 1886-tól Amateur Swimming Association, rövidítve ASA néven ismerhetjük. Az ASA elsődleges célja a kezdetektől fogva az úzás ösztönzése volt, tanítása iskoláskorú gyermekek számára és 1890-es évektől kezdve a tagok folyamatosan lobbiztak a kormány felé, hogy iskolai szinten kötelezővé tegyék azt. Az oktatás kötelezővé tételét három okkal támasztotta alá Harold E. Fern a szövetség kiemelt tagja, aki publikációk, előadások keretében ösztönözte az iskolai úzásoktatás fontosságát. Az első, hogy a fizikai tökéletesség elérésének páratlan módszere az úzás, a második, a tisztaság és jó egészség alapja, míg a harmadik, nem utolsó sorban az emberi élet megmentésének eszköze. A kormány lehetőségként ajánlotta az úszást az intézetek számára, azonban pénzügyi támogatást nem nyújtott hozzá, így a helyi önkormányzatok voltak azok, akik rendszeres hozzáférést biztosítottak az úszómedencékhez az iskolás gyermekek számára, hol jelképes összegért, hol ingyen. Ezt követően az úzásoktatás színvonalára helyeződött a hangsúly, mivel jellemzően önkéntes, formális képzettség nélküli úzásstanár tanította meg a gyerekeket úszni. 1890-től 1914-ig tartó lobbizás fő érdekei voltak a jobb minőségű létesítmények megteremtése, valamint a képzett és megfizetett, kinevezett speciális úzásstanárok alkalmazása. Az úzásoktatás továbbra sem terjedt el az iskolai testnevelés keretein belül. A tanárok nem adták fel, és szárazföldi gyakorlatokkal próbálták rávezetni a diákokat az úszómozgásokra. A gyorsan fejlődő sportágnak köszönhetően, különböző sportklubokkal tudtak kooperálni az iskolai intézmények, akik lehetőséget biztosítottak a diákoknak az úzás elsajátítására rövidebb, hosszabb távon egyaránt (pl. délutáni időpontokban, promotáló sportnapok alkalmával), így bővítve merítési bázisukat és csábítva a fiatalokat a vizes sportágak üzésére, mint például az úzás, vízilabdázás, búvárúzás és életmentés. Az erőteljes lobbizások végül 1988-ban értek célba. Bevezetésre került az iskolai tantervekbe, követelményként fogalmazódott meg, hogy az összes gyermeknek képesnek kell lennie arra, hogy 25 métert leússzon hatodik osztály végére, 11. életévükre. A törvény ellenére nem mindenhol teljesült az oktatás, a felmerülő infrastruktúra, a nyomás alá

¹⁴ A Németországban kibontakozó filantropizmus alatt több, kifejezetten gyakorlati ismereteket átadó és a testi nevelést hangsúlyozó oktatási intézmény jött létre. Ilyen volt Christian Gotthilf Salzmann nevelőintézete is (Klavigyik, 2018).

helyezett tanárok, és az oktatással járó költségekből adódóan (Bass és Hardy, 1997; Brenner és mtsai, 2003). A XX. század fordulójában jelentősen fejlődött az úszásoktatás az angol általános iskolákban, amely nagy hatást gyakorolt több ország testnevelés tantárgy oktatására (Winterton és Parker, 2009).

Angliából tovább terjedt az úszósport népszerűsége, fontossága az életbiztonság szempontjából és egyre több országba bevezetésre került, mint iskolai tananyag (pl. Németország, Franciaország). Európát megelőzve, Japánban - figyelembe véve a földrajzi adottságaikat - már 1603-ban kötelezővé tették az iskolai úszásoktatást, részben az egészség megőrzése érdekében, részben a leendő katonaság („szamurájok”) sokoldalú fejlesztésének céljából. Érdekes, hogy a szamuráj iskolákban nem csak úszni tanították őket, hanem különböző szimulációs gyakorlatokat is teljesíteniük kellett nyílt vízben. Ilyen volt a bűvárúszás, eszközökkel történő úszás, árral szemben úszás vagy éppen egy-egy összekötözött végtaggal történő úszás. Ezeket a feladatokat látva egyértelmű, hogy a technika mellett a vízbiztonság kialakítása nagy hangsúlyt kapott a képzés során. 1810-től rendeztek főiskolai úszóversenyeket, míg Ausztráliában 1846-ban országos bajnokságon úszhattak a versenyzők, az iskolásoknak pedig az 1897-től lett hivatalosan tananyag az úszás. Ez a szám nem alakult másképpen Új-Zélandon sem (Moran, 2002). Egy 2017-es összegzésük bemutatja, hogy az úszó szövetség és vízimentő szövetség által meghatározott kompetenciák fejlesztésével állították össze oktatási programjaikat, amelyben nem csak gyakorlati, hanem elméleti oktatás is helyet kap, amit több ezer iskolában alkalmaznak. Ahhoz, hogy az oktatás megfelelő minőségű legyen, a tanárok képzésének ezen szakaszát (úszásoktatás) 1910-től az országos úszó- és az élet-és vízimentő szövetség koordinálja (Royal Life Saving, 2017). Brenner és munkatársai 2003-as tanulmánya szerint mind Ausztráliában, mind pedig Új-Zélandon az általános iskolák 80%-ában tanítanak tanterv szerinti úszást a fiataloknak. 1930-tól kezdve Japánban az iskolákat uszodákkal együtt építették, és az 1980-as évekre mintegy 600 új uszoda épült iskolai intézmények mellé, ami megkönnyítette a szervezett iskolai úszásoktatást. Az Egyesült Államokban 1810-től az épített uszodák már nem csupán katonai kiképzés célját szolgálták, hanem meghatározott társadalmi rétegek iskolás gyermekeinek oktatását is. Az Egyesült Államokban végül 1945-től került bevezetésre az iskolai úszásoktatás, valószínűleg a világháborúban látott japán példák alapján (Arold, 1979). A XIX. században az úszás egyre nagyobb érdeklődést okozott, amit a kereskedelmi vállalkozások sem hagytak ki, így belefogtak több zárt és nyitott medencék, fürdőépületek felépítéséhez (Bakó, 1986; Winterton és Parker, 2009).

Volt szocialista országgént, a szovjet szakirodalom közelebb állt hozzánk, ami szerint az orosz területen - az általános elmélettel ellentétben - már a XIX. század kezdetén katonai középfokú intézetekben és utászbrigádoknál (különleges katonai úszócsapatokkal rendelkeztek) rendszeresen szerveztek medencés úszóversenyeket a katonák számára. Mindehhez versenyszabályzat is társult, ami az „Utasítás a hidászszolgálatához” dokumentumba került. Az elit katonaság számára nem csak az úszás elsajátítása, de a búvárúszás is kötelező volt. Thevenot oroszra fordított úszás szakkönyvét használták az oktatás során. Rheker (2003) tanulmánya is bizonyítja, hogy a XIX. században Ernst Heinrich von Pfuel (1779-1866) porosz katonai tábornok nevéhez fűződően megalapították az egyik első katonai úszóiskolát 1813-ban Bécsben. A létesítmény egy 16 x 80 méter nagyságú, egy 5 méter mély ugrórésszel rendelkező medencét foglalt magába (Nabatnyikova, 1951; Rheker, 2003).

1931-32-től a GTO („Gotov k trudu i oborony”) testnevelési rendszerben – amelynek fő elve, hogy a testnevelést, a sportot, tömegsporttá kell fejleszteni - három fokozatú módszerrel tanították az úszást (Új Szó, 1951). Az első fokozatban kalló- és mellúszást tanítottak, majd a tanítványok teljesítettek egy vizsgát. Ezt a technika tökéletesítése követte, majd egy újabb vizsga, és végül a versenyzésre való felkészítés (Firszov, 1951). A gyerekek úszásoktatásával kapcsolatban a Szovjetunióban 1949-ben kísérletet végeztek, hogy meghatározzák mennyi óra szükséges ahhoz korosztályonként, hogy magabiztosan elsajátítsák az úszómozgást a fiatalok. A cél az volt, hogy az eltérő oktatásmódszereket teszteljék, és egy megfelelőt mutassanak be, amely útmutatást ad a jövőbeni úszásoktatók számára (Nabatnyikova, 1951). Az úszástudás elsajátításához minimálisan szükséges óraszámok meghatározását célzó, az eltérő oktatási módszerek ilyen jellegű felmérése a maga korában újdonság volt, ugyanakkor erre vonatkozó vizsgálatokkal és kutatási eredményekkel napjainkban sem gyakran találkozunk.

Természetesen földrajzi adottságuktól, gazdaságuktól függően minden ország másként tekint az úszómozgás elsajátításának fontosságára. Ahol jelentős a nyílt víz és könnyen elérhető a lakók számára (pl. tengerparti övezetek, csatornák) jellemzően nagyobb hangsúlyt kap az úszás oktatása akár medencékben, vagy a szabadban, nyílt vízben. Közvetlen tapasztalat alapján elmondhatjuk, hogy ebből a szemszögből is vannak meglepő kivételek. Például Braziliában egyáltalán nincs kötelező iskolai úszásoktatás, ahol teljesül is, ott vízhez szoktatás zajlik csupán. Spanyolország is hasonló cipőben jár, ahol a főbb régiókban teljesül az oktatás, egyébként csak az iskola vezetőségén múlik, hogy akarnak-e tanítani úszást vagy

sem. Pozitív példaként lehet kiemelni Hollandiát, ahol az iskolai úszásoktatáson történő felmérés utcai ruhában és cipőben zárul: vízbe ugrás után egyhelyben taposás a feladat, végül egy bizonyos távolság megtételét követően kell kimászniuk a medencéből. Ennek oka, hogy országukban rengeteg, a gyerekek számára is könnyen elérhető vizes csatorna húzódik. Céljuk, ha beleesik a gyermek, váratlan szituációba kerülve felkészült legyen, és ki tudjon úszni önmentés segítségével.

3.4 Hazánk fürdőkultúrája

Magyarország híres természetes vízkészleteiről, forrásairól. Ezeket a természeti adottságokat kihasználva már az első századtól kezdve épültek fürdőlétesítmények hazánkban. Az egyik ilyen „első”, a Római Birodalom részeként, a római Aquincum (neve: aquae quinque/öt víz vagy akink/bő víz) katonai település megépítése volt, amely 200 évig virágzott. A város feltárásakor sok fürdőt, izzasztóhelyiséget és medencét találtak, és volt köztük úszásra is alkalmas méretekkel rendelkező medence. A település maradványai ma is megtekinthetők Budapesten. Az Aquincum első régészeti feltárása Schönvisner István (1738-1818) kutatást vezető nevéhez fűződik, amelyről a „De Ruderibus Laconici Caldariiue Romanorum” címen publikált 1778-ban. Leírásában részletesen mutatja be, hogy a tornacsarnokban („palaestra”) medencék, fürdőkádak és izzasztókamrák álltak rendelkezésre a katonák számára (Aquincumi Múzeum és Régészeti Park, é.n.). Ezen felül a gazdag római polgárok is építettek - elsősorban tisztálkodás céljából - saját privát fürdőket birtokaikon. A tehetősebb római polgárok nem csak fürdésre használták fürdőiket, hanem saját gyermekeik vízbiztossá nevelése céljából is.

A honfoglaláskori magyarokról írt krónikákban több leírás is említi a magyar fürdőket. A korai középkorban (Árpád kor 1000-1301) a forrásvizek gyógyhatását igyekeztek kihasználni. Kórházakat építettek e gyógyhatású források köré hol nagyobb, hol kisebb méretű medencékkel. Az egyik ilyen fürdő a Gellért Gyógyfürdő (1178 körül a Gellért-hegy lábánál rendkórházat alapítottak, ami később sokszor cserélt nevet és gazdát), amely kiemelkedő és meghatározó helyet foglal el jelenleg is hazánk fürdőkultúrájában. Értékes gyógyvízkincse és építészeti szépsége miatt napjaink kedvelt (gyógy)turisztikai célpontja a külföldiek számára is (Köbli, 2018). Továbbá a katonai hadjáratok alatt is jellemzően melegvízű források közelében telepedtek le. Konkrét vízbe merülésről szóló történetekről a Magyar Krónikák számoltak be, mint például a III. Henrik (1017-1056) német-római császár

által vezetett had ellen végrehajtott víz alatti manőverről 1052-ben. Egy Zothmund nevű katona merült a víz alá, és lékelte meg éjszaka az ellenséges hajókat.

„Akkor a várbeli Magyarok találtak egy Zothmund nevű embert, aki kitűnően értett az úszáshoz, és az éj csendjében elküldték a császár hajóihoz és ő a víz alatt megfürta az összes hajókat, melyek mindjárt megteltek vízzel, és összetört a németek ereje, és így tönkresilányítva és erejüket veszítve hazatértek” (Földes és mtsai, 1982:17; Magyarbúvár, é.n.). Sokan megtörtént eseménynek hiszik, de sok cikkben teljesíthetetlen cselekedetnek gondolják. Mindenesetre tény, hogy a császár hajói elsüllyedtek, és meghátrálásra kényszerültek a német katonák.

A középkori Európában jellemző keresztény tartalmú műveltség hódított teret magának, ami nem az evilági, hanem a túlvilági létre való felkészülést hirdette. Ebből kiindulva, nem okoz meglepetést, hogy az egyházi, középkori iskolákban a testgyakorlással nem foglalkoztak. A világi feudalizmus sajátos nevelési rendszere a lovagi nevelés volt, amely elsősorban az uralkodó osztály férfiúi tagjaira vonatkozott. A lovagi nevelés alapjai a testi képességek, és az ügyesség fejlesztése. A neveléshez tartozó hét alapkövetelményről az előző fejezetben már volt szó. A magyar képzés során az úszást gyermekkorban szükséges volt elsajátítani, mire lovagok lettek, már a lovas úsztatást és a lovagi úszástechnikáját kellett megtanulniuk (Földes és mtsai, 1982).

Ugorva az időben, a reneszánsz korában (13-16.sz.), a Hunyadiak uralkodásának idejére a testedzés mellett előtérbe került a higiénia, és megjelentek a hideg-, a melegvizes-, sőt még a gőzfürdők is. Mátyás király (1443-1490) fekete seregében, zsoldos hadseregében Jiskra János hadvezér (1400-1469) vezetésével a táborita harci kiképzés fiatal korban kezdődött el, amelynek alapjait a népi testgyakorlatok képezték. Ráadásul a katonákat úszni is megtanították a képzett oktatók. A felnőttek katonai képzését a mindennapos úszó-, lovagló-, futó-, birkózó- és kocsihajtó gyakorlatok tették ki. Az úszás elterjedéséről szóló feljegyzések a kései humanisták korára tehető, sok fürdőknek köszönhetően (pl. Gellérthegy) a XVI. századi Magyarországon.

„Ezek között vannak egyesek, melyeket királyiaknak neveznek, mivel a király itt is szokott fürdeni ezekben a fürdőkben, ahol úszni is lehet.” idézi Oláh Miklós. (In: Földes és mtsai, 1982:40.)

Hazánk fürdőkultúráját a kutatók részben török eredetűnek (1541- a török hódoltság korától) tartják, részben azonban nem. A fellelhető szakirodalmak ellentmondásosak. Tény viszont,

hogy a XVI. századi török megszállás tovább növelte fürdőkultúránk színvonalának emelkedését. Gőzfürdőket (hammám) a tisztálkodás céljából, a termálfürdőket (ıııca, ejtsd „ıııdzsa”) [Rudas, Császár, Rác- és Király fürdő] relaxáció, pihenés céljából építették meg (Papp, 2010). Ilyenek voltak Egerben, Pécsen, Siklóson és Esztergomban is.

A leírásokból azonban kiderül, hogy Esztergomban már a török hódoltság előtt is volt fürdő, amit III. Béla király (1148-1196) első felesége Chatillon Anna (1153-1184) 1170-1184 között építtetett (Aquasziget, é.n.). Itt nem csak a hőforrásokat, hanem savanyúforrásokat is használtak a gyógyításokhoz a fürdőben és a közelébe épített ispotályban (Szállási, 1988). A Habsburg-Magyarország területén lévő fürdőről rengeteg korabeli utazó és történetíró írt elismerően. Ilyen többek között Jacobus Tollius (1633-1696) holland humanista, vagy éppen Edward Brown (1644-1708) angol utazó. Nem csak a fürdők felépítése és szépsége fogta meg őket (pl. Veli bej fürdője), hanem a felvidéki magyarok kiemelkedő úszás-jártasságára is felfigyeltek (Brown, 1673; Kövér, 2013).

Brown, az utazásairól írt egyik könyvében, Veli bej fürdőjét is kiemelte:

„I obferved eight, and bathed in fome of them; the moft Magnificent is the Bath of Velibey, very much beautified by Solyman; having four Cupola’s, befides a very flately one is the middle, fupported by twelve large pillars. There is high hill, called St. Jeromes Mount, which bath a Fort on the top, and over-looks the Town and Country” (Brown, 1673:33).

Az ellentmondások mellett is elmondható, hogy a XVI. századi török megszállás tovább növelte fürdőkultúránk színvonalának emelkedését.

A fürdözéssel kapcsolatban külön említjük a nőket. Mint legtöbbször a történelem során – ahogy sok más sport- és testmozgásban –, itt sem kerülhető el a nők hátrányos megkülönböztetése, amelynek következtében kezdetben – az épített uszodákban – fürdőzésben nem részesülhettek. A fürdők megjelenése után jelentős idő elteltével külön női fürdőt építettek (pl. 1852. Pest Walter-féle női uszoda a Dunán), és még ennél is később engedték meg nekik a férfiakkal való közös fürdözést. Ez a fajta megkülönböztetés a továbbiakban az iskolai úszásoktatásban is megjelenik: hol a lányok hol a fiúk csoportja vehetett részt különböző időpontokban az oktatásban, persze itt is a fiúk részesültek előnyben. A magyar nők úszástudásáról a holland utazó, Tollius is írt 1688-ban: „Nem ijedtek meg látásomra, hanem valamennyien a folyóba vetették magukat, és serényen gyakorolták magukat az úszásban.” (In: idézte Bakó, 1982:167).

3.5 Úszásoktatás a köznevelésben

Az oktatási rendszerben az úszásoktatás bevezetését a testi nevelés megjelenése előzte meg. Hazánkban a felvilágosodás korában az iskolában zajló testmozgás sokoldalú végzését, ezen belül az úszásoktatás igényét néhány neves pedagógus már az 1600-as években hangoztatta. Elméleteik az általános népoktatást képviselik (esélyegyenlőség). Közéjük tartozott az újkori pedagógiai gondolkodás kimagasló képviselője, Johannes Amos Comenius (Jan Amos Komenský, 1592-1670). Szerinte és sok más haladó szellemiségű pedagógus szerint fontos hangsúlyozni és ösztönözni a diákok testmozgását, mivel a humanista műveltség kialakításában a testi nevelés fontos szerepet játszott (Náhlik, 1970; Zádor, 1988). Ennek megfogalmazásával találkozunk az „Schola materna” („Anyaiskola”) c. (1929) művében, amelyben leírja, hogy ha minél többet mozog a gyermek, annál jobban alszik, emészt és nő, annál frissebb és elevenebb lesz testben és lélekben. A neveléssel kapcsolatos gondolatait az 1657-ben megjelent „Didactica Magna” („Nagy Oktatástan”) című művében fejt ki. Az iskolai testi nevelés alapelveit elsőként jegyzi fel a Sárospatakon írt, később 1658-ban megjelentetett „Orbis Sensualium Pictus” („A látható világ képekben”) című művében, ami a nevelésről, ezen belül a testi nevelésről részletesebben is szól (Comenius, 1685). Comenius szerint a testgyakorlás az iskolai nevelés fontos része. Megállapításai azért is számottevők, mivel az általános testi gyakorlatok mellett kiegészíti a testmozgások sorát a futással, ugrással, ökölvívással, vívással és úszással. Könyve egyedülálló, mivel minden írott részhez képek, ábrák társultak. Comenius azt vallotta, hogy a gyerekek a képeket jobban megjegyzik, így könnyebben megértik a magyarázatokat hozzá. Az 1658-ban kiadott könyvében a 87. kép „Natatus”, vagyis úszást jelent. Nézete szerint mindenkinek fiatal korban szükséges elsajátítania a megfelelő úszómozgást, főként az életvédelem miatt. Elméleteit a gyakorlatba is átültette, hiszen élete során több iskolát is alapított és/vagy munkálkodott bennük meghívás alapján. Ezen intézetek sorába tartozott 1650-1654-ig a Sárospataki Református Kollégium, ahol hazánkban először lett a testgyakorlás az iskolai nevelés szerves része, kötelező tantárggyá pedig 1858-ban vált (Magyar, 1996).

A század végén 1693-ban John Locke (1632-1704) „Some Thoughts Concerning Education, On the Conduct of the Understanding” – hazánkban Székely Ádám fordításában, „Gondolatok a nevelésről” címet kapta – művében is megjelenik milyen fontos a gyermekek úszásoktatása, hiszen ez a mozgás, ez a tudás sok ember életét mentheti meg a későbbiekben.

Ráadásul az egészség megőrzéséhez is hozzájárul, például ha hideg vízben fürdenek, természetesen kellő óvatossággal. Locke állítását a rómaiak gondolkodásmenetével is alátámasztja, miszerint az úszástudatlanság azonos szinten van az analfabetizmussal (Kornis, 1913; Locke, 1824).

„Tán nem szükséges külön fölemlítenem az úszást, ha a fiú elérte azt a kort, amikor már megtanulhatja és van, aki rá megtanítsa. Sok embernek mentette már meg életét; a rómaiak oly szükségesnek tartották, hogy egy sorban állították a betűk ismeretével; a hiányos műveltségű, mire se használható embert evvel az országszerte járatos szólásmondással jellemezték: nem tud se olvasni, se úszni...” (In: Kornis, 1913:46).

A felvilágosult abszolutizmus korában új irányt vetett a nevelés ügye, reformok bevezetésével egységesítették az oktatást, és állami ügyként kezelték a fiatalok nevelését.

Mária Terézia (1717-1780) Magyarország királynője, 1777 augusztusában kiadta hazánk számára az első átfogó iskolaügyi rendeletet, a Ratio Educationist¹⁵. A Ratio által teljessé vált a Habsburg-birodalomba történő egybeolvadásunk, immáron nem csak politikailag, gazdaságilag, közegészség szempontjából, hanem az oktatásügy szempontjából is (Pukánszky és Németh, 1996). A Habsburg-birodalom oktatási célja, hogy kitörjenek az egyoldalú nevelés irányvonalából, fejlesszék az oktatáspolitikát, ami által többek között az ifjúságból edzett polgárokat és jó katonák biztosítsanak. A Ratio az elsők közt foglalkozik a testnevelés akadályaiival. A rendelet iránymutatást ad a testi neveléshez, csoportosítják a testi játékokat aszerint, hogy a mozgások által kart vagy lábat erősítenek, megjelölik a mozgásra alkalmas helyszíneket és időpontokat – hol az iskola mellett, hol szünidőben a városon kívül javasolják a szabadban történő mozgások gyakorlatát fokozatos ellenőrzés és felügyelő mellett. A meghozott határozatok leszűkítették azokat a mozgásos tevékenységeket, amelyeket korábban Comenius meghatározott. Tiltották a korcsolyázást és úszást a fiatalok számára, mondván fenyegető veszély számukra a természetben való gyakorlásuk (Kornis, 1913).

¹⁵ A hazai tanügy teljes rendszerének tervezete, melyet Ürményi József tanügyi tanácsos munkatársaival együtt dolgozott ki és 1777. augusztus 22-én Mária Terézia hagyott jóvá. A tanterv először Bécsben jelent meg latin nyelven, majd magyar fordításban is: „Magyarország és a társországok átfogó oktatási-nevelési rendszere” címmel.

Természetesen a lehetőséget nem vethetjük el, miszerint nem folyókban, hanem például medencékben történő úszásoktatás engedélyezve lehetett, amelyet nem ellenőriztek. Ettől függetlenül elmondható, hogy hazánk oktatásügye szembe ment a felvilágosodás eszméivel.

„...mindnyájuknak a legszigorúbban tiltva lesz:

1. fegyvert viselni vagy pisztollyal lövöldözni;
2. veszekedést vagy civódást támasztani, vagy ilyenekbe beleelegyedni;
3. éjjel a megengedett időn túl hazulról kimaradni, vagy ami még rosszabb, ide-oda csavarogni;
4. korcsmákat látogatni;
5. nyáron ragadó folyókban fürdeni vagy úszni;
6. télen a jégen csúszkálni vagy a hóban szánkázni.” (Kornis, 1913:214-215)

Az 1790/91. évi országgyűlés volt az első, amikor egy budai hadiiskolát határozatban terveztek létrehozni a magyar tisztképzés előmozdítása érdekében. Az uralkodó az 1808. évi országgyűlésen, hozzájárulásával biztosította a határozatot az akadémia felállításához (1808. évi VII. tc.). A Ludovika Akadémia tantervében szerepelt az *úszás*, tánc, vívás, birkózás, lovaglás, labdázás egyaránt, mindehhez persze a szükséges terek és felszerelések is adottak voltak a tervek szerint. A Ludoviceum katonai akadémia az osztrák elnyomás idején 1849 januárjában megnyitotta kapuit, ám még ugyanabban a hónapban be is tiltották működését, így hazánk katonai nevelése háttérbe szorult. Az ifjúság fizikai nevelésének elhanyagolása kezdetét vette, végül az 1867-es osztrák – magyar kiegyezés vetett véget a helyzetnek. Megjelent az osztrák csapatok mellett a magyar honvédség és 1872-ben elrendelték a Ludovika Akadémia újra nyitását (Gál, 1848; Nemzeti Közszolgálati Egyetem honlapja, é.n.).

Az uszodák megépítésével párhuzamosan az iskolai keretek között zajló úszásoktatásra az 1800-as évektől kezdődően a testnevelés órákat, foglalkozásokat tartó tanítók, pedagógusok és katonatisztek tettek erőfeszítéseket. Csak úgy, mint ahogy korábban az angliai iskolai úszásoktatás során is történt, előbb önkéntes alapon, majd később kiharcolva, hivatalos keretek közé helyezve került sor az intézményi úszásoktatásra.

1805. Sárospataki Református Kollégiumban az iskolavezetés az úszás kérdésével érdemben is foglalkozott. A tárgyi feltételek javulásával a biztonságos úszásoktatás feltételeinek megteremtését igyekeztek kialakítani a Bodrog folyó egy elkerített szakaszán. Az iskolai keretek közt történő oktatást az a tény is sürgette, hogy nyári szünetben – ahogy a korabeli

helyi közlemények hírül adták - több diák is belefulladt a folyóba. Az úszásoktatás bevezetésével ezt megelőzhatték (Csajka, 1982).

1804-es Sárospataki Református Kollégiumának iskolai törvénye szerint:

„Félre eső helyeken és nagyobb csoportokban fürdeni....uszkálással életet veszélynek tenni ki...tilos. De hogy a fürdés egészen el ne legyen zárva, az egészségtan tanára abból a célból, hogy a szerencsétlenségnek minden lehető módon eleje vétessék, a folyóban olyan helyet kerestet, ahol a fürdés bátran megengedhető, a folyónak bizonyos tájékát erre a célra, minden évben kijelöli és kimesgyézi, melyet mindenkinek aki fürdik pontosan figyelembe kell tartania. A kisebb tanulóknak a fürdő és csak tanítóik jelenlétében engedtetik meg.” (Szinyei, 1804:558-559)

A sárospataki kollégium tanácsa 1804-ben fogadott el egy úszásoktatási határozatot, ami 1805-től valósult meg az intézményben (Bakó, 1986).

Hazánkban jelentős változást hozott a filantropia megjelenése a kortárs magyar köznevelésnek, amelynek jótékony hatása az iskolai testnevelésre és az úszásoktatásra is kiterjedt. Az egyik legfontosabb alapelvük, hogy a lélek tökéletesítése a testtől függ, a test egyik eszköze a megvalósulásnak, a fejlődésnek. Csillagh Károly 1841-ben Németországban publikált tankönyvében jelent meg ez az irányvonal, amely “Der philanthropische Schwimmmeister” címet viseli. Ugyanez a könyv 1842-ben jelent meg hazánkban „A filantropista úszómester” címmel. Csillagh könyvét követte a Bettelheim testvérek által kiadott, ismeretlen szerzőtől származó „Aradi úszómester – Úszásoktatás” c. műve 1842-ben (Csajka,1982; Virág, 2019).

Ez utóbbi jegyzetben az alábbi területekre tér ki a szerző:

1. a kövérség által úzás (zsír)
2. vízben maradás a tüdő által (tüdő kapacitásának növelése, lebegés technikája)
3. vízben maradás kar és lábmunkával
4. kartempó
5. lábtempó
6. láb és kartempó összehangolása
7. mellen, hason úzás módszere
8. csupán kézzel úzás
9. csupán lábbal úzás

10. háton úszás
11. hason szárnyúszás
12. vízbe ugrás
13. úszástanulás

Az 1840-es években egyre több kezdeményezés folyt az iskolai testnevelés bevezetésére, reformjára. Lelkes és aktív testnevelést tanítók elszántságukból fakadóan fejlesztették tanítványaikat testi edzésekkel. Tavasi Lajost (1814-1877) – aki Pestalozzi eszméinek híve – az ország egyik leghaladóbb pedagógusának tartották. Több országot is megjárta (Németország, Olaszország), tapasztalataival a háta mögött a magyar neveléstörténet kiemelt személye lett, a Nemzeti Sport a magyar testnevelés úttörőjeként nevezte hasábjain (Szelényi, 1914; Népsport, 1954). Tavasi a Pesti Gimnasztikai Iskola (evangélikus) testnevelő tanáraként küzdött a testi nevelés elfogadásáért, bevezetéséért, jómagya pedig úszni tanította diákjait. Odáig jutott ez irányú törekvése, hogy az 1846/47-es tanévben az evangélikus gimnázium tanulóinak egyötöde (101 fő) rendszeresen vett részt úszásoktatáson. Ezen a ponton fontos megemlítenünk, hogy külön megegyezéssel bizonyos létszámú szegényebb sorsú, hátrányos helyzetű diákok úszásoktatását ingyen végezte a Nemzeti Uszoda közreműködésével, ami nagy lehetőség volt az esélyegyenlőség megtartása végett intézetben belül. Törekvéseit mi sem bizonyítja jobban, mint hogy 1846-tól saját költségén adatta ki a Nevelési Emléklapok c. szakfolyóiratot (1846-1848), amely szorgalmazta a polgári irányú nevelési reformokat. További városok, amelyekben iskolai úszásoktatás folyt: Sárospatak, Nagyenyed és Sopron (Bakó, 1986; Földes és mtsai, 1982).

Az 1848-as márciusi forradalmi napokban írt 9 pontból a hatodikban a testgyakorlati intézetek felállítása szerepelt. Céljuk a régi magyar vitézi erények felelevenítése volt, és további nevelés alapján egyetemi zászlóalj megalakítása. A fiatalok törekvéseivel párhuzamosan a tanárok is lépéseket tettek a vezetőség felé, sürgetve a megfelelő infrastruktúrát, a testnevelés minél szélesebb körű bevezetését. Így az első magyar tanügyi kongresszus (1848. július 20.) először dolgozott ki olyan iskolai reformtervet, amelyben az óvodától a felső iskoláig tantárgyként szerepelt a testnevelés. Ezen a kongresszuson hazánk neves pedagógusai is részt vettek, többek között Táncsics Mihály, Römer Flóris, Brassai Sámuel és Jedlik Ányos (Ivánkovits, 1934; Sipőcz, 1993). A szabadságharc leverését követően a kidolgozott iskolai reformtervek nem valósultak meg. Haynau bosszúhadjárata mindenre kiterjedt, így egy időre felfüggesztésre kerültek az úszó-, és fürdömesteri engedélyek kiadása is, továbbá a küzdelem az úszás intézményes oktatásáért egyaránt. A

kialakult helyzetben kivételes esetekben előfordult, hogy egy-egy intézet „különutasként” próbálta eljuttatni diákjait közeli uszodákba, hogy megtaníthassák nekik az alapvető úszómozgásokat. Ilyen volt 1855-től a nagyenyedi kollégium és 1856-tól az egri főgimnázium (Bakó, 1986).

3.6 Az infrastrukturális változások hatása az úszásoktatásra

Mint ahogy a pedagógusok, úgy az orvosok is hangsúlyozták a vízben végezhető mozgások fontosságát. 1794-ben Kiss József (1765-1830) soproni orvos írta meg hazánk egyik első magyar egészségtan tankönyvét, az „Egészséget tárgyazó katechismus a köznépek és az iskolába járó gyermekek számára, Hogy tudhassák Egésségjüket betsülni és örizni” (Kéri, 1998). Számunkra fontos munkássága, mivel az általa ajánlott sportok közül (futás, lovaglás, séta) – figyelembe véve a helyi adottságokat – a fürdést, úszást több pontjában javasolja a fiatal gyermekek számára megfelelő felügyelet mellett (Kiss, 1794). Bene Ferenc (1730-1858) 1807-ben „Az orvosi rendészet elemei” c. könyvében a legegészségesebb és leghasznosabb testmozgásnak az úszást tartja (Szinyei, 1891). Lehetőségeikhez mérten uszodai létesítményeket, vagy ahhoz hasonló fürdőházakat építtetett több orvos is hazánkban pl. Spatzierer 1781-ben Pesten, szintén ebben az évben Bécs közelében Johann Ferro, és Kiss József 1797-ben a Fertő-tavon. Ezek a nyílt vízben egy elkerített részt fogtak közre, lehetőséget adva a biztonságos úszásra, fürdőzésre (Bakó, 1986).

Az első hivatalos nyitott uszoda, kincstári uszoda a Duna parton épült meg a mai Lánchíd-fő környékén 1817-ben katonai célzattal (osztrák), de civilek is használhatták bizonyos időszakokban. A XIX. században a sportélet fejlődésnek indult, így 1836-ra már a civilek is kaptak egy saját 36 x 14 méteres vízfelületű kerített medencét. Ezt követően sorozatosan épültek meg az ún. uszálystrandok a folyópartokon. Ezek szezonálisan működtek nyáron, amit egy fából készült rács által a folyóból elkerített részként kell elképzelni, jellemzően 20 méter hosszú, néhány méter széles, két méter magas, felül nyitott lécszerkezetként. A kosárszerű rész akadályozta meg azt, hogy az úszókat elsodorja a vízáramlat (Dunántúli Napló, 1980; Horváth, 2017). A szerkezetek terveit folyamatosan fejlesztették, Clark Adam acélkosaras változatot tervezett, például amit egy gép segítségével ki lehetett emelni a vízből. 1852-re négyre emelkedett ezeknek a „ketrec” uszodáknak a száma, 1910-re már kilenc ilyen sportlétesítmény volt a Budapest dunai szakaszán. Az első hivatalos zárt uszoda Egerben nyílt meg 1856-ban. 1860-ban nyitotta meg kapuit a Császár Fürdő, ami már zárt

medencével is rendelkezett. Megkülönböztetve, volt egy 25 x 10 méteres csak nők által látogatható- és egy 35 méter hosszú csak férfiak által látogatható medence. 1926-ban Hajós Alfréd tervei alapján átépített 35 méteres medencét 25 x 50 méteresre változtatták, amiben nem sokkal később már Európa-bajnokságot rendeztek. Az uszodák mellett 1973-ig még a Dunában történő fürdőzés és kiúszás is engedélyezett volt, ezt követően vezették be a tilalmat, mivel a víz minősége egyre inkább romlott, így úszásra alkalmatlanná vált. Kutassi tanulmánya szerint az 1960-as években uszodaépítési program kezdődött hazánkban, így számos vidéki iskolai körzet közelében is építettek úszásra alkalmas létesítményt. Ismertebb, úszásra alkalmas helyszínek programtól függetlenül is épültek, például a Sárospataki Református Kollégiumnál, amely közelében 1863-ban a Bodrog folyó partjára építkeztek, vagy éppen az egyik „első”, az 1877-ben a szarvasi főgimnáziumnál egy nyitott, civilek által is látogatható uszodai létesítmény épült. Az építkezések előtt folyóknál, tavaknál egy-egy elkerített részen tanították a fiatalokat úszni. A könnyűszerkezetű uszodák megépülésével kezdődtek el hazánkban a tömeges úszásoktatások, és az úszás tömeg- és versenysporttá válása (Bakó, 1986; Kutassi, 1981; Szinyei, 1804; Zádor, 1988).

Az 1974-1979-es időszakra pontos adatokat találtunk hazánk vizes sportlétesítményeinek (úszómedencéinek) számáról is. Kutassi László szerint 1974-ben 291 úszómedence működött hazánkban, amelyből 32 db volt fedett. Ez a szám 1979-re jelentősen megnövekedett: 354 úszómedencéből 58 volt fedett (Kutassi, 1982).

3.7 Az úszásoktatás módszertanának rövid fejlődéstörténete

A XIX. század elején általánossá vált úszásoktatás elsőszámú oka a háborús időszakban történt vízbefulladásos halálozások magas száma (Bakó, 1986; Tóvári és Prisztóka, 2015). Mivel az úszás oktatása a katonai képzésből eredeztethető (ókor, középkor példái), így nem meglepő módon az egyik legelterjedtebb módszertani gyakorlat egy ún. katonai számolásos, vagyis ütemezett módszer volt. A katonai képzés részeként először szárazföldön tanították meg a majdan vízben szükséges mozdulatsorokat. A szárazon végzett feladatokat először alapállásból kiindulva végezték vezényszóra (egy- kettő- három- kartempó) elvégzése szakaszosan. Ez alapján a lábtempó gyakorlása is alapállásból, csípőre tett kézzel indult. Ezt követően a vízben, kötélén vagy rúdon felfüggesztve gyakoroltak, végül egy lazább felfüggesztést követően szabad úszással zárult a folyamat. A tiszt vagy az oktató a medence partjáról hangosan diktálta a tempót (egy-kettő-három), ez alapján hajtotta végre a

mozdulatokat a katona, így tanulták meg az ütemezett úszómozgást. Ez a technika Ernst Heinrich von Pfuel (1779-1866) porosz katonai tábornok nevéhez fűződik, aki 1810-ben hozta létre az első modern katonai úszóiskolát Bécsben (Long, 1933; Riordan, 1999; Rheker, 2003).

A legkorszerűbb módszerként – a katonai alapján – a szárazföldi módszer terjedt el a civil szférában. Ehhez két eszközt alkalmaztak az úszómesterek. Az egyik az ún. bak volt, amely a fiatalt a törzsénél támasztotta alá, így vízszintes pozícióban sajátíthatta el a helyes mozdulatokat, míg a második eszköz a heveder volt, amire felfüggesztették a tanulót. Itt is tempódiktálással igyekeztek segíteni az oktandót. Ez utóbbi technika Carl Heinitz (1816-ban megjelent könyve „Unterricht in der Schwimmkunst nebst einem heft Abbildungen”) szakember nevéhez fűződött. Miután elsajátították függesztett testhelyzetben szárazföldön a technikát, egy bot segítségével mehettek a vízbe. Bebújtatták a hevederbe a személyt, belógatták a vízbe, és a korábban begyakorolt mellúszó gyakorlatsort kellett bemutatniuk. Ezek a gyakorlatok nagyjából 5-6 foglalkozást jelentettek, ezt követően mehettek be szabadon, eszköz nélkül a vízbe. A kötélen függesztett úszás mellett létezett még az úszó-öv, parafa-öv segítségével történő tanítás. Emellett állati hólyagokat is használtak az oktatás során. Ebben az esetekben is vezényszóra történt a mozgásindítás a „diák” számára. Ennek a módszernek a hátulütője az volt, hogy nem rendelkezett az úszó *vízbiztonsággal*, és kitett fejjel haladt előre az elsajátított mozdulatokkal. Nem tanulták meg a víz alá merülést, a levegő kifújását a vízben, a helyes légvételt. Ez a csekély tudás életveszélyes nyílt vízben (Biró, 2007; Országos Testnevelési Tanács, 1926).

A segédeszköz nélküli oktatási módszerben jelentős szerepe volt Bernardinak, aki első úszásnemnek a mellúszást javasolta (1794). Tanításait követve Guts-Muths hasonló folyamatokkal már a hátúszást javasolja első úszásnemként, hiszen úgy könnyebb levegőt venni (Bakó, 1986).

H. Ladebeck „Ladebecks Schwimmschule” („Ladebecks úszóiskola”) című 1878-ban megjelent könyve már kiegészítette a katonai módszert a siklás feladatával, ami azért számít úttörőnek, mert szerinte minden úszásnem alapja a siklás (Nagy, 1981).

A II. világháborút követően fogalmazódott meg hosszas vitát követően, hogy a legideálisabb korosztály az úszás elsajátításához fogékonyságából adódóan a 6-7 éves kor. Az úszásnemek sorrendjét illetően pedig elsőként gyors- és hátúszást, majd a hátúszás oktatásának második

felétől párhuzamosan elkezdődhet a mellúszás tanítása, végül utolsó úszásnemnek a pillangóúszás volt javasolt (Bakó, 1986).

1925-től új mérföldkő Kurt Weissner „Naturlicher Schwimmunterricht” című („Természetes úszástanítás”) könyve, amelyben az úszástanulás első lépéseként bevezeti a vízhez szoktatást. Vagyis ahhoz, hogy elsajátíthassák az úszómozgást, először meg kell ismerniük a sajátos tulajdonságokkal rendelkező közeget, a vizet, az abban való biztonságos mozgást. A weissneri-modell alapján az úszástanulás sorrendje a következő lett: 1. vízhez szoktatás, 2. siklás, 3. kar- és lábtempó elsajátítása, 4. levegővétel.

„A vízhez szoktatás lényege az új közeghez való teljes alkalmazkodás, e közeg törvényszerűségeinek, jellegzetességeinek megismerése és ennek eredményeként a tökéletes tájékozódás, az otthonos viselkedés és a célszerű mozgás a vízben.” (Tóth, 2019:31)

Ennek a tanítási módszernek az elterjedése kezdetben nehézkes volt, hiszen meg kellett találni, átépíteni, vagy új létesítmények létrehozásával kellett megteremteni az ideális oktatási környezetet, ami alacsonyabb vízmélységű medencét jelent. Ez nagyjából a kisgyermek számára mellkasig érő vizet takar - testmagasság mínusz 20 cm - körülbelül 50-90 centiméteres (fokozatosan mélyülő) medencemélységet. Az ilyen mélységű kis vízfelületű medencéket tanmedencének nevezik. A probléma áthidalását követően a módszer gyorsan elterjedt az iskolai úszásoktatások számára létrehozott alacsonyabb mélységű medencék által, és a szárazföldi gépek (bak, rúd) háttérbe szorulásával (Nagy, 1981). Így alakult ki a mai korszerű oktatási modell, amely a vízhez szoktatással veszi kezdetét, amit az úszásnemek tanítása követ. A szárazföldi mozgástanítás is megmaradt, de nem különválasztva a víztől, a vízi gyakorlatoktól, mint a századforduló tájékán tették, hanem annak kiegészítőjeként alkalmazzák.

Az 1920-as években egyre korszerűbbé váló edzésvezetés és technikai leírások kerültek megfogalmazásra a Testnevelési Utasítások kötetében, 1930-tól kezdődően élettani, orvostudományi és a pedagógiai kutatások is segítették a sportági technika fejlődését, egyes módszertani könyvekben külön fejezetet kaptak a vízből mentés gyakorlatai, mint kiegészítés (pl. Arold, 1979).

A fejezet összefoglalásaként elmondható, hogy az oktatási módszerek fejlődése éveken keresztül folyamatosan formálódott, amíg napjainkra kiforrott az az oktatási modell, amely a vízhez szoktatással veszi kezdetét, és az úszásnemek tanításával folytatódik. Az úszásnemek oktatásának sorrendisége kapcsán viszont azt mondhatjuk, hogy nincs egyetlen

követendő út, ami minden oktatási helyzetben célravezető lenne. Mindenesetre a hetvenes évektől az ontogenetikus és idegrendszeri fejlődést alapul véve a mozgásszerkezetileg egyszerűbb gyors- és hátúszás tanítása került az elsőként oktatott úszásnemek közé (Arold, 1979). Ettől függetlenül a szakemberek egy része mell- és hátúszással kezdi az oktatási folyamatot (Kovács és mtsai, 2016). Ezt a választási lehetőséget a tantervek többnyire nyitottan hagynak, mivel legtöbbször a három úszásnemből kettő választását írja elő az oktatást szabályozó dokumentum (gyorsúszás, hátúszás, mellúszás).

4. A HAZAI ISKOLAI ÚSZÁSOKTATÁS TANTERVTÖRTÉNETI VIZSGÁLATA

A komparatív vizsgálatot öt különböző időszakaszra osztottuk. A vizsgálat során törekedtünk kézzelfogható tanterveket felhasználni, jellemzően a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtáraiból és a Tudásközpontból. Ezen felül magángyűjteményeket és antikváriumi úton beszerzett, az általunk végzett kutatáshoz szükségesnek ítélt könyveket használtuk. Az elemzés kézi módszerrel történt, ami részben a dokumentumok különböző formája (könyv, digitalizált változat, magángyűjtemény), részben a vizsgálat sokféle szempontja, és nem utolsósorban a korábbi hasonló elemzések hiányosságai, vagy más szemszögből tett vizsgálódásai tettek szükségessé. Az eljárás fázisait igyekeztünk a lehető legpontosabban feltüntetni, rögzíteni, hogy az általunk felállított szempontrendszer alapján egy ismételt történeti-összehasonlító leíró típusú elemzés során ugyanarra az eredményre jusson a kutató (Falus és mtsai, 2011).

Kiemeljük, hogy a leíró elemzés (4.1 fejezet) során az adott tervezetre, kiegészítő dokumentumokra nem a bekezdés végén hivatkozunk, hanem az elején *évszámmal* és/vagy címmel a szövegen belül. Ennek oka, hogy célunk volt a fejezetet könnyen áttekinthetővé és érthetővé tenni az olvasó számára, és mivel sok forrásnak nem volt megnevezve a szerkesztője és/vagy írója, ezért döntöttünk emellett a módszer mellett.

A történeti összehasonlításnál felhasznált 45 dokumentumból 26 utasítást, tervezetet, tantervet vetettünk össze a korábban meghatározott kompetenciák (1. táblázat) alapján. A 3. táblázatban a vizsgált 26 dokumentum kompetencia-alapú összehasonlítása látható. A csillaggal jelölt évszámok a kiegészítő dokumentumokat jelölik (pl. a szakosított osztályra (1973) íródott tanterv). Az ilyen típusú dokumentumok beillesztésével célunk a historiografikus kontinuitás megőrzése volt, egyfajta átmenetet képezve a megjelent és elfogadott tantervek, utasítások között annak érdekében, hogy az 1946-os és 1963-as tanterv között elkerüljünk 17 évnyi kihagyást. Ezen kívül a kerettantervek megjelenésétől kezdve, a nemzeti alaptanterveket nem jelöltük a 3. táblázatban, mivel a részletes követelmények a kerettantervekben találhatóak. Stallman és munkatársai (1. táblázat) által megfogalmazott 15 kompetenciából 10-et vizsgáltunk (ld. 3. táblázat). A kimaradt kompetenciák (5 db) megállapításához szükséges lett volna megfigyelni a vizsgált korszak gyermekeit a vízben történő mozgás végrehajtása közben.

4.1 Az iskolai úszásoktatás helyzete 1777-től napjainkig

4.1.1 *A Ratio Educationistól a kiegyezésig (1777-1867)*

A 3.5 fejezetben már volt szó az 1777-ben kiadott Ratio Educationis-ról, amely hazánk első sillabusza volt. Az első iskolaügyi rendeletben átfogó nevelési, politikai, erkölcsi célokat fogalmaztak meg, tantárgyakat, óraterveket jegyezték fel benne (Kornis, 1913.; Vass és Perjés, 2009). Iránymutatást adtak a testi neveléshez, ugyanakkor kimondottan tiltották a nyíltvízi úszást. A központilag szabályozott, egységes tantervek megjelenése innen veszi kezdetét.

Az „első” iskolai körülmények között zajló úszásoktatás a sárospataki iskolához köthető 1805-től, amit több szakirodalom is alátámasztott. Az ezzel kapcsolatos 3.5-ös fejezetben leírtakat bővítjük két neves oktató elméletével. Tóth Pápai Mihály (1752-1831), orvostanár, pedagógiai vezető, iskolaorvos „Gyermek-nevelésre vezető Utmutatás a sárospataki Helvetico confessziót tartó Collegiumban tanító ifjúság számára” c. (1797) művében jegyzi, hogy amennyiben lehetséges minden területen, elsősorban érzékszervi tapasztalásból tanulhassanak a diákok. Véleményét a testi neveléssel kapcsolatban is megfogalmazta, hogy fontos a tisztaságra való nevelés, és a fürdéstől se tiltsák el a gyermekeket, mert a hideg vízben történő mozgás egészséges, ennek tükrében pedig tanítsák meg őket úszni is. Tóth indokoltnak tartotta az oktatást az egészség- és az életvédelem miatt. Kifejtette, hogy semmi nem garantálja azt, hogy egyszer a gyermek ne kerüljön életveszélyes helyzetbe, amikor önmagát lenne szükséges kimenteni (Csajka, 1982; Fehér, 2000; Tóth Pápai, 1797). Ezt kibővítve, a pataki könyvtár testneveléssel kapcsolatos irodalmát gazdagította Kis János (1770-1846) soproni evangélikus püspök, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, "A testet tárgyazó nevelésről" című tanulmánya is. A tanulmányban megjelennek többek között Locke, Rousseau, Villaume, Salzmann és Guts-Muths tanításai is. Kiemeli a testgyakorlás, a gimnasztika jelentőségét (korcsolyázás, *úszás*, mankón járás, futás, tánc, feredés, dobálás). Kis szerint a fürdés előmozdítja a tisztaságot és erősíti az egész testet, míg maga az úszás bátorságot és merészséget ad a vízből fakadó veszedelemmel, félelemmel szemben, és segíti az egészség megőrzését is. A szerző célja művével, hogy népszerűsítse a külföldi törekvéseket. A könyvben leírtak tartama a gyakorlatban is megvalósult a püspök közvetlen környezetében (Kis, 1817). A haladó testnevelést tanítók tisztában voltak a testi nevelés fontosságával. A tárgyi feltételeket igyekeztek biztosítani, így az úszásoktatással kapcsolatban is a legnagyobb biztonságra törekedtek. A Bodrog folyó partján tartott

úszásoktatást kötéllel elkerített részen, csónakokkal (ladikkal), rudakkal biztosított területen oldották meg. Az oktatást nem csak testnevelés órákat, foglalkozásokat tartó tanítók, pedagógusok és katonatisztek tartották, hanem felsőbb osztályos tanulók is segítettek, akik már biztos úszástudással rendelkeztek.

1806-ban kiadott *Ratio Educationis II/ Publicae*¹⁶ dokumentumban a testmozgást illetően szabad volt szellemi felfrissülés céljából sétálni vagy a testet különféle játékokkal edzeni, csak ne okozzanak rendzavarást és illetlen lármát (Mészáros, 1981). Ám a testi nevelést az orvosok feladatkörébe helyezi, ami az 1777-es megjelenést követően visszalépésnek számít az iskolai testnevelés szempontjából.

1848. június 20-án Vereby József „Adatok a magyar honi gymnastikai nevelés ügyében” c. beadványának 4. pontjában javasolja a közönséges erőgyakorlatokon, testhajlongásokon, mászásokon felül a fegyverforgatást, vívást, lovaglást, evezést, *úszást* és táncolást. (Szabó, 2004). Ugyanebben az évben július 20-án az I. Magyar Tanügyi Kongresszuson olyan iskolai reformterv kidolgozását tűzték ki célul, amelyben a testnevelést az óvodától középiskoláig rendes tantárgyként szerepelt volna. Eötvös József július 24-én a népképviselői országgyűlés elé terjesztette a népoktatás rendezéséről szóló törvényjavaslatát, amelyben olyan tantárgyak tanítását javasolta –köztük a testgyakorlást -, amelyek tartalma szükségesek a polgári élet során. Az országgyűlés felsőháza augusztusban tárgyalta a törvényjavaslatot, amit nem tartottak időszerűnek, és javasolták békeidőre történő halasztását. A szabadságharc leverését követően a tervezetek megvalósulására 1868-ig kellett várni (Földesi és mtsai, 1982; Szabó, 2004). A korábban fejlődésnek indult oktatási rendszerünk lefékeződött. A magyarok számára is követendő tantervet vezettek be Bécsben 1849-ben, amely az „Organisationsentwurf” („Az ausztriai gimnáziumok és reáliskolák szervezeti terve”) címet viselte. A németesítést célzó dokumentum 1860-ban érvényét veszítette. Ez idő alatt központi irányítástól függetlenül a haladó szellemű testnevelést tanítók igyekeztek megtanítani diákjaik számára az úszómozgást. Ilyen volt a 3.5 fejezetben is említett Tavasi Lajos 1846-tól, az 1855-ös nagyenyedi kollégium munkatársai, és 1856-tól az egri- és a szarvasi főgimnázium tanárainak erőfeszítései (Bakó, 1986).

¹⁶ A *Ratio Educationis* átdolgozott oktató-nevelő szabályzata, mely számos új rendelkezést tartalmazott. I. Ferenc király 1805. augusztus 5-én hagyta jóvá. Óriási előrelépést jelentett abban, hogy szerepet szánt az iskolai oktatásban a magyar nyelvnek is. Ez a dokumentum egészen 1848-ig meghatározta a magyar közoktatásügy alakulását (Mészáros, 1981).

Igaz az iskolai testnevelés 1868. XXXVIII. törvénycikk alapján kerül csak bevezetésre, a testnevelés órák előkészítésének igénye már 1863-ban megfogalmazódott:

„Az ifjúság testi kifejlesztése kell, hogy lényeges részét képezze a nevelésnek, hogy a cél eléressék a testgyakorlat nem függhet többé egyesek tesztésétől, de a nevelés eszközei közt szükséges és törvényszerű szakképen egyenlő joggal kell helyet foglalnia. Szellem és testnek egyenlő lépéssel együtt kell fejlődni, és ebben fekszik a szabályszerű testgyakorlatoknak mint a nevelés egyik ágának nagy fontossága.” idézi Dubecz és Nagy (1984:65) Zimányit.

4.1.2 A testgyakorlás tanrendbe állítása (1867- 1913)

A kiegyezést követően (1867) politikai, gazdasági és társadalmi átalakulás következett Magyarországon, melyben Eötvös József kultuszminiszter 11.497. számú rendelete kezdte meg a testnevelés „rehabilitációját”, vagyis 1868-ban elemi és polgári iskolákban, 1883-ban a középiskolákban is kötelező tantárgy lett a testnevelés. Sürgették a mindennapos testnevelés gondolatát, a családok gyakorlatiasabb hozzájárulását a sportolás megszerettetéséhez. Ezek a változások igényelték hazánk iskolázottsági, szakképzettségi átalakulását, fejlődését is (Takács, 1989; Vass, 1996). Ennek eredménye volt például a tanítók szakmai tudása érdekében megalapított 20 tanítóképző intézet, gyakorló iskolákkal.

Kiegészítő dokumentumként tekintünk Sasku Károly (1806-1869) 1867-es könyvére, ami az 1838-as „A tanítás alaptudománya” harmadik kiadása volt. Egy komplett tantervet fogalmazott meg a könyvben, amelyben először jelent meg a testgyakorlás. Persze ez nem hivatalos tanterv, de látható, hogy a kor szellemisége igenis követelte a testnevelést/testgyakorlást a mindennapi oktatás keretében. Könyvében a fontosság tekintetében az erkölcsi- és értelmi nevelés elé helyezi a testi nevelést. Azért is érdekes a tanterv, és az ezt kiegészítő „Neveléstan” könyve, mivel az úszás megjelent benne. Sasku szerint a magyar virtusnak megfelelő mozgásokkal kell megismertetni a diákokat az alapvető mozgásokon felül. Ilyen a lovaglás, vívás, lövészet és *úszás* is ide tartozik. Véleménye szerint az úszás szervezése nem okozhat gondot, hiszen folyókat találni, ha nem, akkor kisebb medencéket létesítsenek, ahol a legalapvetőbb úszómozgást begyakorolhatják a gyerekek. Természetesen nyári időszakban, 15 foknál nem hidegebb, tiszta vízben (Fehér, 2013; Takács, 2004).

Az abszolutizmus korában nyilvánosságra került Népoktatási törvény (1868. 38. törvénycikk¹⁷) hangsúlyozta az iskolakötelezettséget, tankötelezettséget, a népiskolai oktatás ingyenességét és az anyanyelvű oktatást. A kiadott népiskolai tanterv „Tanterv a népiskolák számára” (1869) megfogalmazta a népiskolai oktatásának tartalmát (népiskolák, polgári iskolák) tanítási célokat, követelményeket, óraterveket és egy minimális módszertant. Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk 55. § az elemi népiskola köteles tantárgyai közé sorolja a testnevelést, azonban csupán a tanórák 5% volt testnevelésre fordítható. A testnevelés óra keretén belül a tornagyakorlatokat kötelezővé tették, és nagy hangsúlyt fektettek a katonai rend- és sorgyakorlatokra, fegyvergyakorlatokra, sajnos azonban az úszásról nem tettek említést. Azokban az intézményekben, ahol egy tanítóval bír a népiskola, ott heti egy testgyakorlás volt elő írva, ahol három- vagy több, ott ez az óraszám heti kettőre emelkedett (Bakó, 1986; Ballér, 1996; Lampel, 1869; Révész és Bognár, 2006).

A korszakból elérhető tantervek 1872-es és 1877-es Tanterv és Utasítások alapján elmondható, hogy testgyakorlás tantárgyon belül a rend-, szabadgyakorlatok, ugrás feladatok és a katonai rend-, sor- és fegyvergyakorlatokon kívül más feladatsoportok, több sportág továbbra sem jelent meg.

1874-ben az Országos Közoktatási Tanács megújulását követően kidolgozásra kerültek a globális állami tantervek, amelyeket 1877-ben léptettek életbe. Ezek a dokumentumok a polgári iskolai és népiskolai tantervekkel kezdődtek, amelyeket elemzésünknel felhasználtunk. 1878-ban kiírásra kerültek a gimnáziumi tanterv és utasítások is (Vass, 1996). 1880. évi tantervi utasítással bekerültek a játékok, tornajátékok, kirándulások és a korcsolyázás gyakorlása, 1890-es évekre bővülnek a tantárgyi célok, 1892-től intézeti tornaversenyek kerültek megrendezésre (tömeges, egyéni főleg atlétikai feladatokkal). 1899-től rendeleti szinten a heti két testnevelés óra kibővült a heti egyszeri játékdélutánnal, ami 1900-tól valósult meg. Emellett kötelező volt játszóteret is kialakítani az intézménynél (Dubecz és Nagy, 1984; Ivánkovits, 1934).

1892-ben a Magyar Pedagógia szaklapban megjelent az „Ifjúság testi nevelésének ügye” (Berzeviczy és Szuppán), amely egy javaslat, hogy jobbá tegyék az iskolai testnevelést. Ebben a fejezetben az úszás a szabadon felhasználható időkeretben megtalálható, hiszen a testi nevelésben nem csak a rendszeres testgyakorlat vagy torna veendő használatban, hanem

¹⁷ Magyar joganyagok - 1868. évi XXXVIII. törvénycikk - a népiskolai közoktatás tárgyában. Szentesítve: 1868. XII. 5. Kihirdetve: a képviselőházban 1868. XII. 5. a főrendek házában 1868. XII. 6.

más mozgási játékok, testedző gyakorlatok, úszás, korcsolyázás és kézügyességi oktatást is alkalmazni szükséges. Ráadásul a tanulmány a szülőket is bevonja. Felhívja a figyelmet arra, hogy a nyári szünidővel együtt ideje van az úszásnak, utazásnak és lovaglásnak egyaránt családi környezetben (Berzeviczy és Szuppán, 1892).

Az 1905-ös „Tanterv és utasítás az elemi népiskola számára” c. tantervben már emelkedett a testgyakorlásra szánt órakeret aránya, 6,3%-ra, azonban az úszás továbbra sem jelent meg benne.

1909-ben az I. Magyar Országos Testnevelési Kongresszuson Vida Henrik előadásában a kötelező iskolai úszásoktatás bevezetését sürgette, a második kongresszus (1930) határozata kívánatosnak tartotta, hogy az ország valamennyi iskolájába bevezetésre kerüljön az úszás oktatása (Arol, 1979).

A továbbiakban közzétett tantervekben megfigyelhető, hogy növekedett a sportágak száma, a kiemelt torna mellett megjelent az atlétika, *úszás*, korcsolyázás, vívás, és a labdajátékok is.

1913-ban az Országos Testnevelési Tanács (OTT) feladata lett egy olyan tervezet elkészítése, amelynek célja, hogy a magyar köznép fiatalság testi erejének, ügyességének és egészségének fejlesztése megtörténjen. A világháború megakasztotta a folyamatot, így csak azt követően vehette kezdetét a fejlesztés. Megalakultak a leventeegyesületek¹⁸, amelyek célja, hogy az iskolai képzést követően minimum 21 éves korig kötelezően vegyenek részt mozgásos foglalkozásokon a magyar fiatalok. Így „a leventekötelezettség végével őszinte hazaszereteten épült öntudattal és kötelességet érző fegyelmezettséggel, lelki és testi felkészültséggel tehessenek eleget honpolgári kötelességeinek” (Ivánkóvits, 1934:894). A foglalkozások minimum heti két óra, melyek rend- és szabadgyakorlatokból, atlétika, torna, céllövés, labdarúgás, kerékpározás, birkózás és ökölvívás sportágakból állt.

¹⁸ A leventeintézmény 1921 decemberében jött létre az LIII. törvénycikkely alapján. Az intézmény célja a magyar fiatalság testi, vallás erkölcsi és hazafias nemzeti nevelése volt. Az állam a közoktatásban megnövelte a testnevelés órák számát, ill. az iskolát elhagyó fiúkat 21 éves korukig kötelezte a lakóhelyük szerinti leventeegyesületekben a rendszeres testedzésre (heti egy alkalommal megtartott két órás gyakorlati és elméleti képzéseken való részvétel, a nyári hónapokban két-három hetes egybefüggő táborral kiegészülve) (Várdai, 2019).

4.1.3 *Az I. világháború és az azt követő időszak (1914-1938)*

Vizsgálva az 1914-ben kiadott „Az elemi népiskola testgyakorlás tantervet és utasítás” -t, az úszás nem jelent meg benne.

1916-ban átképző tanfolyamokon vettek részt a felsőoktatásban részt vevő hallgatók. 1919-ben az államosított Tornaegylet magánképzőjében előadó tanárként Donáth Leó (kiváló sportszakember, LEN alapító főtitkár) tartotta az úszás elméletét, gyakorlatát leendő tanárok számára (Bély, 1968). Az évszámokat tekintve, a képzések időtartalmát figyelembe véve érthető lesz az úszás megjelenésének dátuma (1925) az iskolai tantervekben és gyakorlatban.

A dolgozat mellékletében (1. melléklet 1. és 2. táblázataiban) felsoroltuk a népiskolai- és polgári iskolai kiadványok megjelenését évszám szerint. Az általunk szerkesztett 2. táblázatban látható, hogy 1918. évtől egy kiegészítő dokumentummal kezdve hasonlítjuk össze a központi tanterveket.

Az egyik a Közoktatásügyi Népbizottság 1919. május 5-én kelt 87039 sz. rendeletének 9. §-a: „Nagy súlyt kell fektetni a tanulói ifjúság sportolására, turisztikára és minden szabadban tartandó ismeretszerző, testedző és jellemfejlesztő foglalkozására. Egésznapos kirándulásra a tanítási napok bármikor felhasználhatók. Ahol uszoda áll rendelkezésre, gondoskodni kell arról, hogy az ifjúság azt együttesen, tanári felügyelet mellett látogathassa" (Bély, 1968:53) - ami által a testnevelési reform hozzájárult az úszó mozgás megjelenéséhez iskolai kereteken belül.

A tantervi vizsgálatunk kezdő évszámának eredetileg az 1925-ben kiadott polgári tantervet tűztük ki, mivel az elérhető és általunk vizsgált tantervekben, utasításokban nem esett szó az úszás elsajátításáról iskolai körülmények között 1869-től 1925-ig. 1869-es tantervet követően évekig csak „területi” tantervek kerültek kiadásra, mint például - „Tanterv a szombathelyi egyházmegye területén lévő katolikus népiskolák számára” (1876.), vagy „A magyarországi latin és görög szertartású rom. kath. népiskolák [és ismétlő iskolák] tanterve” (1896) (Horánszky, 1974).

A forráskutatás során ugyan több szakirodalomban történt utalás egy 1915-ös polgári iskolákra vonatkozó tantervre, és az 1918-ban megjelent elemi népiskolák számára tervezett tantervre, de mindkét esetben ellentmondást találtunk a tantervekben való megjelenés évszámait illetően.

Az első esetben, a polgári iskolák tanterveiben az úszómozgás megjelenésének kezdő dátumát Arold (1979) 1925-ös polgári tantervhez, míg Bakó (1986), Révész és Bognár (2006) az 1915-ben kiadott polgári tantervhez illesztették. Keresve további szakirodalmakban, online adatbázisokban, egyetemi könyvtárakban viszont nem találtunk 1915-ös polgári iskolákra vonatkozó tantervet, így részünkről az összehasonlítás során a *polgári iskolák tanterveit 1925. évtől* kezdtük.

Második esetben vártuk, hogy az 1918-as elemi iskolák tantervében helyett kap, mint hivatalosan előírt oktatási tananyag, esetleg a délutáni játékorák lehetőségeiben szerepel a nyár eleji időszakban (május-június) az úszás vagy vizes játékok címmel. Kézbe véve „A Tanterv és utasítás az elemi népiskola számára” (1918) kötetet nem szerepelt benne. A X. Testgyakorlás fejezetben rend-, szabad- és szerygyakorlatok mellett játék szerepel. Sem a játék bekezdéseknél, sem pedig a célmeghatározást taglaló fejezetben nem esik szó úszásról, de még alternatív környezetben űzhető játékos mozgásformákról sem. A szabadban történő testgyakorlás helyszínéül az iskolai udvart és kertet nevezi meg. Gyakorlatként játékokat határoz meg, ami jellemző az adott vidék hagyományaira (pl „Künn a farkas, benn a bárány”).

A népiskolák, elemi népiskolákkal kapcsolatosan vizsgált ellentmondások alapján Bakó (1986), Révész és Bognár (2006) az 1918-ban megjelent tantervet veszik etalonnak. Az általunk vizsgált korai egységes tanterveket vizsgálva azonban kijelenthető, hogy az 1905-ben kiadott „Tanterv és utasítás az elemi népiskola számára”, amit később még tizenegyszer adtak ki (köztük 1918-ban is), nem tesz említést az úszásról, és a további kiadásokban sem történt ezen a téren változtatás.

Nem tekinthetünk el a kor reformtörekvéseitől, ami a továbbiakban befolyásolta a megjelent tantervek tartalmát. Ilyen befolyásoló tényező volt az 1918-ban megalakult Városi Alkalmazottak Országos Szövetsége (VAOSZ), ami radikális és szociáldemokrata pedagógusokat tömörített, akik iskolai reformokat készítettek elő. Reformjavaslatuk alapján megfogalmazódott az iskolai testnevelés célja, a test harmonikus fejlesztése, a munkabírás fokozása, reflexpályák csiszolása, az egészség, egyéniség és szocialista öntudatnak a felébresztése. Sportágszerű gyakorlatok bekezdésében kapott helyet az úszás, korcsolyázás, szánkázás és sielés. Mindezen törekvések később kapnak helyet az országos kiadványokban (Bély, 1968)

Bély Mihály és Kmetykó János „Az elemi iskolai testnevelés tanterve és utasítása” az Országos Testnevelési Tanács Munkálatai sorozaton belül jelent meg 1918-ban. A tanterv *előadói javaslatként* készült el. Bély és Kmetykó igen részletes támpontokat nyújtanak a testnevelő tanárok számára, azonban az írás nem került összhangba a korábban említett, és országosan 1918-ban kiadott egységes általános elemi tantervben írottakkal. Első és második osztályban az azonos csoportba sorolt korcsolyázás és szánkázás egészült ki harmadik osztálytól kezdődően hatodik osztályig az úszással. Az úszás tanítása kedvező időben, a helyi viszonyoknak megfelelően, a szabadban végzett, egyéb testedző gyakorlatok feladatkörébe tartozott. 8 éves korban javasolták kezdeni az elsajátítását, először szárazon történő mozgástanulással, majd vízben történő feladatok végzésével. 10 éves korig írják elő, hogy minden fiú és lány elsajátítsa a „legegészségesebb, legkiválóbb előnyöket biztosító testgyakorlatot” (Bély és Kmetykó, 1918:44).

Eddigi elemzésünk és Arold Imre (1979) alátámasztásával kijelenthető, hogy egyes szakirodalmakkal ellentétben, amelyek az 1918-as tantervben való megjelenést írják, félrevezetőek. Véleményünk szerint a Bély-Kmetykó 1918-as fogalmazvány az alcíme alapján is tantervi javaslat, nem pedig előírt tanterv, így ezt a forrást *kiegészítő dokumentumként* kezeljük.

Az iskolai úszásoktatás az elemi népiskolákban hivatalosan 1925-ben került tantervi keretbe. A tanterv pontos meghatározása: „Tanterv az elemi népiskola számára.” Kiad. a m. kir. vallás- és közokt. min. 1925. évi máj. 14-én 1467. eln. sz. rendeletével. Bp. 1928, Egyet Ny.

Az 1925-ös tanterv, úszásról (fürdőzés, napfürdő) szóló bekezdésében az alábbi határozza meg. Az óra alapfeltétele a jó idő. Első négy osztályban szárazon úszás gyakorlatai, vagyis rávezető gyakorlatokat kell végrehajtani a diákokkal, majd ötödik és hatodik osztályban az alapgyakorlatok (kar- és lábtempó) elsajátítását követően vízben 1-3 percig legyenek képesek a folyamatos mellúszásra, a talpas ugrásra és a rohammal történő (nekifutás) ugrásra. A képzés végére 25 méteres távokon versenyezzenek.

1926-os adatokat keresve, egy érdekes Testnevelési utasítást találtunk „II. rész Testnevelési és sportágak 5. füzet, Úszás” címmel. A dokumentumban részletes módszertannal ismertetik meg a testnevelő tanárokat, egészen a szárazföldi oktatástól (bak használata), a vízben történő oktatásig (kötél, úszóöv használatával). Óratervi beosztásról, elsajátításhoz szükséges óraszámról nem írnak. Ebből következtethető, hogy testnevelés órán belül a körülményekhez és óraszámokhoz igazodva ún. tanári szabadsággal kivitelezhető a

gyakorlatok. Az utasítás érdekessége - majdnem a fele - több típusú életmentésről is szól. Például szárazon, vízben és jégből történő mentés oktatásának módszeréről. Sportági átjárhatóság szempontjából a vízipóló kapott egy teljes fejezetet.

Az 1927-es „Tanterv és utasítást a polgári fiúiskolák számára” *kiegészítő dokumentumként* említjük. Ettől az évtől kezdődően kedvezőbbé váltak a tartalmak arányai. Azokban az iskolákban, ahol alkalom nyílik rá, a fürdőzés, úszás, evezés, szánkózás és síelés valósuljon meg. A szabadvízben történő oktatáshoz hatósági engedéllyel kell rendelkeznie az intézetnek. Meleg idő esetén egy tanórát, vagy két játékorát szánjon rá a tanító. Először szárazon gyakoroltassa a gyerekekkel a technikákat, alkalmazzon bordásfalat, zsámolyt, gerendát. Ezt követően vízben teljesítsék a korábban gyakorolt feladatokat. 1- 4. osztályban a cél az oldalúszás, hátúszás, taposás elsajátítása, vízből mentés megtanulása. A távolság 25- 50 méter, és a versenyszellem kialakítása 4 x 25 méter stafétafutással történjen - feltételezhetően alacsony mélységű vízben.

Az 1932-es „Tanterv és utasítások a népiskola számára” c. tanterv alapján összefoglaljuk a korszakra vonatkozóan a testnevelés tanórák célját: az ember értékének növelése a céltudatosan vezetett testgyakorlás révén. A testnevelés óra anyagrészéhez 10 lehetőség közül lehet választani, ebből a tizedik az úszás. Érdekesség az, hogy az óratervtől függetlenül is gyakorolható lehetőségek csoportjába tartozik. Részletes leírás ugyan nincs, csupán a második évfolyam számára egy gyakorlat van megemlítve az 539. oldalon: „hanyatt fekvés úszás lábmozgásainak elsajátítása”, azonban, hogy ez vízben vagy szárazföldön kellene, hogy megvalósuljon nincs említve. Az úszás és egyéb felsorolt sportágak gyakorlása révén cél az egészséges versenyszellem kialakítása a gyermekekben (Thiering, 1932).

Országos Testnevelési Tanács Iskolai szakbizottságának megbízásából felkért Kmetykó János 1934-ben írt Testnevelési Vezérkönyv *kiegészítő dokumentumként* kerül a sorba. Kmetykó javasolja, hogy az alsó osztályoknak tartott óráikat egyfajta meseszerű előadó móddal érdemes megtartani, így a gyermek boldogabban „átéli” a mesét, aktívabb lesz.

„Legjobb, ha a kis gyermek nem is tudja, hogy ő most testgyakorlást végez, hogy játékszerű atlétikát végez, vagy utánzó has-, hát-, kar-, láb-, szíverősítő vagy lélekzsigyakorlatot csinál.” (Kmetykó; 1934:17).

Az író hat népiskolai osztályra bontotta a kötetet. Első osztályban szárazföldi gyakorlatok (mell karmozgás hason, homokban történő gyakorlása, és lábmunka gyakorlása padon) után vízhez szoktatás feladatait olvashatjuk. Fröcskölések, járások, szökdelések, guggolásból

felugrás alacsony mélységű vízben. Második osztályban a vízben való mellúszás kar- és lábmozgásait írja elő, de nem részletezi ennek mikéntjét. Harmadik és negyedik osztályra összehangolt mellúszás a feladat. Ötödik osztályban a mellúszás mellett szükséges elsajátítani a háton úszást és „egyenes ugrást” (Kmetykó 1934:140). Hatodik osztályban mellúszás, háton úszás és fejesugrás a feladat (Kmetykó, 1934).

Az 1937-es évben a magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 3304/1937. b) rendeletével kiadásra került a „Tanterv és utasítások VII-VIII. osztályosok számára” c. dokumentum. A tantervben viszonylag kevés gyakorlati javaslatot olvashatunk, heti három testnevelés óra mellett heti egyszer kétórás játékdélutánon kell részt venniük a diákoknak. A testnevelés célkitűzéseiben megfogalmazódik, hogy a tananyagokat évszakoknak megfelelően osszák el a testnevelő tanárok, így tavasszal és nyáron „...a helyi viszonyoknak és az időjárásnak megfelelően fürdőzés, úszás, kirándulások és zártrendű gyakorlatok köréből válasszuk a foglalkoztatás anyagát...” (1937:61).

4.1.4 A II. világháború és az azt követő időszak (1939-1989)

Az 1900-as évek második felétől politikai és ideológiai változások révén jöttek létre az előíró tantervek, amelyek részben megőrizték az utasítások jellegzetességét, azonban aprólékosabban kerültek kiírásra a leckék, módszerek, óraszámok, tankönyvi előírások. Oktatáspolitikailag kötöttebb jellegük volt, kiemelt szerepet kaptak a munkára nevelő gyakorlatok (Dubecz és Nagy, 1984; Perjés és Vass, 2008).

1941. „Tanterv és Utasítások a nyolcosztályos népiskola számára V.” kötetben részletes útmutatásokat olvashatunk, mint például „biztos fogás és tovahaladás vízben fuldoklóval”. Az úszás gyakorlati lehetősége tanórán kívül is megszervezhető egy kitéttel, miszerint a bemelegítés és levezetés szakasza ne legyen megterhelő, és a fárasztóbb gyakorlatokat nagyobb pihenőidő kövesse. Követelményként első osztályban szárazon történő mell kar és lábtempó bemutatása, második osztályban vízben való mell kar és lábtempó gyakorlatai, harmadik- és negyedik osztályban folyamatos mellúszás a cél, míg ötödik osztályban mellúszás, háton úszás és talpas ugrás van előírva. Hatodik osztályban mindezen feladatok a fejesugrással bővülnek. Hetedik osztályban szabadstílusú úszással (versenyúszás), fejesugrás rohammal (nekifutásból), fejesugrás hátra helyből - napjainkban ez a két gyakorlat helytelen és veszélyesnek minősül -, vízalámerülés és mentés gyakorlatait írták.

Mindezen feladatok nyolcadik osztályra tovább bővülnek búvárúszás, vízipóló előgyakorlatokkal és szaltóugrással.

1943. A „Népiskolai testnevelés” kötetei 8 éves kortól javasolják az úszás elsajátítását, előbb szárazon, majd vízben. Minden fiú- és leány diák tanuljon meg úszni, majd 13-14 éves korban a vízből mentést is sajátítsák el. Úszással kapcsolatos követelményt minden évfolyam-fejezet végére „Eredmény felmutatására serkentő gyakorlatok” címmel összegeznék.

Első osztályban egy számunkra szokatlan „mesélő” gyakorlatot jegyeznek le, amikor a gyerekekkel csoportosan lesétálnak a partra. Ez idő alatt a tanárral énekelnek, a parton futkároznak, szárazföldi gyakorlatokat végeznek (ülés a földre, majd hasra fekvés). Megtanulják, hogy a víz hideg, mi az a libabőr, rávezető gyakorlatokat végeznek mellúszás alapján párokban. Vízbemenetelt követően fröcskölés, bőr dörzsölése, lebegés, karmozgás. Fülbe ment víz kirázása. Krallozó lábtempó rávezető gyakorlatok, játékok. Lépésről lépésre le van írva, mit mondjon a tanár, hogyan meséljen, mire helyezzen hangsúlyt, hogyan mosakodjanak meg utána a tanulók. Maximum 20 percet tölthettek a vízben. Második osztályban a mell kar- és lábtempó gyakorlása a feladat, („nyúl a bokorban” - vízijáték), harmadik osztályban folyamatos mellúszás. Ezek alapján, 4. osztály végére mellen úsznak a gyerekek. 5. osztályban mellúszás, háton úszás és egyenes ugrás (talpas ugrás) a feladat, 6. osztályban ugyanaz, mint ötödikben, kiegészítve a fejesugrás gyakorlataival. 7. osztályban mellúszás, háton úszás, szabadstílusú (verseny) úszás, fejesugrás rohammal, fejesugrás hátra helyből, vízalámerülés és mentés, míg 8. osztályra kiegészül a búvárúszás, szaltó előre rohammal, vízilabda előgyakorlatok 15 x 10 méteres játéktéren 5-8 perces versenyyidővel.

1945-ben a fasiszta rendszert követően megindult hazánk köznevelésének demokratizálása. Módosultak a nép-, polgári iskolák és gimnáziumi tantervek. Cél a köznevelés olyan szintű átalakítása, amely a társadalmi-politikai törekvéseknek megfelelt, vagyis a polgári demokrácia, a humanizmus, az általános műveltség képviselője jelenik meg. A testi nevelés célja a testi és lelki nevelés összhangjának biztosítása, fejlesztése, helyes életmódra való nevelés, önfegyelemre és közösséghez való tartozás igénye (Arató, 1964; Dubecz és Nagy, 1984; Ballér, 1996).

Az 1946-os „Tanterv az általános iskola számára” c. kötetben fiúknak és lányoknak is részletes az előírás, azonban az óraszám aránya az 1941-es népiskolai tantervvel ellentétben csökkent, 10%-ról 7%-ra. 1-4. osztályig mindkét nemnek ugyanazt kell teljesítenie

úszásórán, vagyis elsőben vízhez szoktatás csípőig érő vízben, 2. osztályban mellúszás kar- és lábtempó gyakorlása szárazon, játékok a vízben, 3. osztályban mellúszás gyakorlása vízben, 4. osztályban már 10-15 m-t teljesítenek mellúszással.

A fiúknak 5. osztályban már a búvárúszás előgyakorlatait tanítják és a talpas ugrást, 6. osztályban pedig kisebb házi versenyeket rendeznek. 7. évfolyamra 30-40 m-t kell tudniuk úszni mellen, megismerkednek a hátúszással („kísérletek”), néhány métert búvárúszással víz alatt kell tudniuk, és a talpas ugrás mellett a bedőlést gyakorolják. 8. osztályban 40-50 m hátúszás, mellúszás a feladat. Búvárúszás mellett gyors kar- és lábtempó gyakorlása van korlátnál, elsajátítják a fejesugrást és a startfejest.

A lányok felső tagozatban külön oktatásban részesülnek a vízben, mellúszást gyakorolnak 15-20 méteren és talpas ugrást. 6. osztályban 20-30 méterre nő a táv, hátúszás- és búvárúszás előgyakorlatait, rávezető gyakorlatait végzik, talpast ugranak. 7. osztályban 30-40 métert úsznak mellen, háton és búvárúszással kísérletet tesznek a folyamatos úszásra, talpas ugrás. 8. osztályban 40-50 m mellúszás, hátúszás, néhány méter búvárúszás, gyors láb- és kar gyakorlása, bedőlés és startfejes a feladat.

1946-ban a magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter 130.000/1946. III. ü. o. sz. rendeletével kiadott „Részletes utasítások az általános iskola tantervekhez – Testnevelés 11. füzet”-ben előrelépésnek számított a heti 2 x 2 óra játékdélután meghatározása, amit különböző helyszíneken teljesíthettek: például sportpálya, tornacsarnok, uszoda, korcsolyapálya. A játékdélután órák egyenlő ranggal bírtak minden más órával, amely elhanyagolása „egyenlő a csóddal”. A módszertan részletezése nem került megfogalmazásra.

Révész és Bognár (2006) állítása szerint „...az államszocialista tantervek idején, a dokumentumok nem tartalmaznak az úszás oktatásával kapcsolatos tantervi utasításokat, útmutatásokat vagy ajánlásokat” (Révész és Bognár, 2006:37). Tovább vizsgálva az államszocialista időben megjelent tanterveket, Révész és Bognár állítása ellenére találtunk úszásra vonatkozó előírásokat (pl. 1952).

A szocialista tantervek a pártideológia időszakában íródtak, középpontjában a párt által meghatározott célrendszer állt, előtérbe került a szocialista építőmunkára való előkészítés. Az 1950-es években megjelent tantervi dokumentumok, tervezetek tantárgyi óraszámok

módosultak, a testnevelés óraszám csökkent. A tantervek (kettős tanterv¹⁹) lehetővé tették az azonos tantervi célkitűzést, a helyi körülményeknek megfelelően (Dubecz és Nagy, 1984; Hamar, 2009).

Az 1952-es évben kiadott „Testnevelés az általános iskolában, tanterv és útmutatás a dologi tekintetben kedvező helyzetű iskolák számára” c. kötet írja elő az úszástanítást. Az oktatásnak ezt a formáját tanítási időn kívülre szervezték. Például MHK-LMHK²⁰ keretén belül heti két alkalommal, diákok számára önkéntes elfoglaltságot jelentett. Jellemzően olyan sportágakat választhattak a diákok, amelyeknek tanítása az iskolai kereteken belül nehezen volt megoldható (pl.: úszás, kerékpározás).

Kiegészítő tantervként illesztettük be a sorba „A Testnevelés a kislétszámú és részben osztott általános iskolákban – Tanterv és Utasítás” 1952-es kötetet, amiben figyelemre méltóan részletezik az úszásoktatás lehetőségeit. Az alkalmi testnevelés tananyagában első osztályosok számára részletesen írnak le vízben végezhető páros rávezető gyakorlatokat, hangsúlyozva, hogy csak csípőig, derékig érő vízben tartózkodjanak a gyerekek biztonságuk érdekében. Második osztályban már úszólégzés technikai, gyorsúszó kartempó oktatása zajlott. Harmadik- negyedik osztályban a játékos feladatokon felül lábtempó oktatása történt. Ötödik-hatodik osztályban lebegés feladatai, rajtolás, fejesugrás. Hetedik-nyolcadik osztályra bűvárúszás, mell- és hátúszás próbálgatása társ segítségével, végül 20-30 méteres úszóversenyekkel zártak.

A közoktatásügyi miniszter rendeletére kiállított 1953-as „Testnevelés tanterv és útmutatás a kislétszámú és részben osztott általános iskolákban” + a K. M 8477-0117/1952. számú tantervet egészíti ki, amelyből betekintést kapunk az alkalmi testnevelés tananyagába. A falusi és/vagy kislétszámú iskolák környezetében felkínálkozhat különböző sportágak gyakorlásának lehetősége. Ahol ezek adottak, úgy minden iskolatípusban elvégezhető az alkalmi testnevelés óra. A példákban rajzírással kiegészítve olvashatunk a vízben végzendő gyakorlatokról. Óraszám nincs megadva, tekintettel, hogy ez kiegészítésként szolgál a függelék fejezetben. Első osztályosok számára vízhez szoktatás, játékos, páros gyakorlatokat mutat be. Másodikosok számára már légvétel gyakorlását írja elő, harmadik-negyedik osztályra lábmunkát, ötödik-hatodik osztályban mellúszást és rajtolási technikákat javasol. Végül hetedik és nyolcadik osztályban mell- és hátúszás gyakorlását, kisebb versenyeket

¹⁹ A kettős tanterveket a létesítményhelyzet determinálta (Dubecz és Nagy, 1984:68).

²⁰ A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa mellett működő Országos Testnevelés és Sportbizottság 90.767/1951.sz. rendelete intézkedik az MHK-LMHK óráknak iskolákban való megtartásáról.

(20-30 m-t) ír elő. A tanterv és útmutatásban nagy vonalakban érinti az oktatás folyamatát, részletekbe nem megy bele.

A következő, a „Tanterv az általános iskola 5-8.osztálya számára” c. előírást 1953-ban adták ki, amelyben nem volt adat úszásoktatással kapcsolatban.

Az 1956. évi párthatározat nyomatékosan felhívta a figyelmet az országos szinten kimutatott alacsony számú úszni tudóra, ami honvédelmi és életvédelmi szempontból tarthatatlan helyzetet jelentett, így kiemelt fontosságú sportágnak minősítették az akkori vezetők az úszást. A korszak testi nevelésének célja az egészségmegőrzés (betegségek elkerülése, higiénia, testi épség) alapvető feltételeinek megteremtése, a gyermekek óvása minden egészségükben kárt tehető opció ellen. Szükséges az egészséges élet igényének kialakítása, a mozgáskultúra és testi képességek fejlesztése, munkában és harcban felhasználható mozgások elsajátítása. Az 1956-os évtől kezdve iskolaidőn kívül a nyári úszóiskolákban (Oktatási Minisztérium 88/853-13/1956 számú rendelet alapján) – a természet erőinek felhasználásával – tömegoktatás vette kezdetét, azonban még ez is kevésnek bizonyult (Bakó, 1986).

Megvizsgálva az 1956-os „Tanterv és utasítást I-IV. osztályig” (852-855/1956.) dokumentumot a párthatározat és a vezetők által megfogalmazottak ellenére nem szerepel benne az úszás. Továbbá az 1958-as „Tanterv az általános iskola 5-8. osztálya számára” c. dokumentumban sem szerepel.

Az 1959/I. sz. MM rendelet, amely előírta, hogy az általános iskolák 5. osztályaiban kötelező az úszásoktatás az 1963-as tantervben mutatkozott meg. Vagyis ötödik osztálytól, ahol az infrastruktúra engedi, kötelező megtanítani a diákokat úszni (Bakó, 1986). Az 1963-as utasítás alsó tagozat tekintetében – „Tanterv és Utasítás az általános iskolák számára 1-4. osztályban” (1963) - nem szerepel úszás a kiegészítő tananyag között, csupán korcsolyázás, szánkózás és hólabdázás gyakorlatai fogalmazódnak meg. „Tanterv és utasítás 5-8.osztály” (1963) kiadásra került egy testnevelés tanterv, amelyben a kiegészítő tanterv tananyagaként kötelező szinten jelenik meg az úszás, ami az évi 66 testnevelés órából 16 órát jelent, ami elég magas aránynak mondható (24%). Ez idő alatt a mellúszás elsajátítása a követelmény, és 6-10 métert kell tudniuk úszni szabadon. A megvalósítás függ a körülményektől, lehetőségektől. Ahol rendelkezésre áll infrastruktúra, ott 5. osztályban ez kötelező, mással nem helyettesíthető (1959-es rendelet). A felsőbb évfolyamokban azon intézetek számára

kötelező az úszásoktatás kiegészítő anyagként (10 óra), amelyekre a miniszteri utasítása vonatkozik.

1970-ben az 1969-es „Tanterv és utasítás az általános iskolák számára” második kiadása jelent meg. Az átdolgozott tantervben új feladatként fogalmazódott meg az öntevékeny testedzéshez, sportoláshoz szükséges alaptudás megszerzése. A Nyíri János által szerkesztett kiadványban miniszteri utasítás alapján kötelező az úszás, ahol azt a feltételek megengedik. Ötödik osztályban szárazföldi és vízhez szoktató gyakorlatok után a mellúszás elsajátítását követően továbbra is 6-10 méter szabadon úszás a feladat, társas gyakorlatok, „bukfenc” (bukóforduló), fejes-, talpas- és távolugrás. Ez utóbbi nekifutásból történő elugrást jelöl a medencepartról, minél távolabbi vízbe érkezéssel. Sportági vonatkozásban vízilabdázás és a vízből mentés feladatai jelenik meg. Mindez csakúgy, mint az 1963-as tantervben, a 66 testnevelés órából 16 órát ölel fel kiegészítő anyagként. Hatodik évfolyamtól kiegészítésként már a téli mozgásokat helyezték előtérbe, de továbbra is opció volt az úszás választása az évi 16-os órakeretben.

1973. A Művelődésügyi Minisztérium adta ki a Kiss György által szerkesztett „Tanterv és Utasítás az általános iskolák szakosított tantervű osztályai számára - Testnevelés 1-8. osztályosok számára”, amelyet *kiegészítő dokumentumként* értelmezzük. A tanterv első és második osztályban írja elő az iskolai keretek között zajló úszásoktatást, figyelembe véve az infrastruktúrát. Ez alatt az értendő, ahol az uszoda épülete messzebb van az iskolától, mint 20 perc séta, azon oktatási intézetek számára nem kötelező az úszás oktatása testnevelés órakeretekben belül. Amennyiben nincs lehetőség (pl. nagy a távolság az uszoda és az iskola épülete között) az úszásoktatás kivitelezéséhez, úgy annak óraszámában gyermektornát („Az általános iskolai gyermektorna rendkívüli tárgy gyakorlatai”, MTS OT kiadvány, 1968) szükséges tanítani. Ez a dokumentum a testnevelés óra mozgásanyaga első és második osztályban heti 3 tanórára bővült, így egy évben összesen 90 órát foglal magában. Ebből a 90 órából 45 játékos képességfejlesztés, és ahol lehetőség van úszásoktatásra, ott évi 45 órában írja elő, a tantervben leírtak alapján az úszómozgás elsajátítását (30 tanítási hét). A 45 órás keretben a heti három testnevelés órán belül két órát az úszásra kell fordítani. Ezt úgy biztosíthatják az intézmény vezetői, hogy hetente vagy kétszer egy alkalom, vagy heti egyszeri dupla alkalmat szerveznek. A gyerekeknek minimum 25 percet szükséges egy ilyen alkalommal a vízben tölteni. A hónapot is megszabja az előírás, miszerint szeptember-október és április-június hónapokra időzítsék a vizes óraszámokat. Ha a hőmérséklet 0 Celsius fok alá csökken, a tanulókat nem lehet uszodába kíséni, amennyiben öt percnél

nagyobb a gyalogmenetidő, és vizes fejjel nem távoznak az uszodai létesítményből. Az úszásórához szükséges az osztály tanítója (ez esetben az osztályfőnök) és a testnevelő tanár. Ehhez a pároshoz társulhatott még egy úszóedző. Mielőtt a gyerekek úszásórán vennének részt, kötelező az iskolaorvosi engedély, vagy sportorvosi igazolás. Az iskolai úszásoktatás elsődleges célja a vízbiztonság megszerzése, a vízben történő félelem nélküli mozgás, másodlagos célja a kiválasztott két úszásnem (gyorsúszás, mellúszás) 10-15 méteres távon történő szabályos kivitelezése. Az itt elsajátított mozgások adjanak alapot a diákok számára ahhoz, hogy versenyszerű úszásoktatáson részt vehessenek a későbbiekben.

Első osztályosok számára előkészítő gyakorlatokkal kezdődik az úszólecke, szárazföldön és vízben egyaránt. A szárazföldi mozgásanyagot a vízhez szoktató gyakorlatok követik, amik tartalmazzák a vizes játékokat (pl. fogójáték, váltóverseny vízben futással, tutajozás), a légzésgyakorlatok begyakorlását (légzés visszatartása, szem kinyitása, lebegés). A szoktatás után úszásgyakorlatok elsajátítása a cél. Két úszásnemet tűz ki célul a tanterv – a gyorsúszást és mellúszást, amelyben tanév végén 6-10 métert folyamatosan kell tudni leúszniuk a tanulóknak. Szakmailag érdekes, hogy a hátra történő felfekvést és lebegést, a hátúszás alapvető rávezető feladatait a dokumentum nem sorolja fel első osztályosok számára.

Második osztályban ugyanúgy 45 alkalom áll rendelkezésre, cél a korábban gyakorolt úszásnemek technikai végrehajtásának készségi szintre emelése.

Feladatok, amiket el kell sajátítani második osztályban: fekvés vízen 15-20 mp, siklás elrugaszkodással, fejesugrás zsugorhelyzetből és elrugaszkodással, ezek kombinálása; fejesugrás, siklás és lebegés. Folyamatos gyorsúszás és mellúszás 10-15 m távolságon helyes technikával. Játékos úszóversengések és vízbiztonság. Ez a leírás a korábbi tantervekhez képest a legérzékenyebbnek tekinthető, és örömdetes a 45 órás időkeret is.

1974-ben visszatértek az 1962-es tantervhez, amit 1973-ban módosítottak és 1974-ben publikáltak. Heti két tanóra 66 órájából 16 óra kiegészítő anyagot lehetett felhasználni úszásra. Azokban az intézetekben, amelyekben miniszteri utasításként az úszásoktatás megszervezhető, ott ez az opció kötelező az alábbi oktatásmódszertan alapján: mellúszás szárazföldi gyakorlatai, vízhez szoktató gyakorlatok, játékok, és végül vízben végzett gyakorlatok, siklás és mellúszás 6-10 méteren keresztül szabadon.

Az 1970-es évek végén bevezetett nevelési-oktatási tervek tantervelméleti alapjainak célrendszere a szocialista ember személyiségének (materialista világnézet, erkölcsi tulajdonságok, internacionalizmus) fejlesztését szolgálja. A kiadott nevelés- és

oktatástervekre már hatással volt a nemzetközi curriculum-felfogás, így szem előtt tartották a követelményrendszer részletesebb kidolgozását (Ballér, 1996; Hamar, 2016).

1978-ban az Oktatási Minisztérium által kiadott „Az általános iskolai nevelés és oktatás terve 5-8. osztályos tanulóknak” c. dokumentum úgy fogalmaz, hogy a testnevelés célja a fiatalok olyan szintű fejlesztése, hogy később képesek legyenek eredményesen végezni munkájukat, rendelkezzenek az egészséges életmód kialakításához szükséges alapvető ismeretekkel, és képesek legyenek a haza védelmére. Ezek tovább részletezve három alapelvet vesznek figyelembe: formálni kell a tanulók mozgás-, játék- és sportműveltségét; elősegíteni a gyermekek egészséges testi fejlődését, fokozni edzettségüket, teherbíró képességüket; valamint *a korszaknak megfelelő szocialista embert* jellemző tulajdonságok és jellemvonások kialakításának elősegítése.

Ötödik osztályban úszás sportágban két választott úszásnemet szükséges megtanítani. Elsősorban a szárazföldön tanítják a gyakorlatokat: a négy (gyors, mell, hát, pillangó) úszásnem kar- és láb gyakorlatai szárazföldön, állásban, ülésben és fekvésben történő elsajátítását követően mehetnek a gyerekek vízbe. A vízben kezdetét veszi az előkészítő, vagyis a vízhez szoktatás gyakorlatai, legfeljebb 50 cm mélységű medencében. Ebben az évfolyamban a diákoknak összesen 96 óra áll rendelkezésre testnevelésre. Az úszás évi órakeretében a kiegészítő anyag feldolgozására 32 tanóra lehetősége adott. Ebből, mint kötelezően szabadon választható sportág 16 tanórát használhatnak fel a testnevelő tanárok, továbbá a nem kötelezően szabadon választható sportágban is felsorolható úszás plusz 16 órában azzal a céllal, hogy a tanult úszásformákat és vízijátékokat tökéletesen elsajátítsák. Pontos gyakorlatok: sor- és váltóversenyek járással, futással, vízi fogójátékok, talpas ugrás állásból, fordulatokkal. Úszás siklással, lebegés hason és háton. Úszás kar- és lábtempóval levegővétel nélkül. Úszás kar- és lábtempóval levegővétellel.

A minimum követelmény a 10%-os teljesítményszint elérése úszás sportágban, ami a következőket takarja: tanuljanak meg úszni és szeressék meg a vizet, mint közeget. Értsék meg a víz veszélyeit, tudjanak sokat a vízi balesetek megelőzéséről. A vízbiztonság mérőfoka: talpas ugrás állásból (min. 50 cm), elrugaszkodás egy lábbal a medence falától, siklás háton. Úszás három (gyors, mell, hát) úszásnemben, 10-25 méter távolságban. Tudják két úszásnem versenyszabályait, kapjanak kedvet a versengéshez. Legyen megtartva az öltözői rend, figyeljenek a tisztálkodásra (higiénia). A tanárok számára leírják, pontosan milyen sportszerek szükségesek az oktatáshoz: úszódeszka, úszópárna, pettyes labdák,

úszókockák (rúddal), pályaelválasztó kötél, vízilabda, békauszony. Vizuális információhordozók, diafilm az úszás és rendgyakorlatok oktatásához.

Az Országos Pedagógiai Intézet által kiállított „Az általános iskolai nevelés és oktatás terve” (1981. második kiadás) meghatározza, hogy az 1978/79-es tanévtől kezdődően felmenő rendszerben kell alkalmazni a leírtakat. Az általános iskolák számára előírt testnevelés óraszámok az alábbiak szerint alakultak:

Első osztályban 87, második osztálytól kezdődően pedig 96 testnevelés óra zajlott le egy tanévben. Amennyiben összevont évfolyamok is voltak, más opciók is előfordultak. A testnevelés fő célja, és a három alappillér nem változott a korábbi tantervhez képest. Tehát olyan alapokat kapjanak, ami segíti őket a későbbi munkavégzésük során, kialakuljon az egészséges életmód, a haza védelme iránti vágy. A három alapelv betartásának célja a tanulók mozgás-, játék- és sportműveltségének fejlesztése, a gyermek egészséges testi fejlődésének elősegítése, edzettségük és teherbíró képességük fokozása. Az 1978/79-es tanévben előírtak alapján második osztályban ismerkedtek meg a diákok a vizes közeggel, és kezdték meg az úszómozgás anyagának elsajátítását. A kiegészítő anyagon belül található úszásra egy tanévben 32 óraegységből kb. 16-24 órát lehetett felhasználni. Cél: az idegen közeg megismerése, megszerettetése, a veszélyek ismerete. Két úszásnem alapfokú elsajátítása, versenyzés alapszabályainak ismerete. A tanulókat kötelező volt felmérni első és utolsó foglalkozásokon. Az előírás elsősorban szárazföldi előkészítő gyakorlatokat tartalmaz (kartartások, kar- és lábtempók állásban, ülésben, fekvésben; légzőgyakorlatok), ezt követik a vizes gyakorlatok, más néven a vízhez szoktatás (járás, futás, szökdelések, fröcskölések, játékok, vízbe ereszkedések, talpasugrás). A vízhez szoktatás után úszásgyakorlatokat oktattak (az oktatók által választott két úszásnemben) – lebegés hason-háton segítséggel és anélkül; elrugaszkodás egy lábbal siklás hason-háton; úszás kar- és lábtempóval levegő nélkül majd levegővétellel, egyszerű fordulókkal, versenyúszások. Az előírt távolság 15 méter.

Harmadik osztályosok számára a kiegészítő anyagok elsajátítására (tárgyi- és létesítmény-feltételeknek megfelelően választható – torna, atlétika, játékok, úszás) 32 óra áll rendelkezésre. Úszás opciót választva cél a korábban törzsanyag szintjén elsajátított vízbiztonság és úszni tudás továbbfejlesztése, a megtett távolság növelése.

Negyedik osztályra kiegészítő anyagokra ugyanúgy 32 óra áll rendelkezésre. Az úszásban cél a táv növelése, és megjelenik a búvárúszás (elrugaszkodás a faltól víz alatt néhány tempó megtétele, tárgyak felhozatala legfeljebb 80-130 cm vízmélységből).

Ötödik évfolyamra a kötelezően választandó lehetőségek között van az úszás, amely választás szerint két úszásnemet ír elő. A korábban leírt ismétlődő gyakorlatok a mérvadók nagyobb távok megtételével (15-25 méter). A kiegészítő tanórák száma 32 óra, ebből 16 a kötelezően választandó és 16 a szabadon választható. Az úszás mindkettőben szerepel, így 32-re is felmehet az óraszám.

1984-ben Nagy Tamás alkotó-szerkesztő „Testnevelés tanítói kézikönyv 1-4. osztályig” c. művében Nagy Sándor elemzi, hogy a tanítók hogyan járulnak hozzá ahhoz, hogy a gyerekek milyen fokig jutnak a víz megismerésében és megszeretésében. Kiemeli, hogy az adott infrastruktúrától és az oktatást befolyásoló személyektől, vezetőktől függ az, hogy egy iskola diákjai megtanulnak-e az évek alatt úszni. Az úszómozgások elsajátításának ideális korosztálya - Nagy Sándor véleménye szerint - 5-7 éves korra tehető. Ebből fakadóan második osztályban ajánlja a vízhez szoktatást, amit befolyásol a tanulók korábbi személyes tapasztalata, élménye a vízzel. Akik korábban már találkoztak az új közeggel és kevésbé félnek a megváltozott körülményektől, gyorsabban fognak megtanulni úszni, mint azok, akik egyáltalán nem találkoztak korábban ilyen helyzetben (medencében) vízzel és/vagy negatív élményt szereztek. A leírás alapján a vízhez szoktatás akár egy évet is felölelhet. Amit szükséges tanév végére elsajátítani: karkörzések, lábtempók, levegővétel, lebegések. Az oktatást a testnevelő tanár végzi a tanítónővel/tanítóval együtt, utóbbi a szervezésben és motiválásban segít. A gyerekek az iskolai oktatásból az uszoda világába „csöppennek” bele, ami egy idegen hely számukra, mindenféle újdonsággal esetlegesen félelemforrással egyetemben. A nevelő, tanító feladata az, hogy a gyerekek szorongását eloszlassa, motiválja őket úszásóra alatt. Megszervezze és lebonyolítsa az utazást az iskolától az uszodáig, mindemellett a gyerekek körül is minden rendben legyen, kellőképpen száraz hajjal hagyják el az uszodai létesítményt. Nagy Sándor egy tanulási görbén mutatja be az úszás elsajátításának folyamatát. Hangsúlyozza, hogy a vízhez szoktatást iskolába kerülés előtt már óvodás korban érdemes elkezdni, akár szülőkkel nyári szezonban, akár úszófoglalkozások keretein belül. Második osztályban a víztől nem félő diák elsajátítja a lebegést, siklást hason-háton eszközzel és anélkül egyaránt. A tanév végére elnagyolt úszómozgást ír rendszertelen levegővétellel. Harmadik-negyedik osztályra testnevelés órai kereteken belül tanévente 16 alkalommal vehetnek részt a gyerekek úszófoglalkozásokon,

ahol tovább fejlesztik a tanulók úszástudását. Azoknak a gyerekeknek is fejlődhet az úszástudásuk, akik nem minden iskolai tanévben úsznak, mivel nyári szünetben jellemzően vízparthoz utaznak a családok, és akarva akaratlanul gyakorolják azt.

1986-ban Nagy Sándor által írt Úszás c. fejezetben (Testnevelés 1-4. osztály tanítói kézikönyv) első osztályban csupán szárazföldi oktatást írt elő a diákok számára. Ennek magyarázata volt, hogy az osztályfőnök, akik a legtöbbet vannak az elsős diákokkal az intézet berkein belül, nem tanítottak úszást. A korábbi elv alapján, második osztálytól került kiírásra a vízben történő alapmozgások elsajátítása. Ezzel az évfolyammal már testnevelő tanár foglalkozik, az osztályfőnök szervez és motivál mellette. A dokumentum javarészt az általa korábban írt (1984) fejezetet fedi le. Követelményként tanév végére 4-8 méter teljesítését írja egy úszásnemben.

1986. Dubecz József („Testnevelés 5-6. osztály tanári kézikönyv”) felső tagozaton a tanterv kiegészítő anyagának, kötelezően választandóként fogalmazza meg az úszás követelményét. Cél az 5-6. osztályosok számára 15-25 méter teljesítése, és három úszásnemben történő úszás. Ennek előfeltétele a 2. osztálytól történő kötelező úszásoktatás. A fejezet különlegessége, hogy igen részletes. Nem csupán a módszertant írja le ábrákkal kiegészítve, de még a lehetséges hibákat és annak javítási módzatait is bemutatja. Ez az általunk elemzett korábbi tantervekre nem volt jellemző. 7-8. osztályban a tanterv az úszást leváltja a tájékozási futásra.

Kiegészítő dokumentumként említjük az 1986-os „Testnevelés kéziratot”, amely alsó tagozatos diákok számára tartott úszásoktatás menetét jegyzi le. Igaz a fejezet nem bontja le évfolyamokra a metodikát (ezért sem illesztjük be a táblázatba), de úszást oktatók számára hasznos és részletes útmutatást ad a játékos vízhez szoktatástól kezdődően egészen az úszásnemek elsajátításának gyakorlatáig. Látványos rajzokkal egészíti ki a magyarázatokat a könnyebb megértés végett, és számba veszi a környezeti és a személyi feltételeket egyaránt (Szigeti, 1986).

4.1.5 A rendszerváltást követő időszak tantervi dokumentumai (1990-2020)

4.1.5.1 A Nemzeti alaptanterv bevezetése

A nyolcvanas években megjelenő új tantervfelfogásnak a rendszerváltás adott tágabb lehetőséget. Megkezdődött hazánkban a nemzeti alaptanterv (továbbiakban NAT)

kidolgozása, egy olyan követelményrendszer, amelyben az elméleti, szakmai szempontok lettek a meghatározók, szabadulva a korábbi rendszer politikai, ideológiai korlátjaitól. Ballér 1996-os megfogalmazása alapján a NAT nem egy hagyományos értelemben vett tanterv azért sem, mert nem kerülnek meghatározásra benne az óraszámok, tantárgyak, csupán az elvek és célok, más néven az emberközpontú műveltségtartalmak. Hangsúlyozták az iskolák és tantestületek önállóságát, így a NAT alapot jelentett a helyi tantervek, és tantárgyi programok számára.

1990-ben készült el az első „Nemzeti Alaptanterv első fogalmazvány” Báthory Zoltán, Ballér Endre, Nagy József és Szebenyi Péter szerkesztésében. Az első *tantervi kísérlet* testnevelés fejezetében megfogalmazódik, hogy a megváltozott életkörülmények, leszűkült emberi mozgástermek miatt fontos mindenki számára elérhetővé tenni a testkultúra értékeit. „A nemzeti alaptanterv olyan - az életben, a sportban - alapvető jelentőségű, széles körben hasznosítható készségek, képességek elsajátítását helyezi előtérbe, amely lehetővé teszi a fiatalok számára, hogy alkalmassá váljanak saját testük fizikai állapotuk fejlesztésére, saját sportolásuk, testedzésük megszervezésére és ezáltal a játékban a sportban való aktív, alkotói részvételre; továbbá, hogy cselekvési konfliktushelyzetekben megfelelő mozgásos válaszokra legyenek képesek” (Báthory és mtsai, 1990:50).

A *tantervi tervezet* kiemeli az ember biológiai értékeit, a testi, lelki, társas jólétre, az egészségre és mozgásteljesítményre vonatkozó hagyományos testkulturális értékeket. A mozgáskészlet növelése által a tanulók egyre magabiztosabb cselekvésbiztonsággal fognak rendelkezni, ami alapja a teljesítményfokozásnak. A pontos és összehangolt mozgás előfeltétele a kooperatív társas tevékenység, a jó kommunikáció, az alkalmazkodás képessége, a „fair play”. A tervezet elemi szinten mutatja be a követelményt, szabadságot adva a tanároknak és intézetvezetőknek.

Az úszóképesség fejlesztéséhez alapfokon a vizes közegben való energiatakarékos mozgást, és szabadon választott két úszásnem elsajátítását kéri. Minimum szintként fogalmazza meg a három úszásnemből történő úszástudást, mozgásbiztonságot a mélyvízben, haladást és fordulatokat víz alatt, taposást, egykaros úszást. Középfokú szint a már megismert mozgásforma továbbfejlesztése és önálló gyakorlása, egyéni erőnlét fejlesztése. Elemi szint a szabályok megismerése és betartása, versengések és feladathelyzetek megoldása, taposás a vízben.

Az 1991-ben kiadott „Alternatív testnevelés tanterv” c. kötetet kiegészítő dokumentumként értelmezzük dolgozatunkban. Az úszásoktatás iskolai modulja c. fejezetben a szerzők úgy fogalmazzák, hogy tisztában vannak hazánk uszoda ellátottságával. Bízunk abban, hogy az általuk összeállított modult hasznosnak tartják majd azok a szakemberek (oktatók, úszómesterek, tanárok), akik iskolai kereteken belül oktatják a diákokat úszásra. Elsősorban az ő részükre íródott az alternatív testnevelés tanterv, lehetőséget biztosítva ezzel a különböző haladási szintekkel és célokkal rendelkező iskolai csoportok úszásoktatásának ideális megvalósítására. Fontosnak tartják, hogy ne legyenek uniformizálva a gyermekek, mindenkinek legyen lehetősége saját képességének megfelelően fejlődni, és figyelembe vegyék a biológiai és kronológiai életkor közti különbségeket. Továbbá az oktatás megvalósításakor vegyen részt minél több segítő (pl. nagyszülők, felsőbb éves diákok), legyen differenciálás tudásszint alapján, és a lassabban haladóknak próbáljanak külön órát biztosítani úszásból. A módszertan hasonló a korábbiakhoz. Vízhez szoktatással kezdődik, majd szárazföldi gyakorlatokat követően a láb- és karmunka elsajátítása történik vízben, végül a koordinált levegővétel következik. A fejezet fokozatokra osztja az oktatási anyagot, így az oktatók, pedagógusok, úszómesterek az aktuális csoport tudásszintjéhez igazíthatták a leírtakat. Az első fokozatban a vízhez szoktatás zajlik, a másodikban a ritmikus légzés, átfordulások (bukóforduló rávezető gyakorlatai) előre-hátra, siklás háton, mellúszás lábmunka, hátúszás lábmunka és vízbeugrások, talpasugrások az előírt feladatok. Ezen a szinten „egy hosszt keresztbe” fogalmazzák meg (Iglói és mtsai, 1991:119). Ebben a megfogalmazás alapján nem lehet megmondani, hogy hány méter az elvárható, hiszen a (tan)medencék méretei eltérőek egymástól. Harmadik fokozaton víz alá merülések, delfinugrások, mell- és hátúszás lábmunkájának gyakorlása, mellúszás karmunkájának megtanulása, vízbeugrások és a mellúszás láb- és karmunkájának összekapcsolása a feladat. Negyedik szinten hátúszás karmunka, szabad úszás – itt már meghatározásra került a 15 méteres távolság megtétele – vízbeugrás jelszóra, gyorsúszás lábmunka és karmunka levegővétellel, fejesugrás. Ötödik fokozaton játékos ügyességi gyakorlatok, gyorsúszás kar- és lábmunkájának összehangolása (1 hossz keresztbe), merülés víz alatti karmunkával, hátúszás gyakorlása (min. 1 medencehossz), mellúszás kar- és lábmunkájának összehangolása (szabadúszás öt percig). Hatodik fokozaton, hátúszás iskolázása (feladatonként ismétlése) gyorsúszás, víz alatti úszás, mellúszás fordulója, váltóúszások (ügyességi és gyorsasági), vízbeugrás háttal, úszás hét percig. Hetedik szinten, gyorsúszás ismétlés (egy medencehossz), delfin ütem, mellúszás ismétlés, iskolázás, vízbeugrás magas helyről, versengések és tartós úszás. Végül nyolcadik fokozaton gyors- és hátúszó fordulók

kivitelezése, technika javítása három úszásnemben (gyors-, mell-, hátúszás), víz alatti úszás, tartós úszás és vízből mentés „szállítóúszással”. Ez utóbbi megfogalmazást napjainkban vontatásnak nevezik. Ezen fokozatok osztályonkénti eloszlása jó esetben a következők:

1. osztály	I.	2. osztály	I-II.	3. osztály	II-III.
4. osztály	III-IV.	5-6. osztály	IV-VI.	7-8. osztály	VII-VIII.

A fejezet végén részletes útmutatás segíti az olvasót az első fokozat elsajátításához, de a többi fokozathoz nem ír módszertani javaslatot (Iglói és mtsai, 1991).

Az 1990-es tantervi tervezetet követte egy második Nemzeti alaptanterv munkaanyag, amit egy 1992-ben végzett felmérést követően már a harmadik átdolgozott NAT tervezet követett, ami kiküldésre került az iskolák számára tanulmányozás céljából. A közoktatás/köznevelés közös alapkövetelményeit a Művelődési és Közoktatási Minisztérium 1992-ben adta ki. A dolgozatban kiegészítő dokumentumként kezeljük ezeket a munkaanyagokat, és vizsgálatuk során csak az elemi szintre térünk ki, ami a 6-12 évesek fejlődés-lélektani és gondolkodási jellemzőit veszi figyelembe. A testnevelés és sport műveltségterület célja, hogy az iskola egészséges, edzett fiatalokat neveljen, akik rendelkeznek a mindennapi életben is nélkülözhetetlen sokrétű erőnléti képességekkel és mozgáskészségekkel. A sportmozgás hozzájárul a gyerekek önértékeléséhez, önismeretéhez, a közösséghez való alkalmazkodáshoz. A műveltségterület hozzájárul az egészséges életmód kialakításához és felkelti a testkultúra iránti, rendszeres sportolás utáni érdeklődést.

Az úszás követelménye, amennyiben a körülmények engedik az úszásoktatás kivitelezését iskolai kereteken belül:

- Játékok a vízben, az úszás alapjai.
- Képességek, készségek, attitűdök: vízhez szoktatás alatt alkalmazkodni, tájékozódni szükséges az új közeghez, alapmozgások kialakítása. Vízszintes testhelyzetben végzett mozgásokhoz szükséges képességek fejlesztése, levegővétel szabályosan, láb- és karmozgások összehangolása, biztonságérzet kialakítása.
- Tartalmak, tevékenységek: vízhez szoktatás, természetes mozgások, merülés, lebegés, siklás, vízbe ugrások, tudatos légzés, játékok. Két úszásnem választása az alábbiak közül: hátúszás, mellúszás, gyorsúszás, pillangóúszás. A láb- és karmunka összehangolt tevékenysége levegővétellel együtt. A vízből mentés alapjai.

- Szabadban úszás: természeti akadályok, időjárási nehézségek leküzdése. Természet szeretete, a környezet védelme.

A NAT tervezetek megfogalmazását követően merültek fel akadályok, amit talán Szebenyi fogalmazott meg a legpontosabban: „A NAT 1-3 változatainak készítői nem fordítottak kellő gondot az egyeztetésre a tudománnyal és a politikával, figyelmüket túlságosan a pedagógusvéleményekre összpontosították” - idézte Szebenyi Pétert, Ballér a „Tantervméletek Magyarországon a XIX-XX. században” c. munkájában (1996:165).

1994-ben kidolgozásra került egy új NAT, amit társadalmi vitára bocsátást követően 1995 októberében végül elfogadott és érvénybe léptetett a Kormány. Az 1995-ös követelménycentrikus Nemzeti alaptanterv Testnevelés fejezete részletesen jegyzi az elvárásokat, fejlesztési követelményeket (Hamar, 2016). Az úszásra vonatkozóan általános fejlesztést ír elő két úszásmód elsajátításával, amit alaptechnikával kell végrehajtani, és amelyből az egyiket az első hat évfolyam végére kell tudni. Negyedik év végére rendelkezzenek a gyermekek vízbiztonsággal, legyen gyakorlottságuk egy úszásnemben, legyenek tisztában az uszoda és természetes vizek veszélyeivel. Hatodik évfolyam végére, a választott úszásnem készségi szintű teljesítése, ebben az esetben 10-15 méter folyamatos leúszása a cél. Mire vége az általános iskolának, nyolcadik osztály végére a választott úszásnem gyakorlása a feladat, a már megtanult úszásnem mellett egy másik, jártasság szinten történő elsajátítása a feladat.

Gombocz vizsgálatában a testnevelés szemszögéből elemzi a NAT bevezetésének első tapasztalatait. Az 1999-ben végzett kérdőíves felmérésből kiderült, hogy a hazai pedagógustársadalom a fontosnak érzett feladatok rangsorában utolsó helyen értékelte a testi fejlődés segítését. A testnevelés órák száma csökkent, és megfogalmazódott, hogy az „... iskolai testnevelés céljait a tanórán kívüli sportfoglalkozásokkal együtt képes csak teljesíteni. A tantervi követelményeknek, megalapozó szerepük van a sportfoglalkozások tekintetében is” (NAT, 1995). A testnevelés népszerűsége csökkent mind a gyermekek, úgy a tanárok körében is, az iskolafenntartók és szülők közömbösek a mozgásórával szemben, heves viták folytak a testnevelésről iskolaigazgatók és testnevelő tanárok között, ugyanakkor jellemzően nem fogékonyak a testnevelő tanárok a modernizációra, véleményük szerint a létesítményfeltételek nem megfelelőek, és a diákok is motiválatlanok (Gombocz, 1999).

A 2003-as Nemzeti alaptanterv kidolgozottsága kevésbé részletes, az 1995-ös NAT-hoz képest. A kulcskompetenciák felsorolásában gazdag terv közvetetten határozza meg a

képesség-, ismeret- és készségjellegű követelményeket (Rétsági, 2004). Az 1-2. évfolyamon vízhez szoktatás a cél, az úszás technikai alapjainak elsajátítása. 3-4. évfolyamon egy biztonságot nyújtó úszásnem elsajátítása, 5-6. évfolyamon a tanult úszástechnikák fejlesztése, az úszás távolságnövelése, versenyhelyzetek gyakorlása jónak nevezhető technikai tudásszinttel. 7-8. évfolyamon aerob jellegű úszások és a jó technikai szint szilárdítása, versenyek az előírás. Általános iskolában nincs meghatározva kötelező távolság, gimnáziumi szinten tesznek utalást rá: „sprintúszások teljes versenytávokon” (sprint táv: 25 m, 50 m és 100 m).

A 2007-es NAT 1-4. évfolyamra vízhez szoktatást és egy biztonságot nyújtó úszásnem elsajátítását írja elő. 5-6. évfolyamra a tanult úszástechnikák fejlesztése és távolságnövelő feladatok, kisebb versenyek jónak nevezhető technikai kivitelezéssel való végrehajtása a feladat.

Haladva a korról az alaptantervek is változásokon estek át. Csordás-Makszin megfogalmazása szerint egy olyan „tantervtípus, amely meghatározza egy adott iskolarendszeren belül annak teljes képzési idejére szóló, minden iskolára és tanulóra vonatkozóan az általános képzés keretében zajló nevelő-oktató munka kötelező közös céljait” (Csordás-Makszin és mtsai, 2015:293). A hazai köznevelésre értelmezi az EU-ban meghatározott kompetenciákat. Tartalmazza a fejlesztési feladatokat, közműveltségi tartalmakat, irányt ad a kerettantervek kidolgozásához.

Ahogy, a 2012-es NAT is leírja, a testnevelés és sport egy összetett műveltségi terület, ami a tanulók testi, motoros, lelki, értelmi, érzelmi és szociális fejlődését szolgáló, teljes körű iskolai egészségfejlesztés és tehetséggondozás. A közműveltségi tartalmakat tekintve 1-4. évfolyamban motoros készségfejlesztés-mozgástanulás során úszásra fókuszálva vízbiztonságot szükséges kialakítani úszó gyakorlatok segítségével. Az első négy évfolyam a legfontosabb időszaka a motoros képességek és készségek fejlesztésének, sportmozgások megszerettetésének iskolai keretek között. A motoros készségfejlesztésen belül a vízbiztonság kialakítása és az úszógyakorlatok elsajátítása nagyban hozzájárulhat a helyes testtartás fenntartásához, edzettség, fittség növekedéséhez. 5-8. évfolyamban ezt a tanítási folyamatot már más úszómozgással és egyéb vizes sportokkal szükséges bővíteni. Az ötödiktől a nyolcadik évfolyamon át a már meglévő koordinációs, kondicionális képzésre kell, hogy épüljön a sportágspecifikus technikai-taktikai elemek elsajátítása (pl. sportjáték, küzdő jellegű-, tornafeladatok, stb.). A tehetségesek és elhivatottak számára a versenysport

utánpótlás nevelésében valósul meg a technikai-taktikai képzés, ami a dolgozat témája szempontjából az úszáshoz, és ahhoz köthető vizes sportokban nyilvánul meg.

2020-ra módosították a korábban kiadott Nemzeti alaptantervet, így a legújabb változat az alábbi módon írja elő az úszás követelményeit: alsó tagozatban sajátítsák el az úszómozgást, hogy negyedik tanév végére minimum egy úszásnemet tudjanak kivitelezni a diákok helyes technikával. Felső tagozatban és 9-12. évfolyamokon - ahol az infrastruktúra engedi - választható az úszásoktatás. Emellett prevenciós céllal is megjelennek a vízijátékok és az úszás. Vizsgálatunkban ugyan a gimnáziumi, középiskolai tantervekkel nem foglalkoztunk, azonban lényeges elem, hogy ez a tanterv 9-12. évfolyamon kiemeli, hogy *egy* (vagy több) úszásnemben vízbiztosan, *készség szinten* tudjanak úszni a diákok, a *természetes vizekben* is (Magyar Közlöny, 2020/17:445).

4.1.5.2 A kerettantervek

1993-ban beékelődött a Nemzeti alaptanterv és helyi tantervek közé harmadik szintként a kerettanterv, amely a régi tantervtípushoz hasonlóan részletesebben írja elő követelményeit (Ballér, 1996).

„A kerettanterv egy adott iskolatípusra készített, a miniszter által jóváhagyott választható tanterv, amely az alaptantervre épül, és alapul szolgál a helyi tanterv készítéséhez” (Köznevelés, 1993/7, o.n.).

A tantárgyi kerettantervek az alaptantervekhez képest teljesebb képet mutatnak az úszásoktatás folyamatáról. A tananyag felépítése évfolyamokra levezethető és koncentrikus felépítésének köszönhetően fokozatosan bővülő.

2000 szeptemberében minden iskola megkapott egy másfél éves fejlesztő munka eredményeképpen elkészült kerettantervet. A közoktatási törvény előírásának megfelelően 2001. szeptember 1-től már a kerettantervek alapján kell oktatni az 1. az 5. és a 9. évfolyamokon. A kerettantervben, úszásból a cél 1-2. osztályban a vízbiztonság megszerzése, 8-10 m távolság megtétele. 3. osztályban víz alá merüléses feladatok („búvár Kund”), vízbeugrások és a gyakorolt úszásnem tökéletesítése, egy megadott távolságon való úszása. 4. osztályban egy további választott úszásnem láb- és kartempójának elsajátítása, játékok a vízben pl. fejelő csata. 5. osztályban választott úszásnem további gyakorlása, teljesítménynövelés. 6. osztályban vízi gimnasztikával bővül a feladatléírás. 7. osztályra

választott úszásnem gyakorlása, teljesítményre törekvés, 8. osztályban távolságnövelés két úszásnemben. Távolság csupán az első évfolyamokon volt meghatározva, onnantól kezdve „meghatározott távolság teljesítése” és „biztató kísérlet a tanult úszásnemben” szerepelnek.

A 2003-as kerettantervben az úszás elsajátítására vonatkozóan 1-4. évfolyamban vízbiztossá kell válniuk, és szükséges elsajátítani egy úszásnemet a tanulóknak. 1-2. évfolyamban barátkozás a vízzel, vízbiztonság megszerzése 8-10 m távolság megtétele lábletel nélkül. 3. osztályban a tanult úszásnem gyakorlása, „megadott távolság átúszása”. 4. osztályban már alapfokú úszástudással kell rendelkeznie a korábban tanult úszásnemben, és egy második úszásnem elsajátítása a feladat. 5. osztályban választott két úszásnem tökéletesítése, teljesítménynövelés, 6. osztályban technika csiszolása és a korábban is kiemelt „megadott távolság átúszása”, míg 7-8. osztályban fokozódó edzésadagok, úszástávolság növelése a feladat. Időegység, órakeret nincs meghatározva.

A 2008-as kerettanterv részletesebben jegyezte az elvárásokat. Testnevelésen belül a 2. évfolyamosok számára jelenik meg először az úszás, de órakeret nincs megszabva. Helyette úgy fogalmaz, hogy a rendelkezésre álló időből szükséges az arányok átalakításával létesítményhelyzettől függően időt szakítani az úszásoktatásra. Először szárazföldi rávezető gyakorlatok, vízhez szoktatás és mell- vagy hátúszás elsajátítása a feladat. Tanév végére úszási kísérletek megtétele, kisebb versengésekkel, víz alá merüléssel. Harmadik és negyedik osztályra szabad- és kötött technikájú úszások megtétele, úszási kísérletek két úszásnemben (választható: mell-hát-gyors), távolság növelése a feladat. Külön kiemelt feladat a pedagógus részéről a diák bátorságának dicsérete. Ötödik osztályra két úszásnemből folyamatos úszás és versenyek 15-25 méteren, valamint talpas ugrással bővül a lista, míg 6. osztályra aerob jellegű feladatok, vagyis állóképesség növelés a cél.

A 2013-as kerettantervben részletezve van az úszásórák követelményrendszere. Általános iskola 1-2. osztályában a helyi tantervben leírtakhoz igazodva lehetőségük van a 30 órás úszásoktatás választására az iskola vezetőségének. Itt fontos cél, hogy már fiatal korban megismerkedjenek az új közeggel - ebben az esetben a vízzel -, alkalmazkodjanak a megváltozott körülményekhez, ami nem egy tanterem. Meg kell szokni például, hogy új tanár és/vagy edző foglalkozik velük, az egymásra utaltságot, a csoportos foglalkozás jellemzőit. A 30 órának kevesebb, mint felét (kb. 8-12 alkalom) a vízhez szoktatás tölti ki, amely a gyermekek biztonságérzetét növeli. Megismerkednek a vizes közegben történő mozgásokkal, például – járás, futás, levegővétel, lebegés hason háton, játékok, víz alá

merülés. Majd a 30 óraszám második felében megismerkednek egy-két úszásnemmel, ami általában a hátúszás, mellúszás vagy a gyorsúszás közül kerül ki a módszertantól, helyi tantervtől, oktatótól függően. Korábbi felméréseink alapján Baranya megyében az edzők a mellúszás és hátúszás úszásnemeket tanítják elsősorban, míg Somogy megyében gyors és hátúszással kezdik a tananyagot az oktatók (Kovács és mtsai, 2016). Az úszásnemek legalapvetőbb mozgáselemeit kezdik el megismerni az oktatókkal, de még nem sajátítják el. Ebben a két évfolyamban a vízbiztonság és a vizes közeg megszerettetése a legfontosabb cél a tanulók számára.

A harmadik-negyedik évfolyamon már 36 óra lehetőséggel élhetnek az iskolák, amelyből 18-at az előírtaknak megfelelően kötelesek biztosítani a tanulók részére. Sajnos ez a 18 alkalom, a két évfolyamra vonatkozik, ami ugyancsak kevés egy úszásnem tökéletes elsajátítására. A kerettanterv szerint egy úszásnemet kell kiválasztani, ami lehet a hason krallozó lábtempóval történő gyorsúszás, vagy a háton szintén krallozó lábtempóval történő hátúszás. Emellett el kell sajátítaniuk a taposás mozgását. Meg kell ismerkedniük a mélyvízzel, a vízben érezhető mélység érzésével, és gyakorolják a mélyvízbeugrást is. Ugyanakkor, meglepő módon nincs meghatározva a medencében történő úszás távolsága.

Ötödik-hatodik évfolyamra került meghatározásra, hogy előzetes tudásként minimum 25 métert kell egy úszásnemben, biztonságosan úszni a tanulóknak, és fejesugrást kell végrehajtaniuk. Szintén minimum 18, maximum 36 óra áll rendelkezésre, hogy tökéletesítsék az előzetesen megtanult úszásnemet (hátúszás), és elsajátítsák készség szinten a gyorsúszást. Meg kell ismerkedniük az állóképességgel, koordinációs fejlesztéssel, higiénés szabályokkal, az egészséges életmóddal és a prevenciós fogalmakkal.

Általános iskola utolsó két évfolyamán az iskola megválaszthatja él-e a 26 órás úszás lehetőségével, vagy a többi területre, sportágra fordítja ezt az időkeretet. Ha az iskola az úszásoktatás mellett dönt, akkor a gyerekeknek a megtett távolságban mérhető fejlődésen kell átesniük, elsajátítaniuk a mellúszást és meg kell ismerkedniük a hazai úszósport eredményeivel is. Ezen kívül különböző vizes sportokat sajátíthatnak el az óraszám második felében.

A 2020-as kerettantervben - amennyiben adottak a feltételek - 36 óra áll rendelkezésre mind 1-2. évfolyamon, mind 3-4. évfolyamon, amit kiegészít, hogy heti rendszerességgel szükséges végezni egész tanévben, lehetőleg két egymást követő évfolyamon, még akkor is, ha ehhez tananyag átcsoportosítás szükséges. Új, hogy a gyógytestnevelés keretén belül is

alkalmazható úszás az iskolákban, erősen ajánlva a gyors- és hátúszás testre ható pozitív előnyeit. Az alapvető higiéniai szabályok megismerése, betartása mellett vízhez szoktató feladatok, siklások hason-háton, láb- és kartempó- majd ezek összekapcsolása a feladat. Egyszerű vízbeugrásokkal, játékokkal egészül ki a feladatsor. Cél az egy (vagy több) úszásnem elsajátítása az oktatási időszak végére. A távolság nincs meghatározva.

3-4. évfolyamon a tanulónak továbbra is egy (vagy több) úszásnemből helyes technikával kell zárnia a képzést. A már tanult úszásnem(ek) technikai csiszolása mellett egy újabb úszásnem elsajátítását ajánlja. Sportági kapcsolódás mutatkozik a víz alatti úszások végrehajtásában (búvárúszás). A távolság itt sincs meghatározva.

5-6. évfolyamon 36 óra áll rendelkezésre. Tanulási eredményként hozzájárul a helyes testtartáshoz és a korrekciós feladatok automatizálásához a mindennapi sporttevékenységekben. Amennyiben a tanulók korábban részt vettek iskolai úszásoktatásban, úgy az egy (vagy több) úszásnem gyakorlása és javítása a cél, egy választott újabb úszásnem megtanulása mellett. A korábbiakhoz képest plusz feladatként jelenik meg a hátúszó rajtfeladat elsajátítása. A fejesugrással, merülési versenyekkel, úszóversenyekkel, távolságnöveléssel és taposással egészül ki az évfolyami feladatrendszer. Gyógytestnevelésen belül a korábbi két javasolt úszásnem a mellúszással egészül ki, differenciált alkalmazásban. A távolság nincs meghatározva. Felső évfolyamoknál a helyes technikával történő úszás kiegészül a készség szintű úszáskövetelményével.

7-8. évfolyamon szintén 36 órakeret áll lehetőség szerint rendelkezésre (amennyiben adottak a feltételek). Elsajátított úszásnem(ek) készség szintű fejlesztése, javítása, vízből mentési- és életmentési ismeretek elsajátítása, újabb úszásnem megtanulása, vízilabdázás és egyéb vízben űzhető sportágak megismerése és megszerettetésére van mód. Az állóképesség fejlesztése, az úszás és vízilabda sportágtörténetének megtanítása van előírva. Gyógytestnevelés keretében úszások és vízben végezhető gyakorlatok alkalmazása történik. A távolság nincs meghatározva.

Kiegészítő érdekességként említjük a középiskolai követelményeket, miszerint javasolt, hogy egy vagy több úszásnemből *készség szinten* legyenek képesek vízbiztosan úszni, a *természetes vizekben* is. Sportági átfedésben a vízimentés nagyobb szerepet kap, már passzív társsal is kell gyakorolni a mentési technikákat. A tanult úszásnemek rajttechnikái mellett fordulók is szerepelnek, versenyeknél a víz alatti úszóversenyek is megjelennek.

2. táblázat: Az iskolai úszásoktatást meghatározó (tanterv), befolyásoló (kiegészítő) dokumentumok 1918-tól 2020-ig. Forrás: saját szerkesztés (2020).

ÉV kiad.	dokumentum	ÉVF. felosztás	IDŐ tanóra, időszak	CÉLOK		KIEGÉSZÍTŐ FELADATOK	
				megtett távolság	kötelező úszásnem(ek)	kiegészítő feladat	sportági kapcsolódás
1918.	Az elemi iskolai testnevelés tanterve és utasítása (javaslat)	3-6.	alkalmanként	szárazföldi gyakorlat vízbiztos úszástudás	—	—	—
1925.	Tanterv az elemi népiskola számára	1-4. 5-8.	alkalmanként	szárazföldi gyakorlat vízbiztos úszástudás 25m	mellúszás	talpas ugrás rohamugrás	versenyzés
1926.	Úszás, Testnevelési utasítás II.	—	—	szárazföldi gyakorlat 8-10m	mellúszás, oldalúszás, gyorsúszás, hátúszás, műúszás, távúszás	jégből mentés fejesugrás	vízipóló vízből mentés
1927.	Tanterv a polgári fiúiskolák számára	1-4. 5-8.	alkalmanként	szárazföldi gyakorlat vízhez szoktatás 25- 50m 50m	mellúszás, oldalúszás, hátúszás mellúszás, hátúszás	egyenesugrás fejesugrás talpas ugrás	verseny(4*25m) vízilabdázás
1932.	Tanterv és utasítások a népiskola számára	2.	alkalmanként	—	—	—	versenyzés
1934.	Testnevelési vezérkönyv	1. 2. 3-4. 5. 6.	alkalmanként	szárazföldi gyakorlat vízhez szoktatás	mellúszás kartempó és lábtempó mellúszás hátúszás mellúszás, hátúszás	talpas ugrás fejesugrás	—
1937.	Tanterv és utasítások a népiskola 7-8. osztályosok számára	7-8.	alkalmanként	úszás	—	—	—
1941.	Tanterv és utasítások a nyolcosztályos népiskola számára	1. 2-4. 5. 6. 7. 8.	—	szárazföldi gyakorlat vizes gyakorlat, úszás	mellúszás kartempó és lábtempó mellúszás hátúszás hátúszás szabadstílusú úszás	talpas ugrás fejesugrás szaltó ugrás	víz alá merülés vízimentés búvárúszás vízipóló

1943.	Népiskolai testnevelés I-II. kötet	1. 2. 3-4. 5. 6. 7. 8.	alkalmanként*	szárazföldi gyakorlat vízhez szoktatás	krallozó lábtempó mell kartempó és lábtempó mellúszás mellúszás, hátúszás szabadstílusú úszás mellúszás, hátúszás, szabadstílusú úszás mellúszás, hátúszás, szabadstílusú úszás	talpas ugrás fejesugrás rohammal fejes ugrás hátra helyből szaltó előre rohammal versengések	vízalámerülés és mentés búvárúszás, vízilabdázás előgyakorlatai 15*10m-es játszófelületen (5-8 perc)
1946.	Tanterv az általános iskola számára	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.	alkalmanként a heti 2*2 óra sportdelután által	vízhez szoktatás vízbiztonság 10-15m 30-40m 40-50m	rávezető gyakorlatok szárazföldön mell kar és lábtempó vízben mellúszás kar és lábtempó hátúszás mellúszás, hátúszás gyorsúszó kartempó és lábtempó gyak.	talpas ugrás versengések fejesugrás rajtolás	búvárúszás
1952.	Testnevelés a kislétszámú és részben osztott általános iskolákban –Tanterv és Utasítás	1. 2. 3-4. 5-6. 7-8.	alkalmanként* vagy LMHK keretein belül választhatóan heti 2-szer	20-30m	vízhez szoktatás légzés technika gyorsúszó kartempó gyorsúszó lábtempó gyorsúszás mellúszás, hátúszás	vizes játékok fejesugrás rajtolás versengések	víz alá merülés búvárúszás
1953.	Testnevelés tanterv és útmutatás a kislétszámú és részben osztott általános iskolákban	1. 2. 3-4. 5-6. 7-8.	alkalmanként*	vízhez szoktatás 20-30m úszás	páros gyakorlatok légvétel mellúszás lábmunka mellúszás mellúszás, hátúszás	rajtolási feladatok versengések	—
1963.	Tanterv és utasítás az általános iskolák számára 5-8. osztályban	5-8.	10-16	6-10 m úszás	mellúszás	talpas ugrás fejesugrás	—

1970.	Tanterv és utasítás az általános iskolák számára	1-8. 5. 6-7-8.	— 16 16 (kiegészítő anyag)	vízhez szoktatás úszógyakorlatok 6-10 m	szárazföldi gyakorlatok, vízhez szoktatás, társsal gyakorlatok, kartempó, lábtempó, mellúszás	bukfenc, fejesugrás, talpas ugrás, távolugrás	vízilabdázás vízből mentés
1973.	Tanterv és utasítás az általános iskolák szakosított tantervű osztályai számára. Testnevelés 1-8. osztály.	1. 2.	45 45	szárazföldi oktatás vízhez szoktatás 6-10 m úszás 10-15 m úszás	gyorsúszás, mellúszás gyorsúszás, mellúszás (<i>plusz két úszásnem</i>)	fejesugrás	versengés
1974.	Óratervek az általános iskolák számára	5.	16	6-10 m	szárazföldi gyakorlatok, vízhez szoktatás, mellúszás	talpas ugrás, fejesugrás	—
1978.	Az általános iskolai nevelés és oktatás terve 5-8. osztályos tanulóknak	5.	16-32	10-25 m	szárazföldi gyakorlatok 4 úszásnemre vízhez szoktatás hátúszás, mellúszás, gyorsúszás	talpas ugrás, versengés	uszonyosúszás
1981	Az általános iskola nevelés és oktatás terve	2. 3-5.	16-24. 16-32.	szárazföldi gyak. vízhez szoktatás, 15m 15-25 m	gyorsúszás, mellúszás gyorsúszás, mellúszás 2 úszásnem	elrugaskodás a falról	búvárúszás (80-130cm mély)
1984.	Testnevelés, Tanítói Kézikönyv	2. 3-4.	16-24 16	4-8 m úszás	—	—	—
1986.	Testnevelés 1-4. osztály tanítói kézikönyv	1. 2-4.	16	szárazföldi gyak. 4-8m	vízhez szoktatás, 1 úszásnem	—	—
1986.	Testnevelés 5-6. osztály tanári kézikönyv	5-6.	16	15-25m úszás	3 úszásnem	versengés taposás	—
1990.	Nemzeti Alaptanterv tervezet	2-4.	—	vízbiztos úszás	2 úszásnem 3 úszásnem	egykezes úszás fordulás, taposás	uszonyosúszás

1991.	Alternatív testnevelés tanterv	1. 2. 3. 4. 5-6. 7-8.		vízhez szoktatás 1 hossz keresztbe 15m, 5 perc foly. úszás 1 medencehossz 7 perc foly. úszás foly. úszás	hát és mellúszás lábmunka mellúszás gyorsúszás lábtempó kartempó hátúszás, gyorsúszás gyorsúszás, mellúszás, hátúszás „delfin ütem”	vízbeugrások, forgások fejesugrás rajtok, fordulók, váltóversenyek rajtok, játékos versengések, fordulók	víz alá merülés víz alatti úszás merülő versenyek vízből mentés
1992.	Nemzeti Alaptanterv tervezet	1. 2. 3-4.		vízbiztonság	1 úszásnem 2 úszásnem	versengés	vízből mentés, szabadban úszás
1995.	Nemzeti alaptanterv	1-6. 7-8.	16-32	vízbiztonság 10-15m úszás (2)	1 úszásnem 1 plusz úszásnem gyorsúszás, mellúszás hátúszás	—	—
2001.	Kerettanterv	1-2. 3. 4. 5-6. 7-8.	—	vízhez szoktatás vízbiztonság 8-10 m úszás megadott távolság távolság növelés	1 úszásnem, kartempó lábtempó előző úszásnem gyakorlása 1 úszásnem gyakorlása +1 úszásnem 2 úszásnem alaptechnika teljesítménynövelés, edzésadagok	fogójátékok vízbeugrások gimnasztika	víz alá merülés
2003.	Nemzeti alaptanterv	1-2. 3-4. 5-6. 7-8.	—	vízhez szoktatás távolság növelés	úszástechnika alapjai 1 úszásnem úszástechnikák javítása aerob jellegű úszások	versengések	—
2003.	Kerettanterv	1-2. 3-4. 5-6. 7-8.	—	vízhez szoktatás vízbiztonság 8-10m megadott távolság távolság növelés	1 úszásnem technika 1 úszásnem gyakorlása +1 úszásnem 2 úszásnem alaptechnika teljesítménynövelés, edzésadagok	játékok vízbeugrások	víz alá merülés

2007.	Nemzeti alaptanterv	1-2. 3-4. 5-6. 7-8.	—	vízhez szoktatás távolság növ.	úszástechnika alapjai 1 úszásnem úszástechnikák javítása aerob jellegű úszások	versengések	—
2008.	Kerettanterv	2. 3-4. 5. 6.	időkeret arányos kial. időkeret arányos kial.	vízhez szoktatás 2 úszásnemből foly. úszás, 15-25m	szárazföldi rávezető 1 úszásnem (mell-gyorsúszás) 2 úszásnem (mell-gyors-hátúszás) 2 úszásnemből foly. úszás aerob jellegű gyakorlatok	játékos versengések talpas ugrás versenyek	víz alá merülés
2012.	Nemzeti alaptanterv	1-2. 3-4. 5-8.	30 18-32	25m úszás	1 úszásnem: gyorsúszás, hátúszás	fejesugrás	víz alá merülés vizes sportok
2013.	Kerettanterv	1-2. 3-4. 5-6. 7-8.	30-30 36 18-36 26 (választható)	25m úszás 50-200m	vízhez szoktatás, 1-2 úszásnem (hátúszás, mellúszás vagy gyorsúszás) aerob jellegű gyakorlatok új úszásnem készség szintű elsajátítása	taposás, ugrás fejesugrás	víz alá merülés vízilabdázás, műugrás
2020.	Nemzeti alaptanterv	1-4. 5-8. 9-12.	—	készség szinten (~200m úszás)	min. 1 úszásnem 1 vagy 2 úszásnem <i>természetes vizekben is</i>	vízi játékok <i>nyíltvízi úszás</i>	—
2020.	Kerettanterv	1-2. 3-4. 5-6. 7-8.	36 gyógytestnev. 36 gyógytestnev. 36 gyógytestnev. 36 gyógytestnev.	vízhez szoktatás távolságnövelés távolságnövelés távolságnövelés készség szinten	1 (vagy több) úszásnem hát- és gyorsúszás 1 (vagy több) úszásnem technikai jav. hát- és gyorsúszás választott újabb úszásnemek hát- és gyorsúszás, mellúszás választott újabb úszásnemek, aerob- anaerob állóképesség növelés úszásnemek és egyéb mozgások végzése	talpas ugrás fejesugrás hátúszórajt, merülési verseny, úszóversenyek, taposás sportágtörténet (úszás és vízilabda)	víz alatti úszások vízből mentés, életmentés, vízilabdázás, egyéb vízben üzhető sportágak

*A kézzel jelölt sorok kiegészítő tanterveknek, dokumentumoknak számítanak.

4.2 Eredmény

Az utasításokat, tanterveket és tervezeteket vizsgálva látható, hogyan fejlődött az úszásoktatás iskolai megvalósulása az elmúlt században.

1925-től a vízben történő tanulást jellemzően szárazföldi oktatás előzte meg, akár több évfolyamon keresztül. Az első négy osztályban még vízbe sem mentek a tanulók, csak szárazföldön gyakoroltak kar- és lábmozdulatokat. Ötödik osztálytól vízbiztonság és mellúszás volt a célkitűzés. Ezt követően részfolyamatokra kezdték bontani magát az oktatást, és törekedtek a mihamarabbi vízben történő mozgások megtanítására. Később bevezették a második, vagy több úszásnem elsajátítását. Ezt a folyamatot a módszertani (3.7-es) fejezetben részleteztük. 1953-ig hol szigorúbban, hol egyáltalán nem volt keretbe foglalva követelmény, amolyan megjegyzéseket illesztettek a tervezetekbe, pontosabb meghatározások nélkül. 1963-tól az „*alkalmanként*” megfogalmazást felváltotta az óraszámok meghatározása (10-16 óra), és évről-évre már a kötelező távolság is feljegyzésre került. Ennek oka lehetett az épülő uszodák nyújtotta tágabb lehetőségek (uszodaépítési program), ahol a nyílt vizekkel ellentétben könnyebb volt távolságot mérni. Így a felméréseket jobban lehetett pontosítani a testnevelést tanítók számára, mind pedig vizualizálni és teljesíteni azokat a gyermekek által.

Ettől kezdve néha csökkent a kért távolság (pl. 10-15-25 m), néha pedig növelték azt. Volt, hogy emelték az óraszámot, vagy változtattak az úszásnemek sorrendjén (mellúszás – gyorsúszás cseréje). A legnagyobb óraszám (45 óra) 1973-ban állt rendelkezésre úszástanulásra.

Az 1960-as évek második felétől minden előírt tantervben már szerepelt az úszás. A napjainkat is jellemző 32 órás foglalkozás 1978-tól található meg a tantervi változatokban.

1952-től főiskolákon és egyetemeken tanították az úszást és annak oktatását. 1956-tól a vidéki uszodákban tanfolyam jelleggel került közelebb az iskoláskorúakhoz az úszás elsajátításának lehetősége (pl. Győr, Eger, Esztergom, Debrecen, Miskolc, Ózd). Végül 1959-től Rákospalotán valósították meg először, hogy a kerület minden nyolcadikos diákja központilag szervezeten tanuljon meg úszni (Bakó, 1986).

Sportági átfedéseket tekintve 1926-tól rendszertelenül, de több vízben űzhető sportág is megjelent a tantervi változatokban. 1926-ban már volt vízilabdázás, vízből mentés (életmentés), ez utóbbi 1927-ben szintén. 1941-ben és 1943-ban a bűvárúszás került be a

tantervbe. 1978-ban a békauszony segédeszközként került feltüntetésre, míg 1990-ben az uszonyosúszást jegyezték fel, 2013-ban már a műugrás is opció volt. A legújabb 2020-as tantervben felsőbb évfolyamokon távolság meghatározása nélkül, *készségszinten* írja elő a minimum egy úszásnem elsajátítását.

Végül 1995-től 2012-ig megjelent tantervekben az alábbi oktatási folyamat figyelhető meg:

- 1) vízhez szoktatás,
- 2) minimum egy biztonságot nyújtó úszásnem mélyvízben, 25 m folyamatos úszás,
- 3) vízbiztonsággal kapcsolatos alapvető szabályok,
- 4) veszélyek és higiéniai ismeretek,
- 5) ugrások, víz alá merülések, versengések.

Igaz a középiskolai tanterveket nem vizsgáltuk, de a legfrissebb 2020-as kerettanterv vizsgálatakor a középiskolai gimnáziumi tanterv kiegészül a természetes vízben történő magabiztos úszástudással. Ezzel a lépéssel közelebb kerül a testnevelés oktatása Hamar megállapításához, miszerint „A testnevelés ma már nem elsősorban a tornaterem egy négy fala közé zárt, az iskolától távol eső sportpályákon zajló testgyakorlást jelent, hanem olyan tanítási területet jelöl, amely más területekkel, tantárgyakkal karöltve igyekszik megoldást találni korunk globális kihívásainak ráeső részére” (Hamar és mtsai, 2018:28).

A vizsgált időszakban (1869-2020), amit a 3. ábra és a melléklet 1. és 2. számú táblázata mutat, az 1869-es, 1872-es, 1877-es, 1905-ös, 1914-es, 1918-as, 1953, 1956, 1958, 1963 -as utasításokban, tantervekben, tervezetekben nem tesznek említést úszásoktatásról.

Az elemzés eredménye alapján az úszástanítás összesített tantervi célkitűzéseit az alábbiak szerint fogalmazzuk meg:

- a gyermekek ismerjék meg a víz tulajdonságait, vagyis a sajátos tulajdonsággal rendelkező közeget a vízhez szoktatás módszerével;
- sajátítsanak el egy (vagy több) úszásnemet a jártasság, készség szintjén;
- balesetnél, veszély esetén tudjanak segítséget adni önmaguknak és másoknak (nyílt- és zárt vizes közegben egyaránt);
- ismerkedjenek meg más vízben űzhető sportágakkal.

A vízbiztonság és úszáskompetenciák tükrében a vizsgált dokumentumokban – egy kivétellel – mindegyikben megjelenik a legalapvetőbb 5 vízbiztonság és úszáskompetencia. Az alábbiak jelennek meg biztosan egy úszófoglalkozáson:

- (1) a biztonságos vízbelépési, vízbeérkezési kompetencia
- (2) a légzés szabályozás kompetencia
- (3) a helyhez kötött felszíni kompetencia
- (5) az úszási kompetencia
- (7) a biztonságos kimászás és érkezés kompetenciája

További kompetenciák és a vizsgálat során hozzácsatolt feladatok az alábbiak voltak:

Vízorientációs kompetencia (4). A tartalomelemzés során azokat a feladatokat figyeltük, amik a vízben történő forgásokat, felszínen maradási és taposásokat jelölik. Sportági átfedésként a vízilabdázást és uszonyosúszást fogadtuk el, mivel mindkét sportmozgás esetében fontosak a gyorsan végrehajtott fordulatok hol vertikálisan, hol horizontálisan.

A víz alatti kompetencia (6) vizsgálatokor a vizes sportágakat vettük figyelembe. Elfogadtuk a búvárúszást, továbbá a víz alatti úszás feladatait. Hangsúlyozzuk, hogy a nemzeti alaptantervek mindegyikében megfogalmazódik a víz alá merülés feladata, ugyanakkor ez a gyakorlat nem egyenlő a víz alatti tájékozódás képességével. A 2020-as kerettantervben már pontosabban fogalmaznak a víz alatti úszás megnevezéssel.

A nyíltvizes kompetencia (10) vizsgálata kihívást jelentett számunkra. Mielőtt az uszodaépítések nem kezdődtek el hazánkban, természetes volt a diákok és tanárok számára, hogy a körülményektől függően oldják meg az úszásoktatás biztosítását, végrehajtását. Szabadban való úszásról röviden elmondható, hogy több úszás és vízbiztonság kompetencia alkalmazását, nagyobb erőbefektetést és állóképességet igényel az úszó részéről, összehasonlítva egy zárt vizes úszással. Az uszodaépítések²¹ szervezett megkezdéséig (1960) jelöltük ennek a kompetenciának a meglétét. Az uszodák megjelenésével ez a típusú úszómozgás többnyire eltűnt az iskolai környezetből, mivel biztonságosabb és megoldhatóbb volt a zárt környezetben végrehajtott oktatási-tanulási folyamat. Ebből viszont az következett, hogy a nyílt vízben szükséges és alkalmazott kompetenciák, technikák nem kerültek fejlesztésre. Ezek alapján az 1960 után megjelent és vizsgált tervezeteknél csak akkor tüntettük fel a nyíltvizes úszás kompetenciáját, amikor az külön megfogalmazásra került.

²¹ A köznevelésben 1959-től vált kötelezővé az iskolai úszásoktatás, és 1960-tól kezdődött az első uszodaépítési program (Kutassi, 1981).

Ehhez a 10-es kompetenciához csatoltuk a helyi veszélyek ismeretét (11), ami a természetes vizek fizikai, természeti törvényszerűségeinek ismeretét (öblök, kikötők, hullámszás, vízmélység) foglalja magában. Ezen felül akkor került feltüntetésre a táblázatban, amennyiben külön megnevezésre került a „veszélyek ismerete”.

Végezetül a (vízből) mentési kompetencia (14) értelemszerűen a vízimentés és vízből mentés tantervi megjelenések alkalmával kerültek be a táblázatba.

3. táblázat: A vízbiztonság és úszáskompetenciák megjelenése a vizsgált utasításokban, tantervekben és tantervi tervezetekben. Forrás: saját szerkesztés (2020).

Kiadás évszáma/ Kompetenciák	Vízbeérkezési (1)	Légzés-szabályozás (2)	Helyhez kötött felszíni (3)	Vízorientáció (4)	Úszás (5)	Víz alatti (6)	Kimászás, érkezés (7)	Nyíltvízes (10)	Helyi veszélyek ismerete (11)	Mentés (14)	Összesen (10)
1918*	x	x	x	x	x		x	x	x		8
1925	x	x	x	x	x		x	x	x		8
1926	x	x	x	x	x		x	x	x	x	9
1927*	x	x	x	x	x	x	x	x	x		9
1932	x		x		x		x	x	x		6
1937	x	x	x		x		x	x	x		7
1941	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	10
1943*	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	10
1946	x	x	x	x	x	x	x	x	x		9
1952*	x	x	x	x	x	x	x	x	x		9
1953*	x	x	x		x		x	x	x		7
1963	x	x	x		x		x				5
1970	x	x	x	x	x		x			x	7
1973*	x	x	x		x		x				5
1974	x	x	x		x		x				5
1978	x	x	x	x	x	x	x				7
1981	x	x	x	x	x	x	x				7
1990*	x	x	x	x	x		x		x		7
1991*	x	x	x	x	x	x	x			x	8
1992*	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	10
1995	x	x	x		x		x		x		6
2001	x	x	x		x		x		x		6
2003	x	x	x		x		x		x		6
2008	x	x	x		x		x		x		6
2013	x	x	x	x	x		x		x		7
2020	x	x	x	x	x	x	x		x	x	9
Össz.	26	25	26	16	26	10	26	12	19	7	-

*A csillaggal/halvány kézzel jelölt sorok kiegészítő tanterveknek, dokumentumoknak számítanak.

Megállapítható, hogy a pozitív irányban fejlődő infrastrukturális körülményekkel nem vonható párhuzam a tantervek alapján leszűrhető, vízbiztonságot jelentő kompetenciák megjelenésével. Előfordult, hogy egy-egy korábban kiadott tanterv, tervezet részletesebb, célorientáltabb feladatokkal, követelményekkel járult hozzá az úszásoktatás minőségéhez, szemben az 1995-től megjelentekkel. A kompetenciák tükrében a leginkább lefedett dokumentumok az 1926-os (9), 1927*-es (9), 1941-es (10), 1943*-as (10), 1946-os (9), 1952*-es (9), az 1992*-es (10) és a 2020-as (9) volt. A legújabb 2020-as (9) kerettanterv egy kompetencia kivételével mindet tartalmazza, ami azt jelenti, hogy pozitív irányba fejlődik a vízbiztonságot elősegítő kompetencia alapú úszásoktatás tantervi szabályozása.

<p>Úszásoktatás megjelenése a vizsgált utasításokban, tantervekben, testnevelés kötetekben</p> <p>1918*, 1925, 1926, 1927*, 1932, 1934*, 1937, 1941, 1943*, 1946, 1952(2)*, 1953*, 1963, 1970, 1973*, 1974, 1978, 1981, 1984*, 1986(2)*, 1990*, 1991*, 1992*, 1995, 2001, 2003(2), 2007, 2008, 2012, 2013, 2020 (2).</p>	<p>Utasítások, tantervek, testnevelési kötetek, amik nem tartalmaznak úszásoktatást</p> <p>1869, 1872, 1877, 1905, 1914, 1918, 1953, 1956, 1958, 1963.</p>		
<p>Legtöbb kompetencia 1926, 1927*, 1941, 1943*, 1946, 1952*, 1992*, 2020</p>	<p>Legnagyobb óraszám 1973*, 2013, 2020</p>	<p>Legtöbb sportági átfedés 1941, 1943*, 1970, 2020</p>	<p>Életmentés 1926, 1941, 1943*, 1970, 1992*, 2020</p>
<p>Legtöbb úszásnem 1926, 1941, 1943*, 1978, 1990*, 2020</p>			

4. ábra: Vízbiztonság és úszáskompetenciák megjelenése (10) a vizsgált időszakban (1869-2020). Forrás: saját szerkesztés (2020).

4.3 Konklúzió az úszásoktatás köznevelésben való megjelenéséről

Kritikusan álltunk hozzá a tantervek, tervezetek történeti-összehasonlító elemzéséhez. A vizsgálat során akadtak általunk pozitívnak és negatívnak értékelt források, hiszen az elemzés során voltak egyértelműen pontos és információban gazdag, lényegre törő, képpel illusztrált leírások, és akadtak pontatlanul tételezett információkkal, hiányos vagy korunk

számára értelmezhetetlen közlésekkel rendelkezők is. Az elérhető utasítások és tantervek alapján szeretnénk volna a lehető legátfogóbb képet mutatni arról, hogy az évek múlásával milyen minőségi és mennyiségi változásokon ment keresztül a testnevelés tervezeteken, tanterveken belül az úszás oktatása. Ugyanakkor nem elhanyagolható, hogy a tanterveket rendszeresen kiegészíti valamely módszertani, vagy sportág-specifikus zsebkönyv, tankönyv az oktatási folyamatok részletezéséről. Tekintettel munkánk témájára, az elemzés során igyekeztünk a tantervekre, utasításokra és azok előzetes tervezeteire (pl. 1990 tantervi fogalmazvány) összpontosítani. Csak akkor vizsgáltunk kézikönyvet, amikor a tantervi tervezetek megjelenésében többévtényi kihagyás volt (pl. 1984-es „Testnevelés, tanítói kézikönyv”).

A nem megfelelő *úszástudás, a vízbiztonság hiánya* napjainkban továbbra is meglévő probléma mind a fiatalok, mind a felnőttek körében. Ezt mutatja több tanulmány, és erre utalnak azok az erőfeszítések is, amelyek a vízbefulladás megelőző és úszásoktatást elősegítő programként jelennek meg. A tantervek, az oktatási módszerek, az infrastruktúra fejlesztésével, és a környezet tenni akaró, támogató hozzáállásával javítható a jelenlegi állapot, biztosítható a felnövekvő generáció vízbiztonsági kompetenciája.

5. ISKOLAI ÚSZÁSOKTATÁST ELŐSEGÍTŐ PROGRAMOK

WHO 2016-os adata alapján világszerte 320 000-en fulladnak vízbe évente (WHO, 2020). Ebből az Európai Úszósövetség (Ligue Européenne de Natation, rövidítve és a továbbiakban LEN) összefoglalója szerint az európai kontinensen 27 000-en, míg az Európai Unió tagországain belül, több mint 5000-en vesznek el évente a vízben életüket. Az Eurostat által legutoljára közzétett adattábla szerint 2016-ban 5537 volt ez a szám. Magyarországot tekintve, évente több mint 300-an vesznek el életüket ily módon (Batházi, 2019; Eurostat, 2019; LEN, 2019).

„Az úszástudásnál nincs jobb mentőmellény.” – mondta Paolo Barelli, LEN elnök, 2017-ben.

A számok csökkentése érdekében az Európai Úszó Szövetség 2017-ben elindította a „Learn to swim, prevent drowning!”/„Tanulj úszni, előzd meg a vízbefúlást” programot, amelynek célja, hogy a tagországokban jól felépített úszásoktatási programokkal csökkentsék a vízbefulladások számát. A programminőségre való törekvésük abból is látszik, hogy a LEN szerződést kötött az Európai Élet- és Vízimentő Szövetséggel (Life Saving Federation of Europe) is. Együttműködésük révén támogatják a korábbi törekvéseket, és a szükséges eszközökkel segítik a munkát. A program kijelenti, hogy az úszás elsajátítása emberi jog. Rövidtávú stratégiai céljuk, hogy a következő 5 évben (2018-2022-ig) 20%-kal csökkentsék a statisztikai adatokat, és az azt követő években is tovább redukálják azt. Ezt szem előtt tartva a nemzetközi szövetség mind az 52 LEN tagországot felszólította, hogy valósítsák meg a programot, lehetőséget biztosítva az unión belül minél több embernek az úszástanulásra. Az EU vezetői egyetértettek abban, hogy az új költségvetési ciklusban (2020-tól) a támogatott projektek közé kerül a „Learn to swim, prevent drowning!”/„Tanulj úszni, előzd meg a vízbefúlást” program. Ehhez Magyarország úgy csatlakozik, hogy minden eddiginél nagyobb támogatás mellett folytatódik a létesítménybővítés, és kiterjeszti az átfogó tanuszoda építési programot (LEN, 2019; MÚSZ, 2019).

Mivel az úszástanulás nem csak a fiatalok kiváltsága, ezért a nemzetközi szövetség (LEN) kísérleti szinten újabb programot hirdetett 2015-től 2016-ig bezárólag. Kooperálva a Erasmus Plusz Sport programmal hozták létre a „Lifelong Swimming Project”-et (LLS), vagyis az életen át tartó úszás programot a tagországok között. A program célja az úszás és vízi sportok üzésének előnyeivel kapcsolatos tudatosság növelése volt figyelemfelhívó események, reklámok által, továbbá barátságosabb uszodai környezet kialakítása az idősebb

korosztályok számára. A kampány az úszás élvezetes szempontjait, az egészséges életmód, a közérzetre való jótékony hatásait emelte ki. A projekt Olaszországban, Spanyolországban, Törökországban és Portugáliában zajlott, végül egy olaszországi úszóversennyel és konferenciával zárult (2016). A program során nyert tapasztalatok és létrejövő partnerségek, együttműködések, az egymással megosztott és bevált gyakorlatok segítségével céljuk olyan intézkedések bevezetése, amelyek a jövőben növelik és megtartják a felnőtt és idősebb úszók lelkesedését és úszómozgás iránti igényét (EPALE, 2016).

A nemzetközi szövetség tervei között szerepel továbbá egy Európai Kék Kártya Program („European Blue Card Programme”) megvalósítása, ami egy általuk meghatározott és standarizált úszóoktató programot jelent. Ennek elvégzését követően egy olyan tanúsítványt kapnak a gyermekek és felnőttek egyaránt, amely az adott személy úszástudásának szintjét jelzi azt bizonyítva, hogy vízközelben nem tartozik a veszélyeztetettek közé. A LEN minden nemzeti szövetséget felkért, hogy fogadja el a program szabályzatát, továbbá tegye elérhetővé és lehetőleg kötelezővé saját régiójában. Ennek pontos bevezetéséről, annak mikéntjéről és idejéről nem találtunk további adatot (LEN, 2019).

Mindezeket a törekvéseket maga az Egészségügyi Világszervezet (WHO) is hangsúlyozza, az országoknak lépéseket kell tenniük a vízbefúlasos halálozás ellen, a morbiditásra vonatkozó adatok javítása érdekében. A WHO és a Nemzetközi Élet- és Vízimentő Szövetség (ILSF) dokumentumai (2014, 2018, 2020) azt igazolják, hogy sok országban a vízbefulladás több gyermeket öl (csecsemőkor utáni korban) meg évente, mint a pertussis, pestis, kanyaró, diftéria, kolera, dengue-láz és tífusz együttesen. Az alacsony és közepes jövedelmű országokban nagyobb a fulladás általi halál, mint a magas jövedelmű (OECD) országokban. A fulladásos epizódok 97%-a korlátozott pénzügyi helyzetű országokban történik. A 2002-es „World Congress on Drowning” (Amszterdam, Hollandia) konferencián a szakértők véleménye szerint a vízbefulladások 80%-a megelőzhető lett volna. A vízbefulladás miatti halál minden országban vezető közegészségügyi probléma. Megelőzéshez állami és kormányzati támogatásra van szükség. A megelőzés fontos, és ez nem csak a gyermekek oktatását foglalja magában, hanem a szülők, az oktatók, a felnőttekét is, vagyis társadalmi felelősség, hogy valaki segíteni tudjon önmagán vagy egy bajbajutotton amikor az szükséges. Mindenki számára - ideális esetben fiatal korban kezdve - tekintet nélkül képességére és hátterére, hozzáférést kell biztosítani a vízbiztonsági, a személyes túlélési, mentési készségek megszerzésére (esélyegyenlőség).

A WHO munkacsoportjai folyamatosan foglalkoznak a témakörrel, és különböző országok oktatási rendszereit vizsgálják annak érdekében, hogy létrehozzanak egy nemzetközileg elismert vízbiztonsági tervet. Ilyen program a „SwimSafe” (2005-), ami egy alapvető úszástudási képzés, amely során a 4-12 éves gyermekek körében már kimutathatóan csökkent a vízbefulladások aránya azokban az országokban, ahol ez a program zajlik (Bangladesben, Thaiföldön és Vietnamban). A strukturált program megköveteli a gyermekektől, hogy minél több úszási készséget elsajátítsanak. Áttérve egy másik kontinensre újabb programról lehet olvasni, mégpedig a 2012–2015-ös ausztrál vízbiztonsági stratégiáról, melynek célja, hogy 2020-ig felére csökkentse az országban a vízbefulladás halálozás arányát. Ebbe nem csak kisgyermekkorban, hanem minden korosztályra kiterjesztve beletartozik a különböző területek és körülmények biztonságosabbá tétele (például vízi közlekedés, hajózás), vagy éppen a tudatmódosító szerek használata miatt bekövetkező vizes balesetek számának csökkentése. A WHO által készített tanulmány konklúziója, hogy minden országnak saját körülményeihez képest kell kidolgoznia egy fulladást megelőzési stratégiát, és törekednie kell egy nemzeti vízbiztonsági terv létrehozására, amely globális partnerséget fog létrehozni a vízbefulladás megelőzéséről (WHO, 2014).

2013 júliusában hirdette ki a Nemzetközi Úszó Szövetség (FINA), hogy Magyarországnak ítélte a 2017-es vizes világbajnokság rendezésének jogát. Ennek következtében nagyobb hangsúlyt kapott hazánkban az úszás, mint sportolási lehetőség. Még abban az évben, 2013-ban bevezetésre került a „Minden gyermek tanuljon meg úszni!” program (továbbiakban MGY), amely tágabb lehetőséget nyújtott az úszásoktatás iskolai keretek közti megvalósulásához (Kovács és mtsai, 2018). A sportág iskolai testnevelésben betöltött szerepe jelentős, a tantervek viszonylag tág teret adnak az úszásoktatás megvalósításához. A más közegben történő mozgásforma oktatását a tantervi előírás jellemzően az első és második osztályba helyezi, mivel az iskolába lépéskor a tanulók már rendelkeznek az úszómozgás megtanulásához szükséges élettani és motorikus fejlettséggel, így alkalmasak a csoportos úszástanulásra (Kiricsi, 2002). Tóth Ákos, a hazai úszósport elismert szaktekintélye is kiemeli módszertani könyvében, hogy az úszásra, mint alapsportágra óriási társadalmi igény van. A gyermekek számára az elsők közt kell, hogy szerepeljen a kisgyermekkorú sportok elsajátításában (Tóth, 2002). Ezt Schmitt Pál Nemzetközi Olimpiai Bizottság (NOB) tagja, az EU Parlament korábbi alelnökének nyilatkozata is hangsúlyozza: „Látnunk kell, ha az atlétika a sportok királynője, akkor az úszás a sportok királya. Kevés

olyan sportág van, amely annyira jótékony hatással van az ember egészségére, mint az úszás...” (MÚSZ, 2019).

Hazánkban több program is működik, melyeket a következő fejezetben mutatunk be.

5.1 Tanuszoda építési program

A hazánkban működő, úszásoktatást elősegítő programok egyike a „Tanuszoda építési Program”. Kutassi 1981-es munkássága alapján elmondható, hogy uszodaépítési program korábban is volt Magyarországon, pontosabban 1960-tól, amely során több vidéki régió is uszodával gazdagodott.

2014-ben Balog Zoltán, az emberi erőforrások miniszterének nyilatkozata szerint az új köznevelési rendszerben az állam vállalta a felelősséget a köznevelési intézmények fenntartását illetően. A teljes Nemzeti Köznevelési Infrastruktúra Program (TTT) keretén belül tornatermek és uszodai létesítmények építésébe kezdtek. 2014-ben 23 tanuszodát ígértek a program keretén belül (Balog, 2014). Ennél a pontnál szükséges megemlítenünk, hogy több vezetői nyilatkozatban különbözik ez a darabszám, hol 23, 24 hol 25 darab tanuszodát említenek. Végül a 2019-es MÚSZ szakmai tervében feltüntetett 25-öt vettük alapul. 2016-ban Balog kijelentette, hogy 2018-ra nem lesz olyan járás hazánkban, ahol ne lenne tanuszoda. A kormány 2017-ben jelentette be a Tanuszoda-fejlesztési program II. ütemezését (1281/2017. (VI. 2.) Korm. határozat), amely további 26 település tanuszodájának megépítését ígérte.

A 2014-ben bevezetett program célja, hogy minden járásban legyen tanmedence. A 2019-es, korábban is említett szakmai tervben olvasható, hogy az első ütemben tervezett 25 tanuszodából 13 került átadásra. Ugyanebben az évben a Nemzeti Sportközpontok honlapja alapján elérhető adatok szerint 2019-ben további uszodamegnyitásokra került sor, így a program első felében, a tervezetben felsorolt 25 uszodából összesen 17 épült meg. Ezen felül két új tanuszoda nyílt, amely előzetesen ugyan nem volt a program része, de a Nemzeti Sportközpontok honlapján ide sorolták a sümegi és a szobi uszodát is. A program jelenleg is zajlik, összesen 51 létesítményt kívánnak megépíteni. A Nemzeti Köznevelési Infrastruktúra Fejlesztési Program keretein belül épült tanuszodák elsődleges feladata a kötelező testnevelés órák keretében végzett úszásoktatás kiszolgálása reggel 8 órától délután 16 óráig. Az uszodák mind rendelkeznek, rendelkezni fognak egy 10 x 6 méteres, 32 fokos

hőmérsékletű tanmedencével, valamint egy 25 x 15 méteres sportmedencével. Ezek a létesítmények könnyűszerkezetűek lesznek, amelyeket nyáron nyitott medenceként is tudnak majd üzemelni (Nemzeti Sportközpont honlapja, 2020).

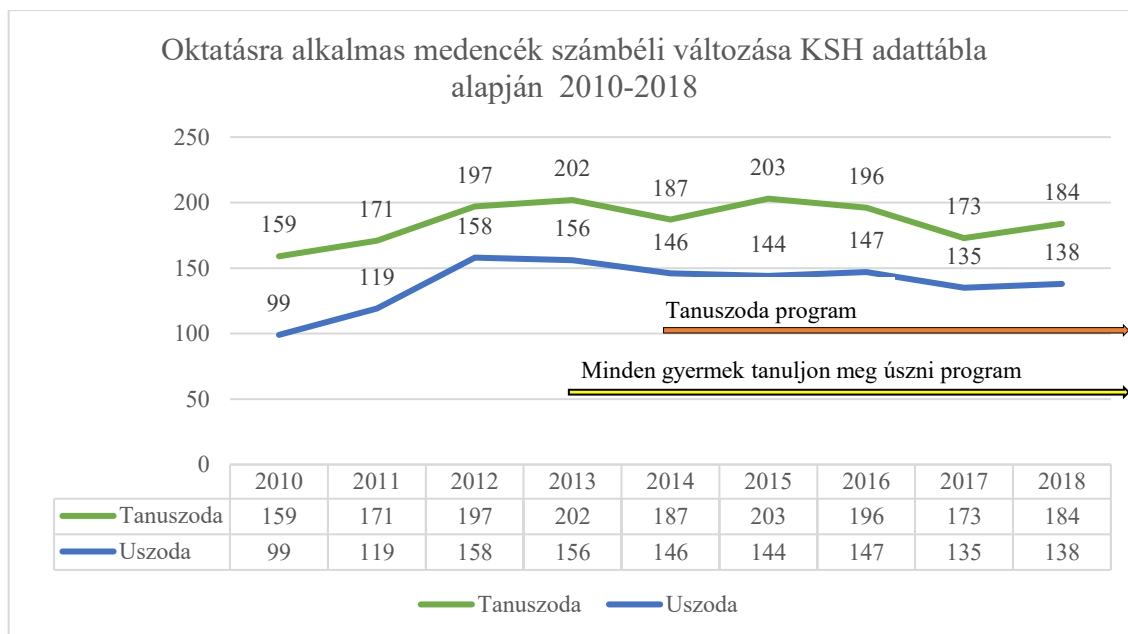
Szabó Tünde sport szakállamtitkár nyilatkozata alapján elmondható, hogy nem csak az uszodák, de A-B-C kategóriás tornatermek építése is zajlik. Az elmúlt 30 évre visszamenőleg nem volt ekkora kaliberű iskolafejlesztési program. A kitűzött cél (járásonként egy tanuszoda) előreláthatóan legkésőbb 2020 nyarára teljesül (Szabó, 2018).

A tanuszoda építési programot követően jön a következő lépés, amelyben a megépített komplexumokban a délutáni foglalkozások lehetőségeit tervezik bővíteni, így a programokon belül a vendégek, sportolók is használhatják majd az uszodákat. A rendezvények folyamatosan követni fogják egymást, amely a tervek szerint sportolásra fogja motiválni nem csak a gyermekeket, hanem a felnőtteket egyaránt. A szabadidősport jelentőségére az állam évről-évre nagyobb hangsúlyt fektet és támogatja azt. Céljuk, hogy beépítsék a társadalomba a rendszeres testmozgást, amihez megfelelő programokat és létesítményeket igyekeznek biztosítani, ezáltal megőrizve az emberek jó egészségi állapotát. Mivel a fiatal generáció jellemzően inaktív életet él, így ki kell mozdítani őket ebből a helyzetből, rá kell bírni őket arra, hogy életvitelszerűen mozogjanak. Ha már kisiskolás korban megszokják a mindennapos testmozgást, nagyobb eséllyel sajátítják el felnőtt korukra az egészséges életvitelt, mivel a felnőttkori szokások gyermekkorban alapozódnak meg (Telama és mtsai, 2005; Németh és Költő, 2014).

A Központi Statisztikai Hivatal elérhető adattáblázata²² alapján szerkesztettünk egy diagramot a 2010-2018-as időszak tanmedence és medencék darabszámbeli alakulásáról (4. ábra). A KSH (nyilvántartási szám: 20200415-89551) munkatársa megerősítette, hogy az uszoda számok összesítésekor az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat (továbbiakban ÁNTSZ²³) üzemeltetési szabályzata alapján történt (medence minősítése, besorolása a medence egyidejű befogadóképessége alapján). Így abban az esetben, ha egy létesítmény tanuszodának „vallja magát”, lehet bent versenymedence, és ez fordítva is igaz, az uszodában, sőt gyógyfürdőben is lehet tanmedence.

²² STADAT tábla: 6.4.5.7. A fürdők főbb jellemzői, forgalma és a fürdők által nyújtott szolgáltatások (2010-2018)

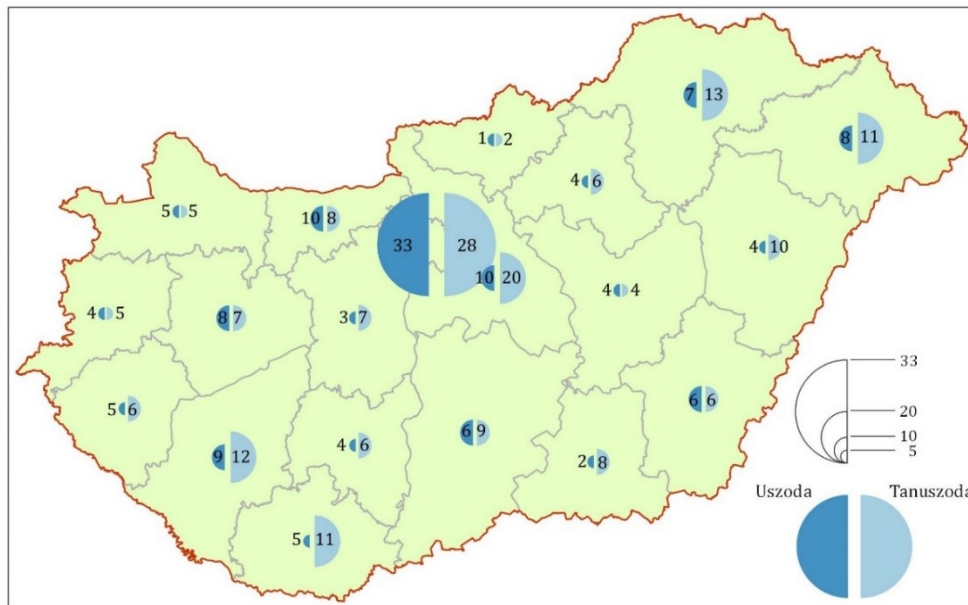
²³ Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat jogutódjaként jött létre a Nemzeti Népegészségügyi Központ 2018-ban.

5. ábra: Oktatásra alkalmas medencék számbeli változása 2010-2018-ig a KSH STADAT 6.4.5.7. alapján. Forrás: saját szerkesztés (2019).

A KSH adattáblázata alapján elmondható: nemhogy nem növekedett, de csökkent a tanuszodák, uszodák száma 2014-hez viszonyítva, amely ellentmondásba ütközik Balog Zoltán 2018-as nyilatkozatával, miszerint „a 2014-ben indított program keretében az elmúlt négy évben tizenöt új tantermet, négy új iskolát, *hat új tanuszodát*, valamint húsz tornatermet adtak át.” Ez alapján 2014-hez viszonyítva 193 tanuszodával rendelkezik hazánk (Hegedűs, 2018). Az ellentmondások oka, hogy a párhuzamban megnyíló uszodák mellett más vizes intézmények végleges bezárásra kerültek (pl. korszerűsítés hiánya, fenntartási problémák, stb). Előreláthatóan ezek a számok a második ütem során nőnek, amelyek alapján javulhatnak az úszásoktatás feltételei mind az iskolák, mind a felnőtt lakosság számára.

A térkép (6. ábra) hazánk uszoda és tanmedence eloszlását mutatja be. Igaz, az áttekinthetőség és logika alapján választottuk a megyei szintű bemutatást, viszont megjegyezzük - a KSH 2019-es adatai alapján -, hogy Magyarországon a járások száma összesen 197, beleértve a fővárosi 23-at, a kerületeknek megfelelő területi beosztás alapján (KSH, 2020).

6. ábra: Uszodák és tanuszodák megyei eloszlása Magyarországon KSH STADAT 6.4.5.7. alapján (2018). Program: QGIS 3.4.10.es verzió. Forrás: saját szerkesztés (2019).

A térképen áttekinthető, mely megyékben van a legtöbb, legkevesebb uszoda, és tanuszoda hazánkban. A 2018-as adatok szerint 184 darab tanuszoda és 138 darab uszoda található Magyarországon. Ez utóbbiból a legkevesebb 16 db tanuszodával a nyugat-dunántúli régió rendelkezik, amit 14 uszoda bővít ki. Megyére lebontva a legkevesebb tanmedence Nógrád- és Jász-Nagykun-Szolnok megyében van, előbbiben 2 db, míg utóbbiban 4 db tanuszoda igyekszik kiszolgálni az igényeket.

Egyértelmű, hogy Budapest és környéke vezet a fővárosi pozícióját tekintve, míg az északi régió területein van a legkevesebb. Ez utóbbinál logikusnak tűnhet azt állítani, hogy ennek oka a régió természetföldrajzi adottságaiból fakad, kevesebben laknak ott, így kevesebb uszoda is elegendő a lakosság számára, de ez így már nem állja meg a helyét. Korábban talán elfogadható válasz lett volna, de 2005-től a lakónépség száma nőtt. A KSH 2016-os adatai alapján kijelenthető, hogy a legkevésbé lakott megyék a Dunántúlon találhatóak (50,6–65,0 fő/km²) míg az Északi Középhegység területein népsűrűség tekintetében közepesen lakottak a területek (80,1–100,0 fő/km²). Tehát a népességszám növekedésével párhuzamosan nem épültek új uszodák az adott megyékben. Ugyanakkor nem elhanyagolható, hogy hazánk északi része tipikusan szegényebb terület, mint többi területi egysége. A jövedelmeket tekintve Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legalacsonyabb, épphogy meghaladja az átlagkereset a nettó 161 000 Ft-ot, ezt követi Nógrád megye (177 866 Ft) és Borsod-Abaúj-Zemplén megye (181 447 Ft) (KSH, 2019). Ennek tükrében valószínűsíthető, hogy a helyi önkormányzatok számára nem feltétlenül az uszoda számok okozzák a legnagyobb fejtörést.

5.2 Iskolai úszásoktatás központi programjai

Ahogy a korábbi fejezetben (3.5) bemutattuk, a legelső szervezett iskolai úszásoktatás 1805-től kezdődött, míg a tantervekben, utasításokban az 1900-as évek elején jelent meg. Az úszásoktatás központi programok megjelenése előtt az oktatási intézmények és fenntartói egyéni úton szervezték meg az oktatásokat, bevonva az elérhető és szabad kapacitással rendelkező úszóegyesületek vezetőit, edzőit.

Hazánk önkormányzatai a 2010-es évektől kezdve egyre nagyobb hangsúlyt helyeztek az iskolafenntartók és az uszodai létesítmények, szakemberek centralizált összehangolására, a gyermekek tanításának érdekében. Ezt követően a 2012-es évben bevezetésre került a mindennapos testnevelés, ami tágabb lehetőséget kínált az úszásoktatás megvalósulására, fejlesztésére (Köznevelési törvény 97. § (6) A 27. § (11)).

5.2.1 Minden gyermek tanuljon meg úszni program

A Magyar Úszó Szövetség (továbbiakban MÚSZ) a kormány együttműködésével meghirdette a „Minden gyermek tanuljon meg úszni” (továbbiakban MGY) programot 2013-ban. Idézzük az MGY Program könyvéből a MÚSZ korábbi elnökének köszöntőjéből:

„A Magyar Úszó Szövetség nem titkolt célja, úgy elősegíteni a legkisebbek úszástanulását, hogy ők idővel akár a legnagyobbak sorában léphessenek. Valóban nincs annál fontosabb, hogy senki ne fulladjon vízbe – ám mi tagadás, számunkra legalább annyira lényeges, hogy a mind több úszni tudóból mind több úszó legyen.” Gyárfás Tamás. (Tóth és Kiss, 2014:7).

Az MGY kormányprogram keretében kapott összegek különböző gyermekeknek szóló úszásoktatást biztosító sportegyesületek, iskolák által biztosított oktatásokba folyik. Ebbe beletartoznak az önkormányzatok, iskolák és egyesületek egyaránt. A program célja, hogy 1-2. osztályba járó gyerekek iskolai úszásoktatáson vegyenek részt, és a képzés végén egy vagy két úszásnemben ússzanak le legalább egy hosszt, jellemzően 25 métert. Ennek megvalósításához a program hivatalos kötetében módszertani útmutató segíti az edzőket, tanárokat és tanítókat. Fontos megjegyezni, amit a kötet is kiemel, hogy ez az útmutató az egyesületekben folyó oktatáshoz javasolt, és heti két alkalom, 2 x 60 perces foglalkozást ír elő. Innentől kezdve ez a módszertani javaslat iskolai oktatásra nem ültethető át teljességgel, hiszen a legjellemzőbb esetekben heti 1 x 60 perces foglalkozáson tudnak részt venni az

iskolások. A kötet hangsúlyozza, hogy a javaslat ellenére, nem határozható meg, hogy minden uszodában, ahol úszásoktatás folyik, mindenki azonos tanmenet szerint oktasson. Ezért segítségképpen oktatási gyakorlatcsoportokat fogalmaztak meg, ilyen a vízhez szoktatás feladatcsoportjai, majd a hátúszás-, mellúszás-, gyorsúszás- és pillangóúszás, rajtok, fordulók feladatcsoportjai. A kötet második fele a tehetség témakörével foglalkozik, majd az úszók technikajavító gyakorlatait, nyújtó-lazító feladatait, edzéstervezeteket olvashatunk benne. Az oktatás befejezését az év végi felméréskor használt dokumentumok zárják, amelyben értékelni szükséges a tanárnak, edzőnek a diákok teljesítményét meghatározott feladatok (13 pont) elvégzése alapján. Legfőbb cél a 25 méter helyes technikával történő leúszása.

A 2019-es MÚSZ dokumentum alapján az MGY programból az egyesületek kérhetnek támogatást az úszásoktatás megvalósítására (medence bérlése, szakember fizetése, felszerelés, oktatóeszközök és gyermekek szállításának eszköze, busz). Elsődleges cél továbbra is az úszástudás megszerzése a kicsik számára, másodlagos cél az utánpótlásbázis növelése. Ahhoz viszont, hogy a fentebb jegyzett dologi kiadásokra szükséges támogatást megkaphassa egy egyesület, feltételeknek kell eleget tenniük. Ilyen a magyar bajnokságon minimum 1 pont szerzése, a frissen leigazoltak és aktívak számának nyilvántartása, a cápa-delfin bajnokságokon indítottak száma, és az oktatáshoz szükséges heti pálya- és óraszámok igazolása. Így egyértelmű, hogy az iskolák fenntartói olyan egyesületekkel tudnak szerződést kötni a programmal kapcsolatban, akik versenyeztetnek is. Ezen egyesületek számára nagyon sokat segít a program fenntartásuk érdekében, a sportolók kiválasztásának folyamatában és kinevelésében, viszont az is következik ebből, hogy azok az egyesületek, amelyek szabadidős úszást szerveznek és nem versenyeztetnek, nem részei a programnak (MÚSZ, 2019).

5.2.2 Úszónemzet Program

2019-ben újabb szakanyag került publikálásra, címe az „Úszónemzet Program” (ÚP), úszás oktatásmódszertan. Tóth Ákos egy korábbi munkájának átdolgozása, amelyet bővítettek vízből mentés, elsősegélynyújtás és gyermekvédelem fejezetekkel. A bevezető részben Varga Csaba programvezető fejt ki a közép- és hosszútávú célokat. A tervdokumentum összefoglalja a kötelezően bevezetésre kerülő úszásoktatás – óvoda nagycsoportos és általános iskola alsó tagozatos (5-10 éves) gyermekek számára – körülményeit, beleértve az

infrastrukturális, oktatási, szakmai és módszertani témaköröket. Ez a program a kormány 2014-ben megfogalmazott sporthoz, mozgáshoz való hozzáférés jogának előlendítésén is segít, amelynek rész célja az úszásoktatás kötelezővé tétele. A rövidtávú cél az oktatói kapacitás és a jelenlegi infrastruktúra maximális kihasználása. A középtávú cél, – ami a korábbi MGY Program (2013) célja is volt –, hogy minden gyermek megtanuljon vízbiztosan úszni általános iskola harmadik osztályig (nemtől, kortól, identitástól, szociális-, fizikai-, mentális állapottól függetlenül). A hosszútávú cél – csakúgy, mint a nemzetgazdasági tervezési dokumentumban – a gyermekek egészséges életmódra való törekvésének ösztönzése, életminőségük javítása, a sporthoz és a mozgáshoz való hozzáférés javítása (Tóth, 2019; MÚSZ, 2020).

A könyv bővített fejezeteiben megismerjük a vízből mentés történetét, amelyben részben megfogalmazódik, hogy *a jó szintű úszástudás nem egyenlő a vízből mentés készségével*. A tantervi elemzésünk során (4. fejezet) bemutattuk, hogy melyik években jelent meg először a vízből mentési technikák elsajátítása mint követelmény, és látható, hogy a 2020-as kerettantervben újból szerepel ez a feladat. A fejezet végén a vízből mentés, önmentés oktatásának lehetőségeit tárja fel Katona (2019), iskolai kereteken belül. Ellenben a fogalmak részletesebb kifejtésén túl, és a mentést követő elsősegélynyújtás lépésenként történő bemutatása egy testnevelő tanár számára kevés segítséget biztosít az oktatáshoz. Ehhez viszonyítva Arold (1979) kötetének utolsó fejezete teljesebb képpel segíti az oktatók vízből mentési ismeretek átadásának, megtanításának folyamatát. A második plusz fejezet, amely helyet kapott a kötetben, „Gyermekvédelem” címet kapta, ami a sporton belül történő lelki-, érzelmi-, fizikai bántalmazásról szól – ez remélhetőleg nem téma a kitűzött célcsoport (óvodai nagycsoport, általános iskola alsó tagozatos diákok) körében, szemben a versenysportolók esetében a 2000-es években felmerült média-nyilvánosságot kapott problémákkal.

A MÚSZ 2019. évi szakmai tervében szintén olvasható, hogy az utánpótlás-nevelés szakmai és működési feladatai, a Képzési Akadémia rendszer programja – Jövő Bajnoki tehetséggondozó program egyik fő célja: „Az általános iskolában az úszó alapképességek fejlesztése, az egészséges életmódra, valamint a rendszeres testmozgásra való nevelés a 6-9 éves korosztályban” (MÚSZ, 2019:38). Az akadémiai rendszer alappillérei között szerepel, hogy 5-9 éves korban a diákok, az *oktatási intézmények által* csatlakozzanak a „Minden gyermek tanuljon meg úszni” programhoz.

A fejezet végére adódik a kérdés: ha végül minden tervezett uszoda megépül, minden egyesület csatlakozik a programhoz, akkor lesz-e elegendő oktató, edző a megnövekedett lehetőségekhez és óraszámokhoz?

Választ kapunk szintén a 2019. évi szakmai anyag SWOT-analízis táblázatából, miszerint az alacsony, területileg egyenetlen regisztrált oktatói létszám; az integráció hiánya a fogyatékkal élő gyermekek számára, a speciális fejlesztésre szakosodott oktatók hiánya, továbbá az uszodák hiányosságai (kapacitás, szolgáltatás, állapot, egyenlőtlen eloszlás) meglévő gond a programok kiteljesülése számára.

2020-ban átalakítják az OKJ²⁴-s edzői képzéseket, amely döntés a szakma minőségére jó hatással lehet, de féltő, hogy nem lesz elegendő képzett úszóedző, vagy megfelelő felkészültséggel rendelkező testnevelést tanító pedagógus az uszodai foglalkozásokra. Előzetes számítások szerint kb. 1500 úszást oktató hiányzik a program teljes megvalósulásához.

Wladár Sándor 2019-es nyilatkozata: „A jól felépített rendszer célja, hogy a magyar úszósportnak ne csak a jelene legyen sikeres, de a jövője is. Nem az a cél, hogy mindenkiből olimpikon legyen, a tanuszoda programnak sem a tehetségek kiválasztása az elsődleges feladata, hanem az, hogy a lehető legtöbben tanuljanak meg úszni. Sajnos, statisztikák is alátámasztják ennek a fontosságát, és létjogosultságát: a korábbi években nagyon sok tíz év alatti fiatal fulladt vízbe. Ha azonban az iskolások kiváló oktatók irányításával biztos úszótudást szereznek, csökken a tragédiák száma” (MÚSZ, 2019).

Az eddig elemzett források bemutatják, hogy korábban és napjainkban is milyen jellemző problémákba ütközik az iskolai úszásoktatás megvalósításának folyamata. Ezeket az oktatást befolyásoló tényezőket Tóvári és Prisztóka (2015:42) nyomán három pont köré csoportosítottuk.

Infrastruktúrát tekintve, tárgyi aspektusból:

- az intézet, iskola és uszoda közti távolság (ideális időráfordítás 15-20 perc)
- a tanmedence megléte ideális vízmélységgel, víz- és levegő hőmérséklettel (testmagasság mínusz 20 cm, 32 °C, 30-32 °C)

²⁴ Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) felnőttek számára meghatározott szakmai tanfolyamokon megszerezhető államilag elismert, szakképesítést igazoló középfokú végzettség.

- a versenymedence, nagy medence megléte ideális mélységgel (min. 25 m hosszú, 150 cm - 210 cm mély), víz és levegő hőmérséklettel
- a megfelelő hang-, fény-, szín- és szaghatások (higiénia) az uszodában

Iskola oldaláról közelítve, módszertani-didaktikai aspektusból:

- pedagógiai program és helyi tanterv
- testnevelő tanár megfelelő képzettsége vagy szakoktató felkérése, személyes- és módszertani didaktikai felkészültség
- a mikrokörnyezet támogató, illetve elutasító megnyilvánulásai (szülők, barátok)

A diákok oldaláról tekintve, pedagógiai-pszichológiai aspektusból:

- a tanulók életkori sajátosságai
- a feladattudat megfelelő szintje
- a figyelemkoncentráció életkornak megfelelő megléte

Ahhoz, hogy mind tantervi, mind pedig oktatásügy szempontjából teljes képet adjunk, ki kell emeljünk az *iskola oldaláról közelítve, módszertani-didaktikai aspektusból* az oktató személyiségét, hiszen jellemzően testnevelést tanító pedagógusokról volt szó eddig. Árnyalva a témát, mégis szükségesnek látjuk annak kifejtését, hogy hazánkban kiknek van engedélye ahhoz, hogy úszásoktatást tartsanak.

„A MÚSZ úszásoktatói, úszóedzői képzési-továbbképzési rendje” c. tájékoztatójában áll, hogy 2014-ben bevezetésre került a szövetség által a MÚSZ-21/1998. számú elnökségi határozattal módosított 4/2014/04/16. számú határozata, amelynek célja, hogy csak a MÚSZ által kiadott és két évente megújított engedéllyel lehessen úszást oktatni, edzői tevékenységet folytatni. Első lépésük a tageszervezeteknél dolgozó szakemberek számára való kötelezővé tétele a képzésnek, oktatói- vagy edzői licensz megszerzésének céljából, amely kezdetben évente egyszer került megszervezésre. Ez egyfajta működési engedély a szakember számára, amely nélkül nem végezhet oktatói-, edzői tevékenységet. A szövetség célja, azt elérni hazánkban, hogy csak a licenszet kiváltó és azt megújító szakemberek dolgozhassanak úszásoktatóként, edzőként sportegyesületek, önkormányzati és iskolai uszodák, tanuszodák, úszóiskolák, strandok területén. 2019-ben módosították a licensz-rendszeren, hiszen a Kormány szándéka szerint kiemelten kívánja támogatni a „Minden gyermek tanuljon meg úszni” programot, ennek okán még nagyobb hangsúly került a kötelező licenszek megszerzésére, amit most már egy új konferencia rendszerben lehet megszerezni. A MÚSZ,

a Testnevelési Egyetem Úszás és Vízisportok Tanszéke és az összevont régiók által szervezett továbbképzési konferenciákon való részvétellel az adott 2 évben 50 pontgyűjtésre kötelezi az oktatókat, edzőket. A konferenciákat online vizsga követi, ahol min. 60%-ot kell teljesíteni, hogy beszámításra kerüljön a szakemberek számára. Az MGY program bázisa lehet a biztos úszástudás megszerzésének, és akár az utánpótlás programnak is. Szakmai mérőként a jövőben bevezetésre kerül az „Úszó vagyok” mozgalom, amely során a programban a résztvevők az év végi felmérését követően oklevelet és feliratos úszósapkát kapnak. A dokumentum hangsúlyozza, hogy a licensz bevezetése nem csupán szakmai, hanem nevelési, morális kérdés is, mivel az úszósportban tevékenykedő oktatók, edzők felelősek a gyermekek neveléséért, személyiségük fejlődéséért (Wladár, 2018).

Az eddig nyilvánosságra hozott tervekből és dokumentumokból az nem derült ki, hogy a testnevelő tanárookra is ki fog-e terjedni a szövetség által kitűzött cél, vagyis a licensz szükségessége.

5.3 Konklúzió az iskolai úszásoktatást elősegítő programokról

A programokat vizsgálva látható, hogy igény van arra, hogy fejlesszék és bővítsék mind az oktatást mind az ehhez szükséges létesítményeket. Ugyanakkor további lépések sem hiányozhatnak ahhoz, hogy a már fejlesztett, modernizált állapotok hosszútávon is fenntarthatók, a jövőben tovább bővíthetők legyenek.

Az uszodaépítési programhoz kapcsolódóan a fenntartásról szükséges még néhány szót szólni, hiszen az ezzel kapcsolatos nehézségek is okai lehetnek az uszoda számok csökkenésének, vagyis azok bezárásának. Míg jellemzően a legújabb programon belül épített uszodák védettséget kapnak, vagyis a kormány az átadást követően üzemelteti is azokat, addig a korábban már meglévő, vagy egyéb programon belül megépült uszodák kiszolgáltatottabb helyzetben vannak. A korszerűsített, bővített vagy éppen a teljesen új FINA szabványoknak megfelelő versenyuszodák – ahol szintén zajlanak iskolai úszásoktatások – feladata, hogy a sportolók, diákok mellett a vendégek számára is mindig megfelelő és elegendő hellyel álljanak rendelkezésre, folyamatosan fenntartási problémákkal küzdenek. Ezt kompenzálva a létesítményvezetők különböző megoldásokkal kísérleteznek, például időszakos bezárások, medence kapacitás csökkentése és bérleti díjak emelése. Ez utóbbi „megoldást” a jelenleg zajló és elhúzódó járványügyi helyzet (COVID

19) még fokozta. A tavasszal ideiglenesen bezárásra kényszerült uszodai létesítményfenntartók úgy próbálják korrigálni a kieső bevételt, hogy emeltek a pálya- és medencebérleti díjakon. A félmegoldások alkalmazásával, a szabad vízfelület és medencehasználati idők nem sokkal növekednek a sportolók, diákok és vendégek számára, ugyanakkor a belépők árát emelve – a vendégekre és sportolókra terhelve – pótolhat némi kiesést. Nem szabad elfelejteni, hogy a magas létszámú iskolai úszásoktatás szervezésében az önkormányzat, az iskolafenntartók és egyesületek a résztvevők. Utóbbiak kilátástalan helyzetekbe kerülhetnek a pandémia ideje alatti iskolai úszásoktatás szüneteltetése miatt a csökkenő bevételforrás és a megemelt költségek következtében. Ha hosszútávon marad ez a helyzet, az csökkenti az esélyét a közös célnak, hogy a szakemberek minden gyermeket megtaníthassanak úszni.

Figyelembe véve 2019-ben megjelenő és még 2020-21-ben jelenleg is kétséges helyzeteket eredményező vírushelyzetet, a könnyűszerkezetű tanuszodák nyitott változata ellensúlyozhatná a helyzetet, segíthetné az aktív sportegyesületek működését, fenntartva a lehetőséget a szervezett oktatásnak, figyelembe véve a mindenkori aktuális jogszabályokat, védelmi intézkedéseket a sporttevékenységek üzését illetően.

Áttekintve az MGY program céljait és feladatait, összevetve az Úszónemzet programmal különbségeket találunk a korosztályt illetően. Ez utóbbi program már óvodás korú csoportokat is az oktatandók körében sorol, és a leírás végén szereplő vízből mentési fejezet is hozzájárulhat majd a vízbiztonsági kompetenciák fejlesztéséhez az óvodások és a diákok körében. Ugyanakkor a korábbi (Gyárfás T.) és jelenlegi szövetségi elnök (Wladár S.) nyilatkozatából is kitűnik, hogy 2019-re nem a versenysportolói bázis növelése az elsődleges cél, hanem a biztos úszótudás megszerzése.

A jövőbeli fejlesztéseknél mindenképpen figyelembe kell venni a résztvevők száma és korosztálya mellett a gyermekek igényét is. Ilyen például a speciális igényű diákok oktatása, a sérülés fokozataihoz alkalmazott módszertan elsajátítása, alkalmazása. Ebben az esetben az oktatásra szánt idő hosszabb, a felhasznált eszközök mennyisége jelentősebb és más szóhasználatot és motiválást is igényel (Kovácsné Solymossy, 2002). Ehhez pedig már jellemzően külön végzettség(ek) megléte is szükséges (gyógypedagógiai, szomatopedagógiai, stb. hátrányos helyzetűek, hallás-, látássérültek, értelmi sérültek oktatásához).

Összességében az írott dokumentumok és tervek tekintetében nagyon pontosan és jól körvonalazott programokat ismerhetünk meg, a gyakorlati megvalósítás azonban akadózik és nehézségekbe ütközik. A fennálló koronavírus-világjárvány tovább fokozta a meglévő problémákat, így a folyamatban lévő programok leálltak, míg az új (Úszónemzet) program nem kezdődhetett el a 2020-as tanévben.

6. KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT

Kérdőíves vizsgálatunk célja, feltérképezni hazánk iskolai úszásoktatásának megvalósulási körülményeit, vizsgálni az oktatásban résztvevők, vagy éppen nem résztvevő testnevelést tanítók hozzáállását a sajátos tulajdonságokkal rendelkező környezetben történő oktatáshoz. Mindezek alapján objektív módon, mások számára is hasznos és értékes információkat tárjunk fel, kontextusba helyezve következtetéseket vonjunk le, hasznosítható javaslatokat tegyünk a hazai iskolai úszásoktatás és programok jobbítása érdekében.

A megkérdezettek válaszai alapján kimondottan a gyakorlati megvalósítás körülményeit vizsgálva és összefüggésbe hozva a kormányzati és úszószövetségi programokkal, a hipotézisek és kutatási kérdéseink közül alábbiakra keressük a válaszokat:

H2: A Magyar Úszó Szövetség által meghirdetett úszóprogram térnyerése következtében a testnevelést tanítók részben vagy teljesen kiszorulnak az iskolai úszásoktatásból, és ez kihatással van motivációjukra, lelkesedésükre.

H2/a: Azok a testnevelést tanító pedagógusok, akiknek valamilyen kötődésük van az úszáshoz, magabiztosabban, lelkesebben vesznek részt az oktatásban.

K3: A testnevelést tanító pedagógusok hogyan, milyen módon vesznek részt az uszodákban megvalósuló oktatásban, vannak-e személyes befolyásoló tényezők, és ha igen, melyek azok?

K4: Milyen módon valósul meg az iskolai úszásoktatás a mindennapi gyakorlatban, hogyan jelenik meg iskolai környezetben a „Minden gyermek tanuljon meg úszni” program?

6.1 A kérdőív összeállításának szempontja, bemutatása

A kérdőívet a szerkesztés során, a könnyebb áttekinthetőség érdekében négy szegmensre osztottuk (5. melléklet).

Az első körben (I.) a *személyes adatokat* kérdeztük, ami alapján a mintát a legjellemzőbb dimenziók mentén mutatjuk be. Ilyen, a minta létszáma, életkora, nemek eloszlása, a képzettség színvonala (végzettség), munkahelye. Mindemellett néztük a továbbképzésekhez kapcsolódó attitűdöt, szeretnének-e részt venni speciális úszóoktatói továbbképzésen. A

H2/a hipotézishez kapcsolódóan, a vizes sportágakhoz való kötődést is vizsgáltuk, mint várható befolyásoló tényezők.

A második szegmensben (II.) az *infrastruktúra, iskolai-, tárgyi feltételek* kérdéskörét jártuk körbe, hogy megtudjuk mennyi diák tanul az intézményben, mennyi testnevelést tanító pedagógus dolgozik ott, és hogy szerepel-e a *helyi tantervben* az úszásoktatás.

A harmadik blokk (III.) az *úszásoktatás kérdéskörét* járja körbe. Az infrastruktúra utolsó kérdése alapján kérdőívünket ketté választottuk a válaszoktól függően. Amennyiben a kitöltő azt jelölte be a 20. kérdés válaszlehetőségei közül, hogy az úszásoktatás nem szerepel az iskola helyi tantervében, vagy szerepel ugyan, de nem valósul meg (III.a), akkor a 21. kérdéstől kezdve a környezeti feltételekre és egyéb befolyásoló tényezőkre kérdeztünk rá arra fókuszálva, hogy mi lehet az oka az úszásoktatás elmaradásának. Abban az esetben, ha az iskola helyi tantervében szerepel az úszás, vagyis a válasz *igen* (III.b), úgy az oktatás körülményeire helyeztük a hangsúlyt. Körbejárjuk a megvalósulás helyszínét, az oktatásban résztvevőket, és vizsgáltuk a tanárok hozzáállását az órátartással kapcsolatban.

A negyedik (IV.), egyben utolsó kérdéskörünk az *iskolai úszásoktatás, azon belül is a MGY program* köré épült, ahol a testnevelést tanító pedagógusok véleményére voltunk kíváncsiak, és hogy megvalósult-e közvetlen környezetükben az MGY program. Legutolsó kérdésként nyitott válaszlehetőség állt rendelkezésre, ahol véleményüket fogalmazhatták meg a tanárok az iskolai úszásoktatással kapcsolatban.

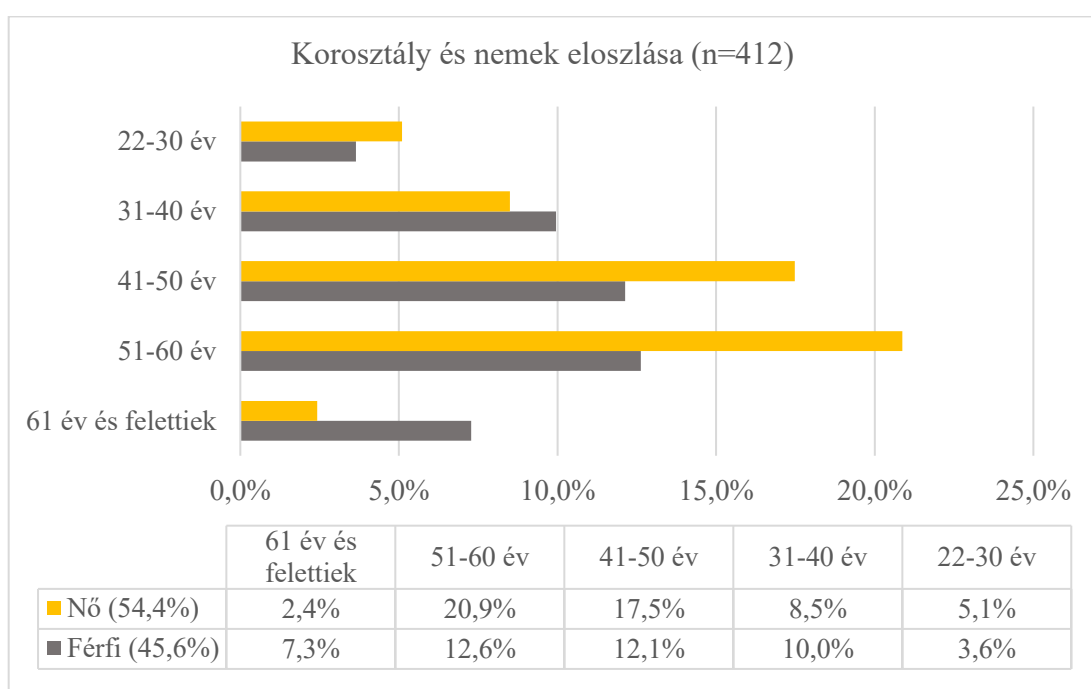
Összességében az alkérdésekkel együtt - attól függően, hogy zajlik úszásoktatás avagy sem – 33 vagy 54 darab kérdésre válaszoltak a kitöltők. A kérdések 99%-a zárt kérdéstípus, amely az általunk megadott válaszlehetőségeket kínálta. Annak érdekében, hogy az általunk nem várt válaszoknak is teret adjunk, az egyes kérdéseknél az „egyéb” válaszlehetőséggel nyitva hagytunk egy opciót. A kérdések összetettségéből adódóan többször használtunk feltételes kérdésformát, és bonyolultabb feltételes kérdéssorozatot, ezekkel a lehetőségekkel kerültük el az „ugró utasításos eljárást”. Az úszásoktatás iránti motiváció, a lelkesedés, hajlandóság felmérése az öt fokozatú Likert-skálával történt.

6.2 A minta bemutatása

A válaszadók összesített jellemzőit a személyes adatok (I.) kérdéskörének blokkjában gyűjtöttük össze. A várakozásainkon felüli létszámon (n=412) belül, a 41 év és feletti korcsoportjából érkezett be a legtöbb kérdőív, mindez a minta, több mint 72%-át jelenti.

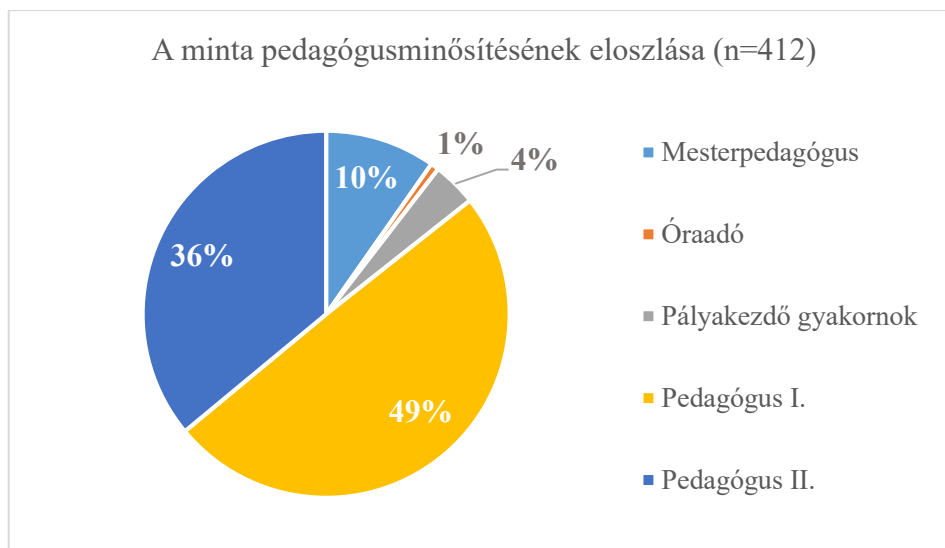
Végzettségüket tekintve a kitöltők 23%-a egyetemi-, 16%-a mester- és további 1,5%-a alapdiplomával rendelkezik. A minta, több mint 50%-a főiskolai végzettséggel, és kicsivel több, mint 1%-a OKJ-s edzői végzettséggel rendelkezik. A nemek eloszlását tekintve (54,4% nő és 45,6% férfi) több nő végzett főiskolát (29,6% nő és 24% férfi), viszont több férfi végzett egyetemi mesterszakot (6,3% nő és 10% férfi). Ezeket az adatokat a 4. melléklet 1. ábrája mutatja.

A nemek eloszlásának vizsgálatánál maradva (7. ábra), több nő töltötte ki kérdőívünket, mint férfi, amelyek aránya 54,4% és 45,6%. Korosztály és nemek eloszlása alapján 41-60 éves korosztályig női kitöltők voltak többen, míg 61 év felett a férfi válaszadók fölénye dominált.

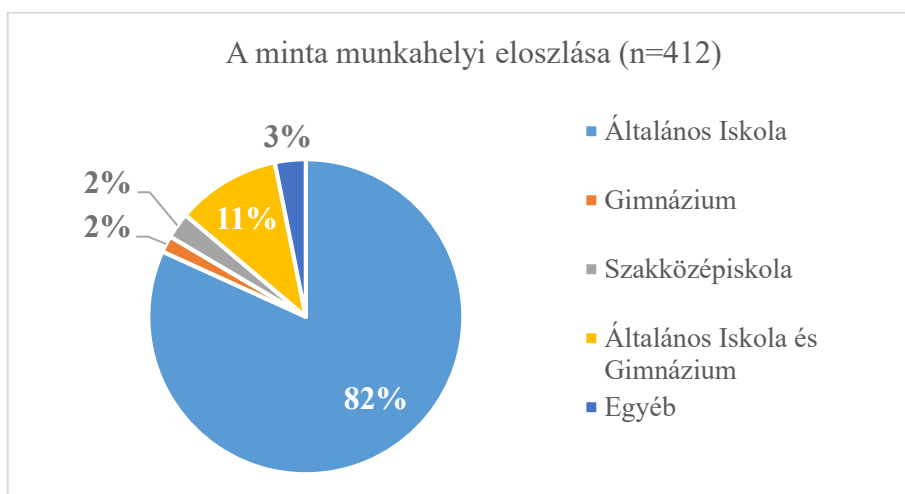
7. ábra: Korosztály és nemek eloszlása (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).

A kitöltők pedagógus-besorolásukat tekintve (8. ábra) 1% óraadó, 4% pályakezdő gyakornok, 49% pedagógus I., 36% pedagógus II. besorolású, míg 10% mesterpedagógus.

8. ábra: A válaszadók minősítésének eloszlása (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).

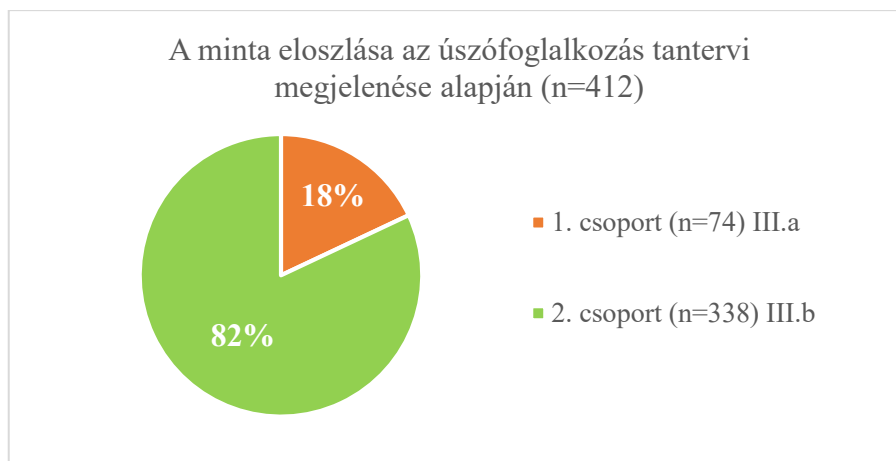
Munkahelyük szerint 82%-uk dolgozik általános iskolában, ezt követi az általános iskolai és gimnáziumi pedagógusok aránya 11%-kal. 3%-uk egyéb munkahelyet jelölt be, míg a középfokú oktatásban dolgozók 2-2%-kal (gimnázium és szakközépiskola) képviseltetik magukat a mintában (9. ábra).

9. ábra: A minta munkahelyi eloszlása (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).

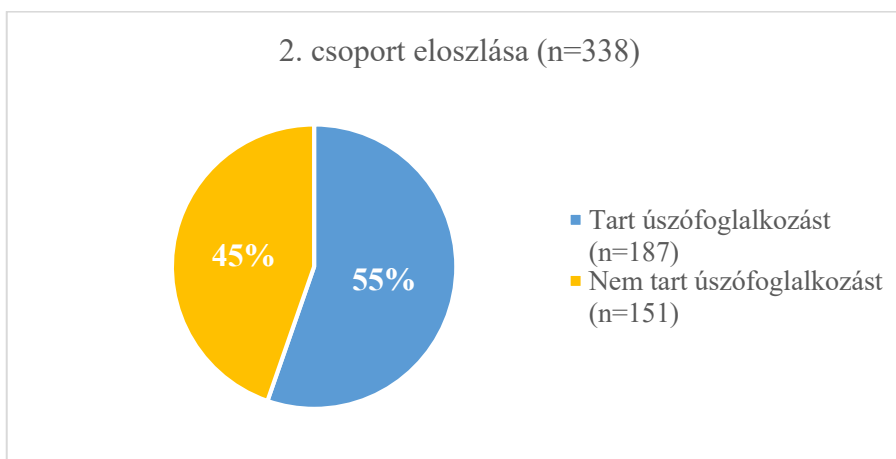
Ahogy a 6.2-es alfejezetben bemutattuk, kérdőívünk a 20. kérdésnél kettévált a válaszoktól függően (10. ábra). Amennyiben a tantervi kérdésre vonatkozóan *nem* végeznek úszásoktatást (III.a), úgy az infrastrukturális feltételeket és egyéb befolyásoló tényezőket mértük fel az intézmény közvetlen környezetében, illetve az elmaradás okait kerestük.

Amennyiben a válasz *igen* volt, úgy a gyakorlat helyszínét, az oktatásban résztvevőket, valamint a tanárok hozzáállását vizsgáltuk az órátartással kapcsolatban.

10. ábra: A minta eloszlása az úszófoglalkozás tantervi megjelenése alapján (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).

A második csoport (III.b; n=338), úgy oszlik meg, hogy ténylegesen 187 testnevelést tanító pedagógus (55%) irányítja az úszásórát, míg 151 pedagógus (45%) segít az oktatás megvalósítása során. Ez utóbbi csoportban jellemzően segédoktatói, kísérői, szervezői és pedagógiai nevelőmunkát látnak el (20. ábra).

11. ábra: 2. csoport eloszlása (n=338). Forrás: saját szerkesztés (2020).

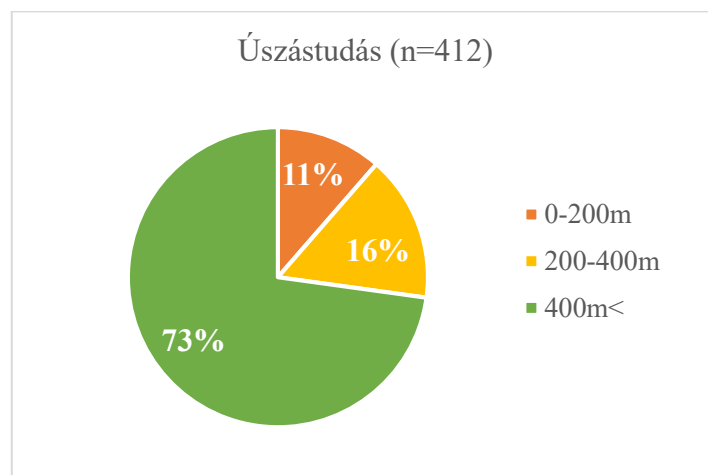
6.3 Eredmény

6.3.1 Statisztikai analízis

6.3.1.1 Személyes adatok kérdésköre

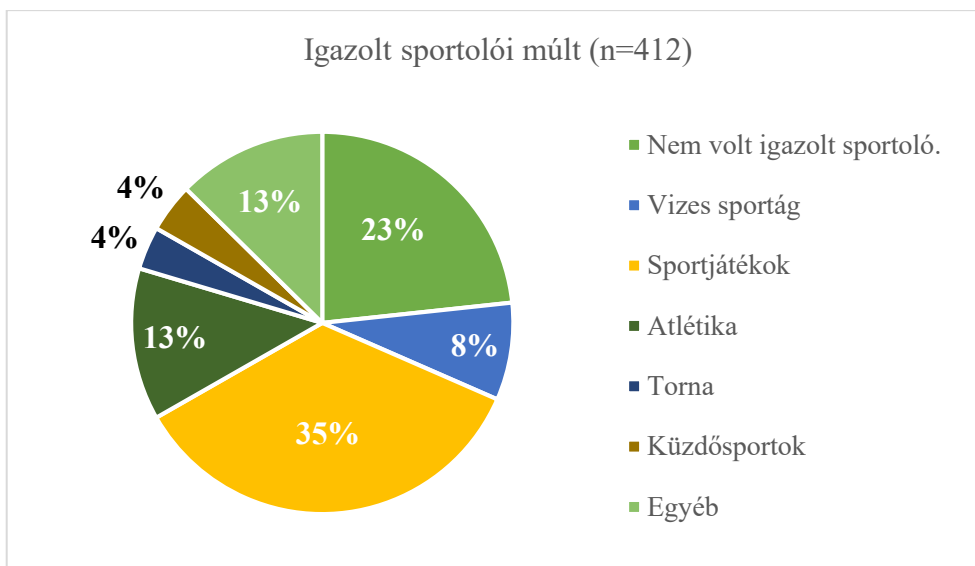
Az első kérdéscsoport alapján két részegységre térünk ki. Az egyik a pedagógusok személyes kötődése az úszáshoz, a másik az úszásoktatásra való felkészülésével kapcsolatos képzési kedv feltérképezése.

A kötődést vizsgálva feltérképeztük a pedagógusok úszástudásának szintjét (12. ábra). A minta 73%-a magabiztos, jó úszástudással rendelkezik, míg 16%-a 200 métertől 400 méterig terjedő távot tudja teljesíteni megállás nélkül. 11%-uk nem képes 200 métert leúszni, amely az úszástudás definiálásának figyelembevételével (ld. 3. fejezet) azt jelenti, hogy ők nem rendelkeznek megfelelő úszástudással.

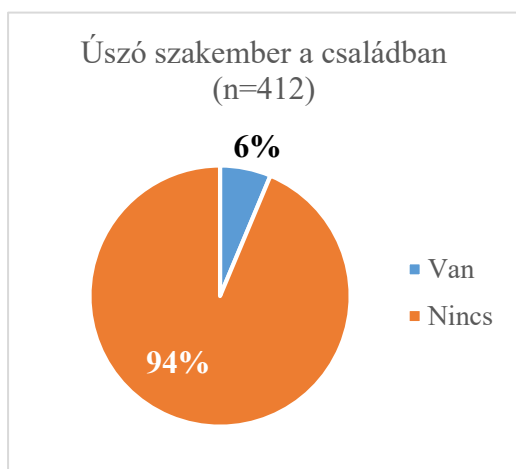
12. ábra: Úszástudás (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).

A következő kötődés vizsgálatunk a pedagógus igazolt sportolói múltjára vonatkozik (13. ábra). A kitöltők (n=412) csupán 8,3%-a űzött vizes sportágat, míg más sportágat gyakorlók 68,4%-át teszi ki a mintának, végül 23,3%-uk egyáltalán nem sportolt versenyszerűen.

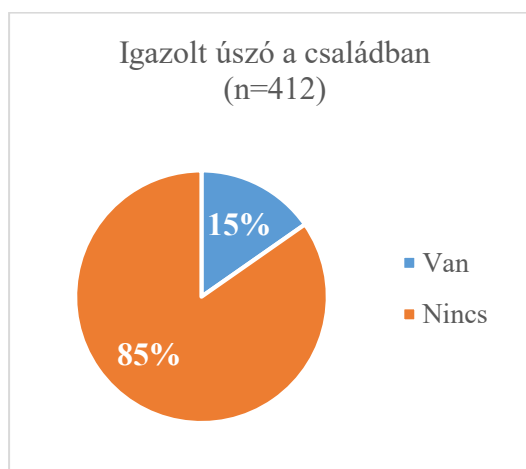

13. ábra: Igazolt sportolói múlt (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).

Elsődleges szocializációs környezetüket nézve, kerestük a további kapcsolatot az úszósporthoz kötődően. Így azt is vizsgáltuk, hogy a családban volt/van-e úszószakember, edző (14. ábra) vagy úszó versenyző (15. ábra). A minta 15%-ának a családjában van vagy volt igazolt vizes sportoló, míg 6%-nak úszó szakember, edző.

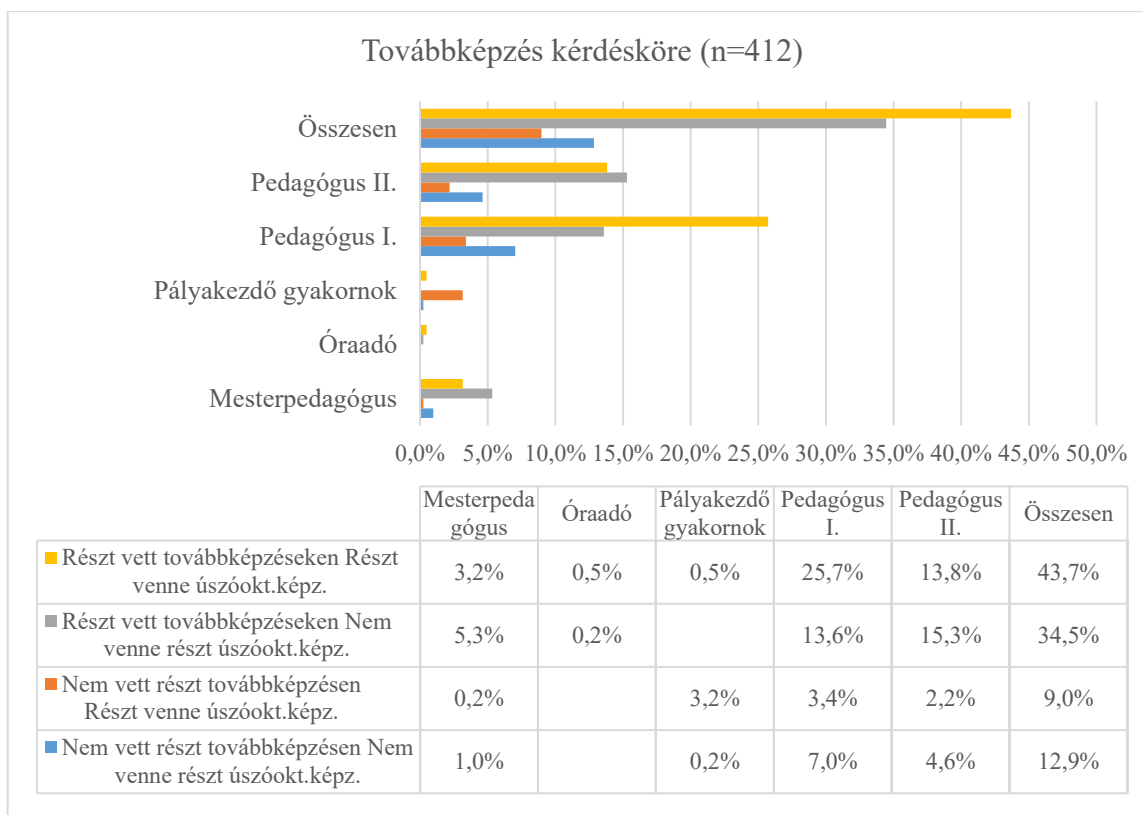
14. ábra: Úszószakember a családban (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).

15. ábra: Igazolt úszó a családban (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).

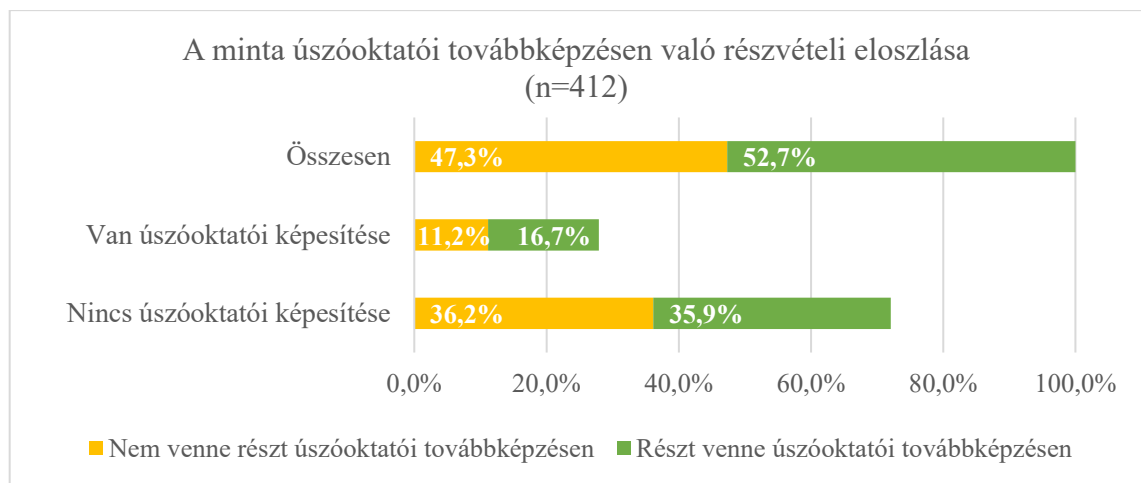
A kérdéskör utolsó részegysége a tanárok továbbképzéseken való részvételi arányát térképezte fel (16. ábra). A kitöltők (n=412) 78,2%-a részt vett korábban, míg 21,8%-a kitöltésig semmilyen tanári, vagy edzői továbbképzésen nem vett részt. Akik korábban is képezték magukat - vagyis van affinitásuk és igényük a képzések iránt - azok 43,7%-a venne részt úszóoktatói továbbképzésen is. Azok, akik nem vettek részt semmilyen

továbbképzésen, közülük 9%-uk lépne az önfejlesztés útjára ezen szakterületen. A minta (n=412) 47%-a nem venne részt ilyen képzésen, ezen belül 34,5%-uk részt vett már egyéb képzése(ke)n.

16. ábra: Továbbképzés kérdésköre (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).

Mielőtt következtetést vonnánk le az úszásoktatási képzésen való részvételi hajlandóságot illetően, figyelembe kell vennünk egy pozitív befolyásoló, az összképet torzító tényezőt, ami a megkérdezettek úszóoktatói, edzői végzettségét jelenti (17. ábra). Abban az esetben, ha valakinek már van ezirányú végzettsége, nem biztos, hogy újra „iskolapadba ülne”. A teljes minta (n=412) 28%-nak van úszóoktatói végzettsége, amelyen belül 16,7% szeretné a már meglévő tudását frissíteni egy ilyen továbbképzés alkalmával.

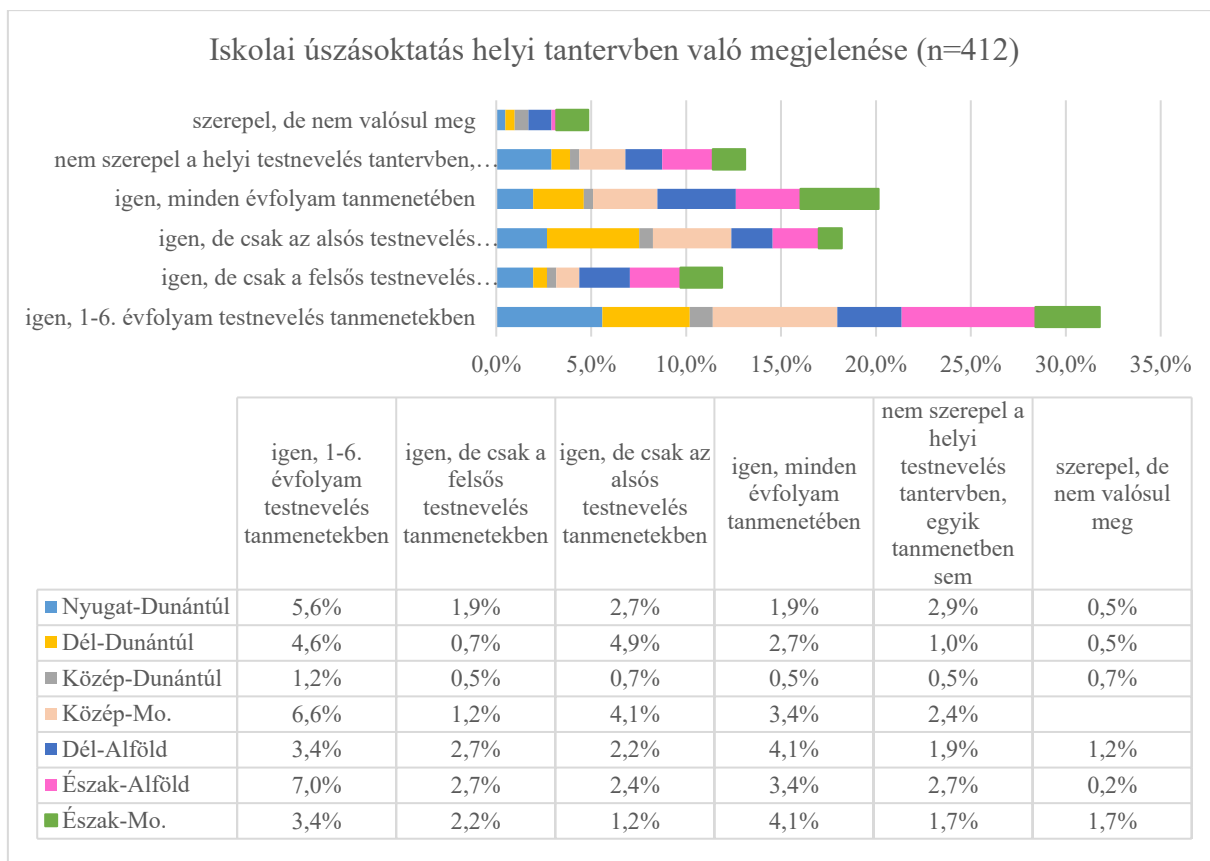
17. ábra: A minta úszóoktatói továbbképzésen való részvételi eloszlása (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).

Össességében a megkérdezettek (n=412) 52,7%-a élne az úszóoktatói továbbképzési lehetőséggel függetlenül attól, hogy munkahelyén megvalósul az iskolai úzásoktatás vagy sem, ami jó aránynak mondható.

6.3.1.2 Az infrastruktúra, iskolai- és tárgyi feltételek kérdésköre

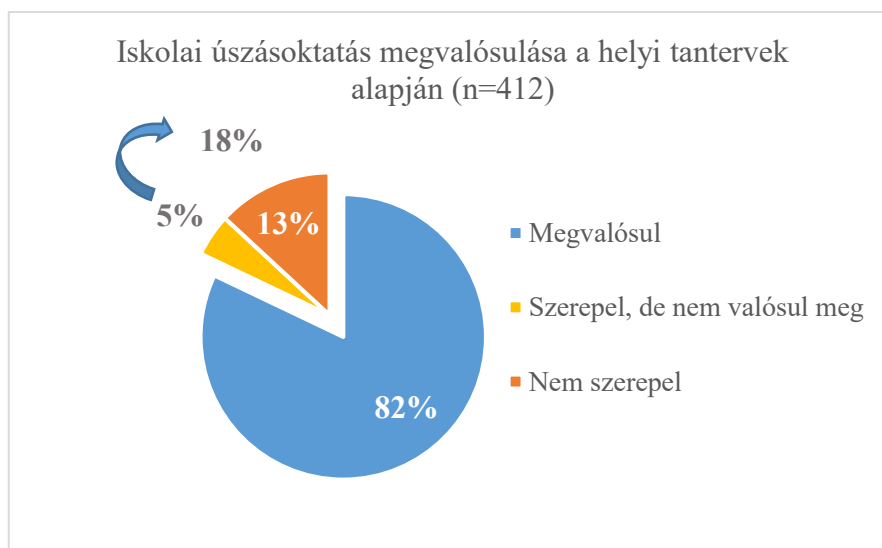
Második szegmensünk a megvalósulás intézményi- és infrastrukturális feltételeit tekinti át adott csoportokban, vagyis az itt kapott válaszok alapján vizsgáltuk az iskolai úzásoktatás tantervi megjelenését és térképeztük fel azon csoport helyzetét, akiknél valamilyen oknál fogva nem valósul meg az úzásoktatás.

A válaszadók az úzásoktatás tantervi szereplését jellemzően 1-6. évfolyamokon (31,8%) és az alsós tanmenetekben (18,2%) jelölték (18. ábra). A minta 20%-a jelölte azt, hogy minden évfolyamon megjelenik, 12% pedig azt, hogy csak felsőbb évfolyamokon oktatnak úszást. A helyi tantervi megközelítés alapján elmondható, hogy a megkérdezettek (n=412) 87%-nál (n=358 fő) szerepel az iskolai tantervben az úzásoktatás, de ebből közel 5%-nál hiába szerepel, nem valósul meg (19. ábra).

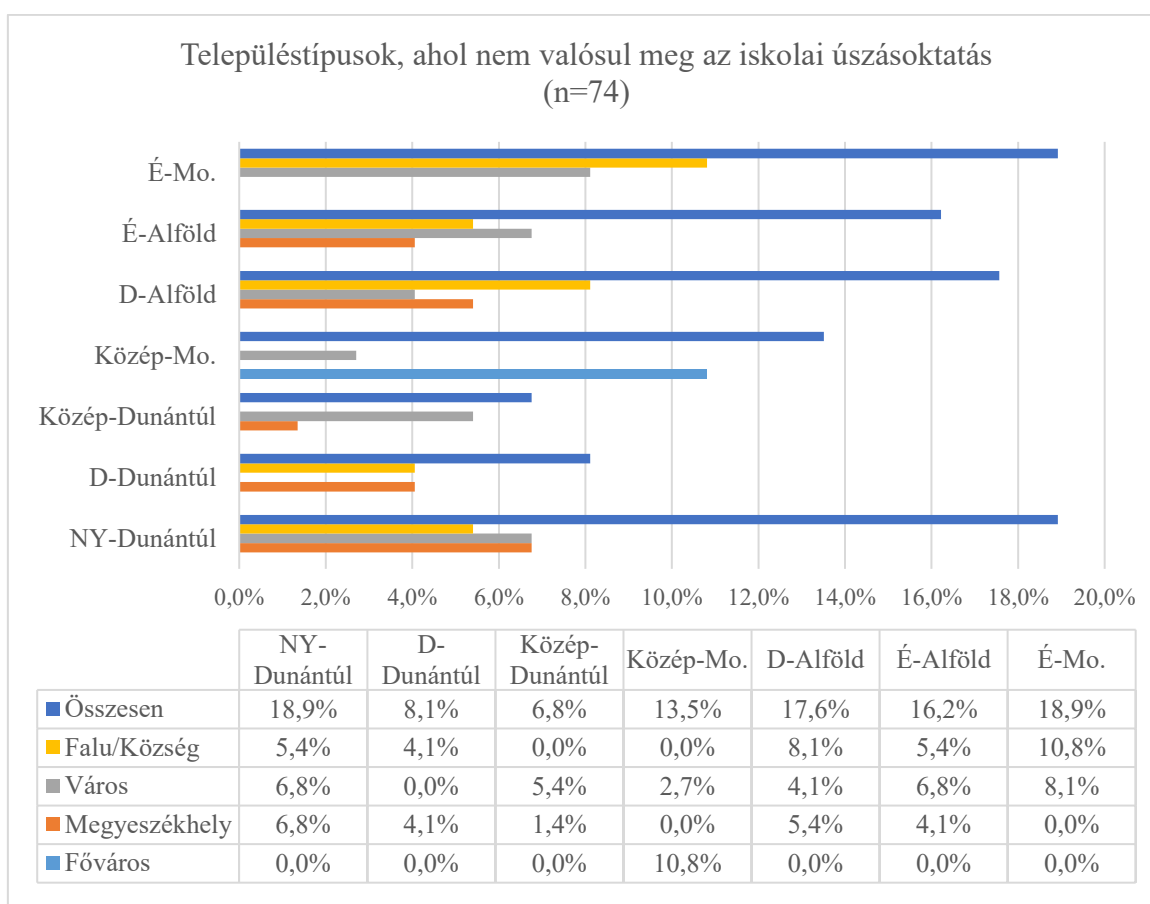
18. ábra: Iskolai úszásoktatás helyi tantervben való megjelenése (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).

Akiknél tantervi szinten megjelenik és a gyakorlatban meg is valósul az oktatás - a teljes minta 82%-át jelenti (n=338 fő). A másik csoport tagjai, azok az iskolák és pedagógusok, akiknél nem szerepel a tantervben, és ebbe beletartoznak azok is, akiknél szerepel ugyan, de nem valósul meg. Ez a teljes minta (n=412) 18%-ára igaz (n=74 fő). A csoporteloszlást a 19. ábra mutatja.

19. ábra: Iskolai úszásoktatás megvalósulása a helyi tantervek alapján (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).

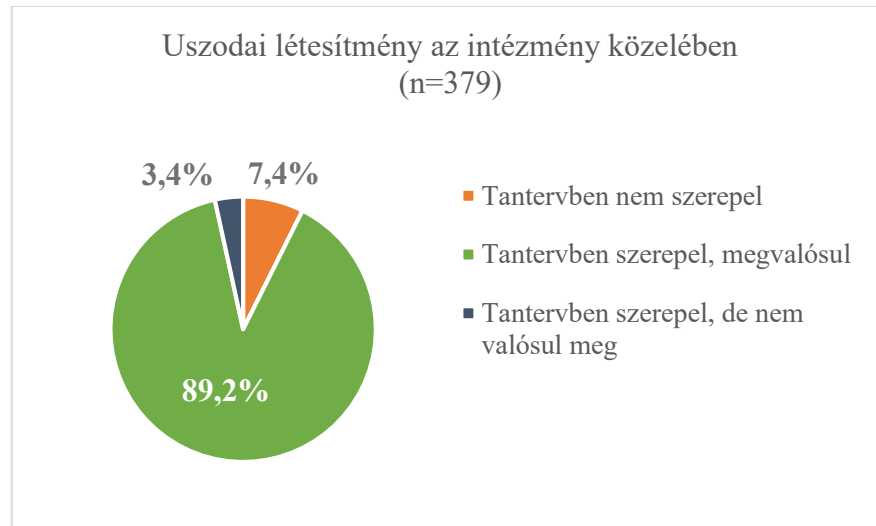
A tantervben való megjelenés alapján kimutattuk, hogy régiós szinten mely területek azok, ahol a válaszadók szerint nem valósul meg az oktatás. Ennek régiós eloszlását a 4. melléklet 2. ábrája mutatja. Ahol legnagyobb arányban nem jelenik meg a helyi tantervekben az úszás, azok a települések a Nyugat-Dunántúlon (2,9%) és Észak-Alföldön (2,7%) találhatóak. Azon települések, ahol hiába szerepel a tantervben, ettől függetlenül nem valósul meg, azok Észak-Magyarországon (1,7%) és Dél-Alföldön (1,2%) találhatóak. Ezen belül készítettünk egy olyan ábrát is (20. ábra), ami bemutatja, hogy régiószinten milyen településtípusokra oszlanak el a válaszok. Amíg az úszásoktatást meg nem valósítók az észak-magyarországi régióban jellemzően falvakból, községekből jelezték a gyakorlatból való elmaradást, addig a nyugat-dunántúli régióban, városokban és egy megyeszékhelyen nincs lehetőségük a tanulóknak úszásoktatáson részt venni.

20. ábra: Az iskolai úszásoktatást nem megvalósítók településszintű eloszlása (n=74). Forrás: saját szerkesztés (2020).

Amennyiben infrastrukturális szempontból vizsgáljuk a kérdéskört (21. ábra), úgy az uszodai létesítmények tekintetében a teljes minta (n=412) 92%-a (n=379) közelében található uszoda. Az uszoda közelsége által meghatározott minta (n=379) 89,2%-nál szerepel és valósul meg az oktatás a tantervben előírtak szerint. 7,4%-nál a közeli uszoda ellenére

sem szerepel a tantervben, és 3,4%-nál pedig hiába szerepel a tantervben és lenne uszoda is a közelben, nem teljesül. Tehát ez utóbbi esetben a válaszadóknál nem az infrastruktúra hiányából fakadóan nem valósul meg az úszófoglalkozás.

21. ábra: Uszodai létesítmény az intézmény közelében (n=379). Forrás: saját szerkesztés (2020).

Összegezve a részfejezetet, tantervi megközelítés alapján elmondható, hogy ahol szerepel a helyi tantervben (n=358) az úszófoglalkozás, ott 89,2%-uknál (n=338) meg is valósul.

6.3.1.3 Az úszásoktatás kérdésköre: az iskolai úszásoktatást nem végzők csoportja
Az első és legkézenfekvőbb indok egy iskola által szervezett úszófoglalkozás elmaradására, az uszoda hiánya. A második (II.) blokkban vizsgált infrastrukturális kérdéskört az első csoporton (III.a) belül folytatjuk.

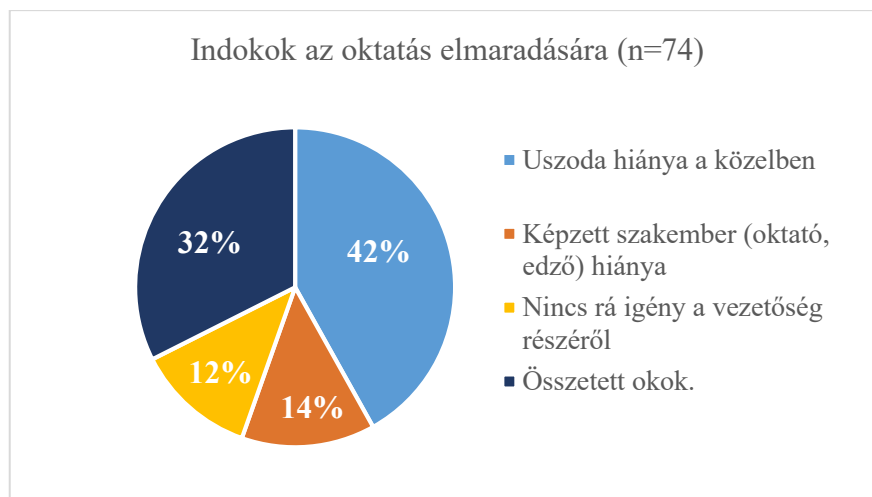
Azoknak a válaszadóknak az intézményeiben, ahol nem valósul meg az úszásoktatás, több mint 55%-ának körzetében található uszoda, és 44,6%-uk válaszolta azt, hogy nincs a közelben uszoda. A 4. táblázat mutatja, hogy milyen létszámú intézmények testnevelést tanítói jelölték be az uszoda meglétét vagy annak hiányát. Ennek régiós szintű eloszlását a 4. melléklet 8. ábrája mutatja.

4. táblázat: Diákok eloszlása azon intézményekben, ahol az iskolai úszásoktatás nem valósul meg (n=74). Forrás: saját szerkesztés (2020).

Iskola tanulóinak száma	Nincs uszoda a közelben	Van uszoda a közelben	Összesen
200 fő alatt	20,3%	17,6%	37,8%
200-400 fő	12,2%	12,2%	24,3%
400-600 fő	8,1%	12,2%	20,3%
600-800 fő	4,1%	9,5%	13,5%
1000 fő feletti	0,0%	4,1%	4,1%
Összesen	44,6%	55,4%	100%

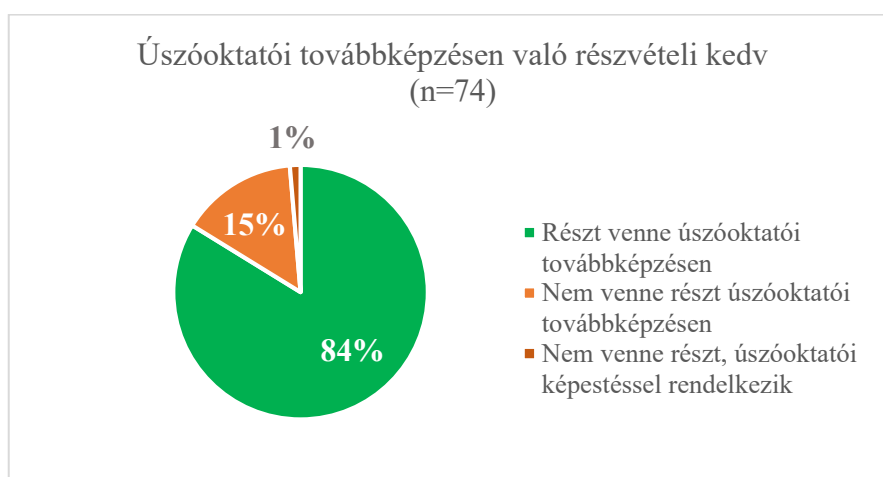
A táblázatról leolvasható, hogy jellemzően kisebb létszámú iskolák testnevelést tanító pedagógusai jelezték, hogy intézményükben nem végeznek úszásoktatást. A válaszolók (n=74) több mint felénél (55,4%) az infrastruktúra engedné a megvalósítást. Meglepő, hogy 1000 fő feletti iskolák testnevelést tanító pedagógusai is azt a választ adták (Győr-Moson-Sopron megye, Budapest, Bács-Kiskun megye), hogy lenne uszoda a közelben, mégsem valósul meg az oktatás.

Az oktatás elmaradásának indokaira egyesével nem térünk ki, de a legjellemzőbbeket a 22. ábra alapján felsoroljuk. A válaszadók (n=74) 42%-a jelölte az uszoda hiányát, míg 14%-uk a szakemberhiányt. Az összetett okokban (32%) található az uszoda és képzett szakemberek hiánya egyszerre, de finanszírozási - pl. utaztatás az oktatási intézménytől egy 8 km-es távolságban lévő uszodához -, iskolafenntartói elhatárolódást, sőt diszkriminációt (nemzetiségi) is fogalmaztak meg indokként.

22. ábra: Indokok az oktatás elmaradására (n=74). Forrás: saját szerkesztés (2020).

Tovább vizsgáltuk, hogy azon iskolák testnevelést tanítóinál, akiknél nem valósul meg az úszófoglalkozás, mennyire érzik magukat motiválnak egy lehetséges oktatással kapcsolatban, milyen úszástudással, sportolói múlttal rendelkeznek, és vállalkoznának-e úszóoktatói továbbképzésen?

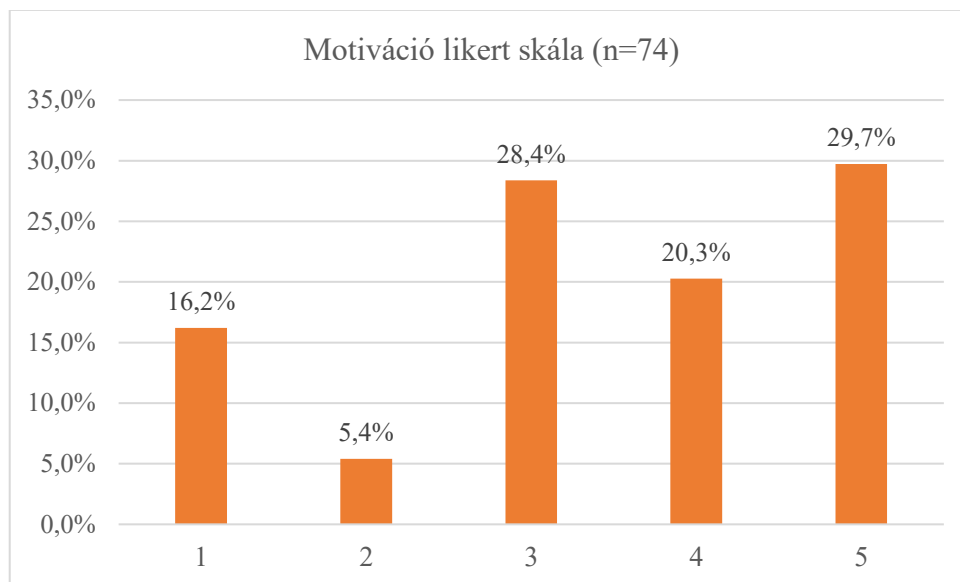
23. ábra: Úszóoktatói továbbképzésen való részvételi kedv (n=74). Forrás: saját szerkesztés (2020).

A minta egészéről (n=74) elmondható, hogy összesen 10%-uk (n=8) rendelkezik úszóoktatói, edzői képesítéssel, ebből (n=8) és a teljes csoport (n=74) létszámából 1% (1 fő) volt vizes sportból igazolt versenyző. A 23. ábrán látható, hogy a minta 84%-a venne részt úszóoktatói továbbképzésen, 15% egyáltalán nem venne részt, amelyből az úszóoktatói végzettséggel rendelkezők csupán 1% (1 fő) képviselteti magát.

Az úszóoktatás nem végző csoport számára (n=74) kiemelt kérdésünk volt, hogy mennyire érzik magukat motiválnak, hogy úszást oktassanak a diákjaiknak? (1. Egyáltalán nem érzem magam motiválnak... 5. Teljes mértékben motivált vagyok!) A csoportban, ahol egyáltalán

nincs módjuk a tanároknak az úszásórák megvalósítására, az alábbi eloszlást kaptuk (24. ábra):

29,7% jelölte a Likert-skála pozitív maximumát (5), 28,4% a semleges választ jelölte (3), 20,3% a pozitív 4-es szintet, 16,2% egyáltalán nem motivált az iskolai úszásóra oktatására (1), míg legkevesebben (5,4%) jelölte 2-sel, hogy nem teljesen motiválatlan.

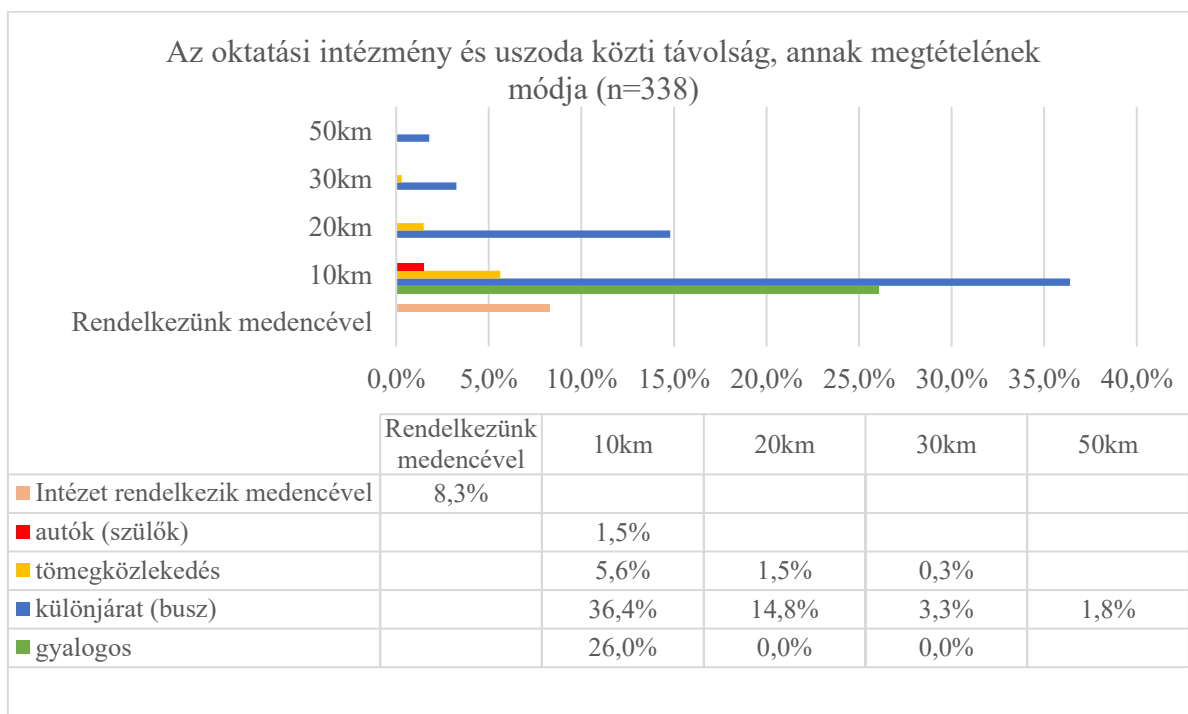

24. ábra: Motiváció likert skála (n=74). Forrás: saját szerkesztés (2020).

6.3.1.4 Az úszásoktatás kérdésköre: az iskolai úszásoktatást végzők csoportja

Az infrastruktúrára vonatkozóan a 2. csoporton belül az uszodákhoz viszonyítottuk az oktatás megvalósulását (25. ábra). Ahhoz, hogy meghatározzuk, pontosan hány km-t jelent az intézmény és uszoda közti távolság, vizsgáltuk az oktatás helyszíne (n=338) és iskola közti távolságot, továbbá a gyermekek utaztatásának módját.

Azoknál az intézményeknél, ahol megvalósul az oktatás (n=338), az uszoda jellemzően 10 km-es körzeten belül található az iskolától (69,5%). Vannak olyan szerencsés helyzetben lévők, akiknél van oktatásra alkalmas medence az intézményen belül (8,3%). Ez azt jelenti, hogy a tantervi előírások alapján számukra kötelező az úszás oktatása. Vannak olyan iskolák, ahol láthatóan a távolság sem akadály, hiszen 30 km-nél messzebb is képesek elutazni egy-egy ilyen alkalommal (1,8%). Így kijelenthetjük, hogy az iskolai úszásoktatás helyszíne és az oktatási intézmény közt még megtehető jellemző távolság 20 és 30 km közé esik. Ezt a távolságot általában már különjáratú közlekedési eszközzel (többnyire autóbusszal, mikrobusszal) teszik meg. Azokat az uszodákat, amelyek 10 km-es távon belül vannak, jellemzően gyalogos módon érik el.

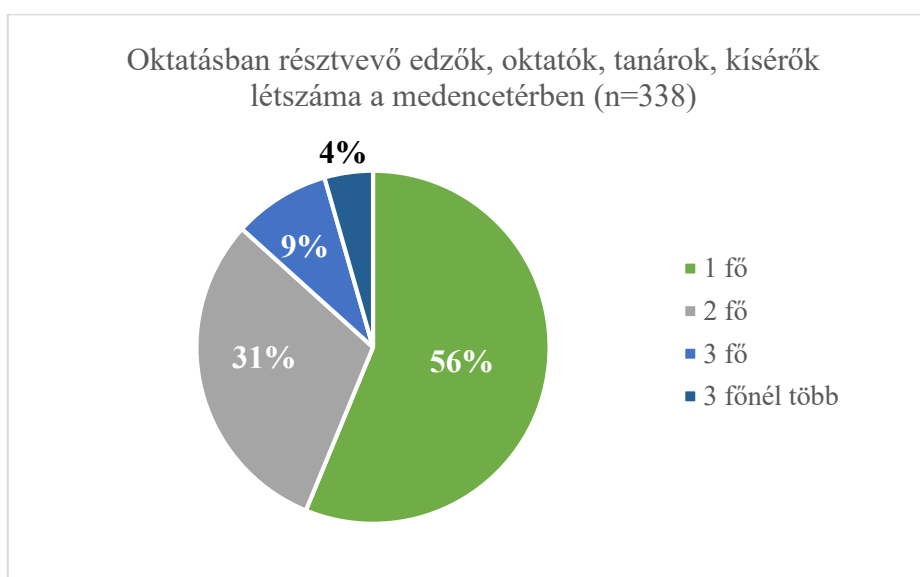
25. ábra: Az oktatási intézmény és uszoda közti távolság, annak megtételének módja (n=338). Forrás: saját szerkesztés (2020).

Az uszodai létesítmény felszereltségét bemutató ábrák a mellékletben láthatóak (4. melléklet: 3. ábra; 4. ábra; 5. ábra). A minta (n=338) hasonló arányban jelölte a tan- (66%) és nagymedencék (67%) meglétét is. Ez utóbbinál a nagy medence főképpen (70%) a 25

méteres hosszúságot jelöli, ezt követi az 50 méteres (15%), 33 méteres (10%) végül a 12 méteres (5%) medencék megléte. Az oktatáshoz szükséges eszközökre vonatkozó válaszok 53%-a szerint minden szükséges eszköz rendelkezésre áll, 38% szerint részben, míg 9%-uk szerint egyáltalán nem áll rendelkezésükre elegendő eszköz az iskolai úszásoktatáshoz (4. melléklet 6. ábra).

További kérdéseink a személyi feltételek megismerésére vonatkoztak. Az osztályok átlagos létszáma az adatok alapján (n=338) 20,11 fő. Egységekre bontva a minta (n=338) 20,4% általában 20 fős osztályokkal vesz részt az oktatásban, míg 17,2%-uk 25 fős csoportokkal érkezik az uszodába, ezt követően kicsivel több, mint 7%-uk 22 fővel oktat.

Arra a kérdésünkre, hogy ennyi gyermek mellett jellemzően mennyi oktató és kísérő van jelen a medencetérben, az alábbi diagram (26. ábra) ad választ. A minta (n=338) 56%-nál egy fő, 31%-uknál két fő, 9%-nál 3 fő, és csak 4%-uk határozott meg 3 főnél több szakembert, közreműködőt.

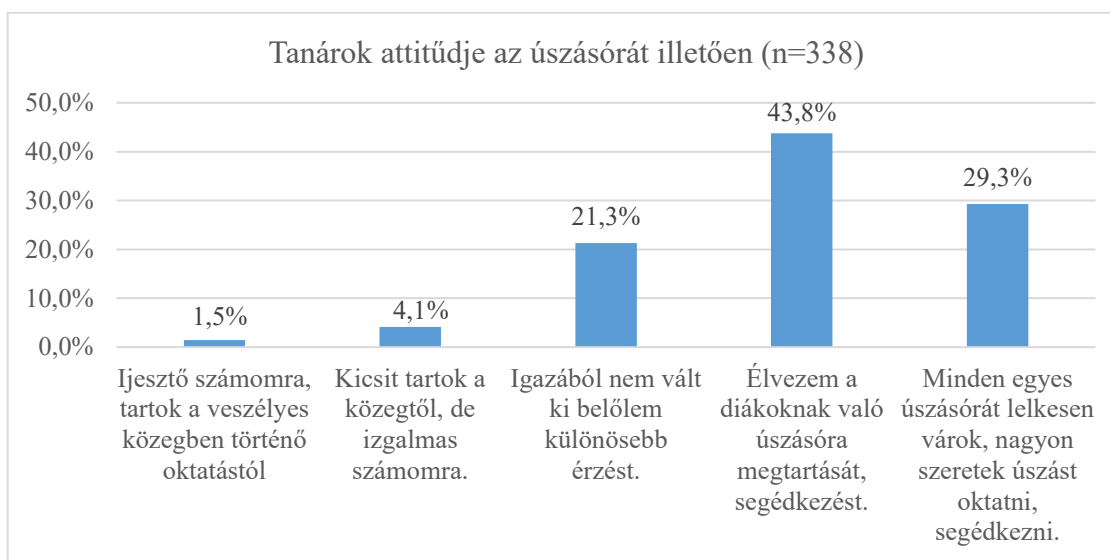

26. ábra: Oktatásban résztvevő edzők, oktatók, tanárok, kísérők létszáma a medencetérben (n=338). Forrás: saját szerkesztés (2020).

A legutolsó bemutatott két adat alapján a módszertanilag meghatározott általános ajánlás – 15 gyermek mellé egy felnőtt felügyelő legyen biztosítva – nem jellemző a mintára, mivel a többségnél az osztályok átlagos létszáma 20,11 fő (Tóth, 2019). Ez azt is jelenti, hogy a differenciált, inkluzívnak nevezhető oktatás biztosítása az órákon szintén megkérdőjelezhető.

A csoport számára (n=338) kiemelt kérdésünk (37. kérdés) válaszadása során öt fokozatú Likert-skálán kellett jelölniük, hogy milyen az attitűdjük egy ilyen óra megtartása, vagy az

órán való szakmai munkába való bekapcsolódás során az úszóedző mellett (27. ábra). Jellemzően a skála négyes pontját jelölték (43,8%), vagyis élvezik a diákoknak az úzásóra megtartását, az órán való segédkezést. Ezt követi a skála 5-ös szintje, amelyet 29,3%-uk jelölt. A minta 21,3%-a semleges áll az órákhoz, míg 4,1 százaléka tart a közegtől. 1,5%-nak már kimondottan ijesztő ebben a környezetben történő órátartás, segédkezés. Összességében a sajátos tulajdonságokkal rendelkező környezetben történő munkavégzés élvezetet és lelkesedést vált ki a kollégákból (több mint 70%).

27. ábra: Tanárok attitűdje az úzásórát illetően (n=338). Forrás: saját szerkesztés (2020).

Az eredményt az 5. táblázat mutatja. Az oszlopokban a Likert-skála öt fokozatára adott válaszok értékei olvashatók (1. Ijesztő számomra, tartok a veszélyes közegben történő oktatástól... 5. Minden egyes úzásórát lelkesen várok, nagyon szeretek úzást oktatni, segédkezni), míg a sorok a pedagógusok életkori eloszlását mutatja.

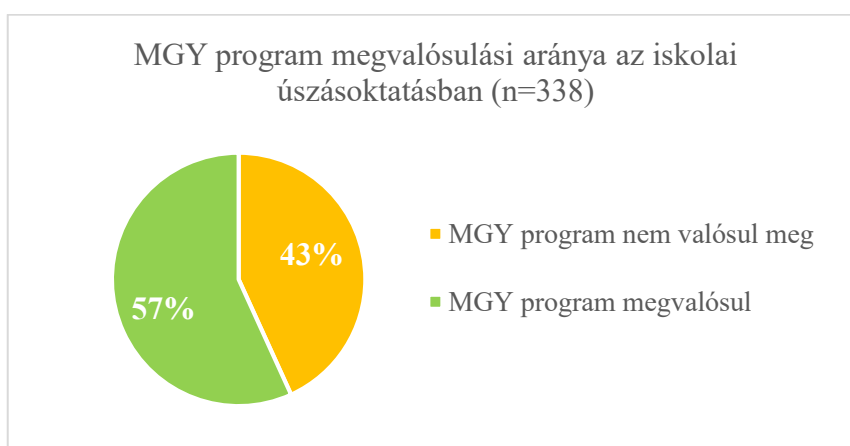
5. táblázat: Tanárok korosztálya és attitűdje az úzásórát illetően. Forrás: saját szerkesztés (2020).

		1	2	3	4	5	Összesen
Életkor	61 év és felette	0 0,0%	0 0,0%	14 19,4%	10 6,7%	7 7,0%	31 9,2%
	51-60 év	2 40,0%	5 35,7%	18 25,0%	55 37,1%	36 36,3%	116 34,1%
	41-50 év	1 20,0%	3 21,42%	27 37,5%	44 29,7%	30 20,2%	105 31,0%
	31-40 év	2 40,0%	4 28,5%	6 8,3%	23 15,5%	21 21,1%	56 16,6%
	22-30 év	0 0,0%	2 14,2%	7 9,7%	16 10,8%	5 5,0%	30 8,9%
Összesen		5 100%	14 100%	72 100%	148 100%	99 100%	338 100%

A korosztályok közötti összehasonlításban a lelkesedés tekintetében, a legidősebb korosztály (61 év és felette) egyáltalán nem jelölte a negatív oldalt (Likert-skála: 1-es és 2-es fokát = 0,0%), ami meglepően pozitív eredmény.

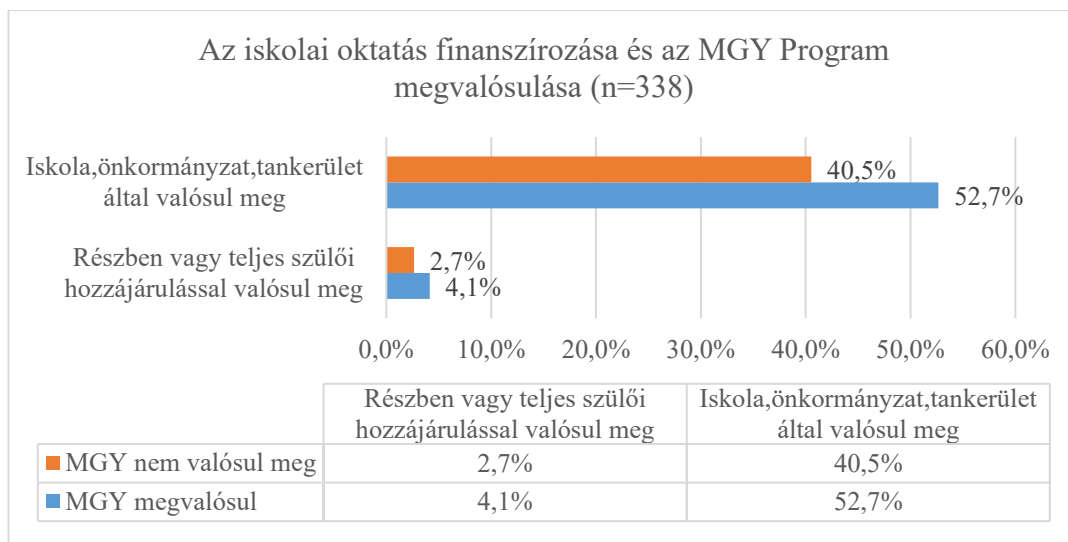
6.3.1.5 Az iskolai úszásoktatást támogató programok kérdésköre

A 2. csoport (n=338) válaszadóinak 57% jelölte, hogy megvalósul az iskolai úszásoktatás keretén belül az MGY program, míg 43% jelölte, hogy nem (28. ábra).

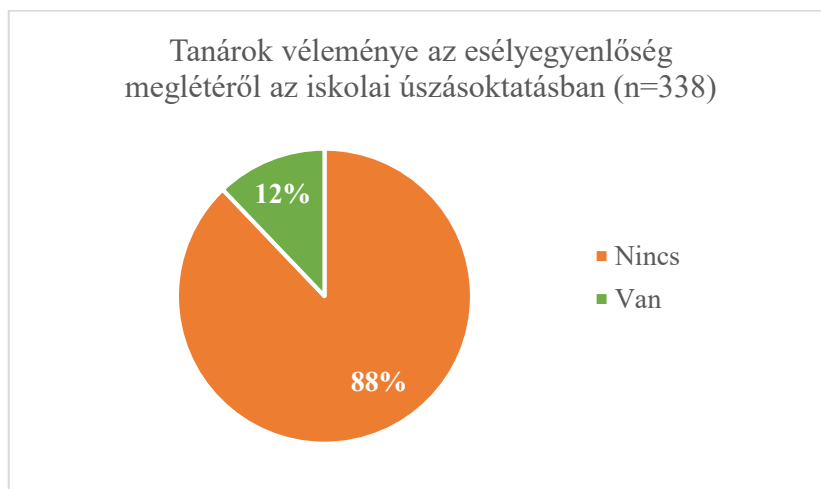
28. ábra: MGY program megvalósulási aránya az iskolai úszásoktatásban (n=338). Forrás: saját szerkesztés (2020).

A minta (n=338) 93%-a jelölte, hogy az oktatások ingyenesek a diákok számára, aminek költsége jellemzően az önkormányzat, iskola és iskolafenntartók között oszlik meg. A 93%-on belül (n=315) a(z) MGY program – vagyis, hogy valamilyen formában egyesületi munka kapcsolódik az iskolások munkájához a jövőbeli úszó utánpótlás növelése érdekében – közel 53%-nál van jelen. Ez az úszósporthoz pozitív eredmény. A válaszadók közel 7%-a teljes, vagy részbeni szülői hozzájárulást jelölt meg a kérdésben, ezen belül több mint 4% jelölte, hogy működik náluk a(z) MGY program valamilyen szinten (29. ábra).

29. ábra: Az iskolai oktatás finanszírozása és az MGY program megvalósulása. Forrás: saját szerkesztés (2020).

A blokkon belüli utolsó kérdésünk arra irányult, ahol úszásoktatás zajlik, a pedagógusok véleménye szerint, megvalósul-e az esélyegyenlőség az iskolai úszásoktatáson belül, avagy sem? A csoport (n=338) 88%-a vallja azt, hogy napjainkban nincs esélyegyenlőség az iskolai úszásoktatásban (30. ábra).

30. ábra: Tanárok véleménye az esélyegyenlőség meglétéről az iskolai úszásoktatásban (n=338). Forrás: saját szerkesztés (2020).

6.3.2 Összefüggés vizsgálatok eredményei, tanári attitűdvizsgálat

Hipotéziseink vizsgálatához a Pearson-féle khi-négyzet próbát alkalmaztuk. A khi-négyzet statisztikát arra használjuk, hogy azt a hipotézist, miszerint a sor és oszlopváltozók függetlenek, ellenőrizhessük.

Összefüggés vizsgálatot végeztünk a válaszadók úszósporthoz való kötődése szerint: az úszómúlt - tanári attitűd; az úszó szakember a családban - tanári attitűd; az úszóversenyző a családban - tanári attitűd; az úszástudás - tanári attitűd; az úszásoktatásra feljogosító kiegészítő végzettség - tanári attitűd viszonylatában.

Első esetben a tanári attitűd és a vizes sportolói múlt (6. táblázat) megléte szerint végeztük el a koherencia tesztet.

6. táblázat: Tanári attitűd az úszásórát illetően és a vizes sportolói múlt összefüggésének vizsgálata. Forrás: saját szerkesztés (2020).

		Tanári attitűd az úszásórát illetően (n=338)					
		1	2	3	4	5	Összesen
Igazolt sportoló	Nem, vagy nem vizes sportolói múlttal rendelkezik	5 1,6%	13 4,2%	71 23,2%	138 45,1%	79 25,8%	306 90,5%
	Vizes sportolói múlttal rendelkezik	0 0,0%	1 3,1%	1 3,1%	10 31,2%	20 62,5%	32 9,5%
Összesen		5 1,5%	14 4,1%	72 21,3%	148 43,8%	99 29,3%	338 100%

	Nem, vagy nem vizes sportolói múlttal rendelkezik n=306 (%)	Vizes sportolói múlttal rendelkezik n=32 (%)	p
1	5 (1,6)	0 (0,0)	p= ,4663
2	13 (4,2)	1 (3,1)	p= ,7616
3	71 (23,2)	1 (3,1)	p= ,0000
4	138 (45,0)	10 (31,2)	p= ,1330
5	79 (25,8)	20 (62,5)	p= ,0000

	Nem, vagy nem vizes sportolói múlttal rendelkezik n=306 (%)	Vizes sportolói múlttal rendelkezik n=32 (%)	p
1	5 (1,6)	0 (0,0)	NS
2	13 (4,2)	1 (3,1)	NS

3	71 (23,2)	1 (3,1)	<0.001
4	138 (45,0)	10 (31,2)	NS
5	79 (25,8)	20 (62,5)	<0.001

A Pearson-féle Khi-négyzet próba alapján összefüggés mutatható ki a Likert-skála 3-as és 5-ös fokán. Az összefüggés értéke mindkét esetben erős, $p=0,000$.

Második esetben a családon belül vizsgáltuk az úszósporthoz való kötődést, a tanári attitűd és a családon belüli edzői jelenlét szerint (7. táblázat).

7. táblázat: Tanári attitűd az úszásórát illetően és a családban lévő edző közti összefüggésének vizsgálata. Forrás: saját szerkesztés (2020).

Tanári attitűd az úszásórát illetően (n=338)							
		1	2	3	4	5	Összesen
Úszó szakember a családban	Nincs	5 1,5%	14 4,1%	70 20,7%	144 42,6%	84 24,9%	317 93,8%
	Van/volt	0 0%	0 0%	2 9,5%	4 19%	15 71,4%	21 6,2%
Összesen		5 1,5%	14 4,1%	72 21,3%	148 43,8%	99 29,3%	338 100%

	Van úszószakember a családban n=21 (%)	Nincs úszó szakember a családban n=317 (%)	p
1	0 (0)	5 (1,5)	p= ,5746
2	0 (0)	14 (4,1)	p= ,3253
3	2 (9,5)	70 (20,7)	p= ,1735
4	4 (19,0)	144 (42,6)	p= ,0183
5	15 (71,4)	84 (24,9)	p= ,0000

	Van úszószakember a családban n=21 %	Nincs úszó szakember a családban n=317 %	p
1	0 (0)	5 (1,5)	NS
2	0 (0)	14 (4,1)	NS
3	2 (9,5)	70 (22,0)	NS
4	4 (19,0)	144 (45,4)	<0,05
5	15 (71,4)	84 (26,4)	<0,0001

A Pearson-féle Khi-négyzet próba alapján megállapítható, hogy a két változó szignifikáns (<0.05). A Likert-skála pozitív fele összefüggést mutatott ki a vizsgált csoporton belül. A skála 4-es fokán $p=0,0183$, míg az 5-ös fokán erősebb, $p=0,0000$ a kapcsolat.

A tanári attitűd az úszásórát illetően és a családon belüli igazolt vizes sportoló összefüggés-vizsgálata (8. táblázat).

8. táblázat: Tanári attitűd az úszásórát illetően és a családon belüli úszó összefüggésének vizsgálata. Forrás: saját szerkesztés (2020).

Tanári attitűd az úszásórát illetően (n=338)							
		1	2	3	4	5	Összesen
Igazolt úszó a családban	Nincs	4 1,4%	13 4,5%	68 23,8%	130 45,6%	70 24,5%	285 84,3%
	Van	1 1,8%	1 1,8%	4 7,5%	18 33,9%	29 54,7%	53 15,6%
Összesen		5 1,5%	14 4,1%	72 21,3%	148 43,8%	99 29,3%	338 100%

	Nincs igazolt úszó a családban n=285 %	Van igazolt úszó a családban n=53 %	p
1	4 (1,4)	1 (1,8)	$p=,7890$
2	13 (4,5)	1 (1,8)	$p=,3696$
3	68 (23,8)	4 (7,5)	$p=,0077$
4	130 (45,6)	18 (33,9)	$p=,1164$
5	70 (24,5)	29 (54,7)	$p=,0000$

	Nincs igazolt úszó a családban n=285 %	Van igazolt úszó a családban n=53 %	p
1	4 (1,4)	1 (1,8)	NS
2	13 (4,5)	1 (1,8)	NS
3	68 (23,8)	4 (7,5)	$<0,05$
4	130 (45,6)	18 (33,9)	NS
5	70 (24,5)	29 (54,7)	<0.001

A Pearson-féle Khi-négyzet próba alapján megállapítható, hogy a két változó szignifikáns. A Likert-skála 3-as fokán gyengébb $p=0,077$, míg 5-ös fokán erős $p=0,0000$ összefüggést mutatott vizsgálatunk.

A negyedik esetben az úszósporthoz irányában történő kötődést személyes, szakmai téren vizsgáltuk tovább, a *tanári attitűd és a tanárok úszásoktatásra jogosító külön végzettsége* szerint (9. táblázat).

9. táblázat: Tanári attitűd az úszásórát illetően és a külön edzői végzettség összefüggésének vizsgálata. Forrás: saját szerkesztés (2020).

Tanári attitűd az úszásórát illetően (n=338)							
		1	2	3	4	5	Összesen
Képesítések	Egyéb képesítés	3 1,3%	13 5,6%	60 25,9%	109 47,1%	46 19,9%	231 68,3%
	Úszóoktatói, edzői képesítés	2 1,8%	1 0,9%	12 11,2%	39 36,4%	53 49,5%	107 31,65%
Összesen		5 1,5%	14 4,1%	72 21,3%	148 43,8%	99 29,3%	338 100%

	Egyéb képesítés n=231 %	Úszóoktatói, edzői képesítés n=107 %	p
1	3 (1,3)	2 (1,8)	p= ,6862
2	13 (5,6)	1 (0,9)	p= ,0440
3	60 (25,9)	12 (11,2)	p= ,0021
4	109 (47,1)	39 (36,4)	p= ,0642
5	46 (19,9)	53 (49,5)	p= ,0000

	Egyéb képesítés n=231 %	Úszóoktatói, edzői képesítés n=107 %	p
1	3 (1,3)	2 (1,8)	NS
2	13 (5,6)	1 (0,9)	<0,05
3	60 (25,9)	12 (11,2)	<0,01
4	109 (47,1)	39 (36,4)	NS
5	46 (19,9)	53 (49,5)	<0,001

A Pearson-féle Khi-négyzet próba alapján megállapítható, hogy a két változó szignifikáns (<0.05). A Likert-skála 2-es (p=0,0440) és 3-as fokán (p=0,0021) gyengébb, míg pozitív végletén, 5-ös fokon (p=0,000) erős összefüggést mutatott a próba.

Az utolsó oldalról, az *úszástudás és attitűd* (10. táblázat) szerint vizsgálva a Pearson-féle Khi-négyzet próba alapján megállapítható, hogy gyenge összefüggés mutatható ki a skála 1-es fokán (p=0,0470), és erős a szignifikancia a skála 3-as (p=0,0000) és 5-ös fokára (p=0,0012) kapott válaszok között.

10. táblázat: Tanári attitűd az úszásórát illetően az úszástudás összefüggésének vizsgálata. Forrás: saját szerkesztés (2020).

Tanári attitűd az úszásórát illetően (n=338)							
		1	2	3	4	5	Összesen
Úszástudás	0-200m	1 2,8%	3 8,5%	17 48,5%	12 34,2%	2 5,7%	35 10,4%
	200-400m	4	2	10	28	8	48
	200-400m	4 1,3%	11 3,6%	55 18,1%	136 44,8%	97 32%	303 89,6%
Összesen		5 1,5%	14 4,1%	72 21,3%	148 43,8%	99 29,3%	338 100%

	Nincs úszástudása n=35 %	Van úszástudása n=303 %	p
1	1 (2,8)	4 (1,3)	p= ,0470
2	3 (8,5)	11 (3,6)	p= ,1648
3	17 (48,5)	55 (18,1)	p= ,0000
4	12 (34,2)	136 (44,8)	p= ,2315
5	2 (5,7)	97 (32,0)	p= ,0012

	Nincs úszástudása n=35 %	Van úszástudása n=303 %	p
1	1 (2,8)	4 (1,3)	<0,05
2	3 (8,5)	11 (3,6)	NS
3	17 (48,5)	55 (18,1)	<0.001
4	12 (34,2)	136 (44,8)	NS
5	2 (5,7)	97 (32,0)	<0.01

Megállapítható, hogy az úzásban való magasabb szintű jártasság szintén befolyásolja a tanárok érzelmét, lelkesedését az úzásoktatás irányában, de nem olyan mértékben, mint egy edzői képesítés, vagy szakember jelenléte a családban.

6.4 Konklúzió a kérdőíves vizsgálatra vonatkozóan

Mint ismert, hazánk tanári populációjának jellemzője az előregedő korfa, és a nők többségi jelenléte (79%), amit a vizsgált 412 fő is tükröz. Szintén a pedagógus társadalomra jellemző, hogy minél idősebb a minta, annál nagyobb a férfiak aránya, ami a válaszadóinkra is

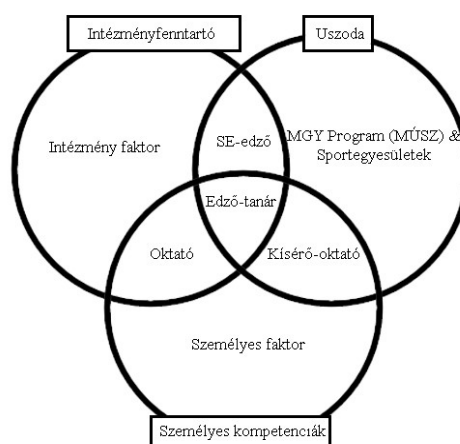
jellemző (Imre és Nagy 2003). 2019-es adatok szerint a magyarországi aktív tanárok átlagéletkora 47,6 év, míg a mintánk (n=412) átlag életkora: 47,32 év (OECD, 2020).

A 2. fejezetben megfogalmazott hat hipotézis közül kettőre kerestük a választ a kérdőív segítségével.

H2 - A Magyar Úszó Szövetség által meghirdetett úszóprogram térnyerése következtében a testnevelést tanítók részben vagy teljesen kiszorulnak az iskolai úszásoktatásból, és ez kihatással van motivációjukra, lelkesedésükre.

A kérdőíves válaszok elemzése során kristályosodott ki számunkra, hogy a pedagógusok oldaláról tekintve, hiába van személyükben humánerőforrás, tudás, plusz edzői, oktatói képesítés, lelkesedés, vagy éppen továbbképzési kedv, előfordul, hogy nincs beleszólásuk abba, ki is tartsa az úszást tanítványainak. Azoknál a csoportoknál, ahol megvalósul az úszásoktatás, két végletet fogalmaztunk meg:

- Ha az intézmény sportegyesületekkel áll szerződésben, különböző úszóprogramok megvalósításának célja érdekében, akkor az egyesület által biztosított szakember oktat, így a pedagógusnak nem szükséges bemenni a medencetérbe. Amennyiben csatlakozik az oktatáshoz, úgy jellemzően segédkezik az oktató mellett. Magát az oktatás folyamatát a szakember irányítja, végzi, amely *részben* az úszás sportág utánpótlásnevelése – és a leendő egyesületi leigazolási számok növelése érdekében is zajlik.
- Ha az iskola számára nincs megkötés (vezetőség, egyesület, város által), akkor a testnevelést tanító pedagógusok végzik az úszásoktatást. Több tanár, tanító esetén a tanári munkaközösség jelöl ki maguk közül egy vagy két felelőst.

31. ábra: Iskolai úszásoktatás megvalósulásának faktorai. Forrás: saját szerkesztés (2020).

A 31. ábra segítségével mutatjuk be ennek folyamatát. Amennyiben az intézmény szerződésben áll egy sportegyesülettel, akkor jellemzően úszóedző, oktató dolgozik az iskolásokkal, ebben az esetben a tanár vagy aktívan segít, segédkezik a szakembernek, vagy csak kíséri a diákokat, szervezésben segédkezik. Amennyiben nincs szerződésben az intézmény sportegyesülettel, a pedagógus oktat. Amennyiben az intézményben olyan speciális végzettséggel rendelkező edző-pedagógus van, aki másodállásban, sportegyesületben is tevékenykedik, akkor fordulhat elő az a helyzet, amit az ábra középső pontja is mutat.

Vizsgálva az oktatásban való részvételt és korosztályt (n=338) látható, hogy a kitöltők közül arányaiban több idősebb kolléga oktat úszást, mint fiatalabb (11. táblázat). Vizsgálatunkban a 41 év és felettek, az idősebb kategória, míg a 40 éves és az alattiak a fiatalabb korosztályt jelölik a mintában. (Ennek magyarázatát, a 6.2-es alfejezetben kifejtettük.)

11. táblázat: A pedagógusok oktatásban való részvétele és korosztályuk aránya (n=338). Forrás: saját szerkesztés (2020).

Életkor	Nem tart úszást (n=151)	Tart úszást (n=187)
61 év felett	9%	10%
51-60 év	30%	37%
41-50 év	32%	30%
31-40 év	19%	14%
22-30 év	10%	8%

A 5. táblázat segítségével kimutattuk, hogy azokban az intézményekben, ahol megvalósul az iskolai úszásoktatás (n=338) az idősebb kollégák lelkesebben, és magabiztosabban állnak hozzá egy ilyen óra szakmai munkájához, mint a fiatalabb pedagógustársaik. A kevésbé biztosságot sugárzó környezetben azok az oktatók, akik tapasztaltabbak, többet láttak, könnyebben veszik az akadályt. Ők a Likert-skálán egyáltalán nem jelölték a negatív (Likert 1-2) oldalt (0,0%).

H2-es hipotézisünket, miszerint úgy gondoltuk, hogy a Magyar Úszó Szövetség által meghirdetett úszóprogram térnyerése következtében a testnevelést tanítók részben vagy teljesen kiszorulnak az iskolai úszásoktatásból, és ez kihatással van motivációjukra, lelkesedésükre részben elvetjük.

Eredményeink alapján kimutattuk, hogy az úszóprogram (MGY) felerősödésével a második csoport (n=338) 45%-a (n=151) csupán asszisztál, segédkezik, pedagógiai tevékenységet

folytat, míg 55%-a (n=187) oktat önállóan az órákon; vagyis részben kiszorulnak a testnevelést tanító pedagógusok az úszásoktatásból. Ugyanakkor a vizsgálat során rá kellett jönnünk, hogy sokkal több összetevője van ennek a kérdéskörnek, hogy pontosan kik, mi alapján és ki(k)re bízzák az úszásórák elvégzését. Az egyik ilyen az intézményi faktor, a másik az uszodai létesítmény -, melyekben jó esetben megtalálhatók az úszóegyesületek -, amihez jellemzően társul a Magyar Úszó Szövetség háttérmunkája. A harmadik, vizsgálatunk szempontjából a legfontosabb a pedagógus, vagyis a személyes faktor, a tanári attitűd. Végül a korosztályt vizsgálva (5. táblázat), látható, hogy az idősebbek aktívabbak, motiváltabbak az úszásoktatásban.

H2/a: Azok a testnevelést tanító pedagógusok, akiknek valamilyen kötődésük van az úszáshoz, magabiztosabban, lelkesebben vesznek részt az oktatásban.

Feltételezésünket több oldalról is vizsgáltuk. A vizsgálatoknál alkalmazott Likert-skálákon jelölt 3-as általában a bizonytalan válaszadót jelöli. Ebben az értelemben a közömbösség nem jelölt plusz információt számunkra. Azért erre az ötfokozatú típusra esett a választásunk, mert úgy gondoltuk, hogy a „közömbös” (3) válaszoktól a plusz-mínusz válaszok aránya egyértelműbb eredményt mutat.

Az első esetben a pedagógusok igazolt vizes sportolói múltját vetettük össze a tanári attitűddel (6. táblázat). A Pearson-féle Khi-négyzet próba alapján a nullhipotézist, miszerint nincs összefüggés elvetjük, mivel találtunk összefüggést. A Likert-skála 3-as és 5-ös fokán az összefüggések értéke mindkét esetben erős, $p=0,000$. Tehát azok a tanárok, akik igazolt sportolók voltak valamely vizes sportágban, bátrabban jelölték az ötöst, mint azok a kollégák, akik nem, vagy más sportági múlttal rendelkeztek. Vagyis az a mintázat, hogy azok, akiknek nincs vizes sportolói múltjuk, saját tapasztalatuk, azoknál a jellemző érték a négyes, míg akiknek van tapasztalatuk az ötös a jellemző értékük.

Második esetben a tanári attitűd az úszásórát illetően és a családon belüli edzői jelenlét szerint mutattuk ki az összefüggést (7. táblázat). A Pearson-féle Khi-négyzet próba alapján megállapítható, hogy a Likert-skála pozitív fele összefüggést mutatott ki a vizsgált csoporton belül. A skála 4-es fokán $p=0,0183$, míg az 5-ös fokán erősebb, $p=0,0000$ a kapcsolat. Tehát abban az esetben, amikor a pedagógus családján belül van úszószakember, edző, úgy a testnevelők, tanítók is magabiztosabban tudják az iskolai úszásoktatást végrehajtani.

Harmadik esetben, a tanári attitűd az úszásórát illetően és a családon belüli igazolt vizes sportoló összefüggés-vizsgálat szintén koherenciát mutatott (8. táblázat). A Pearson-féle

Khi-négyzet próba alapján megállapítható, hogy a Likert-skála 3-as fokán gyengébb $p=0,077$, míg 5-ös fokán erős $p=0,0000$ összefüggést mutatott vizsgálatunk. Vagyis a családban levő úszó sportoló és a pedagógusok érzelmi szintje között van összefüggés.

A negyedik esetben az úszóoktatói képzés és tanári attitűd szerint végeztük el a Khi-négyzet próbát (9. táblázat). A válaszadók, akik rendelkeznek vizes oktatói képzéssel közel 50%-a jelölte a pozitív végletet a Likert-skálán. Akiknek nincs, vagy más képzéssel rendelkeznek, közel 50%-a a 4-est jelölte be. A tanári attitűd az úszásoktatással kapcsolatban és a tanárok úszásoktatásra jogosító külön végzettsége szerint, a Pearson-féle Khi-négyzet próba alapján a Likert-skála 2-es ($p=0,0440$) fokán elhanyagolható, 3-as fokán ($p=0,0021$) egy gyengébb, míg pozitív végletén, 5-ös fokon ($p=0,000$) erős összefüggést mutatott a próba. Megállapítható, hogy a felhatalmazás, a képzettség, a szakmaiság, hitelesség magabiztosabbá, lelkesebbé teszi a pedagógusokat az iskolai úszásoktatás során.

Az utolsó oldalról, az úszástudás és tanári attitűd szerint vizsgálva a Pearson-féle Khi-négyzet próba alapján megállapítható, hogy gyenge összefüggést mutatott ki a skála 1-es fokán ($p=0,0470$), és erős a skála 3-as ($p=0,0000$) és 5-ös fokán ($p=0,0012$) adott válaszok között (10. táblázat). Ez utóbbi esetben a válaszadók úszótudással rendelkező csoportjának csupán 32% jelölte a pozitív végletet (5), míg 44,8%-a a 4-est jelölte. Ebben az esetben az úszástudást a módosult fogalmak alapján határoztuk meg, vagyis 200 méter volt a minimum szint.

Mivel az úszómozgást általában fiatal korban sajátítják el az emberek, valamint a megfelelő úszástudás a testnevelő tanárképzésre való bekerülés előfeltétele és a képzésben kötelező, így megalapozott az a feltételezés, hogy a hallgatók jelentős hányada már készségszinten hajtja végre a mozdulatokat a vízben. Fontos, hogy a leendő pedagógus megfelelő úszástudással rendelkezzen, és ez a tanító végzettségű pedagógusokra is értendő. Azonban attól, hogy valaki jól úszik, még nem biztos, hogy ugyanolyan jól meg is tudja tanítani a diákokat, mint amilyen úszástudással ő maga rendelkezik. Ezért rendkívül fontos a tanító- és tanárképzésben az oktatás módszertanának elsajátítása.

H2/a hipotézisünket, miszerint, *azok a testnevelést tanító pedagógusok, akiknek valamilyen kötődésük van az úszáshoz, magabiztosabban, lelkesebben vesznek részt az oktatásban elfogadjuk*, hiszen a vizsgált mintát ($n=338$) több oldalról megközelítve mutattunk ki pozitív összefüggéseket. Vagyis abban az esetben, ha bármiféle (szakmai: edzői képzés; egyéni: kimagasló úszástudás; szociális: sportolói múlt, edző és/vagy sportoló a családban) kötődése

van a testnevelést tanítónak, úgy magabiztosabban, lelkesebben áll az iskolai úszásoktatás megvalósításához.

A legerősebb, legtisztább összefüggést a vizsgált mintán belül a tanári attitűd és úszószakember jelenléte hozta családon belül. Ebben az esetben, akik rendelkeznek családon belül szakemberrel, 71,4%-a jelölte a skála 5-ös fokát. Míg a leggyengébb összefüggést az oktatás iránti attitűd és a pedagógus úszástudása mutatta ki. A vizsgált összefüggések közül ez az egy olyan eset volt, amikor a „a tud úszni csoport” tagjai közül arányaiban kevesebben jelölték a pozitív végletet, vagyis a megfelelő úszástudással rendelkezők (n=303) 44,8%-a a Likert-skála 4-es fokát jelölte, és csak 32,0%-uk választotta az 5-öst.

A Likert-skálán történő jelölések alapján rangsort állítottunk fel, melyek a leginkább pozitívan befolyásoló tényezők.

1. Úszószakember/edző jelenléte a pedagógus családjában.
2. Vizes sportolói múlttal rendelkezik a pedagógus.
3. Úszó versenyző jelenléte a testnevelést tanító pedagógus családjában.
4. A pedagógus rendelkezik úszóedzői, oktatói végzettséggel.
5. A pedagógus megbízható úszástudással rendelkezik.

Meglepő az eredmény, mivel a külsőleg még befolyásolható tényezők, vagyis az úszóoktatói, az edzői képesítés és az úszástudás szintje a rangsor utolsó két helyére került.

7. MEGBESZÉLÉS

7.1 A kérdések tárgyalása

K1: Hogyan változott a köznevelésben az úszásoktatás kérdésköre, milyen szerepet kapott a testnevelési tantervekben megjelenésétől napjainkig az iskolai testnevelésben?

A pontos válasz érdekében 151 évre visszamenőleg elemeztük a dokumentumokat (utasítások, tantervi tervezetek, tantervek, kiegészítő dokumentumok), ami alapján azt állapítottuk meg, hogy az úszástanítás 1869-től kezdve a vallás- és közoktatásügyi minisztérium által kiadott 1918-as elemi tantervig bezárólag nem jelent meg (1869, 1872, 1877, 1905, 1914, 1918). 1918-ban egy kiegészítő dokumentumban jelent meg először, míg az első elemi utasítások közül az 1925-ben megjelenttől kezdve volt jelen az úszófoglalkozás az iskolai oktatásban.

1925-től napjainkig az 1953-as, 1956-os, 1958-as és 1963-as tantervekben nem jegyzik az úszást. A többi elérhető tervezet, utasítás, tanterv, kiegészítő dokumentum jegyezte (1918*, 1925, 1926, 1927*, 1932, 1934*, 1937, 1941, 1943*, 1946, 1952 (2)*, 1953*, 1963, 1970, 1973*, 1974, 1978, 1981, 1984*, 1986 (2)*, 1990*, 1991*, 1992*, 1995, 2001, 2003 (2), 2007, 2008, 2012, 2013, 2020 (2) (ld 4. fejezet)).²⁵

1953-ig hol keretbe foglalták a követelményeket, hol elvértve jegyezték fel. 1953-tól jelentek meg a kötelező óraszámok, az általunk legjobban ismert és legtöbbször alkalmazott 32 óra az 1978. évtől volt tapasztalható, később a távolságra vonatkozó előírás pontosításra került. Ez utóbbi követelmény a '90-es évek végére, a 2000-es évek elejére csökkent, míg a 2008-as kerettantervbe növelték meg újra 15-25 méterre. Végül a 2020-as kerettanterv részben a gyógytestnevelés adta bővített órakeretekkel kiegészítve, részben a készségszinten történő technikai elsajátítás és az úszókompetencia alapú tartalmakkal növeli az úszásoktatás jelentőségét és tartalmát.

K2: Milyen vízbiztonság és úszáskompetenciák jelentek meg a különböző testnevelési tantervekben, utasításokban, a korszakok kiegészítő dokumentumaiban?

A testnevelési tantervek vízbiztonság és úszáskompetencia alapú tartalomelemzése alapján 10 kompetencia volt vizsgálható a dokumentumokban: biztonságos vízbeérkezés-,

²⁵ *kiegészítő dokumentumok

légzésszabályozás-, helyhez kötött felszíni mozgás-, vízorientáció, úszás-, víz alatti-, biztonságos kimászás és érkezés-; nyíltvízes-, helyi veszélyek ismerete-, és mentési kompetencia. Megállapítható, hogy azok a dokumentumok, amelyek úszásoktatást tartalmaznak (egy kivételével – 1932) minimum öt kompetencia megtalálható. Kompetenciák tükrében kiemelkedő az 1926-os, 1927*-es, 1941-es, 1943*-as, 1946-os, 1952*-es, az 1992*-es és a 2020-as tantervi tervezetek, tantervek, utasítások és kiegészítő dokumentumok.

K3: A testnevelést tanító pedagógusok hogyan, milyen módon vesznek részt az uszodákban megvalósuló oktatásban, vannak-e személyes befolyásoló tényezők, és ha igen, melyek azok?

Áttekintve az iskolai úszásoktatást segítő programok felépítését (5. fejezet), a kérdőívek alapján történő megvalósításig (6-7. fejezet) elmondható, hogy a felmért pedagógusok (n=412) 82%-a részt vesz az iskolai úszásoktatásban, 45%-a ténylegesen tartja az úszásórát, 37%-a kísér és/vagy asszisztál az úszást oktató szakember mellett. Személyes befolyásoló tényezőket mutattunk ki vizsgálatunk alapján, amelyek: a pedagógus úszástudása önbevallás alapján, a lehetséges vízes sportolói múlt, a családban lévő szakember, versenyző jelenléte és nem utolsósorban az úszásoktatásra feljogosító külön képesítés.

K4: Milyen módon valósul meg az iskolai úszásoktatás a mindennapi gyakorlatban, hogyan jelenik meg iskolai környezetben a „Minden gyermek tanuljon meg úszni” program?

Az iskolai úszásoktatás a felmért csoport (n=412) 82%-ában valósul meg, és a teljes minta 38%-ánál végzi úszószakember az oktatás lebonyolítását. Az úszószakemberek mellett a pedagógusok jellemzően asszisztálnak, de vannak, akik kísérőként funkcionálnak az oktatás során. Feladatuk a gyermekeket az oktatási intézménytől az uszodáig kísérni, segíteni őket a szárítkozásban, öltözködésben, és a fegyelmezés. A 29. ábra elemzése során (n=338) látható volt, hogy azoknál a válaszadóknál, akiknél szerveznek úszásoktatást, 93% jelölte, hogy a diákok számára ingyenes a részvétel. Ebben az esetben önkormányzat, iskola és iskolafenntartók állják a költségeket. A csoporton belül 53% jelölte az MGY program megvalósulását, amikor valamilyen módon egyesületi munka – jellemzően a sportág utánpótlás bázisának növelése érdekében – kapcsolódik az iskolai úszásoktatás megvalósításához

7.2 A hipotézisek tárgyalása

A vizsgálati eredmények hozzájárultak a megfogalmazott célok és feltett kérdések megválaszolásához.

H1: Az eltérő korszakokban az infrastrukturális hiányosságok, valamint a politikai szabályozások ellenére is utat tört magának az úszásoktatás.

Elfogadjuk feltételezésünket, miszerint függetlenül az adott korszak infrastrukturális helyzetétől, a politikai szabályozásoktól (pl. Ratio Educationis) az iskolai úszásoktatás utat tört magának. A történeti-összehasonlító leíró jellegű elemzés során láthattuk, hogy függetlenül a környezettől, vagy az utasítások, tantervi tervezetek, tantervek előírásaitól (vagy amikor egyáltalán nem volt jegyezve az úszásoktatás ezen a szinten) mindezek ellenére aktív, haladó szellemiségű testnevelést tanítók munkája nyomán egyes helyszíneken megvalósult az iskolai úszásoktatás. Mindezt a szakirodalmi forrásokra is alapozzuk, kiemelve Tavasi Lajos munkásságát, vagy a Sárospataki Református Iskola határozatait, de külföldi példát is találtunk a német filantropista irányzat képviselői és tevékenységei is bizonyították ezt a feltevést. Ezek a kezdeményezések kizárólag a szakemberek, testnevelést tanítók egyéni vállalkozó kedvétől és a környezeti lehetőségektől (pl. nyílt víz a közelben) függtek.

H1/a: Az uszodák meglététől, minőségétől függetlenül - a korszakok változásai során - az úszásoktatás nem képezte szerves részét a testnevelési tanterveknek.

Elfogadjuk hipotézisünket. Történeti-összehasonlító vizsgálatunk (151 év) során azt találtuk, hogy a szakirodalmak, és helyi szabályzatok már viszonylag korán feljegyezték az iskolai úszásoktatás fontosságát, ennek *központi* meghatározása 1925-ig nem valósult meg. 1925-től már rendszeresen hol nagyobb, hol kisebb jelentőséggel jelent meg a központi előírásokban. A vizsgált dokumentumok alapján 1869-től napjainkig összesen tíz utasításból, tantervből hiányzott a sajátos tulajdonságokkal rendelkező környezetben történő mozgásforma tanítása iskolai keretek között. 1959-től kezdve állami szinten tették kötelezővé az úszást ötödik osztálytól, 1960-tól pedig uszodaépítési program vette kezdetét, részben, hogy jobb körülményeket biztosítsanak az ilyen típusú oktatásnak is. 2013-tól átfogó oktatási program (MGY), míg 2014-ben újabb uszodaépítési program vette kezdetét.

Kérdőíves vizsgálatunk alapján megállapítható, hogy hiába jegyzi a Nemzeti alaptanterv és a kerettanterv egyre pontosabban meghatározva az úszásoktatás helyét, szerepét és tartalmát,

az infrastruktúra megléte és a helyi tantervben való megjelenés ellenére sem valósul meg mindenhol az oktatás. A vizsgált minta kisebb csoportját képezők (n=74) válaszaik szerint, több mint 55%-a jelölte, hogy van uszoda a közelben, így kivitelezhető lenne az oktatás (ld 4. melléklet: 7. ábra). A minta (n=74) 27%-nak bevallása szerint azonban nem szerepel a helyi tantervben az úszás, amely eredmény hozzájárul hipotézisünk bizonyításához.

H2: A Magyar Úszó Szövetség által meghirdetett úszóprogram térnyerése következtében a testnevelést tanítók részben vagy teljesen kiszorulnak az iskolai úszásoktatásból, és ez kihatással van motivációjukra, lelkesedésükre.

Részben elvetjük. Megállapítottuk, hogy az úszóprogramok felerősödésével az oktatást megvalósító minta (n=338) 45%-a (n=151) asszisztál, pedagógiai tevékenységet folytat, míg 55% (n=187) oktat önállóan ezeken az órákon. A kapott adatok alapján feltételezésünk első része igaznak bizonyult, miszerint kiszorulnak a tanárok a programok felerősödése következtében. Ugyanakkor ezt az összetett kérdéskört nem lehetett, nem tudtuk minden oldalról körbejárni. A több faktorból álló feltételrendszer egyike az intézmény; a másik az uszoda, úszóegyesületek, legtöbb esetben háttérben a Magyar Úszó Szövetséggel; a harmadik pedig a személyes faktor, a pedagógus maga. Vizsgálva a korosztályt (5. táblázat), látható, hogy az idősebbek aktívabbak, és a fiatalabbaknál motiváltabban vesznek részt az úszásórákon.

H2/a: Azok a testnevelést tanító pedagógusok, akiknek valamilyen kötődésük van az úszáshoz, magabiztosabban, lelkesebben vesznek részt az oktatásban.

Elfogadjuk. A vizsgált mintában (n=338) több oldalról megközelítve mutattuk be, ha a pedagógusnak bármiféle (szakmai: edzői képesítés; egyéni: kimagasló úszástudás; szociális: sportolói múlt, edző és/vagy sportoló a családban) kötődése van az úszósporthoz, úszómozgáshoz, úgy magabiztosabban, lelkesebben áll az iskolai úszásoktatás megvalósításához. Ezeket a kötődéstípusokat rangsoroltuk 1-től 5-ig.

H2/b: Ha több testnevelést tanító venne részt az úszásoktatásban, akkor a „Minden gyermek tanuljon meg úszni” program fő célkitűzése is – minél több gyermek vízbiztos úszástudással rendelkezzen – nagyobb mértékben megvalósulna.

Részben elvetjük. Ahogy a MÚSZ 2019-es szakmai anyagában kiemelték, jelenleg szakemberhiány van a programban, azt a kérdőíves vizsgálatunk is alátámasztotta.

Emellett azt az eredményt kaptuk, hogy az iskolai úszásoktatás a kitöltők (n=412) iskoláinak 18%-ban nem valósul meg. A csoport (n=74) 55%-a jelölte, hogy van uszodai létesítmény az intézményük közelében, vagyis nem infrastrukturális ok miatt nem teljesül az úszásóra. A minta (n=74) 14%-ának elmondása szerint nincs úszást oktató szakember az iskolai csoportjaik számára (22. ábra). A vizsgált minta (n=74) 84%-a részt venne tanárként úszóoktatói továbbképzésen (23. ábra), sőt az úszásoktatásra vonatkozó motivációs skálán (24. ábra) kerek 50%-uk jelölte a pozitív oldalt (Likert 4-5), míg 28%-uk adott semleges választ (Likert 3). Mindezek tükrében részben elvetjük H2/b hipotézisünket. A köznevelésben az úszást oktatók létszámának növelésével közvetlenül erősíthető a program végső célja, kihasználva a teljes humánerőforrást, hogy minden gyermek megtanulhasson úszni, ugyanakkor ennek megvalósítási lehetőségei és módja külön tanulmány tárgyát képezi.

H3: A testnevelési tanterveken belül (a tartalmak összevetésében) az úszásoktatás követelményeit nem minden esetben a vízbiztonságra alapozva határozták meg.

Részben elvetjük. Az iskolai úszásoktatás vízbiztonság és úszáskompetenciák tükrében megállapítható, hogy a tantervi változások, amelyek olyan szemléletmódra fókuszáltak, ami a kompetencia alapú tantervi-tartalmi szabályozás kialakulásához vezetett (1990-es évektől kezdődően), nem vonható párhuzamba a tantervek alapján fellelhető vízbiztonságot jelentő kompetenciák meglétével. Tartalomelemzésünk során megállapítottuk, hogy a legtöbb vízbiztonság és úszáskompetencia az 1926-os, 1941-es, 1946-os, 1992-es és a 2020-as utasításokban, tantervekben, tantervi tervezetekben mutatkozott.

Különbséget téve a vízbiztonság és az úszástudás között, a korábban kiadott utasítások, tantervi tervezetek, tantervekben inkább a vízbiztonságot tartották szem előtt, míg az 1990-es évek végén, a 2000-es évek elejére egyre nagyobb hangsúlyt kapott az úszástudás. A (2020) legújabb kerettantervben újra nagy hangsúly helyeződik a vízbiztonsági feladatokra, így egyértelmű, hogy pozitív irányba fejlődik nem csak a tanulók úszástudása, hanem a vízbiztonság kompetencia alapú szemlélettel felépített úszásoktatás is.

7.3 Összegzés, ajánlások

Történeti-összehasonlító leíró típusú elemzésünk során láttuk, hogy különböző korszakokban milyen célkitűzéssel jelent meg az iskolai úszásoktatás. Mind politikailag,

mind helyi, iskolai szinten is küzdöttek azért, hogy a diákok számára megtaníthassák a legalapvetőbb úszómozgásokat, ezzel elkerülve a vízbefulladásokat és elősegítve az egészséges életmódra, életvitelre való nevelést. Ezek a felvilágosult, lelkes testnevelést tanítók mind példaképpé váltak napjaink pedagógusai számára, mivel függetlenül a körülményektől megvalósították azt, amit elterveztek. Vizsgálatunkban kimutattuk, mennyire fontos a tanár személyes kapcsolata, kötődése az úszással, legyen az oktatásra jogosító kiegészítő végzettség, kiváló úszástudás, vagy vizes sportolói múlt. A tanárok és tanítók jelentős része örömmel képezné magát tovább ezen a szakterületen, hogy magabiztosabban állhasson a medence mellé, vagy állhasson be a tanmedencébe a gyermekek közé.

Elemzésünk során több példát is bemutatunk, ami a továbbképzés felé orientálja a testnevelést tanítókat. A mindennapos testnevelés bevezetését követően a Magyar Gerincgyógyászati Társaság szemléletformáló céllal szervezett 30 órás tanári továbbképzést, amely alkalommal az életmódsportok – köztük az úszás, gyógyúszás – elsajátításának megtanításával bővült a részt vevő pedagógusok tudása.

Amennyiben a külföldi példákat tekintjük, Ausztráliában a tanárok ezirányú képzését (úszásoktatás) már 1910-től maga az Ausztrál Úszó- és Életmentő Szövetség koordinálja. Az oktatási programjuk alapja a kompetencia alapú fejlesztésre, az életvédelemre, és nagy távolság megtételére való felkészítésre fókuszál változó körülmények között. Sikerességük, akár a vízimentő sportágukat szemügyre véve is bizonyítható. Vízimentő válogatott sportolóként láttam és tapasztaltam, hogy az Élet- és Vízimentő világbajnokságokon az ausztrál válogatott kiemelkedően teljesít. A világversenyeken az egyik kiemelt versenyszám a szimulációs gyakorlat, vagyis a „SERC”. A feladat lényege, hogy meghatározott időn belül váratlan helyzetben, a medencében felállított pályán csapatmunkával (5 fő), különböző speciális fogásokkal kell „megmenteni” a vízben lévő „fuldoklókat” (élő emberek és műanyag bábuk a vízben), majd „újra élesztésüket” elkezdni a parton. A pálya része lehet egy gépjármű a medence alján, vagy egy felborított vitorlás (szituáció). A gyakorlatokat a legmagasabb minőségű kivitelezéssel a japánok, az ausztrálok és a hollandok végezték. Oktatási programjukat ismerve mindez nem véletlen, mint ahogy az sem, hogy sportáguk és eredményeik az olimpiai sportágak hírnevével vetekszik hazájukban, míg a magyar sportági vízimentők háttérbe szorulnak, és a hazai közvélemény többsége nem is ismeri ezt a sportágat.

A hazai programok bemutatása során a Magyar Úszó Szövetség saját elemzése (2019) is bizonyítja, hogy kevés szakember tevékenykedik az uszodákban ahhoz, hogy az általuk meghirdetett és irányított vizes program maximálisan kiteljesedjen. Úgy véljük ahhoz, hogy ezt a hiányosságot rövid időn belül pótolni lehessen, egy kompetencia alapú tanári továbbképzés jelenti a megoldást. A szakemberek foglalkoztatása egyesületen keresztül remek lehetőség az utánpótlás bázis növelésére úszósportban, amely egyben segítséget is jelentene abban, hogy minden gyermek vízbiztos legyen és megtanuljon úszni.

Megoldásként javasolható egy olyan 2 x 30 órás tanári továbbképzés, ahol a pedagógusok nem csupán a legfrissebb módszertani trendekkel ismerkedhetnek meg, hanem a saját vízbiztonság és úszáskompetenciáikat is fejlesztenék. Az elméleti és gyakorlati oktatással párhuzamosan maga a pedagógus úszástudása magasabb szintre emelhető, mindezt változó körülmények mellett zárt és nyílt vízben ismételve egyaránt. Emellett különböző ügyességi feladatokkal lehet bővíteni ismereteiket, a saját bőrükön keresztül megtapasztalt élményekkel. Az ilyen, gyakorlatorientált képzés során a fent vizsgált tanárok körének még befolyásolható, személyes alapú (úszástudás, végzettség) kötődésüket erősítenénk az úszósporthoz. A képzés lehetőséget adna azoknak a kollégáknak, akik úgy érzik, hogy tudásuk nem elegendő, vagy már nem elég friss ahhoz, hogy magabiztosan, a gyerekek számára is, izgalmas és innovatív feladatokkal vezessék az úszófoglalkozást. A tanári továbbképzés zárásaként segédoktatói végzettséget szerezhethének, amely felhatalmazás birtokában hatékonyabb munkát tudnak majd végezni, és amely várhatóan pozitívan befolyásolja attitűdjüket.

Amennyiben az oktatás során minél innovatívabban, minél többféle vizes mozgásformával ismertetik meg a diákokat és szerettetik meg velük a vizet ezeken keresztül, akkor nagy az esély arra, hogy a diák valamelyik vizes sportág irányába orientálódik a későbbiekben. Ez a képzés biztosítaná, hogy a játékos vízhez szoktatástól a sikeres úszótechnikák elsajátításán túl, a vízbiztonság kompetenciák fejlesztésével a pedagógusok valóban kialakítsák a gyermekek számára azt a fajta víz- és cselekvésbiztonságot, amellyel csökkenthető a vízbalesetek, vízbefulladások száma, és amit a külföldi szakirodalmak és programok is hangsúlyoznak. A gyermekek érdeke is, hogy a magabiztos pedagógus, változó körülmények között (zárt uszoda, nyílt vízfelület) gyorsan és a lehető legmegfelelőbben tudjon reagálni, segíteni váratlan helyzetekben, balesetmegelőzésben.

Amennyiben figyelembe vesszük a kötődés-alapú összefüggés vizsgálat eredményei alapján felállított rangsort, akkor a képzés hozzájárulhat ahhoz is, hogy a tanári munkaközösségen belül könnyebben kijelölhető legyen az úszást felügyelő, tanító pedagógus.

További lehetőségként – a korábbi gyakorlathoz hasonlóan – a testnevelő tanárképzéssel párhuzamosan az arra vállalkozó, és az úszásban megfelelő alapképzettséggel rendelkező egyetemi hallgatók számára úszóoktatói/úszóedzői szakképzettség megszerzését lehetne biztosítani a felsőoktatási intézmények és a MÚSZ közötti együttműködési megállapodás keretében, az utóbbi szakmai felügyeletével.

ÖSSZEFOGLALÁS

A doktori disszertációt több szálon vezettük, amely során áttekintettük az úszás megjelenését és elterjedését, fogalomkörének változásait, Magyarország fürdőkultúrájának történetét, az uszodai létesítmények és vele párhuzamban az úszásoktatás kialakulását, annak módszertani fejlődését. Részletes bemutatásra került az iskolai úszásoktatás kialakulása ambiciózus és innovatív testnevelést tanítók által, hogyan változott a korszaknak megfelelően az oktatás módszertana, és mindezt hogyan befolyásolta az oktatás körülménye, helyszíne (nyílt víz, medence). Megtudtuk milyen gyorsasággal fejlődött az infrastruktúra, hogy a legmegfelelőbb módszertant alkalmazhassák az oktatók. Végül, de nem utolsó sorban vizsgáltuk az iskolai úszásoktatás jelenlegi helyzetét, és ezen belül a(z) MGY program megvalósulását. Láttuk, hogy a megjelent szakirodalmakban, könyvekben, határozatokban egyöntetűen hangsúlyozták, hogy az úszást minél fiatalabb korban érdemes elsajátítani. Jó példa, hogy már az ókori görögök és rómaiak is előírták, viszont volt példa ennek ellenkezőjére is, a Mária Terézia által kiadott Ratio Educationis (1777) által, ami pont, hogy veszélyességéből adódóan tiltotta a nyílt vízi úszást.

Megállapítottuk, hogy az oktatási módszerek hosszú évtizedeken keresztül alakultak, végül gyakorlati és edzői tapasztalatszerzés útján teljesedtek ki. Napjainkra már kiforrott egy olyan korszerű oktatási modell, amely a vízhez szoktatással veszi kezdetét és az úszásnemek tanításával folytatódik.

A 2000-es évektől kezdődően fordulat látható az iskolai úszásoktatás nemzetközi színterén, módosulnak a fogalmak és az iskolai követelmények is. Jellemzően kompetencia és készség alapúvá fejlődött világszerte. A magas jövedelmű (pl. OECD) országokban történő vízbefulladások (WHO, 2018) is bizonyítják, hogy minél jobban rendelkezésre állnak az infrastrukturális feltételek - átalakul az úszásoktatás a vízi kompetenciáknak megfelelően -, annál nagyobb a diákok lehetősége, esélyük a túléléshez szükséges készségek megszerzésére saját maguk és mások életének megmentése érdekében. Mindehhez az intézményfenntartók, iskolák és környezetük nagyobb elvi támogatását kell elérni, a testnevelést tanító pedagógusok magabiztosabb cselekvőképességét a sajátos tulajdonságokkal rendelkező, természetes közegben.

A legújabb hazai kerettantervben (2020) nagyobb hangsúly helyeződött a vízbiztonság elsajátítására. Immáron egyre jobban közelítünk más országok - például Franciaország - úszásoktatás kritériuma felé, hiszen nem csak medencében lesz szükséges teljesíteni a

diákoknak, hanem a középiskolai évfolyamokon tanulóknak - lehetőséghez mérten - nyílt vízben is bizonyítaniuk kell tudásukat. Azonban a fent felsorolt eredmények eléréséhez a (helyi) tantervi változtatásokban, egy folyamatosan frissülő képzés megalkotásában, az iskolai úszásoktatás reformálásában látjuk a lehetőséget, amely tartalmazza a vízbiztonság és úszáskompetenciákat, a változó körülmények között (nyíltvíz, szimulációs, szituációs gyakorlatok) történő oktatás folyamatát.

Az úszástudás meghatározása során láttuk, hogy az úszástudás országonként továbbra is különböző szintű teljesítményt, tartalmat feltételez. Európában az elfogadott szint 200 méter *folyamatos úszást* jelent mélyvízben (Tóvári és mtsai, 2014). Az alapfokú úszástudás felső szélső értékének megállapítása nehéz. A történeti visszapillantásban, a tantervek áttekintésében és a legfrissebb szakirodalmakban azt találtuk, hogy a vízbeugrás, úszás, *vízalatti úszás és a vízből mentés kritériumai* az úszástudásnak (Nagy, 1981). A fogalom napjainkban is változáson megy keresztül a nemzetközi szférában, ebből következtetünk arra, hogy hazánkban is várható lesz a meghatározás ez irányú módosítása.

Az infrastrukturális hiányosságokat, szakemberek létszámát és a módszereket párhuzamba állítva egyértelmű, hogy a korai törekvések nem tették lehetővé az egész országra kiterjedő úszásoktatást, és ennek reális lehetőségei napjainkban is hiányosak. Gyémánt 1980-ban végzett vizsgálatában hasonló megállapításokra jutott. Középiskolásokat mért fel, amelyeknek elkeserítő eredménye született: 50 métert kellett teljesíteniük a diákoknak, és csupán 45%-a tudta teljesíteni a távot. Azokban a városokban, ahol melegvízes medencék voltak és télen is működtek, jobb eredményt értek el a tanulók, mint ahol csak időszakosan, tavaszi-nyári hónapokban zajlottak az oktatások. Gyémánt az úszásoktatás fogyatékoságának nevezi a létesítmény- és szakemberhiányt. Ez utóbbinál kiemeli, hogy kevés testnevelő tanár szerez *úszásoktatásra jogosító képesítést*, így a kiscsoportos úszásoktatás megvalósíthatatlan, csak nagyobb csoportokban tudtak dolgozni a szakemberek. Ráadásul irreálisan magasnak tartották a *belépőárakat* is a létesítményekbe, így a gyermekek közti esélyegyenlőség kevésbé valósult meg (Gyémánt, 1980). Gyémánt által megfogalmazott körülmények ma is aktuálisak, akár a létesítmény-, akár a szakemberhiányt nézzük. Napjainkban a létesítményfejlesztés az uszodaépítési program keretében zajlik. A szakemberek létszámát még jelentősen bővíteni szükséges a közeljövőben.

A dolgozatban több oldalról vizsgáltuk az iskolai úszásoktatást (történeti-összehasonlító elemzés, tartalomelemzés, kompetencia kimutatás és kérdőíves vizsgálat), amely alapján megállapítható: attól a céltől, hogy Magyarországon minden gyermek egyenlő eséllyel vehessen részt iskolai úszásoktatáson, még messze vagyunk. A folyamatos fejlesztések („Tanuszoda építési program”, „Minden gyermek tanuljon meg úszni program”, később „Úszónemzet Program”) egyre többet tesznek a megvalósításért, és egyre közelebb hozzák ezt a jelenkor számára.

Korukat megelőzve, 1976-ban Tóth Ákos és Gombocz János „A Főiskolai Hallgatók úszókészségének és pedagógiai képességének fejlődése a II. és III. évfolyam alatt /II.rész/” c. tanulmányukban már keretbe foglalták jelen korunk trendjét, vagyis az élethosszig tartó tanulást (Life Long Learning²⁶-et, továbbiakban LLL). A tanulmányban megfogalmazódott annak követelménye, hogy olyan testnevelést tanító tanárok és tanítók képzése legyen, akik alkotó módon tudják alkalmazni ismereteiket, a tudományos gondolkodás képességeivel rendelkezzenek, és tevékenységük során lépést tudjanak tartani szaktárgyuk, a pszichológia, a pedagógia és szakmódszertan fejlődésével. Mindez feltételezi a testnevelő tanárok esetében is az egész életen át tartó tanulást. Az LLL tudományos igényű keretbe rendezése az 1960-as évek elejétől zajlott, míg hivatalos jelentését csak az 1996-os OECD-országok oktatási minisztereinek értekezletén kapta meg (Tóth és Gombocz, 1976).

A modern kor „vívmányainak” és a „felgyorsult világnak” köszönhetően az ismeretek bővítésére véleményünk szerint csak részben van lehetőség, mivel a túlterhelt curriculumok (sok más országhoz hasonlóan), a tantárgy sokszínűségéből fakadóan és a pedagógusok leterheltsége azt eredményezte, hogy a tanárok szakmai feladataikból, vállalásaikból elhagynak. Jellemző, hogy idejük és kedvük sincs, hogy kilépjenek a megszokott oktatási módszerek gyakorlatából, a fennmaradó szabadidőben pedig ritkán fejlesztik magukat (Csépe, 2020).

Erre a helyzetre való tekintettel, a szervezett pedagógus továbbképzések lehetőséget biztosítanak a tanárok számára, mind időkeretben, mind anyagilag támogatva, hogy a legfrissebb, legmodernebb tudást kapják az egyetemi oktatóktól és szakemberektől. Javaslatunk szerint hiánypótló lehet a kompetencia alapú úszóoktatói, tanári továbbképzés, ahol úszó szakemberek szakszerű megoldást biztosító képzéssel pótol(hat)ják a

²⁶ Life Long Learning: „Az egész életen át tartó tanulás egy születéstől a halálig tartó szándékos tanulási tevékenység, amelynek célja, hogy fejlessze valamennyi egyén ismereteit és kompetenciáját, akik részt kívánnak venni a tanulási folyamatokban” (Harangi, 2003).

szakterületen belül megfogalmazott hiányosságokat, amely tudást - a gyakorló pedagógusok beilleszthetik saját tanóráikba. Növelné a továbbképzések iránti hajlandóságot, a tanárok erőfeszítéseinek megbecsülését, ha az ilyen irányú képzések is beszámításra kerülnének a pedagógus életpálya modell előrelépési lehetőségeibe.

REZÜMÉ

A doktori disszertációt több szalon vezettük, amely során áttekintettük az úszás megjelenését és elterjedését, fogalomkörének változásait, Magyarország fürdőkulturájának történetét; az uszodai létesítmények alakulását és vele párhuzamban az úszásoktatás kialakulását, valamint annak módszertani fejlődését. Az úszás és úszásoktatás környezeti és infrastrukturális hátterének változásai is eredményezték, hogy az oktatási módszerek hosszú éveken keresztül formálódtak, végül gyakorlati és edzői tapasztalatszerzés útján teljesebben ki. A történelmi időszakok alatt a környezeti tényezők folyamatos korszerűbbé válása nagymértékben segítette az úszómozgások oktatási folyamatát, így részben a térbeli változások miatt módosultak, fejlődtek a módszerek, eszközök és az eredményesség is.

Vizsgáltuk az úszástudás fogalmát, amit összevetettünk korunk nemzetközi meghatározásaival. A történelmi-összehasonlító leíró jellegű elemzés során részletes bemutatásra került az iskolai úszásoktatás kialakulása, fejlődése, és korszakonként a köznevelési dokumentumokban (tantervekben) megfogalmazott követelmények változása.

A kompetenciaalapú vizsgálat eredménye, hogy a pozitív irányban fejlődő infrastrukturális körülmények és a tantervek alapján leszűrhető vízbiztonságot jelentő kompetenciák megjelenése között nem vonható párhuzam. Az is bizonyítást nyert, hogy a korábban kiadott tantervek jó része részletesebb, célorientáltabb feladatokkal, követelményekkel járult hozzá az úszásoktatás minőségéhez, mint az 1995-től megjelentek. A kompetenciák tükrében a leginkább lefedett dokumentumok az 1926-os (9), 1927*-es (9), 1941-es (10), 1943*-as (10), 1946-os (9), 1952*-es (9) és az 1992*-es (10). A legújabb 2020-as kerettanterv egy kompetencia kivételével mindet tartalmazza, ami jelentős pozitív változás és előrelépés a vízbiztonságot elősegítő, kompetencia alapú úszásoktatás megvalósításának lehetőségében.

A dolgozatban több oldalról vizsgáltuk az iskolai úszásoktatás jelenlegi helyzetét és az oktatást segítő programokat. Az infrastrukturális hiányosságok, szakemberek létszáma és a módszereket párhuzamban állítva látható, hogy a XX. század közepén indult törekvések nem tették lehetővé az egész országra kiterjedő úszásoktatást, amelynek reális lehetőségei napjainkban is hiányosak. Attól a céltől, hogy Magyarországon minden gyermek egyenlő eséllyel vegyen részt iskolai úszásoktatásban, még messze vagyunk, de a folyamatos fejlesztések („Tanuszoda építési program”, „Minden gyermek tanuljon meg úszni program”, „Úszónemzet Program”) egyre közelebb hozzák ezt a jelenkor számára.

A kutatás részét képezte egy kérdőíves vizsgálat, amely az iskolai úszásoktatás helyzetfelmérésére irányult. A mintát, azok a tanítók és testnevelő tanárok képezték, akik általános iskolai évfolyamokon (1-8.) testnevelést tanítanak. A mintavételi eljárás egy kiterjesztett hólabda módszer volt annak érdekében, hogy minél több testnevelést tanító pedagógust érjünk el. A kitöltők száma 418 fő, amelyből a feldolgozható minta száma $n=412$ lett. Ez a vizsgált populáció 7,25 %-át jelenti. A kutatási kérdésekre, hipotézisekre keresett válaszokhoz kimutatásokat, egyszerűbb statisztikai számításokat továbbá a testnevelést tanítók úszáshoz való kötődésének összefüggés vizsgálatához khi-négyzetpróbát alkalmaztunk.

Eredményeink alapján bizonyított, mennyire fontos a tanár személyes kapcsolata az úszással, legyen az oktatásra jogosító kiegészítő végzettség, úszástudás, vagy vizes sportolói múlt. Azok a testnevelő tanárok, tanítók, akiknek valamilyen irányú kötődése van az úszáshoz, magabiztosabban, lelkesebben vesznek részt az iskolai úszásoktatásban. A pedagógusok jelentős része örömmel képezné magát tovább ezen a szakterületen. A vizsgálat során az is kiderült, hogy a meghirdetésre került úszásprogramok felerősödése következtében a testnevelést tanítók részben kiszorulnak az iskolai úszásoktatásból. Ha célorientáltan, területileg kiegyensúlyozottabban terveznék az iskolai úszásoktatást a programban résztvevő edzőkkel, akkor nagyobb arányban kapcsolódhatnának be a testnevelést tanítók ténylegesen az oktatásban, ami a „Minden gyermek tanuljon meg úszni program” fő célkitűzésének elérését is jobban kiteljesedhetné.

A következtetések alapján megfogalmazott ajánlással az úszásoktatás szakmai tartalmát és színvonalának emelését lehetne elérni. Javaslatunk szerint olyan úszóoktatói és pedagógus továbbképzéseket kell szervezni, ahol felkészült szakemberek a kompetenciaalapú úszásoktatás szakszerű módszertanát biztosítva és átadva fejlesztenék, pótolnák a pedagógusok úszás szakterületén mutatkozó hiányosságait.

SUMMARY

The doctoral thesis summarizes the history of the Hungarian bath and Spa culture, the development of bath and swimming pool complexes (institutions) in Hungary. In line with this brief summary the study also reviews the methodical developments in swimming education and teaching. The teaching methods in swimming developing and forming for years, finally culminate in experience gain of practical skills in coaching. During historical periods the environmental circumstances have changed and the modernization helps the development of coaching. This processes contribute to understand the mechanism of spatial movements resulting in modified methods, equipment and efficiency.

We have examined the definition of swimming ability. After the revision of the literature and examination of syllabus we introduced schools' swimming lessons formation and development. We describe how the requirements changed during the different historic periods based on the documents of the public education.

We examined the definition changes of swimming-ability that we compare with the newest international requirements and definitions. The result of the competence-based revision is that the developing infrastructures do not improve the swimming skills and competences. Sometimes an earlier detailed published syllabus with goal oriented practices contributed the quality of swimming coaching as it has been presented before 1995. The earlier published syllabuses (such as in 1941, 1943, 1946 and 1992) covers and determined better these competences. In the newest syllabus (2020) contains all competences (except one) that is a significant improve in the competence-based swimming training and teaching. This syllabus also help to prove better safe in the water.

The study examined the current situation of swimming education and the assisting programmes in swimming education. In the past in spite of early endeavours the missing infrastructure and low number of experts and missing methods could not allow to improve swimming education in the whole country. Unfortunately, the whole country covered swimming coaching programmes reality is still missing nowadays. Not every child has the same opportunity to join the swimming education and learn to swim. However, the continuous development in infrastructure (“Tanuszoda építési program”, “Minden gyermek tanuljon meg úszni program”, “Úszónemzet Program”) bring this dream closer to the reality.

The study includes a question-based study, which would like to measure the current situation in swimming education. Sample contains teachers and physical education teachers, who

teaching physical education in primary schools. The sample collection method was an extended snowball method to recruit the highest number of participants and evaluable data. 418 teachers filled out our questionnaire and 412 were valid cases. This is the 7,25 % of teachers who are involved in primary school education. To evaluate the answers for the questions we use simple statistical descriptions and analysis (to test the affinity for swimming we used chi-square test).

Our results support the importance of the personal experience (other extracurricular skills, swimming skills, former water sport experience). Those physical education teachers who have these experiences are more confident and motivated in teaching. Most of the teachers would gain/learn new skills in this field. We also revealed that the more advertised training and teaching programmes the less possibility for teachers to be involved in swimming education. If we would plan and develop more target-oriented school programmes (balanced with other extra-curricular programmes), the teachers would be better and more involved in swimming education. These structural changes may help to increase the efficacy of “Minden gyermek tanuljon meg úszni program” programme.

Based on our results and our recommendations the swimming education skills, standards could level up. Based on our suggestion we should organize competence-based skill trainings (with skilled trainers) for trainers and teachers, where we can improve the individual skills and methods to correct incompleteness.

Keywords: competence, skill-training in swimming, curriculum analysis, continuation course, junction analysis.

IRODALOMJEGYZÉK

1. **Arató, F.** (1964). Adalék a magyar népiskolai tanterv történetéhez. *Magyar Pedagógia*, 248-255.
2. **Arold, I.** (1979). *Az úszás oktatása*. Budapest: Sport. 147.
3. **Babbie, E.** (2001). *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Ballasi Kiadó. 744.
4. **Bakó, J.** (1986). *Az úszás története*. Budapest: Sport Lap- és Könyvkiadó. 295.
5. **Bakó, J.** (1992). *Vízcseppek*. Budapest: Seriart Kiadó. 160.
6. **Ballér, E.** (1996). *Tantervelméletek Magyarországon a XIX-XX. században*. Budapest: Országos Közoktatási Intézet. 224.
7. **Ballér, E.** (2003). A tanterv. In I. Falus, *Didaktika. elméleti alapok a tanítás tanulásához*. (old.: 191-216.). Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
8. **Bass, D., & Hardy, C. A.** (1997). That Shinking Feeling: Swimming in Primary School Post the 1988 Education Reform Act. *European Journal of Physical Education* 2:2, 178-197.
9. **Báthory, Z., Ballér, E., Nagy, J., & Szebebenyi, P.** (1990.). *Nemzeti Alaptanterv. Első fogalmazvány*. Székesfehérvár: Szövmű Vállalat.
10. **Bély, M.** (1968). *A tanácsköztársaság iskolai testnevelés- és sportpedagógiája*. Eger: Egri Tanárképző Főiskola füzetek. 51-71.
11. **Bély, M., & Kmetykó, J.** (1918). *Az elemi iskola testnevelés tanterve és utasítása. Bély Mihály és Kmetykó János előadói javaslata alapján megállapított szöveg*. Budapest: Fritz Á. ny. 83.
12. **Berzeviczy, A., & Szuppán, V.** (1892). Az ifjuság [ifjúság!] testi nevelésnek ügye. *Magyar Pedagógia*, 376-338.
13. **Biró, M.** (2007). Az úszásoktatásban alkalmazott módszerek fejlődése. *Neveléstörténet 3-4*.
14. **Biró, M.** (2011a). A rekreációs úszás története. *Rekreáció*, 13-18.

15. **Biró, M.** (2011b). *Uszodai sportok - Úszás, víz alatti sportok, mű- és toronyugrás, vízilabda, kajakpóló, szinkronúszás, aquafitness*. Pécs: Dialóg Campus. 201.
16. **Biróné Nagy, E.** (2004). *Sportpedagógia*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus. 217.
17. **Bognár, J.** (2010). *Pedagógiai és sportpedagógiai ismeretek*. Budapest: ÖM. 138.
18. **Brenner, R. A., Saluja, G., & Smith, G. S.** (2003). Swimming lessons, swimming ability and the risk of drowning. *Injury Control and Safety Promotion, 10:4*, 211-215.
19. **Brown, E.** (1673). *A Brief Account of Some Travels in Hungaria, Servia, Bulgaria, Macedonia, Thessaly, Austria, Styria, Carintia, Carniola and Frivli*. London: Printed by T.R for Beny. 178.
20. **Comenius, J. A.** (1685). *Orbis sensualium pictus*. Lőcse: Hasonmás kiadás. RMK.
21. **Csajka, I.** (1982). Adatok a sárospataki iskola XVIII. századi testkultúrájának történetéhez. In Makkár, M. *A Testnevelési Főiskola Közleményei* (old.: 137-147.). Budapest: Testnevelési Főiskola.
22. **Csépe, V.** (2020. 1). Az a baj, hogy 30 éve így tanítunk - interjú Csépe Valériával. *UnivPécs*, old.: 17-18.
23. **Csordás-Makszin, Á., Gombocz, G., Gombocz, J., Ökrös, C., Pusztainé Besenyői, A., & Szabóné Balogh, J.** (2015). *Testnevelő tanári kézikönyv*. Budapest: Gulliver Lap- és Könyvkiadó. 308.
24. **Dubecz, J., & Nagy, S.** (1984). A testnevelés tantárgyban bevezetett nevelési és oktatási tervek beválásáról, a gyakorlati munka tapasztalatairól. *A testnevelés tanítása*, 65-84.
25. **Edwards, P., & Tsouros, A.** (2006). *The Solid Facts: Promoting physical activity and active living in urban environments: The Role of Local Governments*. Geneva: WHO European Office. 66.
26. **Falus, I., & Ollé, J.** (2008). *Az empirikus kutatások gyakorlata. Adatfeldolgozás és statisztikai elemzés*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. 314.
27. **Falus, I., Goluhofér, E., Kotshy, B. M., Nádasi, M., & Szokolszky, Á.** (1989). *A pedagógia és pedagógusok. Egy empirikus vizsgálat eredményei*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 2020.

28. **Falus, I., Tóth, I., Környei, M., Bábosik, I., Réthy, E., Szabolcs, É., . . . Nádasi, M.** (2011). *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Budapest: TÁMOP 4.2.5 Pályázat könyvei. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
29. **Fehér, K.** (2000). Az első magyarnyelvű tankönyvek. *Könyv és nevelés*, 1.
30. **Fehér, K.** (2013). Egy reformkori erdélyi pedagógus, Sasku Károly. *Magiszter*, 3. 81-91.
31. **Firszov, Z. P.** (1951). A bűvárúszás oktatásának módszere. In Endrődi, L. *Úszás jegyzet* (old.: 27-31.). Budapest: Sport Lap- és Könyvkiadó.
32. **Flintoff, A., & Fitzgerald, H.** (2012). Theorizing difference and (in)equality in physical education, youth sport and health. In Dowling, F. Fitzgerald, H. & Flintoff, A. *Equity and Difference in Physical Education, Youth Sport and Health: A Narrative Approach*. (old.: 11-37.). London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
33. **Földes, É.** (1954). *Az úszás mesterei*. Budapest: Ifjúsági Könyvkiadó. 80.
34. **Földes, É., Kun, L., & Kutassi, L.** (1982). *A magyar testnevelés és sport története*. Budapest: Franklin Nyomda. 640.
35. **Freas, S. J.** (1999). A history of drowning and resuscitation. In Freas, S. J. & Fletmeyer, J. R. *Drowning: New Perspectives on Intervention and Prevention*. (old.: 1-30.). Boca Raton, Florida: CRC Press.
36. **Frenkl, R.** (1974). *A sport közéről*. Budapest: Sport. 285.
37. **Gál, S.** (1848). *Oktatási szabályzat a magyar gyalogság számára*. Pest: Gál S. 192.
38. **Gergely, G.** (2004). Tatnervelemzés a paradigmaváltás jegyében. *Új Pedagógiai Szemle*, 9-20.
39. **Giehl, J., & Hahn, M.** (2010). *Úszás*. Budapest: Cser Kiadó. 127.
40. **Gombocz, J.** (1999). Az iskolai testnevelés problémái az ezredfordulón. *Kalokagathia*, 1-2. sz. 15-39.
41. **Gombocz, J.** (2010). *Sport és nevelés*. Budapest: Balaton Akadémia. 128.
42. **Gombocz, J., & Hamar, P.** (2014.). Test és nevelés - egészségnevelés? Gondolatok egy pedagógiai terminológia-változásról. *Új Pedagógiai Szemle*, 11-12. sz. 92-102.

43. **Hamar, P.** (2001). A testnevelés kerettanterve, tantervi keretei. *Új Pedagógiai Szemle*, 6. 48-56.
44. **Hamar, P.** (2016). *A testnevelés tantervelmélete*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó. 184.
45. **Hamar, P., Prhoda, G., & Karsai, I.** (2018). Adalékok az iskolai testnevelés tananyag-kiválasztásához. *Iskolakultúra*, 3-4. sz. 28-38.
46. **Harangi, L.** (2003). A „Lifelong Learning” paradigma és hatása a magyar közoktatásra. In Mayer, J. & Singer, P. *A tanulás kora*. Budapest: Országos Közoktatási Intézet.
47. **Hencsei, P., Ivanics, T., Takács, F., & Vad, D.** (2005). *Magyarok az Olimpiai Játékokon, Athéntól-Athénig*. Budapest: Magyar Olimpiai Bizottság, Work Press Iparművészeti Kft. 458.
48. **Horánszky, N.** (1974). *Közoktatási tantervek 1868-1971. 1. Az általános képzés tantervei*. Budapest: OPKM. 173.
49. **Horváth, I.** (2017). Fauszodák, folyami uszodák Esztergomban a 19-20. században. *Esztergom: Évlapjai, Annales Strigonienses*, 34-45.
50. **Iglói, L., Barati, K., & Bognár, L.** (1991). *Alternatív Testnevelési Tanterv*. Budapest: Nemzeti Szakképzési Intézet OPITECH Kft. 199.
51. **Imre, N., & Nagy, M.** (2003). Pedagógusok. In Halász, G. & Lannert, J. *Jelentés a magyar közoktatásról*. (old.: 237-305.). Budapest: Országos Közoktatási Intézet.
52. **Insel, P. M., Roth, W. T., Rollins, L. M., & Petersen, R. A.** (1994). *Core concepts in Health*. Mountain View, California: Mayfield Publishing Company. 64.
53. **Ivánkóvits, K.** (1934). Az iskolán kívüli ifjúság testnevelése. *Néptanítók Lapja*, 67. évf. 23. sz. 893-894.
54. **Katona, Z.** (2019). Vízből mentés, elsősegélynyújtás. In Tóth, Á. *Úszó Nemzet Program, Minden Gyermekek Tanuljon meg Úszni! úszás oktatásmódszertan*. (old.: 283-306). Budapest: Kiving.
55. **Kéri, K.** (1998). „A beteg szíve kedvetlen, az étele ízetlen...” Egy 18. századi magyar orvos könyvei az egészségről. *Egészségnevelés*, 4. 183-184.

56. **Kiricsi, J.** (2002). *Úszásoktatás kisikolások számára*. Budapest: SE-TSK. 116.
57. **Kis, J.** (1817). A' testet tárgyazó nevelésről. *Tudományos Gyűjtemény*, 9.sz. 3-38.
58. **Kiss, J.** (1794). „Egészséget tárgyazó katechismus a' köznépnek és az Oskolába járó Gyermeknek számára, Hogy tudhassák Egésségjeket betsülni és örizni.”. Sopron: Sziesz Klára. 138.
59. **Klavigyik, M.** (2018). *Oktatási és nevelési intézmények szabadterei Magyarországon 1868 és 1945 között*. Gödöllő: Doktori PhD értekezés.
60. **Kmetykó, J.** (1934). *Testnevelési Vezérkönyv*. Budapest: A szerző kiadása.163.
61. **Knight, T. E.** (1531). *The Boke named The Governour*. London.: J.M.Dent & Co.
62. **Kokkinos, P.** (2012). Physical activity, health benefits, and mortality risk. *ISRN Cardiol.*, 718-789.
63. **Kornis, G.** (1913). *Az 1777-iki Ratio Educationis*. Budapest: A Kath. Középiszkolai Tanáregyesület, Stephaneum. 278.
64. **Kovács, K.** (2015). *A sportolás, mint támogató faktor a felsőoktatásban*. Debrecen: CHERD. 267.
65. **Kovács, Zs., Tóvári, F., & Prisztóka, G.** (2016). Az iskolai úszásoktatás eredményességének vizsgálata két eltérő metodika alapján. In *A tanulás új útjai: HUCER* (old.: 90.). Kaposvár: Magyar Nevelés- és Oktatókutatók Egyesülete.
66. **Kovács, Zs., Tóvári, F., Prisztóka, G., & Kajos, A.** (2018). The two methods of teaching swimming in hungarian schools. *Edicoes Desafio Singular Morticidade*, 14. 2. 151-152.
67. **Kovácsné Solymossy, M.** (2002). Az úszásoktatás alapjai értelmi fogyatékos sportolók számára. In Jády, Gy. *Segédlet értelmi fogyatékos sportolók felkészítéséhez és versenyzéséhez* (old.: 40-71). Szeged: Tisza Press.
68. **Kozma, T.** (2006). *Az összehasonlító neveléstudomány alapjai*. Budapest: Új Mandátum Kiadó. 263.
69. **Köbli, Á.** (2018). *Nemzetközi jelentőségű fürdővárosaink komplex fejlesztési lehetőségei a fenntarthatóság jegyében*. Pécs: Doktori (PhD) értekezés.

70. **Kövér, L.** (2013). Jacobus Tollius magyarországi mozaikjai. *ATEAS*, 28. 3. 5-23.
71. **Kun, L.** (1978.). *Egyetemes és magyar sporttörténet*. Budapest: Sport Kiadó. 439.
72. **Kun, L.** (1998.). *Egyetemes testnevelés- és sporttörténet*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. 409.
73. **Kutassi, L.** (1981). A szocialista testnevelés és sport általános kibontakozásának kezdete Magyarországon I. rész. *A testnevelési főiskola közleményei*, 3. 11-32.
74. **Kutassi, L.** (1982). A szocialista testnevelés és sport általános kibontakozásának kezdete Magyarországon II.rész. *A testnevelési főiskola közleményei*, 1. 11-34.
75. **Lampel, R.** (1869). *Tanterv a nép- és polgári iskolai testnevelésben*. Pest: Népiskolai Törvény, I. függelék m.k.vallás- és közoktatási minister által az 1868-ik XXXVIII. TCZ. értelmében kiadott .
76. **Leibinger, É.** (2007.). *A leánytorna szomatikus fejlesztő és nevelő hatásainak érvényesülése az iskolai testnevelésben*. Budapest: Doktori (PhD) értekezés. Semmelweis Egyetem, Nevelés- és Sporttudományi Doktori Iskola. 150.
77. **Locke, J.** (1824). *The Works of John Locke in Nine Volumes. 12th ed.* London: Rivington. 502.
78. **Long, G.** (1833). *The Penny Cyclopædia, Society for the Diffusion of Useful Knowledge*. London: Charles Knight. 520.
79. **Madarász, T.** (2016). Néhány választott egyéni sportág jelenlegi helyzetének és versenyképességének elemzése Magyarországon. *International Journal of Engineering and Management Sciences*, 1.1. 1-20.
80. **Magyar, G.** (1996). A testi nevelés rendszere a magyar tanítóképzésben. *Pedagógusképzés*, 24 (1-2) 211-218.
81. **Manilius, M., & Housman, A. E.** (1932). *M. Manilii Astronomica*. Cambridge: University Press. 6 ed. 181.
82. **Marilu, D. M., & Gregory J. W.** (2010). *FITNESSGRAM/ACTIVITYGRAM Test Administration Manual 4.th ed.* Texas: The Institue Human Kinetics Dallas. 202.
83. **Meleg, C.** (2006). *Az iskola időarcai*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus. 236.

84. **Mészáros I.,** (. (1981). *Ratio Educationis - Az 1777-i és az 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása.* Budapest: Akadémiai Kiadó. 433.
85. **Meursing, B. J.** (2014). *The History of Resuscitation in Joost J.L.M. Bierens Drowning, Prevention, Rescue, Treatment. 2nd ed.* The Netherlands: Springer.
86. **Mihalovicsné, A. L.** (2006). A filantropizmus pedagógiája: Johann Bernhard Basedow munkássága. *Iskolakultúra*, 16. 4. 11-120.
87. **Mihály, I.** (2003). Még egyszer a kulcskompetenciákról. *Új Pedagógiai Szemle*, 6. 103-112.
88. **Moran, K.** (2002). *The Provision of Aquatics Education for Primary School-age Pupils in The Greater Auckland Region.* Research Committee: Monograph/Research Series Report 1. Auckland College of Education.
89. **Nabatnyikova, M. J.** (1951). Tapasztalatok az úttörőtáborban az úszásoktatás terén. In Endrődi, L. *Úszás jegyzet* (old.: 19-26). Budapest: Sport Lap- és Könyvkiadó Vállalat.
90. **Nagy, S.** (1981). *Az úszástanulás folyamata, az alapfokú úszástudás mérése.* Szeged: Doktori (PhD) értekezés. 169.
91. **Nagy, S.** (1984). Úszás. In Nagy, T. *Testnevelés 1-4. osztály.* (old.: 185-194.). Budapest: Tankönyvkiadó.
92. **Nagy, S.** (1986). Úszás. In Nagy, T. *Testnevelés 1-4. osztály.* (old.: 185-194.). Budapest: Tankönyvkiadó.
93. **Náhlik, Z.** (1970). "Comenius tanítása". *Korunk*, 29. 11.
94. **Németh, Á., & Költő, A.** (2014). *Egészség és egészségmagatartás iskoláskorban : az Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása elnevezésű, az Egészségügyi Világszervezettel együttműködésben megvalósuló nemzetközi kutatás 2014. évi felméréséről készült nemzeti jelentés.* Budapest: Nemzeti Egészségfejlesztési Intézet. 234.
95. **Odgen, C. L., Flegal, K. M., Carroll, M. D., & Johnson, C. L.** (2002). Prevalence and trends in overweight among US children and adolescents, 1999-2000. *JAMA*, 288. 14. 1728-1732.

96. **Országos Testnevelési Tanács.** (1926). *Úszás, Testnevelési utasítás II. rész Testnevelési és sportágak 5. füzet.* Budapest: Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság. 87.
97. **Papp, A.** (2010). Oszmán-török fürdők Budán-a Rudas és a Rác fürdő régészeti kutatása (2004-2006). In Benkő, E. & Kovács, Gy., *A középkor és a kora újkor régészete Magyarországon.* (old.: 207-220.). Budapest: MTA Régészeti Intézete.
98. **Pelayo, P.** (2010). De l'art de nager à la science de la natation. *Sport, reserche et société*, 26. 18-23.
99. **Penney, D., & Harris, J.** (1997). Extra-cullicular physical education: more of the same for the more able? *Sport education and Society*, 2. 41-54.
100. **Perjés, I., & Vass, V.** (2008). A curriculumelmélet műfaji fejlődése. *Új Pedagógiai Szemle*, 3. 3-9.
101. **Prenksy, M.** (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon*, 9. 5.
102. **Pucskó, J.** (1990). A magyar ifjúság egészségi állapota. In Lippai, P., Göncz, Á. & Surján, L. *Testi nevelés-Egészség. Szent-Györgyi Albert Tudományos Emlékkülés anyaga* (old.: 15-20.). Szeged: SZAOTE.
103. **Pukánszky, B., & Németh, A.** (1996). *Neveléstörténet.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. 676.
104. **Pühse, U., & Gerber, M.** (2005). *International Comparison of Physical Education Concepts, Problems, Prospects.* Meyer & Meyer. 719.
105. **Rajki, B.** (1978). *Úszástanítás-Úszástanulás.* Budapest: Sport Kiadó. 86.
106. **Rétsági, E.** (2004). *A testnevelés tantárgypedagógiája.* Budapest-Pécs: Dialóg Campus. 254.
107. **Révész, G., & Bognár, J.** (2006). Az úszásoktatás a rendszerváltozást követő tantervekben. *Iskolakultúra*, 16. 3. 34-43.
108. **Rheker, U.** (2003). *Aquafun—First Steps: Learning by Playing.* United States: Mayer & Mayer Sport. 232.
109. **Riordan, J.** (1999). *The International Politics of Sport in the Twentieth Century.* London: Routledge. 264.

110. **Sajtos, L., & Mitev, A.** (2007). *SPSS Kutatási és adatelemzési kézikönyv*. Budapest: Alinea. 404.
111. **Sanchez-Garcia, A., & Garcia-Vilarino, E.** (2019). Historic Research about the First Dermatology Book and Its Author: Hieronymus Mercurialis. *Indian Dermatol Online Journal*, 10. 2. 212-213.
112. **Sethi, D., Towner, E., Vincen, J., Segui-Gomez, M., & Racioppi, F.** (2008). *European report on child injury prevention*. Rome, Italy: WHO. 118.
113. **Sipőcz, J.** (1993). A testi nevelésért. *Napló*, 49. 200.
114. **Somhegyi, A.** (2016). Teljeskörű iskolai egészségfejlesztés (TIE): jelen helyzet. *Különleges Bánásmód*, 2. 4.
115. **Soós, I., Hamar, P., & Biddle, S.** (2009). A „homo sedens”: Az életmód és a fizikai aktivitás kutatás módszertani ajánlásai. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 10. (3-4.) 22-25.
116. **Stallman, R. K., Junge, M., & Blixt, T.** (2008). The Teaching of Swimming Based on a Model Derived from the Causes of Drowning. *International Journal of Aquatic Research and Education*, 2. 4. 11.
117. **Stallman, R. K., Moran, K., Quan, L., & Langendorfer, S.** (2017). Swimming Skill to Water Competence: Towards a More Inclusive Drowning Prevention Future. *International Journal of Aquatic Research and Education*, 10. 2. 3. 37.
118. **Stieber, B. L.** (1944). Az úszás története. *Testnevelés*, 7. 8. 637.
119. **Streck, M. P.** (2004). Utazás az ókori Keleten. *Ókor*, 3. 1. 18-22.
120. **Szabó, L.** (2004). *A magyar ifjúság testi nevelésének története*. Budapest: A Sportmúzeum Kincsei 5.
121. **Szállási, Á.** (1988). Esztergomi gyógyító rendek az Árpádok alatt. *Orvosi Hetilap*, 129. 1381-1382.
122. **Szatmári, Z.** (2009). *Sport, életmód egészség*. Budapest: Akadémia Kiadó. 1306.
123. **Székely, L. & Szabó, A.** (2016). *Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Budapest: Új Nemzedék Központ. 52.

124. **Szelényi, Ö.** (1914). Dr. Tavasi Lajos. *Magyar Pedagógia*, 8. (8-10) 532-543.
125. **Szigeti, L.** (1986). Úszás. In P. Ozsváth, *Testnevelés kézirat* (old.: 271-307). Budapest: Tankönyvkiadó.
126. **Szinyei, G.** (1906). A sárospataki református főiskola régi törvényei és rendszabálya 1618-1836. 1804-es törvény XVI. törvénye. *Református Lapok*, 558-559.
127. **Szinnyei, J.** (1891). *A magyar írók élete és munkái*. Budapest: Hornyánszky Viktor könyvnyomda.
128. **Takács, F.** (1989). *A testnevelés és az életmód szociológiai megközelítése*. Budapest: Testnevelési Főiskola. 63.
129. **Takács, F.** (2004). Senki sem mellőzheti a testgyakorlatokat. *Kalokagathia*, 1/2. 200-213.
130. **Telama, R., Yang, X., Viikari, J., Välimäki, I., Wanne, O., & Raitakari, O.** (2005). Physical activity from childhood to adulthood: a 21-year tracking study. *Am J Prev Med.*, 28. 3. 267-273.
131. **Thiering, R.** (1932). *Tanterv és utasítások a népiskola számára*. Budapest: m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 2.495/1932 sz. rendeletével a királyi magyar egyetemi nyomda.
132. **Thuillier, J. P.** (2004). Athletic exercises in ancient Rome. When Julius Caesar went swimming. *European Review. European Review*, 12 (3). 415-426.
133. **Tokaji, K.** (2018). *A 2014-ben végrehajtott európai lakossági egészségfelmérés eredményei – összefoglaló adatok*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal. 64.
134. **Tomka, B.** (2005). Az összehasonlító módszer a történetírásban - eredmények és kihasználatlan lehetőségek. *Aetas.*, 20. 1-2. 243-258.
135. **Tóth , Á. & Gombocz, J.** (1976). A főiskolai hallgatók úszókészségének és pedagógiai képességének fejlődése a II. és a III. évfolyam alatt I. In Nagy, T., *Tanulmányok a testnevelés- és sporttudományok köréből.* (old.: 1-22.). Budapest: Magyar Testnevelési Főiskola.
136. **Tóth Pápai, M.** (1797). *Gyermeknevelésre vezető Utmutatás a sárospataki Helveticó confessziót tartó Collegiumban tanító ifjúság számára*. Kassa: 57.

137. **Tóth, Á.** (1995). A vízhezszoktatás módszertana. In Hamza, I., Fodorné Földi, V. & Tóth, Á. *Játék, egyensúlyozás, vízhez szoktatás.* (old.: 97-108.). Budapest: Magánkiadás.
138. **Tóth, Á.** (2002). *Úszás Oktatás (Sportági szakmódszertan).* Budapest: Print 17 Kft. 184.
139. **Tóth, Á.** (2008). *Az úszás tankönyve.* Budapest: Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar. 541.
140. **Tóth, Á.** (2019). *Úszónemzet Program, Minden Gyermekek Tanuljon meg Úszni! Úszás oktatásmódszertan.* Budapest: Kiving Kft. 307.
141. **Tóth, Á., & Kiss, M.** (2014). *Minden gyermek tanuljon meg úszni! Magyar Úszó Utánpótlás-program 2013-2021.* Dabas: Reálszisztéma Nyomda. 302.
142. **Tóvári, F.** (2011). *Az integrált oktatás megvalósíthatósága az iskolai testnevelésben.* Pécs: PTE BTK, Doktori (PhD) értekezés.
143. **Tóvári, F., & Prisztóka, Gy.** (2015). *Az úszómozgások oktatásának gyakorlati lehetőségei és módszertana.* Pécs: PTE TTK Sporttudományi- és Testnevelési Intézet. 102.
144. **Tóvári, F., Prisztóka, Gy., & Tóvári, A.** (2014). Vízhezszoktatás úszásoktatás. Szakmódszertani ajánlások, tudnivalók kisgyermekek úszásoktatásához. In Torgyik, J. *Sokszínű pedagógiai kultúra* (old.: 210-217.). Pécs: TÁMOP 4.1.2.B.2-13/1-2013-0007.
145. **Varga, Z.** (2014). Az összehasonlító kutatások térhódítása az európai agrártörténetírásban. *Jelenkor Historica Critica*, 453-461.
146. **Vass, V.** (1996). Az országos közoktatási tanács tantervi munkálatai a XIX. században. *Magyar Pedagógia*, 3. 231-251.
147. **Vass, V., & Perjés, I.** (2009). A tartalmi szabályozás meghatározó elemei, a tantervi paradigmák komparatiztikája. *Iskolakultúra*, 19. 12. 81-100.
148. **Vervaecke, H.** (2014). The History of Lifesaving. In J. J. Bierens, *Drowning, Prevention, Rescue. Treatment 2nd ed.* (old.: 7-14.). The Netherlands: Springer. .

149. **Virág, I.** (2019). The Pedagogical Work of Vieth and GutsMuths. *Acta Educationis Generalis*, 9.1. 63-69.
150. **Weissner, K.** (1950). *Natürlicher Schwimmunterricht*. Wien: Jugend & Volk Verl. (Verlag). 180.
151. **WHO.** (2014). *Global report on Drowning - Preventing a leading killer*. Spain: WHO Press. 76.
152. **Winterton, R., & Parker, C.** (2009). 'A Utilitarian Pursuit':Swimming Education in Nineteenth-Century Australia and England. *The International Journal of the History of Sport*, 26. 14.
153. **Wladár, S.** (2018). *A Magyar Úszó Szövetség úszásoktatói, úszóedzői képzési-továbbképzési rendje*. Budapest: MÚSZ Elnökségi.
154. **Wynmannus, N.** (1538). *Colymbetes, sive de arte natandi: dialogus & festivus & iucundus lectu*. Henricus Steyner. 96.
155. **Zádor, T.** (1988). A testnevelés és a sport térhódítása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a XIX. század végéig. In Dobrossy, I. & Viga Gy. *A Hermann Ottó Múzeum Évkönyve XXV-XXVI.* (old.: 888). Miskolc: Borsodi Nyomda.

Felhasznált utasítások, tantervi tervezetek és tantervek (1869-2020)

156. **1869.** *Tanterv a nép- és polgári iskolák, valamint a képezdék számára.* Népiskolai Törvény, I. függelék a m. k. vallás- és közoktatási miniszter által az 1868-ik XXXVIII. TCZ. értelmében. Rudnyánszky Béla, Pest.
157. **1872.** *Tanterv a felső népiskolák számára.* Az 1868-ik XXXVIII. t.cz. és az országgyűlési végzések értelmében kiadta a vallás- és közokt. m. kir. min. Buda, Egyet. Ny. 30 p.
158. **1877.** *Tanterv a népiskolák számára.* Az 1868-ik XXXVIII. t.cz. értelmében. Kiadta a vallás- és közokt. m. kir. min. 1877-ik évi augusztus 26-án 21.678 sz. a. kelt rendeletéből. Budapest. Egyet Ny. 46 p. Megjelent még: 1878, 1880, 1882, 1884, 1886, 1890, 1894, 1898, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905.
159. **1905.** *Tanterv és utasítás az elemi népiskola számára.* Kiad. a vallás- és közoktatásügyi min. kir. min 1905. évi június 16-án 2202. eln. számú rendeletével. Budapest. Egyet. Ny. 56, 335 p. Életbelépéséről: az 1906. évi 40.904. számú rendelet Hiv. Közl. 1906. 12. sz. 265-267.p. Megjelent még 1906, 1907, 1908, 1909, 1911, 1912, 1913, 1914, 1915, 1916, 1918. /OSZK/ Dokumentum pótlása 1917-ben.
160. **1914.** *Az elemi népiskola testgyakorlás tanterve és utasítása.* Budapest. Orsz. Közokt. Tanács. Magyar Könyvészet. 44 p. Pótlás: 1917 (2202/1905).
161. **1918.** *Tanterv és utasítás az elemi népiskola számára.* Kiadta a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 1905. évi június. 16-án 2202 eln. sz. rend. /kiegészítése/ a 168.411/1917, 6607/VIIIb/1918, 6609VIIIb/1918.sz. a kiadott körrendeletekkel. Bp.1918, Egyet. Ny. LVI, 376 p.
162. **1918.** *Az elemi iskolai testnevelés tanterve és utasítása. Bély Mihály és Kmetykó János előadói javaslata alapján... megállapított szöveg.* Budapest. Fritz Á. ny. 83. A javaslat is megjelent: Budapest. Bethlen ny. 83 p. OSZK.
163. **1925.** *Tanterv az elemi népiskola számára.* Kiadta a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 1925. évi május 14-én 1467. eln. sz. rendeletével. Budapest. Egyet Ny. 131 p.
164. **1926.** *Úszás, Testnevelési utasítás II. rész Testnevelési és sportágak 5. füzet.* Országos Testnevelési Tanács. Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság, Budapest. 87 p.

165. **1927.** *Tanterv a polgári fiúiskolák számára.* Kiadta a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 1918. évi április hó 30-án 70.022 és 1927. évi július 4-én 1434 eln. sz. kelt rendeletével. Budapest, Egyet. Ny. 196 p.
166. **1932.** *Tanterv és utasítások a népiskola számára.* Szerkesztette: Thiering R. Kiadta a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 2.495/1932 eln. sz. rendeletével. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. 554 p.
167. **1934.** *Testnevelési Vezérkönyv.* Kmetykó, J. Budapest: A szerző kiadása. 163.
168. **1937.** *Tanterv és utasítások a népiskola 7-8. osztály számára.* Kiadta a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 3304/1937 eln. b./sz. rendeletével. Egyet Ny. 64 p. Megjelent még: 1939, 1940.
169. **1941.** *Tanterv és utasítások a nyolcosztályos népiskola számára.* Kiadta a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 55.000/1941 V.sz. rendeletével. 1. köt. A tanterv. 56 p.; 2. kötet. A tanterv anyagának részletezése. 270 p.; 3. köt. Általános útmutatások. 182 p.; 17 t.; 4-5. köt. Részletes útmutatások. 1-2. r. 2 db. Budapest. 1941, Egyet. Ny. 4 db.
170. **1943.** Kmetykó J.: *Népiskolai testnevelés I. kötet / Kmetykó János, Misángyi Ottó.* Orsz. Közoktatási Tanács. Budapest.
171. **1943.** Kmetykó J.: *Népiskolai testnevelés II. kötet / Kmetykó János, Misángyi Ottó.* Orsz. Közoktatási Tanács. Budapest.
172. **1946.** *Tanterv az általános iskola számára.* Kiadta a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 75.000/1946 VKM sz. rendeletével. Budapest. 1946, Orsz. Köznevelési Tanács. 75 p. Megjelent még: 1947 /OSZK/, 1948 /OSZK/
173. **1952.** *Tanterv és útmutatás a kislétszámú és részben osztott általános iskolákban. Testnevelés.* Tankönyvkiadó, Budapest.
174. **1952.** *Testnevelés a kislétszámú és részben osztott általános iskolákban.* Tanterv és útmutatás. Készítette: az Orsz. Testnevelési és Sport Bizottság Iskolai Testnevelési Osztályának irányítása mellett működő munkaközösség. Vezető: Kálmánchey Zoltán. Kézirat. Budapest. 1952, Közokt. Jegyzel. 251p.
175. **1953.** *Testnevelés tanterv és útmutatás a kislétszámú és részben osztott általános iskolákban.* Budapest. Tankönyv. 214 p.
176. **1953.** *Tanterv és utasítás az általános iskolák számára. Testnevelés. 5-8. osztály.* Budapest. Sport. 234 p.
177. **1956.** *Tanterv és utasítás az általános iskola 1-4. osztálya számára.* Budapest. Tankönyvkiadó. 358 p.

178. **1958.** *Tanterv az általános iskola 5-8. osztálya számára.* Budapest. Tankönyvkiadó. 239 p.
179. **1963.** *Tanterv és utasítás az általános iskolák számára.* Szerkesztette: Miklósvári S. Kiadta a Műv. Min. [a 162/1962 /M.K.23./ MM sz. utasítással] Budapest. Tankönyvkiadó. 670, 2 p. Az 5-8. osztály tantervei 1961, 1962, 1963-as években külön füzetekben is megjelent. Az 1-4. osztály tanterve megjelent még: Budapest. 1962, Tankönyvkiadó. 266 p.; Budapest. 1963, Tankönyvkiadó. 209 p. 3. kiadás Budapest. 1970, Tankönyvkiadó. 633, 7 p. Ebből a testnevelés tantárgy hiányzik, mely külön füzetben jelent meg.
180. **1970.** *Tanterv és utasítás az általános iskolák számára. Testnevelés. 5-8. osztály.* Budapest. Orsz. Ped. Kvt. és Múzeum soksz. 77 p. Megjelent még: Budapest. 1970, Tankönyvkiadó. 62, p. Szerkesztette: Nyiri János. Készítette a Közoktatási Főosztály, Országos Pedagógiai Intézet.
181. **1973.** *Tanterv és utasítás az általános iskolák szakosított tantervű osztályai számára, Testnevelés 1-8. osztály.* Szerkesztette: Kiss Gy. Tankönyvkiadó, Dabasi Nyomda, Budapest. 95 p.
182. **1974.** *Óratervek az általános iskolák számára.* Művelődésügyi Minisztérium Általános Iskolai Főosztálya. Zrínyi Nyomda, Budapest.
183. **1978.** *Az általános iskolai nevelés és oktatás terve 5-8 osztály.* Szerkesztette: Szebenyi P. Országos Pedagógiai Intézet, Pécs. 55 p.
184. **1981.** *Az általános iskola nevelés és oktatás terve.* Szerkesztette: Szebenyi P. Szikra Nyomda, Pécs. 872 p.
185. **1984.** *Tanítói Kézikönyv Általános Iskola.* Tankönyvkiadó, Budapest. 294 p.
186. **1986.** *Testnevelés 5-6. osztály tanári kézikönyv.* Szerkesztette: Dubecz József. Tankönyvkiadó, Budapest. 420 p.
187. **1986.** *Testnevelés 1-4. osztály tanítói kézikönyv.* Szerkesztette: Dr. Nagy Tamás. Tankönyvkiadó, Budapest. 294 p.
188. **1990.** *Nemzeti Alaptanterv első fogalmazvány.* Szövmű Vállalat, Székesfehérvár.
189. **1991.** *Alternatív Testnevelési Tanterv.* Budapest. Nemzeti Szakképzési Intézet. OPITECH Kft. 199 p.
190. **1992.** *Nemzeti Alaptanterv - A kötelező iskolázás közös alapkövetelményei.* Szerkesztette: Németh J. Pedellus BT. Debrecen. 243 p.

191. **1995.** 130/1995. (X. 26.) Korm. rend. a Nemzeti alaptanterv kiadásáról bevezetéséről és alkalmazásáról. *Nemzeti Alaptanterv: Testnevelés*. Korona Kiadó. Debrecen. 243 p.
192. **2001.** Kerettanterv 2000: Az alapfokú nevelés-oktatás első szakasza (1-4. évfolyam) & Az alapfokú nevelés-oktatás második szakasza (5-8. évfolyam)
193. **2003.** 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet a *Nemzeti alaptanterv* kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Oktatási Közlöny, 2004. 2/I. 101-111., 195-203.
194. **2003** Az Oktatási és Kulturális Miniszter 10/2003. (IV.28.) OM Rendelete a kerettantervek kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 28/2000. (IX.21.) OM rendelet módosításáról. *Kerettanterv az alapfokú nevelés-oktatás első szakaszára & Kerettanterv az alapfokú nevelés-oktatás második szakaszára*.
195. **2007.** 202/2007. (VII. 31.) Korm. rendelet a *Nemzeti alaptanterv* kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet módosításáról. Magyar Közlöny, 2007. 102. szám, 7640-7795.
196. **2008.** Az Oktatási és Kulturális Miniszter 12/2008. (II.8.) OKM Rendelete a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről, valamint egyes oktatási jogszabályok módosításáról szóló 17/2004 (V.20) OM rendelet módosításáról. *Kerettanterv az alapfokú nevelés-oktatás bevezető és kezdő szakaszára & Kerettanterv az alapfokú nevelés-oktatás alapozó és fejlesztő szakaszára*.
197. **2012.** 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Magyar Közlöny, 2012. 66. szám, 10635-10847.
198. **2013.** 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet – a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről. Magyar Közlöny, 2012. 177. szám, 29870-29876.
199. **2020.** A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról. Magyar Közlöny, 2020. évi 17. szám, 290 - 446.
200. **2020.** A 2020-as NAT-hoz illeszkedő tartalmi szabályozók. Kerettanterv az általános iskola 1–4. és 5-8. évfolyamára. Elérhetőség: https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat

Internetes hivatkozások

201. **Az úszás története** (letöltés ideje: 2019.09.20.)
Elérhetőség: <http://www.olympic.org/swimming-equipment-and-history?tab=history> ; <http://rsc03.net/Swimming.html>; www.magyarbuvar.hu
202. **Aquasziget** (n.é.) hivatalos honlapja: “Esztergom, Magyarország első fürdővárosa” (letöltés ideje: 2019.09.10.)
Elérhetőség: <http://www.aquasziget.hu/informaciok/esztergom-magyarorszag-első-furdovarosa/>
203. **Balog, Z.** (2014): Uszodaépítési program videoanyag. Feltöltötte: Magyarország Kormánya. (letöltés ideje: 2019.10.02.)
Elérhetőség: [https://www.kormany.hu > hírek > az-orszag-23-telepulesen-epulhet-uszoda](https://www.kormany.hu/hirek/az-orszag-23-telepulesen-epulhet-uszoda)
204. **Batházi, T.** (2019) (letöltés ideje: 2020.06.10.)
Elérhetőség: http://www.nvesz.hu/nvesz-evkonyv-2020-magyar-élet-es-vizimento-szakszovetseg/?fbclid=IwAR195nFxT3YYn46QLLSYAOs4bG_1t7LbpfK0Jq5qq8lqTnP8C0mxi7Xu5Y
205. **Biography – Ernst Heinrich Adolf von Pfuel** (letöltés ideje: 2020.03.20.)
Elérhetőség: <https://peoplepill.com/people/ernst-von-pfuel/>
206. **Cooper K. H. nyilatkozata a Fitnessgram programról** (letöltés ideje: 2019.10.10.)
Elérhetőség: <https://www.youtube.com/watch?v=iOjL0FmY7IA&feature=youtu.be>
Elérhetőség: <https://www.youtube.com/watch?v=onOjyzqf1TQ>
207. **EPALE (2016) - Electronic Platform for Adult Learning in Europe. Lifelong Swimming.** (letöltés ideje: 2020.10.02)
Elérhetőség: <https://epale.ec.europa.eu/en/resource-centre/content/lifelong-swimming>
208. **Eurostat honlapja** (2019) (letöltés ideje: 2019.11.10.)
Elérhetőség: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/product/-/asset_publisher/VWJkHuaYvLIN/content/DDN-20190809-1?inheritRedirect=false&p_p_col_count=1&p_p_col_id=column-1&p_p_lifecycle=0&p_p_mode=view&p_p_state=normal&redirect=https://ec.europ

a.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/product?p_p_id=101_INSTANCE_VWJkHuaYvLIN

209. **Eurobarometer**, (2017) (letöltés ideje: 2020.01.30.)
Elérhetőség: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/special/surveyky/2164>
210. **Európa 2020 – a Bizottság új gazdasági stratégiája**. (letöltés ideje: 2020.01.02.)
Elérhetőség: http://ec.europa.eu/magyarország/news/20100303_europa_2020_a_bizottsag_uj_gazdasagi_strategiaja_hu.htm.
211. **Hegedűs** (2018) (letöltés ideje:2019.10.08.)
Elérhetőség: <https://magyarepitok.hu/mi-epul/2018/01/tobb-mint-felszaz-letesitmeny-epult-az-oktatasfejleszto-programban>
212. *Johannes Amos Comenius, review of Az Orbis pictus, egy siker tankönyv bemutatása*, Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Könyvtára. (letöltés ideje: 2019.09.12.)
Elérhetőség: <https://pkk.piarista.hu/h%C3%B3nap%C3%B6nyve/az-orbis-pictus-egy-siker-tank%C3%B6nyv-bemutat%C3%A1sa>
213. **ILSF** (2018) – **International Life Saving Federation hivatalos honlap**. *Basic swimming, water safety and safe rescue skills*. (letöltés ideje: 2020.06.01.)
Elérhetőség: ILSF: https://www.ilsf.org/wp-content/uploads/2019/01/LPS-15-Basic-Swimming-Water-Safety-and-Safe-Rescue-Skills-June-8-2018_.pdf
214. **Kankaanpää, Katja Rajala ja A.** (2011). *Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliitto*. Helsinki: Likes. 52 p. (letöltés ideje: 2020.01.30.)
Elérhetőség: http://www.suh.fi/files/200/uimataitoraportti_fin.pdf
215. **Kovács, L.** (2018. november 27.). *Így sportol ma Magyarország*.
Elérhetőség: <https://azuzlet.hu/igy-sportol-ma-magyarorszag/>
216. **KSH-Központi Statisztikai Hivatal hivatalos oldala**. *Fókuszban a megyék - 2019. I. negyedév Térségi összehasonlítás* (letöltés ideje: 2020.02.10.)
Elérhetőség: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/megy/191/index.html>

217. **KSH Központi Statisztikai Hivatal hivatalos oldala Területi Atlasz (járás)** (letöltés ideje: 2020.02.10.)
Elérhetőség: https://www.ksh.hu/teruletiatlasz_jarasok
218. **Közoktatási tantervek** (letöltés ideje: 2019.12.20.)
Elérhetőség: <http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatas/tantervek/alapfoku-neveles>
219. **LEN - Ligue Européenne de Natation honlapja** (letöltés ideje: 2019.10.05.)
Elérhetőség: <http://www2.len.eu/?p=14069>
220. **Magyar joganyagok** – 1868. évi XXXVIII. törvénycikk- a népiskolai közoktatás tárgyában (frissítve, 2020.01.03.) (letöltés ideje: 2019.12.10.)
Elérhetőség:
<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=86800038.TV&targetdate=&printTitle=1868.+%C3%A9vi+XXXVIII.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>
221. **MDSZ - Magyar Diáksport Szövetség honlapja** (letöltés ideje: 2020.02.20.)
Elérhetőség: www.mdsz.hu
222. **MOB - Magyar Olimpiai Bizottság honlapja** (letöltés ideje: 2019.12.10.)
Elérhetőség: www.mob.hu
223. **MÚSZ - Magyar Úszó Szövetség honlapja** (letöltés ideje: 2019.12.10.)
EU-támogatást kaphat a PÁN-Európai Úszóprogram – A magyar változat az egyik követendő példa
Elérhetőség: <https://musz.hu/eu-tamogatast-kaphat-a-pan-europai-uszoprogram-a-magyar-valtozat-az-egyik-kovetendo-pelda/>
Tanuszodát avattak Kemeccsén (letöltés ideje: 2020.04.30.)
Elérhetőség: <https://musz.hu/tanuszodat-avattak-kemecsen/>
224. **Mayer, A. (2017): A tartalomelemzés módszere.** (letöltés ideje: 2020.08.14.)
Elérhetőség: <https://spssabc.hu/kutatasi-modszerek/tartalomelemzes-modszere/>
225. **Nagy Sportágválasztó honlapja** (letöltés ideje 2020.02.20.)
Elérhetőség: www.sportagvalaszto.hu ; www.rupicapra.hu
226. **Nemzeti Sportközpontok honlapja** (letöltés ideje: 2019.10.05.)
Elérhetőség: <http://mnsk.hu/>

227. **Nemzeti Közszerológati Egyetem** honlapja (letöltés ideje: 2020. 01. 30.)
Elérhetőség: <https://ludovika-campus.uni-nke.hu/hagyomanyok/a-ludovika-akademia-rovid-tortenete>
228. **Niké Sportegyesület** honlapja. *Ars Poetica* (letöltés ideje: 2019.12.10.)
Elérhetőség: <http://www.nikese.hu/index.php/2-uncategorised/1-ars-poetica>
229. **Royal Life Saving** (2017) – *National Swimming and water safety education symposium summary report*. Sydney 19-20 April 2017 (letöltés ideje: 2019.12.10.)
Elérhetőség: https://www.swimaustralia.org.au/docs/national_swimming_water_safety_education_symposium_report.pdf
230. **SOSZ - Sportegyesületek Országos Szövetsége** hivatalos honlap (letöltés ideje: 2020. 02. 20.)
Elérhetőség: <https://sosz.hu/hiszek-benned/>
231. **Szabó, T.** (2018) nyilatkozata az OrientPress Hírügynökségnek (letöltés ideje: 2019. 12.15.)
Elérhetőség:
https://www.orientpress.hu/cikk/2018-09-11_szabo-tunde-sportolo-nemzet-lehetunk
232. **Szabó, T.** (2017): *Sportpolitika II.* előadás anyag. EMMI. (letöltés ideje: 2020.01.30.)
Elérhetőség:
http://www.sze.hu/fk/sportdiplomacia/Sportpolitika/EI%F5ad%E1s_1_pdf.pdf
http://eduline.hu/kozoktatás/Csak_nem_epulnek_a_tanuszodak_holott_mar_ha_JOW_KBM
233. **OECD (2020)** - The Organisation for Economic Co-operation and Development. *Teachers by age* (indicator). doi: 10.1787/93af1f9d-en (letöltés ideje: 2020.05.20.)
Elérhetőség:
<https://magyarnemzet.hu/belfold/oecd-nem-tulterheltek-a-tanarok-7049744/>
234. **Université de Rouen Normandie** *Attestation Scolaire de Savoir Nager* video (July 23, 2015) (letöltés ideje: 2019.11.10.)
Elérhetőségek:
<https://webtv.univ-rouen.fr/videos/assn-bo-du-23-juillet-2015-decoupage/>

video: https://www.education.gouv.fr/pid285/bulletin_officiel.html?cid_bo=91204

235. **Várdai, L.** (2019). *A levente- egy emblematikus ifjúságnevelő szervezet a Horthy-korszakból* (letöltés ideje: 2020.02.10.)

Elérhetőség: <http://ujkor.hu/content/levente>

236. **WHO** (2020) - World Health Organization. *Drowning* (letöltés ideje: 2020.03.06.)

Elérhetőség: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/drowning>

Egyéb források

237. **American Red Cross.** (1951): ARC water safety: Information brochure. Washington, DC: Author

238. **Dunántúli Napló**, 1980-12-07 / 336. szám

239. **Gyémánt, I.** (1980. 10. 19.). Mély vízbe nem mehet! Egy úszásfelmérés tapasztalatai. *Délmagyarország*, old.: 10.

240. **ILSF (2007).** *International Life Saving Federation Lifesaving Position Statement – MPS-06. Water Safety* (2007) dokumentum

241. **Köznevelés** (1993/7).

242. **Lacza, Gy.** (2019).02.23. M1 TV

243. **Magyar Közlöny** - Magyarország Hivatalos Közlapja, 2012.06.04. 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet

244. **Népsport.** 1954. március (10. évf. 43-64.szám) 1954-03-16/54.szám

245. **Nordic Seminar on School Swimming** (Copenhagen, 29 – 30 Nov 2016): The evolution of school swimming education and the present delivery of school swimming

246. **Új Szó**, 1951. április. 4. évf., 77-101. szám, 6.

247. **Wellness az ókorban** – Fürdő kultúra Aquincumban kiállítás dokumentum (2015)

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: A hazai iskolai úszásoktatás tantervtörténeti vizsgálatának folyamatábrája. Forrás: saját szerkesztés (2020).....	15
2. ábra: Az iskolai úszásoktatás kialakulásának alapkonceptiója. Forrás: saját szerkesztés (2019).....	18
3. ábra: Az úszástudás fokozatos megközelítése Stallman (2008) alapján. Forrás: saját szerkesztés (2020).	20
4. ábra: Vízbiztonság és úszáskompetenciák megjelenése (10) a vizsgált időszakban (1869-2020). Forrás: saját szerkesztés (2020).	88
5. ábra: Oktatásra alkalmas medencék számbeli változása 2010-2018-ig a KSH STADAT 6.4.5.7. alapján. Forrás: saját szerkesztés (2019).....	95
6. ábra: Uszodák és tanuszodák megyei eloszlása Magyarországon KSH STADAT 6.4.5.7. alapján (2018). Program: QGIS 3.4.10.es verzió. Forrás: saját szerkesztés (2019)...	96
7. ábra: Korosztály és nemek eloszlása (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).	107
8. ábra: A válaszadók minősítésének eloszlása (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).	108
9. ábra: A minta munkahelyi eloszlása (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).....	108
10. ábra: A minta eloszlása az úszófoglalkozás tantervi megjelenése alapján (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).....	109
11. ábra: 2. csoport eloszlása (n=338). Forrás: saját szerkesztés (2020).....	109
12. ábra: Úszástudás (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).....	110
13. ábra: Igazolt sportolói múlt (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).	111
14. ábra: Úszószakember a családban (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).	111
15. ábra: Igazolt úszó a családban (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).	111
16. ábra: Továbbképzés kérdésköre (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).	112
17. ábra: A minta úszóoktatói továbbképzésen való részvételi eloszlása (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).....	113
18. ábra: Iskolai úszásoktatás helyi tantervben való megjelenése (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).	114
19. ábra: Iskolai úszásoktatás megvalósulása a helyi tantervek alapján (n=412). Forrás: saját szerkesztés (2020).	114
20. ábra: Az iskolai úszásoktatást nem megvalósítók településszintű eloszlása (n=74). Forrás: saját szerkesztés (2020).	115

21. ábra: Uszodai létesítmény az intézmény közelében (n=379). Forrás: saját szerkesztés (2020).....	116
22. ábra: Indokok az oktatás elmaradására (n=74). Forrás: saját szerkesztés (2020).....	118
23. ábra: Úszóoktatói továbbképzésen való részvételi kedv (n=74). Forrás: saját szerkesztés (2020).....	118
24. ábra: Motiváció likert skála (n=74). Forrás: saját szerkesztés (2020).....	119
25. ábra: Az oktatási intézmény és uszoda közti távolság, annak megtételének módja (n=338). Forrás: saját szerkesztés (2020).	120
26. ábra: Oktatásban résztvevő edzők, oktatók, tanárok, kísérők létszáma a medencetérben (n=338). Forrás: saját szerkesztés (2020).	121
27. ábra: Tanárok attitűdje az úszásórát illetően (n=338). Forrás: saját szerkesztés (2020).	122
28. ábra: MGY program megvalósulási aránya az iskolai úszásoktatásban (n=338). Forrás: saját szerkesztés (2020).....	123
29. ábra: Az iskolai oktatás finanszírozása és az MGY program megvalósulása. Forrás: saját szerkesztés (2020).	124
30. ábra: Tanárok véleménye az esélyegyenlőség meglétéről az iskolai úszásoktatásban (n=338). Forrás: saját szerkesztés (2020).	124
31. ábra: Iskolai úszásoktatás megvalósulásának faktorai. Forrás: saját szerkesztés (2020).	130

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: Javasolt vízbiztonság és úszáskompetenciák Stallman és munkatársai alapján. Forrás: saját szerkesztés (2020).	24
2. táblázat: Az iskolai úszásoktatást meghatározó (tanterv), befolyásoló (kiegészítő) dokumentumok 1918-tól 2020-ig. Forrás: saját szerkesztés (2020).	79
3. táblázat: A vízbiztonság és úszáskompetenciák megjelenése a vizsgált utasításokban, tantervekben és tantervi tervezetekben. Forrás: saját szerkesztés (2020).	87
4. táblázat: Diákok eloszlása azon intézményekben, ahol az iskolai úszásoktatás nem valósul meg (n=74). Forrás: saját szerkesztés (2020).	117
5. táblázat: Tanárok korosztálya és attitűdje az úszásórát illetően. Forrás: saját szerkesztés (2020).	122
6. táblázat: Tanári attitűd az úszásórát illetően és a vizes sportolói múlt összefüggésének vizsgálata. Forrás: saját szerkesztés (2020).	125
7. táblázat: Tanári attitűd az úszásórát illetően és a családban lévő edző közti összefüggésének vizsgálata. Forrás: saját szerkesztés (2020).	126
8. táblázat: Tanári attitűd az úszásórát illetően és a családon belüli úszó összefüggésének vizsgálata. Forrás: saját szerkesztés (2020).	127
9. táblázat: Tanári attitűd az úszásórát illetően és a külön edzői végzettség összefüggésének vizsgálata. Forrás: saját szerkesztés (2020).	128
10. táblázat: Tanári attitűd az úszásórát illetően az úszástudás összefüggésének vizsgálata. Forrás: saját szerkesztés (2020).	129
11. táblázat: A pedagógusok oktatásban való részvétele és korosztályuk aránya (n=338). Forrás: saját szerkesztés (2020).	131

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Szeretném megköszönni témavezetőmnek, Dr. Prisztóka Gyöngyvérnek, aki nem csak szakmailag, de emberileg is rengeteget segített és támogatta fejlődésemet az elmúlt 10 év során.

Köszönet Dr. Tóvári Ferenc számára, aki alap- és mesterszakos tanulmányaim alatt motivált és terelt a PhD képzés irányába.

Külön szeretném megköszönni Ambrusné Dr. Kéri Katalinnak, a PTE BTK OTNDI vezetőjének, hogy kitartott és hitt munkásságomban, minden feltételt megteremtett annak érdekében, hogy ez a dolgozat elkészülhessen. Továbbá köszönöm a PTE BTK ODTDI-nek, hogy lehetővé tette számomra, hogy ismereteimet magas színvonalon gyarapítsam a doktori iskola keretein belül, és hogy a disszertációmot megvédjem.

Köszönöm a PTE ÁOK Testnevelés- és Mozgásközpont vezetésének és valamennyi kollégámnak, akik a mindennapok során bátorítottak, és támogattak a disszertáció megírásában.

Köszönöm Szüleimnek, akik tudatosan egyengették utamat a sportban és a tanulmányaimban egyaránt. Köszönöm, hogy megismertették velem az úszást, és az annak oktatásában rejlő szépségeket, a gyerekek iránti tiszteletet és szeretetet.

Köszönöm Bátyámnak és Sógornőmnek, akik a véghajrában továbblendítettek szakmai tudásukkal, kutatói tapasztalatukkal segítettek.

Köszönöm a Páromnak, aki beleszóppent az életembe és kitartó személyiségével motivált a nehezebb pillanatokban.

Végül, de nem utolsó sorban barátaimnak, akik az útvesztőből kivezettek és megadták a kezdeti lökést az utam elején.

Dolgozatomat Szüleimnek ajánlom.

MELLÉKLETEK

1. melléklet: A népiskolai kiadványok évszám szerint
2. melléklet: A polgári iskolai kiadványok évszám szerint
3. melléklet: A megjelent nemzeti alaptanterv tervezetek, nemzeti alaptantervek és kerettantervek listája 1990-2020-ig.
4. melléklet: Leíró statisztika alapú bemutatás
5. melléklet: Az iskolai úszásoktatás a testnevelő tanárok szemszögéből kérdőív

1. melléklet: A népiskolai kiadványok évszám szerint

A táblázat harmadik oszlopában jelöltük az adott dokumentumban az úszás meglétét avagy sem.

1. táblázat: Úszásoktatás megjelenése a népiskolai kiadványokban évszám szerint Horánszky nyomán. Forrás: saját szerkesztés (2020).

1869.	Tanterv a népiskolák számára. Az 1868-ik XXXVIII. t.cz. értelmében kiad. a m. kir. vallás- és közokt. min. Buda, Egyet. Ny. 55 p.	–
1872.	Tanterv a felső népiskolák számára, Az 1868-ik XXXVIII. t.cz. és az országgyűlési végzések értelmében kiad. a vallás- és közokt. m. kir. min. Buda, Egyet. Ny. 30 p.	–
1877.	Tanterv a népiskolák számára. Az 1868-ik XXXVIII. t.cz. értelmében. Kiad. a vallás- és közokt. m. kir. min. 1877-ik évi aug. 26-án 21.678 sz. a. kelt rendeletéből. Bp. 1877, Egyet Ny. 46 p. Megjelent még: 1878,1882,1884,1886, 1890, 1894, 1898, 1900, 1901, 1902, 1903, 1905.	–
1905.	Tanterv és utasítás az elemi népiskola számára. Kiad. a vallás- és közokt. m. kir. min 1905. évi jun.16-án 2202. eln. sz. rendeletével. Bp. 1905, Egyet. Ny. 56, 335 p. Életbelépéséről: az 1906.évi 40.904. sz. rend. Hiv. Közl. 1906. 12. sz. 265-267.p. Megjelent még 1906,1907,1908,1909,1911,1912, 1913, 1914, 1915, 1916, 1918. /OSZK/ Dokumentum pótlása 1917-ben.	–
1914.	Az elemi népiskola testgyakorlás tanterve és utasítása. Bp. 1914, Orsz. Közokt. Tanács. 44.p. Magyar Könyvészet.	–
1918.	Az elemi iskolai testnevelés tanterve és utasítása. Bély Mihály és Kmetykó János <i>előadói javaslata</i> alapján...megállapított szöveg. Bp. 1918, Fritz Á. ny. 83. A javaslat is megjelent: Bp. 1918. Bethlen ny. 83 p. OSZK.	✓
1918.	Tanterv és utasítás az elemi népiskola számára. Kiad. a vallás- és közokt. min. 1905. évi jun. 16-án 2202 eln. sz. rend. /kiegészítése/ a 168.411/1917, 6607/VIIb/1918, 6609VIIb/1918.sz. a kiad. körrendeletekkel. Bp.1918, Egyet. Ny. LVI, 376 p., 1 t.	–
1925.	Tanterv az elemi népiskola számára. Kiad. a m. kir. vallás- és közokt. min. 1925. évi máj. 14-én 1467. eln. sz. rendeletével. Bp. 1928, Egyet Ny. 131 p.	✓

1928.	Tanterv az elemi népiskola számára. Kiad. a m. kir. vallás- és közokt. min. 1925. 1467. eln. sz. rendeletével Bp. Egyet Ny. 129 p.	✓
1932.	Tanterv és utasítások a népiskolák számára. Kiad. a m. kir. vallás- és közokt. min. 2495/1932 eln. sz. rendeletével. Bp. 1932. Egyet. Ny. 552 p. Megjelent még: 1933, 1936 /2.kiad./ Életbelépteti: a 2495/1932 eln. sz. rend. Hiv. Közl. 1932. 17.sz. 193-194. p.	✓
1937.	Tanterv és utasítások a népiskola 7-8.oszt.számára. Kiad. a m. kir. vallás- és közokt. min. 3304/1937 eln. b./sz. rendeletével Bp. 1937, Egyet Ny. 64 p. Megjelent még: 1939.1940.	✓
1941.	Tanterv és utasítások a nyolcosztályos népiskola számára. Kiad. a m. kir. vallás- és közokt. min. 55.000/1941 V.sz. rendeletével. 1. köt. A tanterv. 56 p.; 2.kötet. A tanterv anyagának részletezése. 270 p.; 3. köt. Általános utmutatások. 182 p.; 17 t.; 4-5. köt. Részletes utmutatások. 1-2. r. 2 db. Bp. 1941, Egyet. Ny. 4 db.	✓

2. melléklet: A polgári iskolai kiadványok évszám szerint

2. táblázat: Tantervi megjelenések Horánszky nyomán. Forrás: saját szerkesztés (2020).

1869.	Tanterv a nép- és polgári iskolák, valamint a képezdék számára. Függelék a népiskolai törvényhez. Kiad. a vallás- és közokt. min. Pest, 1869, Lampel. 128 p. /Népiskolai törvény I/. Megjelent még: 1869/polg.fíú/; 1877; 1878.	–
1927.	Tanterv a polgári fiúiskolák számára. Kiad. a vallás- és közokt. m. kir. min. 1918. évi ápr. 30-án 70.022 és 1927. évi jul. 4-én 1434 eln. sz. a. kelt rendeletével. Bp. 1927, Egyet. Ny. 196 p.	✓
1946.	Tanterv az általános iskola számára. Kiad. a. m. vallás- ls közokt. min. 75.000/1946 VKM sz. rendeletével. Bp. 1946, Orsz. Köznevelési Tanács. 75 p. Megjelent még: 1947 / OSZK/, 1948 /OSZK/	✓
1952.	A kislétszámú és részben osztott általános iskolák testnevelési tantervéről. A közokt. min. 88-0153/1952 XV. KM sz. utasítása. = Közokt. Közl. 1952. 17. sz. 238-250. p.	✓
1952/53.	Testnevelés a kislétszámú és részben osztott általános iskolákban. Tanterv és útmutatás. /Készítette: az Orsz. Testnevelési és Sport Bizottság Iskolai Testnevelési Osztályának irányítása mellett működő munkaközösség. Vezető: Kálmánchey Zoltán./ Kézirat. Bp. 1952, Közokt. Jegyzell. 251 p.	✓
1953.	Testnevelés a kislétszámú és részben osztott általános iskolákban. Tanterv és útmutatás. /Összeáll. és sajtó alá rend. Sós István. Kolozs Ferenc./Bp. 1953, Tankönyv. 214 p.	✓
1953.	Testnevelés az általános iskolában. Tanterv és útmutatás 1-4. oszt. számára. /Készítette az Orsz. Testnevelési és Sportbiz. mellett működő munkaköz. Összeáll. és sajtó alá rend. Sós István. Kolozs Ferenc. 2. módosított kiadás. Bp. 1953, Sport K. 234, p.	✓ –
1956.	Tanterv és utasítás az általános iskola 1-4.osztálya számára. Bp. 1956, Tankönyvk. 358 p. 2. kiad. Bp. 1957; 3. kiad. Bp. 1958; 4. kiad.Bp. 1960.	–
1958.	Tanterv az általános iskola 5-8. osztálya számára. Bp. 1958, Tankönyvk. 239 p.	–

3. melléklet: A megjelent nemzeti alaptanterv tervezetek, nemzeti alaptantervek és kerettantervek listája 1990-2020-ig.

3. táblázat: 1990-2020-ig megjelent és vizsgált nemzeti alaptantervi tervezetek, nemzeti alaptantervek-, kerettantervek és módosításaik listája. Forrás: saját szerkesztés (2020).

1990.	Nemzeti Alaptanterv első fogalmazvány. Szövmű Vállalat, Székesfehérvár.	✓
1991.	Iglói, L., Barati, K., & Bognár, L. (1991). Alternatív Testnevelési Tanterv. Budapest: Nemzeti Szakképzési Intézet OPITECH Kft.	✓
1992.	Nemzeti Alaptanterv. NAT. Melléklet a 130/1995. (X.26.) Korm. rendelethez. Művelődési és Közoktatási Minisztérium. Nemzeti Alaptanterv- A kötelező iskolázás közös alapkövetelményei. Pedellus BT. Debrecen	✓
1995.	Nemzeti Alaptanterv: Testnevelés. Korona Kiadó, 1995. Debrecen.	✓
2000.	Kerettanterv 2000: Az alapfokú nevelés-oktatás első szakasza (1-4. évfolyam) és Az alapfokú nevelés-oktatás második szakasza (5-8. évfolyam)	✓
2003.	A Kormány 243/2003. (XII.17.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Testnevelés és sport	✓
2003.	Az Oktatási és Kulturális Miniszter 10/2003. (IV.28.) OM Rendelete a kerettantervek kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 28/2000. (IX.21.) OM rendelet módosításáról. Kerettanterv az alapfokú nevelés-oktatás első szakaszára & Kerettanterv az alapfokú nevelés-oktatás második szakaszára	✓
2007.	Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003 (XII. 17.) Korm. rendelet (a 202/2007. (VII. 31.) Korm. rendelettel módosított, egységes szerkezetbe foglalt szöveg)	✓
2008.	Az Oktatási és Kulturális Miniszter 12/2008. (II.8.) OKM Rendelete a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről, valamint egyes oktatási jogszabályok módosításáról szóló 17/2004 (V.20) OM rendelet módosításáról. Kerettanterv az alapfokú nevelés-oktatás bevezető és kezdő szakaszára & Kerettanterv az alapfokú nevelés-oktatás alapozó és fejlesztő szakaszára.	✓

2012.	110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet: A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról	✓
2013.	A kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet 1-2. sz. mellékletei: Kerettanterv az általános iskola 1–4. évfolyamára Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyamára	✓
2018.	Oktatás 2030 (2018): A Nemzeti alaptanterv tervezete, EFOP - 3.2.15 VEKOP - 17-2017-00001.	✓
2020.	Nemzeti Alaptanterv. Magyar Közlöny, 2020. évi 17. szám	✓

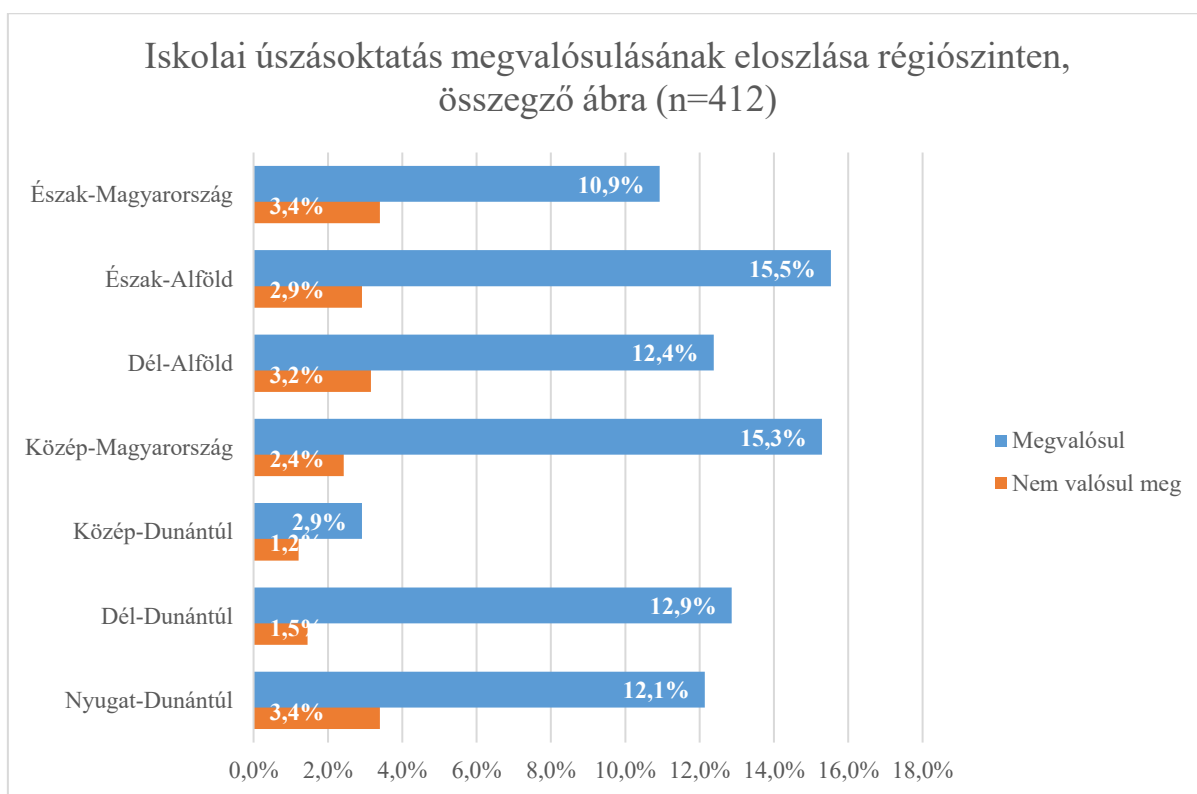
4. melléklet: A leíró statisztika alapú bemutatás

I. Személyes kérdéskör blokk mellékelt ábrái

Végzettség korosztályonként	Férfi	Nő	Összesen
61 év feletti	7,3%	2,4%	9,7%
<i>Egyetem</i>	0,7%	1,5%	2,2%
<i>Egyetem mesterszak</i>	1,0%		1,0%
<i>Egyetem osztatlan képzés</i>	0,2%		0,2%
<i>Főiskola</i>	5,3%	1,0%	6,3%
51-60 év	12,6%	20,9%	33,5%
<i>Egyetem</i>	1,7%	3,9%	5,6%
<i>Egyetem alapszak</i>		0,5%	0,5%
<i>Egyetem mesterszak</i>	2,7%	1,9%	4,6%
<i>Egyetem osztatlan képzés</i>	1,0%	0,5%	1,5%
<i>Főiskola</i>	7,3%	14,1%	21,4%
41-50 év	12,1%	17,5%	29,6%
<i>Egyetem</i>	3,6%	6,3%	10,0%
<i>Egyetem mesterszak</i>	2,7%	1,9%	4,6%
<i>Egyetem osztatlan képzés</i>		0,2%	0,2%
<i>Főiskola</i>	5,8%	8,7%	14,6%
<i>OKJ-s edzői végzettség</i>		0,2%	0,2%
31-40 év	10,0%	8,5%	18,4%
<i>Egyetem</i>	2,9%	2,4%	5,3%
<i>Egyetem mesterszak</i>	1,9%	1,0%	2,9%
<i>Egyetem osztatlan képzés</i>	0,2%	0,2%	0,5%
<i>Főiskola</i>	4,9%	4,6%	9,5%
<i>OKJ-s edzői végzettség</i>		0,2%	0,2%
22-30 év	3,6%	5,1%	8,7%
<i>Egyetem</i>	0,2%	0,5%	0,7%
<i>Egyetem alapszak</i>	0,2%	0,7%	1,0%
<i>Egyetem mesterszak</i>	1,7%	1,5%	3,2%
<i>Egyetem osztatlan képzés</i>	0,5%	0,7%	1,2%
<i>Főiskola</i>	0,7%	1,2%	1,9%
<i>OKJ-s edzői végzettség</i>	0,2%	0,5%	0,7%
Összesen	45,6%	54,4%	100,0%

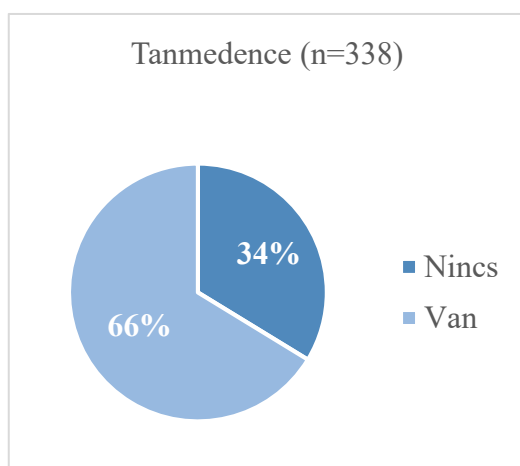
1. ábra: A vizsgált minta (n=412) végzettségi és nemi eloszlása.

II. Az infrastruktúra, iskolai-, tárgyi feltételek kérdéskörének mellékelt ábrái

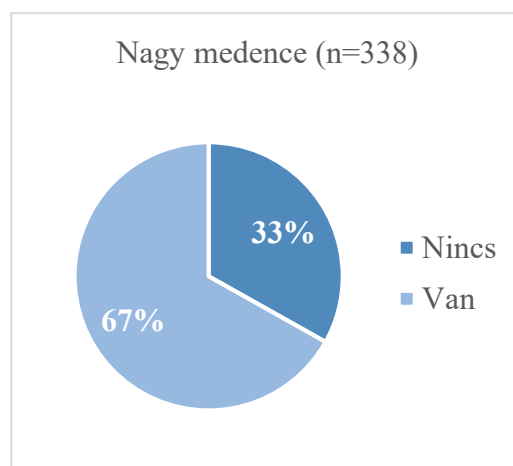

2. ábra: Iskolai úszásoktatás megvalósulásának eloszlása régiószinten (n=412). Forrás: saját szerkesztés.

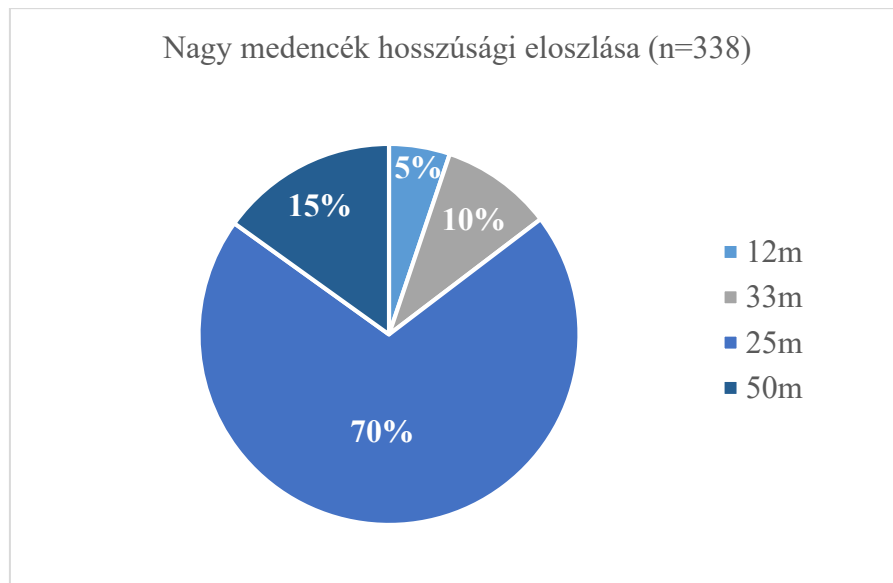
III. Az úszásoktatás kérdésköre szegmens mellékelt ábrái

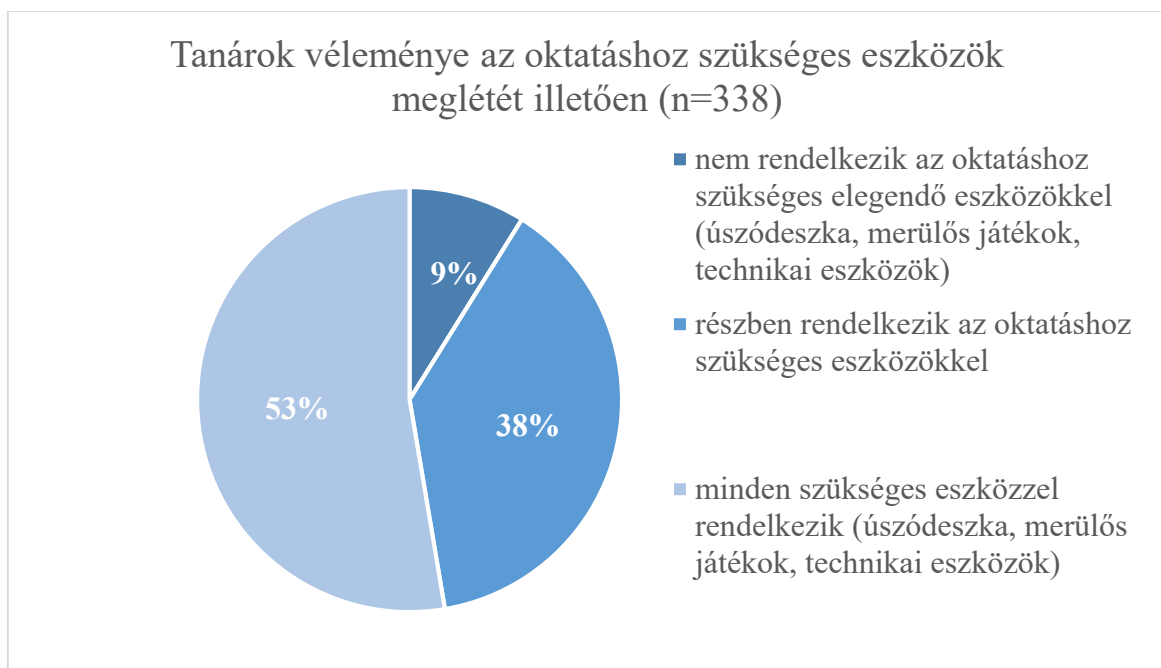
3. ábra: Tanmedence eloszlás (n=338). Forrás: saját szerkesztés.

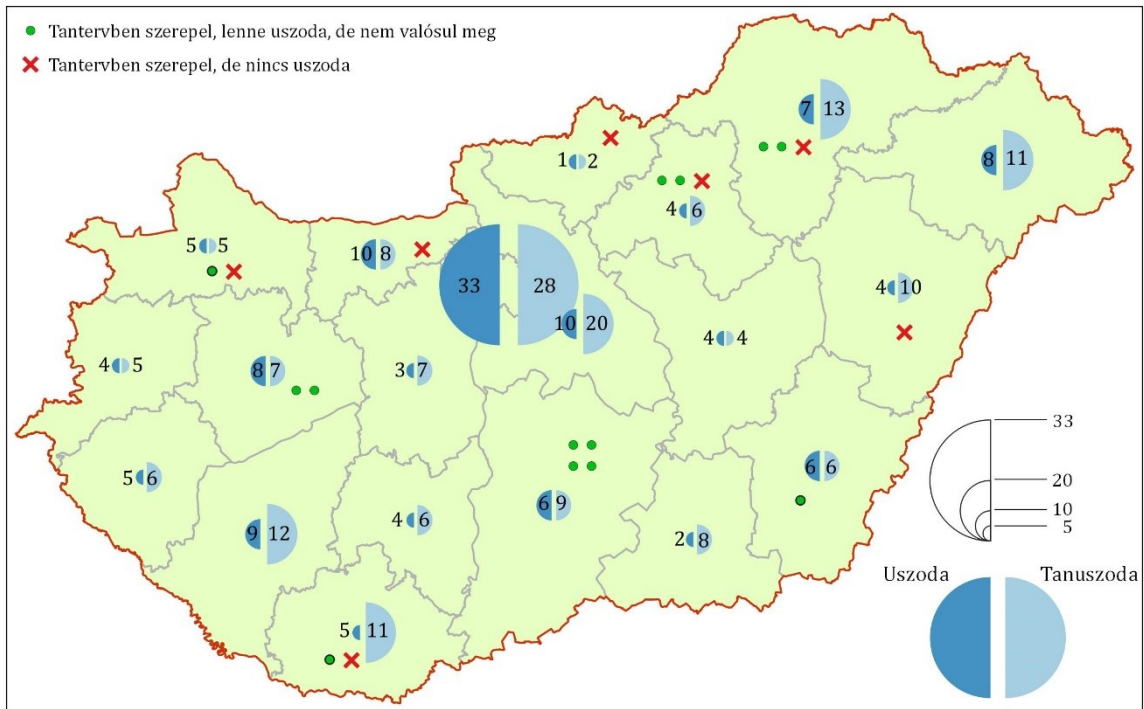
4. ábra: Nagy medence eloszlás (n=338). Forrás: saját szerkesztés.

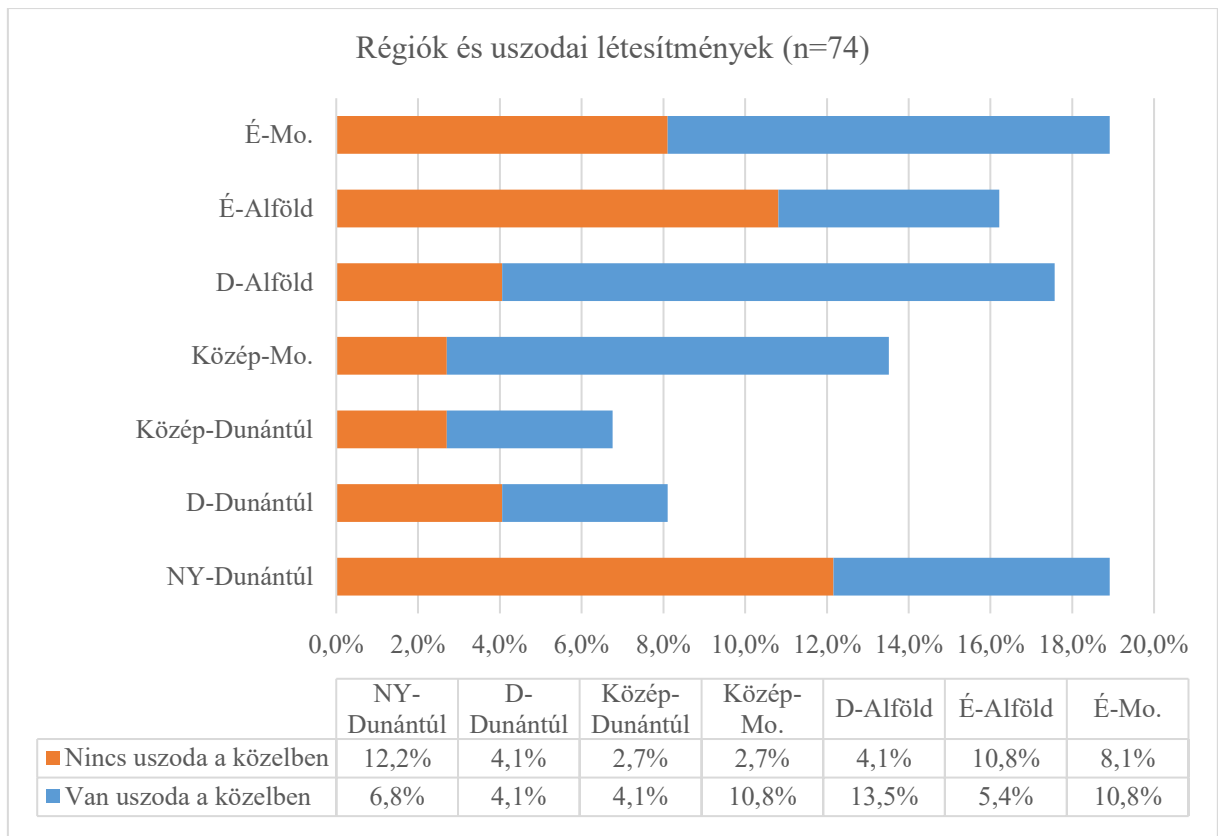
5. ábra: Nagy medencék hosszúsági eloszlása (n=338). Forrás: saját szerkesztés.

6. ábra: Tanárok véleménye az oktatáshoz szükséges eszközök meglétét illetően (n=338). Forrás: saját szerkesztés.

7. ábra: Helyi tantervben szereplő, de nem megvalósuló úszásoktatás megye szinten (saját szerkesztés). Program: QGIS 3.4.10.es verzió

8. ábra: Uszodai létesítmények eloszlása régiós szinten (n=74). Forrás: saját szerkesztés.

5. melléklet: Az iskolai úszásoktatás a testnevelést tanító pedagógusok szemszögéből kérdőív

Tisztelt Testnevelő Tanárok!

A PTE BTK OTNDI doktorjelöltjeként a közreműködésüket kérem az alábbi kérdőívkitöltésével. Segítségükkel a hazai iskolai úszásoktatás jelenlegi állapotáról kapunk országos áttekintést. A kérdőív kitöltése önkéntes és anonim, semmilyen beazonosításra nem alkalmas. Válaszaikat csak a doktori disszertáció megírására használom fel.

Kérem, hogy azok a Kollégák töltsék ki a kérdőívet, akik 1-8.évfolyamon tanítanak.

Köszönöm, hogy válaszaikkal hozzájárulnak a munkám sikeréhez!

Személyes adatok

1.Neme?

Férfi

Nő

2.Életkora?

3.Legmagasabb iskolai végzettsége:

OKJ-s edzői végzettség

Főiskola

Egyetem

Egyetem osztatlan képzés

Egyetem alapszak

Egyetem mesterszak

4.Végzettség megszerzésének éve:

5.Egyéb képesítések (Több választ is bejelölhet!)

Szakedzői képzettség, képesítés úszás sportágból

Szakedzői képzettség, képesítés egyéb vizes sportágból (pl. vizilabda, kajak-kenu)

Szakedzői képzettség, képesítés egyéb sportágból

- Segédedzői képzettség, képesítés úszás vizes sportágból
- Segédedzői képzettség, képesítés egyéb vizes sportágból (pl. vízilabda, kajak-kenu)
- Segédedzői képzettség, képesítés egyéb sportágból
- OKJ-s edzői képzettség, képesítés úszás sportágból
- OKJ-s edzői képzettség, képesítés egyéb vizes sportágból (pl. vízilabda, kajak-kenu)
- OKJ-s edzői képzettség, képesítés egyéb sportágból
- Nincs edzői képesitésem
-

6.Munkahely

- Általános iskola
- Gimnázium
- Szakközépiskola
- Általános Iskola és Gimnázium
-

7.A település, ahol tanít mely megyében található?

Jelölje ki a választ! (legördülő menü)

8.Település típusa

- Főváros
- Megyeszékhely
- Város
- Falu/Község
-

9.A közoktatásban eltöltött munkaévek száma (teljes betöltött évvel számolva a sport területén)

10.Minősítése

- Pályakezdő gyakornok
- Pedagógus I.

- Pedagógus II.
- Mesterpedagógus
- Kutató tanár
-

11. Részt vett-e az alábbi továbbképzések valamelyikén? (Több válasz is bejelölhető!)

- Nem vettem részt továbbképzésen
- Utánpótláskorú sportolók motoros képességeinek fejlesztése különböző sportágakban(PTE)
- Kreatív mozgásformák (PTE)
- Alternatív környezetben üzhető sportok / Sportágak alternatív lehetőségei (PTE)
- Asztalitenisz mozgásprogramok elmélete és gyakorlata (PTE)
- Táncművészeti és mozgáskultúra fejlesztés (mozgáskultúra tervezésével és fejlesztésével kapcsolatos pedagógus kompetenciák fejlesztése) (PTE)
- Konfliktus-kezelés és az érzelmi intelligencia fejlesztése (PTE)
- A szivacskezilabdázás oktatásmódszertani alapjai az iskolai testnevelésben (MDSZ)
- A tompítás művészete – küzdőjátékok az iskolában (MDSZ)
- Röpisuli – röplabdázás az iskolába (MDSZ)
- A pozitív motivációs környezet kialakítása és a mozgástanítás korszerű megközelítése az iskolai testnevelésben (MDSZ)
- IKT START! – hogyan kezdjük el alkalmazni az IKT eszközöket eredményesen a tanórán (neteducatio)
- Doppingellenőrzési Ismeretek (antidopping)
- UEFA MLSZ Edzőképzés
- Úszó edzői, oktatói konferencia
- NETFIT Alsós grassroots labdarúgás (MDSZ)
-

12. Részt venne-e úszóoktatói tanári továbbképzésen?

- Igen

Nem

13. Igazolt sportoló volt-e? Ha igen kérem, jelölje be milyen jellegű sportágban!

Nem voltam igazolt sportoló

Vizes sportág

Sportjátékok

Atlétika

Torna

Küzdősportok

14. Véleménye alapján milyen úszástudással rendelkezik?

Nem tudok úszni

100 méternél kevesebbet tudok csak leúszni egy vagy több úszásnemben

Maximum 100 métert tudok leúszni egy vagy több úszásnemben

Maximum 200 métert tudok leúszni egy vagy több úszásnemben

Maximum 400 métert tudok leúszni egy vagy több úszásnemben

Maximum 800 métert tudok leúszni egy vagy több úszásnemben

1 km-nél többet tudok úszni egy vagy több úszásnemben

15. Családjában van, volt-e igazolt úszó?

Igen

Nem

16. Családjában van, volt-e aktívan dolgozó úszóedző?

Igen

Nem

II. Infrastruktúra

17. Iskolája diákjainak összlétszáma (kb.):

- 200 alatt
- 200-400
- 400-600
- 600-800
- 800-1000
- 1000 felett

18. Testnevelő tanárok száma

19. Egy osztály átlagos létszáma:

20. Szerepel-e az úszás a helyi testnevelés tantervben, tanmenetekben?

- igen, de csak az alsós testnevelés tanmenetekben
- igen, de csak a felsős testnevelés tanmenetekben
- igen, minden évfolyam tanmenetében
- igen, 1-6. évfolyam testnevelés tanmenetekben
- nem szerepel a helyi testnevelés tantervben, egyik tanmenetben sem
- szerepel, de nem valósul meg

NEM – Úszásoktatást nem végzők csoportja

III. Úszásoktatás kérdésköre

21. Amennyiben nincs úszásoktatás, szeretné ha lenne?

- Igen
- Nem

22. Tudja-e miért nem valósul meg az úszásoktatás? (Több válasz is lehetséges)

- Úszoda hiánya a környéken
- Képzett szakember (oktató, edző) hiánya
- Nincs rá igény a vezetőség részéről
-

23. Véleménye szerint, az iskola elhelyezkedése lehetővé tenné az úszásórák megvalósítását? (Pl. van a közelben úszoda)

- Igen
- Nem

24. Részt venne-e iskolai úszásoktatásban? (Amennyiben az oktatáshoz szükséges feltételek biztosítva lennének.)

- Igen
- Nem

25. Mennyire érzi magát motiváltnak, hogy úszást oktasson diákoknak? (1. *Egyáltalán nem érzem magam motiváltnak ... 5. Teljes mértékben motivált vagyok!*)

- 1 2 3 4 5

26. Milyen tényezők segítenék az úszásoktatással kapcsolatos hozzáállását? (Több választ is megjelölhet!)

- Ha a helyi tanterv lehetővé tenné megvalósulását
- Ha több juttatást kapnék a más helyszínen történő oktatásért
- Ha anyagilag támogatnák úszóedzői képzésem megszerzését
- Ha anyagilag támogatnák a meglévő úszó edzői végzettségem két évente történő megújítását (licenz)
- Ha biztosítanának asszisztent az oktatások alatt

- Ha továbbképzés formájában rendszeresen frissíthetném tudásomat
- Ha videofelvételekkel modernizálhatnánk a testnevelésórát, így az úszásoktatást is
- Ha videofelvételekkel modernizálhatnánk a testnevelésórát, így az úszásoktatást is
- Iskolán belüli tanuszoda
- A hozzáállásomon semmilyen tényező nem változtatna

IGEN – Úszásoktatást végzők csoportja

III. Úszásoktatás kérdésköre

21. Az ön véleménye alapján iskolája diákjainak úszásoktatása milyen minőségű környezetben zajlik? (1. Nagyon rossz: medence mélysége nem megfelelő, nincs hajszáritó, hőmérséklet nem megfelelő, zuhanyzó, mosdó állapota kifogásolható, nincs tan- vagy nagy medence... 5. Maximálisan megfelelő az uszodai környezet.)

1 2 3 4 5

22. Hány alkalommal vesznek részt úszás órán egy teljes tanév alatt a diákok?

8

12

32

36

72

23. Úszásoktatáson résztvevő osztályok átlagos létszáma:

24. Vannak-e kísérői a diákoknak?

Igen

Nincsenek

24.1. Ha igen akkor kik?

Rokonok

Osztályfőnök

Más szakos tanító(k), tanár(ok)

Testnevelő tanár(ok)

24.2. Kísérők létszáma átlagosan:

1

2

- 3
- 4
- 5
- 5 felett

27.A kísérők aktívan részt vesznek a foglalkozás körülményének ideális megteremtéséhez?

- Igen, a medencetéren kívül (pl.öltözködés, hajszárítás segítése)
- Igen, a medencetérben (pl. gyermekek kikísérése mosdóba és vissza)
- Nem, csak kísérők az intézmény és az uszoda között

25.Ön tartja az úszófoglalkozást?

- igen, testnevelőtanárként
- igen, testnevelőtanárként rendelkezem úszóoktatói képesítéssel
- nem

26.Amennyiben nem Ön tartja a foglalkozást, ki tartja?

- Szerződéses úszóoktató, úszóedző
- Saját (iskolai) úszóoktató, úszóedző
- Város által biztosított szakember a „*Minden gyermek tanuljon meg úszni*” program keretein belül
-

27.Amennyiben nem Ön tartja a foglalkozást, részt vesz-e benne valamilyen formában?

- nem, egyáltalán nem veszek részt benne (sem szervezés, sem oktatás)
- az oktatás szervezésében segítek (utaztatás, előkészítés)
- a szakember (úszóedző, úszóoktató) mellett segédkezem az oktatás ideje alatt
- kísérőként segítem az uszodai rend fenntartását (öltözők, fegyelmezés)

28.Adott tanulócsoporttal foglalkozók (tanár, oktató, edző, asszisztens) száma a medencetérben?

- 1 fő
- 2 fő
- 3 fő
- 3 főnél több

29. Az iskolai úszásoktatás nálunk:

- önköltséges (szülők fizetik)
- iskola által részben támogatott oktatás (szülők hozzájárulnak)
- iskola által finanszírozott oktatás
- önkormányzat által finanszírozott
- önkormányzat által részben finanszírozott (pl. busz)
- iskola és önkormányzat által finanszírozott
-

30. Van-e az intézmény közelében uszoda?

- Intézményünk rendelkezik oktatásra alkalmas vízfelülettel
- 10km körzeten belül
- 20km körzeten belül
- 30km körzeten belül
- 50km körzeten belül
- 50km körzeten kívül

31. Amennyiben nincs intézményen belül uszoda, úgy a diákok számára milyen közlekedési forma biztosított az oktatási intézettől az uszodai létesítményig?

- gyalogos
- különjárat (busz)
- tömegközlekedés (busz, vonat, troli stb.)
- autók (szülők segítségével)

32. Az uszoda/intézmény rendelkezik tanmedencével?

- Igen
- Nem

33. Az uszoda/intézmény rendelkezik úszómedencével?

- Igen
- Nem

34. Kérem egészítse ki...: Az uszoda/intézmény...

- nem rendelkezik az oktatáshoz szükséges elegendő eszközökkel (úszódeszka, merülős játékok, technikai eszközök)
- minden szükséges eszközzel rendelkezik (úszódeszka, merülős játékok, technikai eszközök)
- részben rendelkezik az oktatáshoz szükséges eszközökkel

35. Milyen tényezők segítenék az úszásoktatással kapcsolatos hozzáállását? (Több választ is megjelölhet!)

- Ha a helyi tanterv lehetővé tenné megvalósulását
- Ha több juttatást kapnék a más helyszínen történő oktatásért
- Ha anyagilag támogatnák úszóedzői képesítésem megszerzését
- Ha anyagilag támogatnák a meglévő úszó edzői végzettségem két évente történő megújítását (licenz)
- Ha biztosítanának asszisztent az oktatások alatt
- Ha továbbképzés formájában rendszeresen frissíthetném tudásomat
- Ha videofelvételekkel modernizálhatnánk a testnevelésórát, így az úszásoktatást is
- Ha videofelvételekkel modernizálhatnánk a testnevelésórát, így az úszásoktatást is
- Iskolán belüli tanuszoda
- A hozzáállásomon semmilyen tényező nem változtatna

36. Az úszásórára való felkészülési idő számomra

- Nem több mint egy tornatermi óra előkészítése
- Több ideig tart, mint egy tornatermi óra előkészítése

37. Milyen érzést vált ki Önből, egy ilyen óra megtartása vagy az órán való szakmai munka becsatlakozás az úszóedző mellett? *(1. Ijesztő számomra, tartok a veszélyes közegben történő oktatástól. 2. Kicsit tartok a közegtől, de izgalmas számomra. 3. Igazából nem vált ki belőlem különösebb érzést. 4. Élvezem a diákoknak való úszásóra megtartását, segédkezést. 5. Minden egyes úszásórát lelkesen várok, nagyon szeretek úszást oktatni, segédkezni.)*

- 1 2 3 4 5

38. Milyen korosztályt oktat úszásra? (Több válasz is lehetséges)

- 1-2. osztály
- 3-4. osztály
- 5-6. osztály
- 7-8. osztály

39. Milyen szívesen oktatja az 1-2. osztályos korosztályt úszásra? *(1. Egyáltalán nem oktatom szívesen - 5. Legnagyobb örömmel oktatom.)*

1 2 3 4 5

40. Milyen szívesen oktatja a 3-4. osztályos korosztályt úszásra? *(1. Egyáltalán nem oktatom szívesen - 5. Legnagyobb örömmel oktatom.)*

1 2 3 4 5

41. Milyen szívesen oktatja az 5-6. osztályos korosztályt úszásra? *(1. Egyáltalán nem oktatom szívesen - 5. Legnagyobb örömmel oktatom.)*

1 2 3 4 5

42. Milyen szívesen oktatja a 7-8. osztályos korosztályt úszásra? *(1. Egyáltalán nem oktatom szívesen - 5. Legnagyobb örömmel oktatom.)*

1 2 3 4 5

IV. "Minden gyermek tanuljon meg úszni" program

45. Hallott-e már a „*Minden gyermek tanuljon meg úszni*” programról?

- Igen
- Nem

46. Egyetért-e a „*Minden gyermek tanuljon meg úszni*” program bevezetésével?
(1. egyáltalán nem ért egyet - 5. teljes mértékben egyetért)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

47. Környezetében elindult-e, megvalósult-e ez a program?

- Igen
- Nem

48. Ha igen miben nyilvánult meg ez a program?

- Szervezett ingyenes iskolai úszásoktatás. (Gyermekek szállítása, szakember biztosítása (úszóedző, úszásoktató))
- Részben szervezett, hozzájárulás szükséges az oktatási intézettől és/vagy szülőtől (szállítási, oktatási költség, vagy szakember biztosítása)
-

49. Ön szerint Magyarországon minden gyermeknek egyenlő esélye van arra, hogy megtanuljon úszni?

- Igen
- Nem

50. Véleménye szerint a program elegendő-e ahhoz, hogy a növeljék a fiatalok vízbiztos úszástudását?

- igen, amennyiben teljes mértékben adottak a feltételek (uszoda+oktató+idő) a program megvalósulásához
- részben, ha csak a feltételek egy része biztosított az úszásoktatáshoz (pl. ha anyagilag a szülőt terheli)
- nem, mert nincsenek meg a feltételek (uszoda, szakember), ezért nincs az úszásoktatás minden iskolában
- nem, mert kevés idő áll rendelkezésre a biztos úszástudás elsajátításához (erre fordítható óraszám) a programban

51.Kérem írja le véleményét a hazai iskolai úszásoktatással kapcsolatban, illetve ha van olyan információ, amit a kérdőív kérdései alapján nem tudott pontosan megválaszolni saját munkájával/iskolájával kapcsolatban.